

RAPPORT MENSENHANDEL 2006

• JULI 2007 •

SLACHTOFFERS IN BEELD

V.U. J. De Witte • Koningsstraat 138 • B-1000 Brussel

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding
Koningsstraat 138 • B-1000 Brussel • 02/212 30 00 • www.diversiteit.be

STRIJD TEGEN MENSENHANDEL

SLACHTOFFERS IN BEELD

Hoe bestelt u deze publicatie?

Deze publicatie bestaat in het Nederlands en in het Frans.

U kan deze publicatie kopen bij de Infoshop Kancelarij Eerste Minister door:

- rechtstreeks af te halen bij de Infoshop, Regentlaan 54, 1000 Brussel, alle werkdagen van 9 tot 16 uur, tel. 02/514.08.00
- overschrijving op rekeningnummer 679-2003650-18
- per e-mail: shop@belgium.fgov.be

De kostprijs is 6 euro + 2,55 euro verzendingskosten.

Vermeld duidelijk : 'Jaarverslag mensenhandel 2006 - slachtoffers in beeld', de gewenste taal en het aantal exemplaren.

Deze publicatie is gratis te raadplegen op de website www.diversiteit.be

Colofon

Ontwerp en realisatie

Grafische Groep Vanden Broele

Verantwoordelijke Uitgever

Jozef De Witte

Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding

Koningsstraat 138

1000 Brussel

Tel: 02/212.30.00

Fax: 02/212.30.30

Groene lijn (gratis) : 0800/12800

e-mail: epost@cntr.be

www.diversiteit.be

Inhoudstafel

slachtoffers in beeld

Rapport	7
HOOFDSTUK 1:	
Nieuwe wettelijke bepalingen inzake mensenhandel en mensensmokkel	8
1.1. 'Legalisatie' van het Belgische model ten gunste van slachtoffers van mensenhandel en mensensmokkel	9
1.1.1. Overzicht vorige bepalingen	9
1.1.2. Richtlijn 2004/81/EG	11
1.1.3. Analyse van de nieuwe wetsbepalingen	15
1.1.3.1. de positieve punten van de hervorming :	16
1.1.3.2. De bepalingen die vragen oproepen :	19
1.2. Richtlijn COL 01/07 van de Minister van Justitie inzake het opsporings- en vervolgingsbeleid betreffende mensenhandel	25
1.3. Besluiten	27
HOOFDSTUK 2:	
Typologieën in dossiers mensenhandel en mensensmokkel	28
2.1. Seksuele exploitatie	28
2.1.1. Russisch tewerkstellingsagentschap met licentie als grootschalig prostitutienetwerk	28
2.1.2. internationaal business prostitutienetwerk	29
2.1.3. Nigeriaanse voodoo-prostitutienetwerken	31
2.1.4. Roemeens clan-netwerk	32
2.1.5. massagesalon als prostitutienetwerk	33
2.2. Mensensmokkel	34
2.2.1. Internationaal uitbestedingsnetwerk: Indische netwerken	34
2.2.2. Pakistaans business-smokkelnetwerk met reisbureaus en extraterritoriale slachtoffers	36
2.2.3. Turks business-smokkelnetwerk met transportfirma's	38
2.3. Economische exploitatie	40
2.3.1. economische exploitatie: gedwongen arbeid: schuldbinding in horeca	40
2.3.2. Europese transportbedrijven als risicosector voor economische exploitatie	43
2.3.2.1. Slachtoffers	43
2.3.2.2. Onderzoeksrapport sociale inspectie viseert ook opdrachtgevers	45
2.3.3. Economische exploitatie: werken beneden de menselijke waardigheid: lage lonen en slechte huisvesting.	45
2.3.3.1. Knelpunten: gevolgen voor slachtoffers	47
2.4. Conclusies en aanbevelingen	47
HOOFDSTUK 3 :	
Overzicht van de rechtspraak 2005-2006	50
3.1. De toepassing van de wet in de tijd	50
3.1.1. Overzicht van de principes	51
3.1.2. Toepassing van principes inzake mensenhandel en mensensmokkel	53
3.1.3. Overzicht rechtspraak	55
3.2. Eerste interpretaties van het begrip werk in strijd met de menselijke waardigheid	61
3.3. Mensensmokkel en het begrip vermogensvoordeel	63

Inhoudstafel

3.4.	Huisjesmelkerij en het begrip abnormaal profijt	64
3.5.	De straf bijzondere verbeurdverklaring en de toekenning van de verbeurdverklearde sommen aan de burgerlijke partijen als vergoeding	66
3.6.	Besluiten	71
	Bijlage	73
1.	Inleiding	74
2.	Methodologie	78
	a. Extractie	78
	b. Registratie	79
	c. Interpretatie	79
	d. Ontbrekende informatie	79
	e. Slachtofferperspectief	80
3.	Terminologie	81
4.	Algemeen	83
	a. Van aanmelding tot slachtofferdossier	83
	b. Afloop van het slachtofferdossier	86
	c. Algemene demografische kenmerken slachtofferdossiers	89
5.	Analyse van slachtofferdossiers in vijf problematieken	92
	a. Demografische en socio-economische kenmerken per problematiek	94
	b. Motivatie en beloftes	97
	c. Rekrutering	101
	d. Plaats van uitbuiting	105
	e. Kenmerken uitbuiters	107
	f. Uitbuitingsfactoren, controlemiddelen en schuld	108
	g. Begeleidings- en integratieproces	112
	h. Afloop begeleiding	115
	i. Gerechtelijke procedure	117
6.	Reisinformatie	119
7.	Samenwerkingsverbanden	123
8.	Conclusies	127
	a. Algemene bevindingen betreffende de vijf besproken problematieken.	127
	b. Demografische kenmerken	128
	c. Motivatie, beloftes en rekrutering	129
	d. Opstarten begeleiding en integratie	129
	e. Afloop van de begeleiding	132
	f. Reisinformatie	133
	g. Samenwerkingsverbanden	133
	Bibliografie	134

algemene inleiding

slachtoffers in beeld

Het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding heeft de wettelijke opdracht om de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel te stimuleren en op te volgen (Koninklijk besluit dd. 16 mei 2004). Dit verslag 2006 is de vaste bijdrage van het Centrum in deze wettelijke opdracht.

Het Centrum wenst hierbij verschillende thema's aan te snijden.

Het eerste deel van het verslag is gewijd aan de nieuwe wetsbepalingen inzake de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel. Ter herinnering, mensenhandel bestaat voornamelijk uit de uitbuiting van mensen in diverse sectoren; mensensmokkel betekent profijt halen uit de hulp die aan vreemdelingen geboden wordt bij hun illegale immigratie. De grootste vernieuwing in 2006 is de stemming en publicatie van de wet van 15 september 2006 tot wijziging van de vreemdelingenwet van 15 december 1980. Een onderdeel van deze belangrijke hervorming is de omzetting in Belgisch recht van een Europese richtlijn aangaande het verblijfstatuut toegekend aan slachtoffers van mensenhandel of die hulp gekregen hebben bij illegale immigratie en die met de bevoegde overheden samenwerken. België beschikt reeds tien jaar over een dergelijk systeem dat tot op heden vervat was in een omzendbrief en ministeriële richtlijnen. Het eerste hoofdstuk van dit verslag bevat de analyse van de nieuwe bepalingen. De positieve elementen van deze legalisatie naar Belgisch model worden benadrukt maar de leemtes worden eveneens aangestipt.

In het tweede hoofdstuk analyseren we een aantal typen netwerken van seksuele uitbuiting, mensensmokkel en economische exploitatie op basis van verschillende dossiers waarin het Centrum zich burgerlijke partij gesteld heeft. We stellen bij de netwerken duidelijk een evolutie naar meer professionalisering vast. Om deze professionele netwerken te bestrijden is het van belang om voldoende researchcapaciteit te blijven besteden aan mensenhandel. De slachtoffers vormen hierin met hun getuigenissen een belangrijke rol. Vanuit humanitair en justitieel oogpunt is het essentieel dat alle betrokken partners voldoende aandacht besteden aan de identificatie, detectie en bescherming van de slachtoffers.

Het derde hoofdstuk is, gewoontegetrouw, gewijd aan de analyse van de rechtspraak. Na de nieuwe wet van 10 augustus 2005 viel het te verwachten dat de rechtbanken een hele kluit zouden hebben aan de kwestie of de oude of de nieuwe wet en strafmaat van toepassing zijn. De lezer vindt er eveneens een aantal uitspraken terug over de interpretatie van het begrip "werk in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid". Dit begrip vormt de basis voor de nieuwe betichting van mensenhandel met het oog op economische uitbuiting. Er zijn nog te weinig beslissingen voorhanden om nu al een evaluatie op te maken van de al dan niet positieve gevolgen van de wet van 10 augustus 2005.

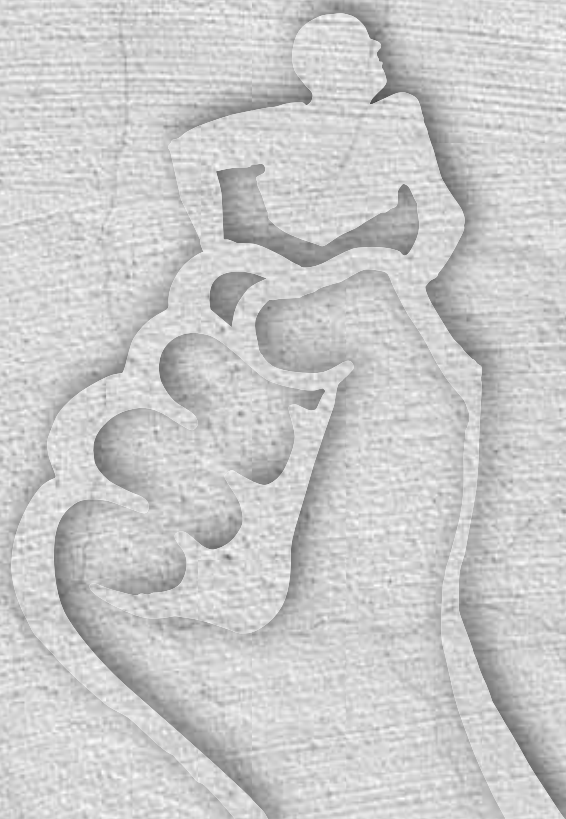
Dit jaar bevat het verslag ook als bijlage de resultaten van een onderzoek van de databank "slachtoffers van mensenhandel". Deze databank werd ontwikkeld door het Centrum in samenwerking met de drie gespecialiseerde onthaalcentra (Pag-asa, Payoke en Sürya). Deze studie geeft een beeld van het profiel van de slachtoffers die in de onthaalcentra worden opgevangen en dit vanaf het begin tot het einde van de begeleiding. Deze studie werd uitgevoerd door Professor Gert Vermeulen (IRCP/Universiteit Gent), met de steun van de Federale Overheidsdienst Wetenschapsbeleid.

Edouard DELRUELLE,
Adjunct- directeur

Jozef DE WITTE,
Directeur

JAARVERSLAG MENSENHANDEL 2006

RAPPORT

HOOFDSTUK 1: Nieuwe wettelijke bepalingen inzake mensenhandel en mensensmokkel

Na de goedkeuring en de inwerkingtreding in 2005 van de wet van 10 augustus 2005 inzake mensenhandel en mensensmokkel, die de strafrechtelijke bepalingen ter zake grondig heeft gewijzigd¹, zijn er in dit domein ook in 2006 twee belangrijke wettelijke wijzigingen aangebracht².

Eerst en vooral binnen het kader van de grondige hervorming van het vreemdelingenrecht, o.m. inzake asiel, is de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen substantieel gewijzigd. Dit is o.m. het gevolg van de noodzaak om verschillende Europese richtlijnen³ in Belgisch recht om te zetten. Binnen dit kader heeft de regering tevens de omzetting geïntegreerd van de richtlijn 2004/81/EG van de Raad van de Europese Unie van 29 april 2004 betreffende de verblijfstitel die in ruil voor samenwerking met de bevoegde autoriteiten wordt afgegeven aan onderdanen van derde landen die het slachtoffer zijn van mensenhandel of hulp hebben gekregen bij illegale immigratie⁴.

De wijzigingswet werd op 15 september 2006 afgekondigd en in het Belgisch Staatsblad van 6 oktober 2006 gepubliceerd⁵. De bepalingen betreffende de mensenhandel zijn aan de orde in artikelen 64 tot 68 van deze wet, die in de wet van 15 december 1980 een nieuw hoofdstuk IV in Titel II invoegt. In dit nieuwe hoofdstuk, dat de

-
- 1 Wet van 10 augustus 2005 tot wijziging van diverse bepalingen met het oog op de versterking van de strijd tegen de mensenhandel en mensensmokkel en tegen praktijken van huisjesmelkers, *B.S.*, 2 september 2005. Het Centrum heeft in zijn laatste jaarverslag een grondige analyse van deze nieuwe wet gemaakt: *Het Belgische mensenhandelbeleid : gewikt en gewogen*, november 2005. Dit verslag kan worden geraadpleegd op de site van het Centrum : www.diversiteit.be
 - 2 Binnen het kader van dit verslag komen dus geen « aanverwante » wetgevingen aan bod die onrechtstreeks met de strijd tegen de mensenhandel kunnen te maken hebben. Cfr. o.a. de wet van 3 december 2006 tot wijziging van diverse wettelijke bepalingen met betrekking tot het sociaal strafrecht, *B.S.*, 18 december 2006 ; cfr. ook artikelen 309 tot 327 van de programmawet (I) d.d. 27 december 2006, *B.S.*, 28 december 2006 tot oprichting van de Sociale Inlichtingen en Opsporingsdienst inzake de strijd tegen sociale fraude en illegale arbeid, de arrondissementscellen en de partnerschapscommissie en heft de wet van 3 mei 2003 houdende oprichting van de Federale Raad voor de strijd tegen de illegale arbeid en de sociale fraude, het Federale Coördinatiecomité en de Arrondissementscellen op.
 - 3 Het gaat om volgende richtlijnen van de Raad van de Europese Unie: richtlijn 2003/86/EG van 22 september 2003 inzake het recht op gezinshereniging, richtlijn 2004/83/EG van 29 april 2004 inzake minimumnormen voor de erkenning van onderdanen van derde landen en staatlozen als vluchteling of als persoon die anderszins internationale bescherming behoeft en de inhoud van de verleende bescherming.
 - 4 *P.B.*, L. 261, 6 augustus 2004, pp.19-23.
 - 5 Wet van 15 september 2006 tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, *B.S.*, 6 oktober 2006. Vermelden we nog dat op dezelfde datum tevens de wet van 15 september 2006 werd gepubliceerd tot hervorming van de Raad van State en tot oprichting van een Raad voor Vreemdelingenbetwistingen.

procedure « mensenhandel » in detail beschrijft, zijn de artikelen 61/2 tot 61/5 opgenomen⁶. De analyse van deze nieuwe bepalingen zal het voorwerp vormen van ons eerste punt en het hoofdthema van dit deel van het verslag.

Een tweede nieuwigheid die binnen het kader van dit verslag moet worden behandeld is de nieuwe richtlijn COL 01/07 van de Minister van Justitie inzake het opsporings- en vervolgingsbeleid betreffende mensenhandel, ter vervanging van de Col 10/04. Deze nieuwe richtlijn was noodzakelijk gezien de nieuwe definitie die de wet van 10 augustus 2005 aan mensenhandel geeft. We komen er in ons tweede punt kort op terug.

1.1. 'Legalisatie' van het Belgische model ten gunste van slachtoffers van mensenhandel en mensensmokkel

In dit eerste punt overlopen we kort de vorige reglementaire bepalingen. Vervolgens hebben we het over de Europese richtlijn 2004/81/EG en tenslotte bekijken we in detail de nieuwe bepalingen.

1.1.1. Overzicht vorige bepalingen

Tot op heden waren de bepalingen ten gunste van de slachtoffers van mensenhandel vervat in een ministeriële omzendbrief van 7 juli 1994⁷ en in ministeriële richtlijnen van 13 januari 1997 gewijzigd op 17 april 2003⁸. Het Centrum heeft dit statuut reeds uitvoerig in zijn vorige verslagen behandeld⁹. Om een correct beeld te scheppen van de wijzigingen die op til staan, leek het ons toch belangrijk nogmaals een kort overzicht te geven van die bepalingen.

Het in België vanaf het begin van de jaren '90 goedgekeurde systeem wilde een compromis vinden tussen de wens om de slachtoffers bescherming te bieden en de noodzaak de strijd aan te binden tegen personen en georganiseerde netwerken die verantwoordelijk waren voor de uitbuitingssituatie waarin die slachtoffers terecht waren gekomen.

6 De inwerkingtreding van deze bepalingen moet door een Koninklijk besluit bepaald worden. Dit is gebeurd door het K.B. van 27 april 2007 dat in het B.S. van 21 mei 2007 gepubliceerd werd. De bepalingen zijn dus in werking getreden sinds 1 juni 2007. Tevens werd op 21 mei een ander K.B. gepubliceerd, dat de modellen van verblijfstitels bepaalt die afgeleverd zullen worden.

7 Omzendbrief van 7 juli 1994 betreffende de afgifte van verblijfs- en arbeidsvergunningen (arbeidskaarten) aan vreemdelingen, slachtoffers van mensenhandel, B.S., 7 juli 1994.

8 Richtlijnen van 13 januari 1997 aan de Dienst Vreemdelingenzaken, parketten, politiediensten, inspectie van de sociale wetten en de sociale inspectie omtrent de bijstand aan slachtoffers van mensenhandel, B.S., 21 februari 1997, gewijzigd op 17 april 2003, B.S., 27 mei 2003.

9 Zie o.m. het jaarverslag gepubliceerd in december 2003, *Pleidooi voor een integrale benadering, analyse van de wetgeving en de rechtspraak*, en het jaarverslag gepubliceerd in november 2005, *Het Belgische mensenhandelbeleid : gewikt en gewogen*.

Daarom konden de slachtoffers van mensenhandel aanspraak maken op een tijdelijke verblijfstitel, en zelfs een permanente, onder 3 cumulatieve voorwaarden :

- het uitbuitingsmilieu verlaten;
- begeleiding door een gespecialiseerd opvangcentrum aanvaarden;
- samenwerken met de gerechtelijke overheden, door klacht in te dienen of door verklaringen af te leggen tegen personen of netwerken van smokkelaars die hen hadden uitgebuit.

In de praktijk verliep de procedure in vier grote fasen :

1. De detectie en de identificatie als slachtoffer door de eerstelijnsdiensten op het terrein, het verstrekken van informatie aan het slachtoffer en de doorverwijzing naar een gespecialiseerd opvangcentrum. Deze eerstelijnsdiensten spelen een cruciale rol bij de detectie en identificatie van de slachtoffers. Gedurende deze eerste fase krijgt het vermoedelijke slachtoffer, dat het uitbuitingsmilieu heeft verlaten en dat zich tot een gespecialiseerd opvangcentrum richt, een bedenktijd **van 45 dagen** (onder de vorm van een **bevel om het grondgebied te verlaten**). Deze periode moet het slachtoffer de mogelijkheid bieden tot rust te komen en te beslissen of het al dan niet verklaringen zal afleggen tegen de personen of netwerken die het hebben uitgebuit, of als het zich wenst voor te bereiden op een terugkeer naar zijn land van herkomst. Van bij die eerste fase heeft het slachtoffer recht op sociale steun.
2. Het slachtoffer dat onmiddellijk een verklaring heeft afgelegd, of onmiddellijk klacht heeft ingediend, of dit binnen een termijn van 45 dagen heeft gedaan, ontvangt een voorlopige verblijfsvergunning onder de vorm van een **aankomstverklaring (AV)** die drie maanden geldig is. Ook tijdens deze fase is bijstand door een gespecialiseerd centrum verplicht ; het slachtoffer heeft recht op sociale steun en kan een toelating om te werken krijgen via een arbeidskaart C.
3. Het verblijf zal vervolgens in functie van de evolutie van het onderzoek worden verlengd. Indien het onderzoek nog steeds lopend is en het parket of het arbeidsauditoraat meent dat het om een slachtoffer van mensenhandel gaat, zal het een **verblijfstitel van 6 maanden (bewijs van inschrijving in het vreemdelingenregister)** kunnen krijgen, die elke 6 maanden tot het einde van de gerechtelijke procedure, zal worden verlengd.
4. Indien de klacht of de verklaringen van het slachtoffer tot een veroordeling op basis van de wet mensenhandel hebben geleid, zal het slachtoffer een verblijfstitel voor **onbepaalde duur** kunnen krijgen. Dit principe geldt ook voor het geval een veroordeling op basis van een andere wetgeving is uitgesproken maar waar het parket of het arbeidsauditoraat het element mensenhandel in zijn rekvisitoor had weerhouden en waar de klacht of

de verklaringen relevant waren voor de gerechtelijke procedure¹⁰. De basisfilosofie hier is dat de slachtoffers klacht hebben ingediend of verklaringen hebben afgelegd tegen personen die veel machtiger en beter georganiseerd zijn dan zichzelf. Bovendien lopen ze op elk moment het risico op vergelding, ongeacht de afloop van het proces.

1.1.2. Richtlijn 2004/81/EG

De richtlijn 2004/81/EG van de Raad van de Europese Unie van 29 april 2004 bepaalt minimumnormen, die met de duur van overeenkomstige nationale procedures van de Lidstaten samenhangen, voor de toekenning van verblijfstitels voor bepaalde duur aan onderdanen van derde landen die hun medewerking verlenen binnen het kader van de strijd tegen de mensenhandel. De voorziene regeling is het minimum waarvan slachtoffers moeten kunnen genieten maar elke Lidstaat mag voor de door de richtlijnbeoogde personen gunstigere bepalingen goedkeuren of behouden¹¹.

Het voorwerp van deze richtlijn is wel degelijk het instellen van een verblijfstitel, de doelstelling is op een geharmoniseerde manier de strijd tegen de illegale immigratie opvoeren. Het gaat hier niet om maatregelen ter bescherming van getuigen of slachtoffers¹².

Deze regeling wordt als volgt gerechtvaardigd: omwille van hun precare, of zelfs illegale administratieve situatie, durven deze slachtoffers zich heel vaak niet tot de overheden van het land waarin ze zich bevinden te richten, uit vrees onmiddellijk naar hun land van herkomst te worden teruggestuurd als gevolg van hun verblijfsituatie, en uit angst voor de vergeldingsmaatregelen vanwege de daders van het misdrijf. Anderzijds proberen de overheden van de Lidstaten de strijd tegen dit fenomeen aan te binden en de netwerken te ontmantelen. In dit verband blijken de inlichtingen vanwege de slachtoffers dikwijls heel nuttig te zijn voor het onderzoek. Daarom wordt dit systeem dat slachtoffers aanzet om met de gerechtelijke overheden samen te werken, en dat reeds in

-
- 10 De tekst van de richtlijn van 1997 bepaalt tevens dat een verblijfsvergunning voor onbepaalde duur niet enkel kan worden aangevraagd wanneer de verklaring of de klacht van het slachtoffer tot een dagvaarding om te verschijnen heeft geleid maar ook wanneer deze verklaring tot een verwijzing door een onderzoeksgerecht of tot een vordering of een aanvraag tot internering voor een onderzoeksgerecht heeft geleid. Die laatste bepalingen werden toegevoegd voor de gevallen waarin het slachtoffer actief met het onderzoek heeft meegewerkt of waarin de dader uiteindelijk niet voor een correctionele rechtbank is kunnen verschijnen, omdat bijvoorbeeld tussen de beslissing tot verwijzing door de raadkamer en de dagvaarding om te verschijnen voor de correctionele rechtbank, de dader overleden is of het land heeft verlaten, of nog omdat de raadkamer heeft beslist de dader te interneren. Ook in die gevallen zal het slachtoffer dus een verblijfsvergunning voor onbepaalde duur kunnen aanvragen en verkrijgen.
- 11 Artikel 4 van de richtlijn ; Zie ook de commentaar van het vorige artikel 6 in ontwerp (Memorie van toelichting van het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de verblijfstitel met een korte geldigheidsduur die wordt afgegeven aan de slachtoffers van hulp bij illegale immigratie of mensenhandel die met de bevoegde autoriteiten samenwerken, COM (2002)71final-2002/0043(CNS), p.11.
- 12 Zie op dat punt het kaderbesluit van de Raad van 15 maart 2001 inzake de status van het slachtoffer in de strafprocedure, *P.B.*, L, 82 van 22 maart 2001, pp.1 e.v.

verschillende Europese landen zoals België, Italië, Nederland of Spanje bestond, voorgesteld¹³. Aangezien bepaalde landen reeds over zo'n systeem beschikken, terwijl andere landen in de Unie dit nog niet hebben goedgekeurd, hebben deze verschillen als kwalijk gevolg dat criminele organisaties zich in landen gaan vestigen waar ze het minst risico lopen¹⁴.

De grote lijnen van deze richtlijn zijn de volgende :

1. de toekenning van een tijdelijke verblijfstitel is verplicht voor de slachtoffers van mensenhandel afkomstig uit derde landen t.o.v. de Europese Unie en facultatief voor wat betreft de slachtoffers van hulp bij illegale immigratie : het staat de Staten vrij om de regeling voor hen al dan niet uit te breiden.

Deze regeling is van toepassing op meerderjarige slachtoffers maar de Lidstaten kunnen die vrij naar minderjarige slachtoffers uitbreiden.

In haar aanvankelijk voorstel van 11 februari 2002¹⁵ had de Europese Commissie bepaald om dit systeem voor beide types misdrijven verplicht te maken. Ook al vormen ze juridisch gezien afzonderlijke misdrijven, in de praktijk overlappen ze elkaar¹⁶. Dit is o.m. het geval voor de migranten die tijdens hun traject worden uitgebuit, om de door de mensensmokkelaar gevraagde prijs te betalen. Het begrip 'slachtoffer' vormt dus geen probleem voor wat de mensenhandel betreft. Het begrip 'slachtoffer van hulp bij illegale immigratie' heeft een bijzondere betekenis in die zin dat het hierbij enkel gaat om slachtoffers die een bijzondere schade hebben opgelopen (b.v. personen die schade hebben geleden omdat hun leven is bedreigd of hun lichamelijke integriteit is aangetast)¹⁷.

Het was bij de herinvoering van de tekst in november 2003, na een politiek akkoord tot wijziging van de tekst van het voorstel van de Commissie, dat er een onderscheid is aangebracht tussen de verplichte regeling voor de slachtoffers van mensenhandel en de facultatieve voor de slachtoffers van hulp bij illegale immigratie.

2. Verplicht verstrekken van informatie aan het slachtoffer betreffende het bestaan en de inhoud van het beschermingssysteem¹⁸.

Wanneer de bevoegde overheden van oordeel zijn dat het om een potentieel slachtoffer gaat, dan moet het alle informatie ontvangen (eventueel via een niet gouvernementele organisatie) over de mogelijkheden die hem worden geboden en de toekenningsvoorwaarden voor de verblijfstitel.

13 Zie het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de verblijfstitel met een korte geldigheidsduur die wordt afgegeven aan de slachtoffers van hulp bij illegale immigratie of mensenhandel die met de bevoegde autoriteiten samenwerken, *P.B., C*, 126/E, van 28 mei 2002, overwegende 10).

14 Memorie van toelichting, *op.cit.*, COM (2002)71final, p.9.

15 Zie het voorstel tot richtlijn van de Raad, *op.cit.*, p.393.

16 Memorie van toelichting, *op.cit.*, COM (2002)71final, pp.2 en 7.

17 *Ibid.*, p.7.

18 Artikel 5 van de richtlijn.

3. Het bestaan van een bedenktijd waarvan de duur en het aanvangspunt door het nationale recht van de Lidstaten wordt bepaald¹⁹.

Het valt te betreuren dat de Lidstaten daarover geen akkoord hebben kunnen bereiken. Afhankelijk van de Lidstaten kan die bedenktijd heel verschillend zijn en voor de slachtoffers tot schadelijke gevolgen leiden. In het aanvankelijke voorstel was er een termijn van 30 dagen voorgesteld²⁰, een termijn die steeds door het Europees Parlement was gesteund. Er werd zelfs voorgesteld deze termijn in bepaalde uitzonderlijke gevallen te verlengen, zoals psychologische of medische redenen die het slachtoffer ervan weerhielden klacht in te dienen²¹.

Gedurende deze bedenktijd heeft het slachtoffer recht op bijstand in functie van zijn behoeften (dringende medische zorgen, psychologische bijstand), om er weer bovenop te geraken en volledig autonoom te beslissen al dan niet medewerking te verlenen. Tijdens deze termijn mag ook geen enkele verwijderingmaatregel tegen het slachtoffer worden genomen.

We wijzen erop dat het aanvankelijke voorstel²² bepaalde dat het slachtoffer toegang werd verleend tot een geschikt onderkomen, medische en psychologische zorgen en tot de noodzakelijke steun inzake sociale hulpverlening en bestaansmiddelen, indien het niet over voldoende middelen beschikt. Ook kosteloze rechts- en taalkundige bijstand moesten bovendien worden gewaarborgd²³, maatregelen die in de eindversie facultatief zijn geworden en aan het oordeel van de Lidstaten werd overgelaten²⁴.

19 Artikel 6 van de richtlijn.

20 Zie artikel 8, 1 van het voorstel tot richtlijn.

21 Zie de verschillende door het Europees Parlement voorgestelde amendementen tijdens de verschillende lezingen: Amendement 21 (*Verslag over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de verblijfstitel met een korte geldigheidsduur die wordt afgegeven aan de slachtoffers van hulp bij illegale immigratie of mensenhandel die met de bevoegde autoriteiten samenwerken*, A5-0397/2002, 19 november 2002, p.17 (beschikbaar in het Frans of het Engels); Wetgevingsresolutie van het Europees Parlement over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de verblijfstitel met een korte geldigheidsduur die wordt afgegeven aan de slachtoffers van hulp bij illegale immigratie of mensenhandel die met de bevoegde autoriteiten samenwerken, P5_TA(2002)0591, P.B., C, 27 E, 30.01.2004, p. 143); amendement 10 voorgesteld tijdens de nieuwe raadpleging (*Verslag over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de verblijfstitel die in ruil voor samenwerking met de bevoegde autoriteiten wordt afgegeven aan onderdanen van derde landen die het slachtoffer zijn van mensenhandel of hulp hebben gekregen bij illegale immigratie*, A5-0099/2004, 24 februari 2004, p.9 (beschikbaar in het Frans of het Engels); Wetgevingsresolutie van het Europees Parlement over het voorstel voor een richtlijn van de Raad betreffende de verblijfstitel die in ruil voor samenwerking met de bevoegde autoriteiten wordt afgegeven aan onderdanen van derde landen die het slachtoffer zijn van mensenhandel of hulp hebben gekregen bij illegale immigratie, P5_TA(2004)0135, P.B., C, 102 E, 28.04.2004, p.137).

22 Zie artikel 9 in ontwerp van het voorstel tot richtlijn, met als titel "bijstand en medische hulp".

23 Zie artikel 9, 2 van het voorstel tot richtlijn.

24 Artikel 7, punten 3 en 4 van de richtlijn. Het Europees Parlement heeft nog tevergeefs geprobeerd om deze verplichting via amendement opnieuw in te voeren (cfr. het amendement 12 (Wetgevingsresolutie van het Europees Parlement, *op.cit.*, P5_TA(2004)0135, P.B., C, 102 E, 28.04.2004, p.138)).

4. Toekenningsvoorwaarden en verlenging van de verblijfsdocumenten en behandeling van de begunstigden.

Een verblijfstitel met een minimale duur van 6 maanden wordt aan het vermoedelijke slachtoffer afgeleverd en verlengd indien aan volgende voorwaarden is voldaan²⁵ :

- indien de Lidstaat meent dat de aanwezigheid van het slachtoffer nuttig is voor het onderzoek of de gerechtelijke procedure ;
- indien het slachtoffer duidelijk bereid is om samen te werken ;
- indien het alle banden met de vermoedelijke daders van de mensenhandel of de hulp bij illegale immigratie heeft verbroken.

We wijzen erop dat de aanvankelijke versie bepaalde dat het de overheid zou zijn, die met het onderzoek of de vervolgingen was belast, die ook voor de evaluatie van die 3 voorwaarden zou instaan²⁶. Gedurende deze periode heeft het slachtoffer naast de steun en bijstand die reeds in het kader van de bedenktijd was bepaald, het recht op de noodzakelijke medische bijstand. Elke Lidstaat bepaalt bovendien zelf de regels volgens dewelke de begunstigde toegang tot de arbeidsmarkt, een beroepsopleiding en het onderwijs heeft²⁷. Ook op dat punt valt de vrijheid die aan de Lidstaten wordt overgelaten te betreuren, terwijl die toegang in het aanvankelijke voorstel²⁸ automatisch was.

Bovendien bepaalt de richtlijn het toegangsrecht van de begunstigden tot bestaande en door de Lidstaten of niet gouvernementele organisaties georganiseerde programma's en projecten, die de slachtoffers moeten helpen opnieuw een normaal sociaal leven op te bouwen²⁹. De Lidstaten kunnen eveneens programma's of projecten ontwikkelen die specifiek op onderdanen van de getroffen derde landen zijn gericht. Ze kunnen dan beslissen de toekenning of de verlenging van de verblijfstitel te koppelen aan de deelname aan die programma's of projecten. In de aanvankelijke versie kon het niet volgen van die programma's een reden zijn voor niet verlenging van de verblijfstitel³⁰.

5. Voorwaarden voor de niet-verlenging en de intrekking van de verblijfsdocumenten.

In volgende gevallen mag de verblijfstitel op elk moment worden ingetrokken³¹ :

- wanneer het slachtoffer actief, vrijwillig en uit eigen beweging opnieuw met de vermoedelijke daders van de misdrijven contact heeft opgenomen;

25 Artikel 8 van de richtlijn.

26 Artikel 10 van het voorstel tot richtlijn.

27 Artikel 11 van de richtlijn.

28 Artikel 12 van het voorstel tot richtlijn.

29 Artikel 12 van de richtlijn.

30 Artikel 16, 1° van het voorstel tot richtlijn.

31 Artikel 14 van de richtlijn.

- indien de bevoegde overheid van mening is dat de samenwerking van het slachtoffer bedrieglijk is, of indien zijn klacht bedrieglijk of ongegrond is ;
- om redenen van openbare orde of nationale veiligheid ;
- wanneer het slachtoffer niet langer zijn medewerking verleent;
- wanneer de bevoegde overheden beslissen om de procedure stop te zetten.

Wanneer de op basis van de richtlijn afgeleverde verblijfstitel bovendien verstreken is, is het gewone vreemdelingenrecht van toepassing³² (en dit o.m. binnen het kader van een verblijf voor onbepaalde duur).

Tenslotte wijzen we nog op twee belangrijke punten die door het Europees Parlement zijn opgeworpen en als amendement zijn voorgesteld maar die uiteindelijk niet zijn goedgekeurd:

- het feit dat het slachtoffer niet in het bezit is van zijn identiteitsdocumenten mag geen voorwendsel zijn om de toekenning of de verlenging van een verblijfstitel van korte duur te weigeren³³ ;
- tegen de beslissing om de verblijfstitel niet te verlengen of in te trekken zou beroep mogelijk moeten zijn³⁴.

1.1.3. Analyse van de nieuwe wetsbepalingen

De nieuwe bepalingen (artikels 61/2 tot 61/5 van de wet van 15 december 1980) willen vooral onze wetgeving met de voormelde Europese richtlijn 2004/81/EG in overeenstemming brengen³⁵. Aangezien er in ons juridisch systeem al maatregelen ten gunste van de slachtoffers zijn opgenomen – maatregelen die overigens gunstiger zijn dan de inhoud van de Europese richtlijn – heeft de wetgever zoveel mogelijk geprobeerd de regeling in stand te houden, ook al kan de nieuwe regeling op bepaalde punten strikter lijken dan de huidige procedure.

We zullen het dus eerst over de positieve punten van de hervorming hebben, vooraleer we ons buigen over de bepalingen die vragen oproepen.

32 Artikel 13, 2° van de richtlijn.

33 cfr. amendement 25 (in de Engelse versie) en 36 (Verslag van het Europees Parlement, *op.cit.*, , A5-0397/2002, 13 november 2002, p.17); amendementen 25 en 26 van de wetgevingsresolutie van het Europees Parlement, *op.cit.*, P5_TA(2002)0591, *P.B.*, C, 27 E, 30.01.2004, p. 144 ; cfr. Amendement 15 voorgesteld tijdens de tweede raadplegingsprocedure (Verslag van het Europees Parlement, *op.cit.*, A5-0099/2004, 24 februari 2004, p.10 ; Wetgevingsresolutie van het Europees Parlement, *op.cit.*, P5_TA (2004)0135, *P.B.*, C, 102 E, 28.04.2004, p.138).

34 cfr. Amendementen 25, 34, 37 en 38 (Verslag van het Europees Parlement, *op.cit.*, , A5-0397/2002, 13 november 2002, p.19, 25 en 26; amendementen 25 en 26, 34, 37 en 38 van de wetgevingsresolutie van het Europees Parlement, *op.cit.*, P5_TA(2002)0591, *P.B.*, C, 27 E, 30.01.2004, p. 144 ; cfr. amendement 23 voorgesteld tijdens de tweede raadplegingsprocedure , (Verslag van het Europees Parlement, *op.cit.*, A5-0099/2004, 24 februari 2004, p.13 ; Wetgevingsresolutie van het Europees Parlement, *op.cit.*, P5_TA (2004)0135, *P.B.*, C, 102 E, 28.04.2004, p.140).

35 Zie artikel 2 van de wet van 15 september 2006 en de memorie van toelichting van het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51- 2478/001 p. 26.

1.1.3.1. de positieve punten van de hervorming :

a) meer juridische zekerheid

Vooreerst moet worden onderstreept dat de slachtoffers met het inschrijven in de wet van het 'statuut mensenhandel' voortaan meer juridische zekerheid zullen krijgen dan met de « gewone » ministeriële omzendbrief en richtlijnen. In geval van weigering van verlenging of intrekking van de verblijfstitels (cfr. infra, punt 2, b) is er bovendien een beroep tot nietigverklaring tegen deze beslissing mogelijk voor de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen, het nieuwe administratieve rechtscollege³⁶.

b) de begunstigden van de procedure : alle vreemdelingen die het slachtoffer zijn van mensenhandel en bepaalde ernstige vormen van mensensmokkel.

Een tweede positief punt betreft de begunstigden van de nieuwe bepalingen.

- de vreemdelingen

Ook al staat dit in feite buiten het kader van de Europese richtlijn, toch heeft de Belgische wetgever beslist zowel de onderdanen van derde landen buiten de Europese Unie, als de onderdanen van de Europese Unie die niet over een gunstiger statuut zouden beschikken, van deze bepalingen te laten genieten, zoals dit vroeger het geval was. Indien de wet het over « vreemdeling » heeft, voegt de memorie van toelichting eraan toe dat het beschermingsstatuut op die twee soorten onderdanen kan worden toegepast³⁷. Dit specifieke aspect van de nieuwe wet valt toe te juichen, zeker met de recente toetreding van Bulgarije en Roemenië tot de Europese Unie, twee landen waaruit een groot aantal slachtoffers afkomstig zijn.

36 Dit administratieve rechtscollege neemt op dit punt de bevoegdheden over die vroeger door de Raad van State werden uitgeoefend (cfr. artikelen 39/1, §1er en 39/2, §2 van de wet van 15 december 1980, ingevoerd door artikelen 79 en 80 van de wet van 15 september 2006 tot hervorming van de Raad van State en tot oprichting van een Raad voor Vreemdelingenbetwistingen, *B.S.*, 6 oktober 2006). De verzoeker kan tevens de schorsing van de administratieve akte vragen waarvan de nietigverklaring wordt geëist (artikels 39/82 en 39/83 van de wet van 15 december 1980). Tenslotte is een administratief cassatieberoep voor de Raad van State tegen een arrest van de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen mogelijk (cfr. artikel 14, §2 van de gecoördineerde wetten op de Raad van State van 12 januari 1973 en artikel 20, hersteld bij artikel 8 van de wet van 15 september 2006 tot hervorming van Raad van State en tot oprichting van een Raad voor Vreemdelingenbetwistingen). Voor een grondige analyse van deze nieuwe procedures, cfr. M. KAISER, « La réforme du contentieux des étrangers », in P. JADOUL en S. van DROOGHENBROECK (dir.), *La protection juridictionnelle du citoyen face à l'administration*, Bruxelles, La Charte, 2007, pp. 210-264.

37 Memorie van toelichting, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51- 2478/001 p 28 ; Zie tevens het Verslag van de Commissie voor de Binnenlandse Zaken, de Algemene Zaken en het Openbaar Ambt van de Kamer, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51-2478/008, p.19.

- *slachtoffers van mensenhandel of van bepaalde ernstige vormen van mensensmokkel*

Zoals we al hebben gezien bepaalt de Europese richtlijn dat de Lidstaten de toekenning van een verblijfstitel moeten voorzien voor slachtoffers van mensenhandel die samenwerken met de gerechtelijke overheden, terwijl ze vrij mogen beslissen deze regeling uit te breiden naar personen die hulp hebben gekregen bij illegale immigratie.

Op dit punt heeft de Belgische wetgever gelukkig tussen de potentiële begunstigen zowel de slachtoffers van mensenhandel in de zin van artikel 433 *quinquies* van het strafwetboek³⁸, als bepaalde slachtoffers van mensensmokkel³⁹ uitgekozen, nl. die van wie de vervoersomstandigheden of de behandeling gelijk worden geschakeld met de slachtoffers van mensenhandel en van wie de fundamentele rechten ook worden aangetast. Het gaat om slachtoffers van ernstige vormen van mensensmokkel beoogd in artikel 77 *quater*, 1° tot 5° van de wet van 15 december 1980 (minderjarigheid van het slachtoffer (1°); misbruik van de kwetsbare positie van het slachtoffer (2°); gebruik van listige kunstgrepen, geweld, bedreigingen of dwang (3°); het in gevaar brengen van het leven van het slachtoffer (4°) ; blijvende fysieke of psychische ongeschiktheid van het slachtoffer als gevolg van het misdrijf (5°)).

Dit was een van de aanbevelingen uit het laatste jaarverslag van het Centrum⁴⁰. Het is dan ook verheugend vast te stellen dat de wetgever er rekening mee heeft gehouden⁴¹.

De wet van 10 augustus 2005 heeft de geldende bepalingen inzake mensenhandel en mensensmokkel immers fundamenteel gewijzigd, aangezien het misdrijf mensenhandel in het strafwetboek (artikels 433 *quinquies* tot 433 *novies*) werd opgenomen en mensensmokkel gedefinieerd wordt door het nieuwe artikel 77 *bis* van de wet van 15 december 1980. In het verleden was het zo dat beide fenomenen konden worden bestraft op basis van dezelfde bepaling, nl. het vroegere artikel 77 *bis* van de wet van 15 december 1980. Daardoor konden beide

38 « Levert het misdrijf van mensenhandel op, de werving, het vervoer, de overbrenging, de huisvesting, de opvang van een persoon, de wisseling of de overdracht van de controle over hem, teneinde :

1° ten aanzien van deze persoon de misdrijven te laten plegen die bedoeld worden in de artikelen 379, 380, §1 en §4, en 383bis, §1; (exploitatie van prostitutie en kinderpornografie)

2° ten aanzien van deze persoon het misdrijf te laten plegen dat bedoeld wordt in artikel 433ter; (exploitatie van bedelarij)

3° deze persoon aan het werk te zetten of te laten aan het werk zetten in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid;

4° bij deze persoon organen of weefsels weg te nemen of te laten wegnemen in strijd met de wet van 13 juni 1986 betreffende het wegnemen en transplanteren van organen;

5° of deze persoon tegen zijn wil een misdaad of een wanbedrijf te doen plegen.»

39 « Levert het misdrijf mensensmokkel op, het ertoe bijdragen, op welke manier ook, rechtstreeks of via een tussenpersoon, dat een persoon die geen onderdaan is van een lidstaat van de Europese Unie het grondgebied van een lidstaat van de Europese Unie of van een Staat die partij is bij een internationale overeenkomst betreffende de overschrijding van de buitengrenzen, die België bindt, binnenkomt, erdoor reist of aldaar verblijft, zulks in strijd met de wetgeving van deze Staat, met het oog op het direct of indirect verkrijgen van een vermogensvoordeel » (artikel 77 bis van de wet van 15 december 1980).

40 *Het Belgische mensenhandelbeleid: Gewikt en gewogen*, november 2005.

41 De memorie van toelichting van het wetsontwerp geeft trouwens een gedetailleerde uitleg bij de redenen die de regering er uiteindelijk toe hebben aangezet de bescherming uit te breiden naar de slachtoffers van bepaalde ernstige vormen van mensensmokkel, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51- 2478/001 p. 26-28.

categorieën slachtoffers in de praktijk van het beschermingsstatuut genieten. Door enkel te verwijzen naar de slachtoffers van mensenhandel in de zin van artikel 433 *quinquies* van het strafwetboek, zoals dit het geval was in het aan de Raad van State voorgelegde voorontwerp van wet⁴², bestond het risico dat talrijke slachtoffers van mensensmokkel « links zouden blijven liggen », wat een aanzienlijke stap achteruit was geweest.

Aangezien huisjesmelkerij niet langer deel uitmaakt van de mensenhandel – voortaan wordt ze uitdrukkelijk bestraft door de artikelen 433 *decies* tot 433 *quinquiesdecies* van het strafwetboek - en de slachtoffers van dat soort type misdrijven niet waren opgenomen in de categorieën slachtoffers die van de nieuwe bepalingen konden genieten, blijkt hieruit dat ze voortaan in principe uitgesloten zijn van dit statuut, tenzij er een andere vorm van uitbuiting tegen hen (binnen het kader van mensenhandel of mensensmokkel) wordt weerhouden.

c) de rol van de gespecialiseerde opvangcentra

De centrale rol van de gespecialiseerde opvangcentra⁴³ wordt op verschillende niveaus bevestigd: het slachtoffer zal er op steun kunnen rekenen om tot rust te komen en om te beslissen of het al dan niet met de gerechtelijke overheden zal samenwerken. Bovendien zal het slachtoffer er kunnen genieten van sociale, taalkundige, medische en psychologische begeleiding⁴⁴.

Deze centra zijn tevens de bevoorrechte gesprekspartners van de Dienst Vreemdelingenzaken voor de aanvraag van verblijfstitels⁴⁵.

d) het belang van de bedenktijd, die nog steeds 45 dagen bedraagt

De Europese richtlijn liet de Lidstaten de keuze om de duur en het aanvangspunt van de bedenktijd te bepalen. De Belgische wetgever heeft ervoor gekozen om de reeds bestaande termijn van 45 dagen te behouden. Zoals voorheen, zal die worden afgeleverd onder de vorm van een bevel om het grondgebied te verlaten aan het slachtoffer, dat door een opvangcentrum wordt begeleid en dat de banden met de vermoedelijke daders van mensenhandel of mensensmokkel heeft verbroken (nieuwe artikel 61/2, § 2 van de wet van 15 december 1980).

42 Zie artikel 59 de het voorontwerp van wet, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51- 2478/001 pp.162-164.

43 Het gaat om de VZW Pag-asa te Brussel, Sürya in Luik en Payoke in Antwerpen. Memorie van toelichting van het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51- 2478/001 p. 117.

44 *Ibid.* p. 30.

45 Zie o.a. artikel 61/2, §2, alinea 3 en de memorie van toelichting, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51- 2478/001 p. 30. Zie tevens op dit punt het antwoord van de Minister op een voorstel van amendement van mevr. Nagy en dhr. Drèze (amendement nr. 62), die voorstelde om het mogelijk te maken dat ook een advocaat een verblijfstitel kon aanvragen wanneer het slachtoffer reeds verklaringen had afgelegd. De Minister heeft de belangrijke rol van de opvangcentra binnen het kader van de eerste fase (op emotioneel en materieel vlak) onderstreept, als onafhankelijke instantie die de situatie kan beoordelen, het is dan ook logisch dat het verzoek om een verblijfstitel toe te kennen van hen komt (Verslag van de Commissie voor de Binnenlandse Zaken, de Algemene Zaken en het Openbaar Ambt van de Kamer, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51-2478/008, p.393).

In dit verband lijkt de informatieverstrekking door de eerstelijnsdiensten (politie- en inspectiediensten) en het in contact brengen met een gespecialiseerd opvangcentrum primordiaal (nieuwe artikel 61/2, §1ste). Daarom zal er ook een nieuwe specifieke informatiebrochure, met daarin een gedetailleerde beschrijving van de procedure voor de aflevering van verblijfstitel, worden opgesteld en overhandigd aan het slachtoffer⁴⁶.

Dit is de eerste fase van de procedure⁴⁷. In het tweede hoofdstuk van dit verslag zullen we aan de hand van enkele dossiers waarin het Centrum zich burgerlijke partij heeft gesteld, kunnen vaststellen waarom het in stand houden en de effectieve toepassing van een bedenktijd zo belangrijk is.

e) behoud van de mogelijkheid tot definitieve regularisatie

De Europese richtlijn bepaalt enkel dat na het verstrijken van de tijdelijke verblijfsvergunning, het gewone vreemdelingenrecht van toepassing is.

Naar het voorbeeld van vorige reglementaire bepalingen ter zake, heeft de Belgische wetgever ervoor geopteerd de mogelijkheid⁴⁸ op definitieve regularisatie in de twee volgende gevallen te behouden : (nieuw artikel 61/5) :

- wanneer de verklaring of de klacht van het slachtoffer tot een veroordeling heeft geleid ;
- wanneer de Procureur des Konings of de arbeidsauditeur in zijn vordering de tenlastelegging van mensenhandel of de betroffen ernstige vormen van mensensmokkel heeft weerhouden⁴⁹.

De mogelijkheid tot definitieve regularisatie lijkt ons essentieel. Zonder die mogelijkheid lijkt het ons immers moeilijk om de slachtoffers, die soms heel wat risico's hebben genomen door verklaringen af te leggen, aan te moedigen om binnen het kader van gerechtelijke onderzoeken samen te werken. Men kan zich inderdaad afvragen in welke mate slachtoffers gemotiveerd zijn om samen te werken als ze weten dat na het verstrijken van de tijdelijke verblijfsvergunningen, ze naar hun land van herkomst zullen worden teruggestuurd, of dat ze een nieuwe aanvraag tot regularisatie maar dan op een andere basis zullen moeten indienen.

1.1.3.2. De bepalingen die vragen oproepen :

a) verzwaring van de toekenningsvoorwaarden en de verlenging van de verblijfstitels

Bezorgd om de Europese richtlijn 2004/81/EG getrouw om te zetten heeft de Belgische wetgever de toekenningsvoorwaarden voor de tijdelijke verblijfstitels verzwared. Zoals we zullen kunnen vaststellen, kunnen die volgens ons tot enkele interpretatieproblemen leiden.

46 Memorie van toelichting, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51- 2478/001 p. 30. Deze verplichting vloeit voort uit artikel 5 van de Europese richtlijn 2004/81/EG.

47 De memorie van toelichting (*op.cit.*, pp.30-31) bepaalt dat het om een bedenktijd in twee fasen gaat, waarvan de termijn van 45 dagen de eerste fase is.

48 maar niet de automatische regularisatie, cfr. in dit verband de formulering van het nieuwe artikel 61/5.

49 We merken echter op dat men de specifieke gevallen, die vroeger door de richtlijnen van 1997 waren bepaald, volgens dewelke een definitieve regularisatie mogelijk was wanneer de dader niet voor de rechtbank was kunnen worden gedagvaard, uit de nieuwe wet heeft gelaten. (cfr. supra voetnoot 10).

Na de bedenktijd van 45 dagen verloopt de tweede en derde fase van de procedure als volgt:

a.1.) *de tweede fase* lijkt op diegene die vroeger reeds bestond⁵⁰ : wanneer het vermoedelijke slachtoffer onmiddellijk een klacht heeft ingediend of verklaringen heeft afgelegd, of het dit binnen de bedenktijd van 45 dagen doet, vraagt het opvangcentrum dat het slachtoffer begeleidt aan Dienst Vreemdelingenzaken om een verblijfsdocument met een geldigheidsduur van maximum 3 maanden af te leveren (artikel 61/3, §1ste en artikel 61/2, §2, alinea 3). Het enige verschil met de vorige procedure is dat dit verblijfsdocument niet langer een aankomstverklaring (die geen verblijfstitel is) is maar een attest van immatriculatie.

a.2) De essentiële verschillen zijn terug te vinden in de *overgang naar de derde fase* (aflevering van een verblijfstitel van 6 maanden) omdat de vragen die de Procureur des Konings of de arbeidsauditeur zullen dienen te beantwoorden talrijker zijn dan deze die aanvankelijk door de omzendbrief van 1994 en de richtlijnen uit 1997 werden bepaald. Onder de oude regelgeving was het zo dat om een verblijfstitel van 6 maanden (BIVR) te kunnen afleveren de Dienst Vreemdelingenzaken, voor het verstrijken van de geldigheid van de aankomstverklaring, de procureur des Konings of de arbeidsauditeur vroeg welk gevolg er aan de klacht of de verklaring van het slachtoffer was gegeven.

De door het parket of het arbeidsauditoraat verstrekte informatie moest een antwoord op twee vragen bieden:

1. is het onderzoek nog altijd lopend ?
2. is men in het huidige stadium van het onderzoek van oordeel dat de persoon in kwestie slachtoffer is van mensenhandel?

Wanneer het antwoord op beide vragen positief was, ontving het slachtoffer een machtiging tot verblijf van meer dan drie maanden (normaal zes maanden), die tot het einde van de gerechtelijke procedure kon worden verlengd. Indien de Procureur des Konings of de arbeidsauditeur nog geen positief antwoord op beide vragen kon geven, werd de aankomstverklaring van het slachtoffer één enkele keer voor een zelfde periode van drie maanden verlengd.

De bepalingen van de nieuwe artikels 61/3, §2 en 61/4, §1er lijken op dit punt strenger. Ze zijn het gevolg van de bezorgdheid om de Europese richtlijn zo getrouw mogelijk om te zetten. Die bepaalt immers (artikel 8) dat een verblijfstitel van 6 maanden aan het slachtoffer wordt afgeleverd, indien zijn aanwezigheid nuttig wordt geacht voor het onderzoek, indien het een duidelijke bereidheid tot samenwerking heeft laten blijken en indien het alle banden met de vermoedelijke daders heeft verbroken. Bovendien moet met de openbare orde en de nationale veiligheid rekening worden gehouden.

De Belgische wetgever heeft in de praktijk volgende voorwaarden bepaald. Net zoals voorheen zal de Procureur des Konings of de arbeidsauditeur de Dienst Vreemdelingenzaken moeten melden of de vreemdeling nog steeds als slachtoffer van mensenhandel of van een ernstige vorm van mensensmokkel kan worden beschouwd en of het gerechtelijke onderzoek nog steeds lopende is. Voortaan zal er ook moeten worden aan toegevoegd:

50 en wordt als de tweede fase van de bedenktijd beschouwd (cfr. memorie van toelichting, *op. cit.*, pp.30-31).

- of de vreemdeling alle banden met de vermoedelijke daders van het misdrijf heeft verbroken;
- of de vreemdeling een bereidheid tot medewerking laat blijken.

Met het oog op de aflevering van deze verblijfstitel van 6 maanden mag het slachtoffer bovendien niet als een mogelijk risico op het in gevaar brengen van de openbare orde en de nationale veiligheid worden beschouwd. De wet bepaalt tevens dat het verblijfsdocument van drie maanden één enkele keer met maximum 3 maanden kan worden verlengd indien het onderzoek dit vereist of indien de Dienst Vreemdelingenzaken dit opportuun acht, rekening houdend met de elementen uit het dossier (artikel 61/3, §2, alinea 2).

Bij het bestuderen van het voorontwerp, dat voor advies aan de Raad van State werd voorgelegd, stellen we vast dat de regering de voorwaarde, verbonden met de inschatting van het nut van de aanwezigheid van het slachtoffer voor het gerechtelijk onderzoek, aanvankelijk getrouw had omgezet⁵¹, wat een voor de hand liggend risico op instrumentalisatie van de slachtoffers betekende. Dit punt werd in het latere wetsontwerp gelukkig gewijzigd waarbij werd teruggegrepen naar de twee vragen die traditioneel aan de procureur des Konings of de arbeidsauditeur werden gesteld. De memorie van toelichting stelt overigens dat er moet worden vanuit gegaan dat de aanwezigheid van het slachtoffer nuttig is zolang het gerechtelijk onderzoek loopt⁵².

Ook al lijkt ons de vereiste om de banden met de vermoedelijke daders van het misdrijf te breken logisch - het is immers een van de basisvoorwaarden voor toekenningregeling van de verblijfstitels - toch kan men zich afvragen hoe het begrip 'bereidheid tot medewerking' in de praktijk zal worden geïnterpreteerd. Volgens ons moet deze voorwaarde soepel worden geïnterpreteerd. Zijn het neerleggen van een klacht of het afleggen van verklaringen op zich al geen evidente aanwijzing van een duidelijke bereidheid tot samenwerking, gelet op de risico's die de slachtoffers die wensen samen te werken in sommige gevallen nemen?

In dit verband voegt de memorie van toelichting⁵³ eraan toe dat « *de bereidheid tot medewerking wordt afgeleid uit het feit dat het slachtoffer een klacht heeft ingediend tegen zijn uitbuiters of verklaringen heeft afgelegd in het kader van een onderzoek, en zich **niet onwillig toont** om verder gevolg te geven aan de verzoeken om **inlichtingen** uitgaande van de gerechtelijke diensten* ». Deze verduidelijking valt toe te juichen maar men kan zich echter afvragen wat « niet onwillig tonen » tegenover een verzoek om inlichtingen vanwege de gerechtelijke overheden precies betekent. Hoe zit het bijvoorbeeld met een slachtoffer dat meent dat het alle inlichtingen waarover het beschikt heeft gegeven en/of dat het reeds aanzienlijke risico's heeft genomen en dat bijvoorbeeld weigerachtig staat tegenover een verzoek tot confrontatie ? Zullen de gerechtelijke overheden dan oordelen dat het slachtoffer niet langer blijf geeft van een « bereidheid tot samenwerking »? Volgens ons zou dit een al te strikte interpretatie van deze bepaling zijn en de deur openzetten voor de instrumentalisatie van de slachtoffers.

51 Zie artikelen 61/3, §2 alinea 1 en 61/4, §1er in ontwerp, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51-2478/001, p. 163 : De Procureur des Konings of de arbeidsauditeur moest bevestigen of de verlenging van het verblijf van de vreemdeling nuttig is voor het onderzoek of de gerechtelijke procedure.

52 Memorie van toelichting, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51- 2478/001 p 31.

53 *Ibid.*

b) de voorwaarden voor niet verlenging of de intrekking van de verblijfstitel

Zoals in de Europese richtlijn heeft de wetgever voorwaarden bepaald voor de niet verlenging en de intrekking van de verblijfsdocumenten (artikel 61/2, §3, artikel 61/3, §3, artikel 61/4, §2).

Zo bepaalt de nieuwe wet, zowel voor de bedenktijd van 45 dagen als voor de aflevering van het eerste verblijfsdocument van 3 maanden (wanneer de vreemdeling verklaringen heeft afgelegd) dat de minister of zijn afgevaardigde een einde aan de bedenktijd of aan de machtiging tot verblijf kan maken in volgende twee gevallen:

- wanneer het slachtoffer actief, vrijwillig en uit eigen beweging opnieuw contact heeft opgenomen met de vermoedelijke daders van de misdrijven waarvan het slachtoffer was:

Het gaat volgens ons om drie cumulatieve en precieze voorwaarden (zo is er slechts sprake van het opnieuw opnemen van contact met de vermoedelijke daders en niet met het uitbuitingsmilieu), die in een proces-verbaal van de gerechtelijke overheden zouden moeten worden vastgesteld.

- wanneer hij door zijn gedrag geacht wordt de openbare orde of de nationale veiligheid te kunnen schaden.

Wat de verblijfstitel van 6 maanden betreft worden twee bijkomende gevallen bepaald:

- wanneer het vermoedelijke slachtoffer niet meer meewerkt (hier doet zich opnieuw het interpretatieprobleem voor waar we het reeds over hadden) ;
- wanneer de gerechtelijke overheden hebben beslist om de procedure te beëindigen⁵⁴.

Aangezien de toekenningprocedure van een verblijfstitel met de evolutie van de gerechtelijke procedure samenhangt, bestaan er gevallen waarin ondanks de actieve medewerking van het slachtoffer de gerechtelijke procedure op niets uitdraait. We kunnen alleen maar hopen dat er voor die gevallen toch een oplossing wordt gevonden.

Zoals we er reeds hebben op gewezen (cfr. Supra 1.1.3.1 a), bestaat er nog altijd de mogelijkheid om bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen beroep aan te tekenen.

54 We merken op dat mevr. Nagy en dhr. Dréze een amendement (nr. 33) in de Kamer hadden neergelegd, dat wil verduidelijken dat deze mogelijkheid enkel bestaat op voorwaarde dat uit het gerechtelijke dossier blijkt dat de verklaring of de klacht onrechtmatig was en enkel was ingediend met de bedoeling een recht op verblijf te verkrijgen. De indieners van het amendement wezen op het feit dat talrijke klachten om verschillende redenen niet tot een vervolging voor de rechtbanken leidden, omdat het slachtoffer niet voldoende informatie kon geven die tot een afronding van het onderzoek konden leiden. Het amendement werd verworpen (cfr. het Verslag van de Commissie voor de Binnenlandse Zaken, de Algemene Zaken en het Openbaar Ambt van de Kamer, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51-2478/008, p.347).

c) het bewijs van identiteit van het slachtoffer

Het nieuwe artikel 61/3, § 4 bepaalt dat het buitenlandse slachtoffer zijn identiteit moet proberen te bewijzen door het voorleggen van zijn paspoort of een daarmee gelijk gestelde reistitel of zijn nationale identiteitskaart. De memorie van toelichting bepaalt dat deze documenten uiterlijk moeten worden voorgelegd bij het onderzoek van de aanvraag tot machtiging tot verblijf voor een onbeperkte duur⁵⁵.

Ook op dit punt werd de tekst van het voorontwerp gelukkig gewijzigd en versoepeld. In de aan het advies van de Raad van State voorgelegde tekst, kon de identiteit immers enkel worden aangetoond door het voorleggen van het paspoort of de nationale identiteitskaart⁵⁶ en dit bewijs van identiteit was een essentiële voorwaarde om een onbeperkte verblijfstitel te kunnen verkrijgen binnen het kader van de procedure mensenhandel⁵⁷.

Naast het feit dat dit geen door de Europese richtlijn vereiste voorwaarde was en dat, zoals we reeds hebben aangehaald, het Europees Parlement erop had aangedrongen dat de afwezigheid van identiteitsdocumenten de aflevering van de verblijfstitels niet in gevaar zou brengen⁵⁸, kan men zich bovendien afvragen wat er in de praktijk zal gebeuren met een vreemdeling, van wie vaststaat dat het een slachtoffer is maar die zijn identiteit niet met zekerheid kan aantonen. Het is immers een feit dat bij mensenhandel of mensensmokkel het een typische modus operandi is om slachtoffers hun identiteitsdocumenten af te nemen of ze valse documenten toe te stoppen. Zal men enkel om die reden een slachtoffer de aflevering van een definitieve verblijfstitel weigeren? We durven te hopen dat de Minister van Binnenlandse Zaken of zijn afgevaardigde op dat punt de nodige soepelheid aan de dag zal leggen.

d) de kwestie van de andere rechten

De Europese richtlijn 2004/81/EG bepaalt dat de bedoelde buitenlandse personen een aantal rechten toegekend moeten krijgen (medische bijstand, levensomstandigheden die hen bestaansmiddelen garanderen, eventuele psychologische bijstand, ...). Andere maatregelen zijn facultatief (taalkundige bijstand, kosteloze rechtsbijstand) of vereisen dat de Staten er de toegangsregels voor bepalen (arbeidsmarkt, beroepsopleiding, onderwijs).

De nieuwe wet maakt echter geen melding van die rechten. De richtlijnen van 13 januari 1997 gaven het slachtoffer de toelating om te genieten van de sociale steun, van bij de eerste fase (vanaf de aflevering van een Bevel om het grondgebied te verlaten⁵⁹). Om een rechtvacuüm te vermijden dat nadelig zou kunnen zijn voor de slachtoffers, zou dit recht expliciet in een wettekst door de bevoegde Minister moeten worden opgenomen.

55 Memorie van toelichting van het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51-2478/001 p. 119.

56 Zie het voorontwerp van wet, artikel 61/3, §4, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51-2478/001, p. 163.

57 Zie het voorontwerp van wet, artikel 61/5, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51-2478/001, p. 164.

58 Ook al is dit standpunt uiteindelijk niet in de tekst van de Europese richtlijn opgenomen.

59 Zie punt 9 van de richtlijnen van 13 januari 1997.

Sinds 2003 en de globale hervorming van de regelgeving betreffende de indienstneming van buitenlandse werknemers en de arbeidskaarten, hebben de slachtoffers van mensenhandel voortaan het recht om met een arbeidskaart C te werken, die meer soepelheid biedt dan de arbeidskaart B waarop ze vroeger recht hadden⁶⁰. Op dit punt zijn de bepalingen van het koninklijk besluit van 9 juni 1999 houdende uitvoering van de wet van 30 april 1999 betreffende de tewerkstelling van buitenlandse werknemers nog steeds geldig maar ze zouden moeten worden aangepast in functie van de door de wet van 15 september 2006 aan de modellen van verblijfstitels aangebrachte wijzigingen.

Het kosteloze rechtsbijstand tenslotte maakt reeds deel uit van de in België wettelijk geldende bepalingen waartoe buitenlandse onderdanen onder bepaalde voorwaarden recht hebben⁶¹.

e) het bijzondere geval van de minderjarige slachtoffers van mensenhandel of van ernstige vormen van mensensmokkel

Ook al was dit niet expliciet door de omzendbrief van 7 juli 1994 en door de richtlijnen van 13 januari 1997 bepaald, toch werd het toekenningsstelsel van verblijfstitels ook op minderjarigen toegepast.

Dit is tevens waarvoor de wetgever heeft geopteerd : de nieuwe bepalingen voorzien, zoals de Europese richtlijn dit trouwens toelaat, dat het systeem eveneens op buitenlandse niet begeleide minderjarige slachtoffers zal worden toegepast.

De procedure is identiek aan deze die voor meerderjarigen geldt, behalve voor wat de eerste fase van de bedenktijd betreft, nl. wanneer het vermoedelijke slachtoffer nog geen verklaringen heeft afgelegd. In plaats van een Bevel om het grondgebied te verlaten (BGV) krijgt de minderjarige een verblijfstitel van 3 maanden afgeleverd (artikel 61/2, §2, alinea 2). Bovendien moet tijdens de hele procedure met het hoger belang van het kind rekening worden gehouden⁶².

Het is nochtans bekend hoe moeilijk het is voor een minderjarige om met de gerechtelijke overheden samen te werken. Door zijn grotere kwetsbaarheid is hij minder dan een volwassene in staat om elementen te verstrekken die nuttig zijn voor het onderzoek. Daarom heeft een werkgroep, die binnen de Interdepartementale Coördina-

60 Zie artikelen 17 en 18 van het koninklijk besluit van 9 juni 1999 houdende uitvoering van de wet van 30 april betreffende tewerkstelling van buitenlandse werknemers, *B.S.*, 26 september 1999, gewijzigd door het koninklijk besluit van 6 februari 2003, *B.S.*, 27 februari 2003. Het Centrum had deze nieuwe regelgeving onderzocht in zijn jaarverslag, *Pleidooi voor een integrale benadering, analyse van de wetgeving en de rechtspraak*, december 2003.

61 Cfr. o.a. artikelen 508/1 e.v. van het Gerechtelijk wetboek en het K.B. van 18 december 2003 tot vaststelling van de voorwaarden van de volledige of gedeeltelijke kosteloosheid van de juridische tweedelijnsbijstand en de rechtsbijstand, *B.S.*, 24 december 2003.

62 Deze verduidelijking is eraan toegevoegd na een opmerking van de Raad van State op dit punt, cfr. het advies van de Raad van State, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51-2478/001, p.209 ; Memorie van toelichting van het wetsontwerp tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51- 2478/001 p. 117.

tiel ter bestrijding van de mensenhandel en mensensmokkel⁶³ is samengesteld, aanbevelingen gedaan om wat minderjarigen betreft de procedure te verbeteren. Zo werd o.m. voorgesteld om gebruik te maken van het concept « objectief slachtofferschap ». Dit betekent dat een minderjarige, ook zonder verklaringen af te leggen, het statuut « mensenhandel » zou toegewezen krijgen, op voorwaarde dat de hoedanigheid van slachtoffer door verschillende instanties multidisciplinair (verbindingsmagistraat, opvangcentrum, enz.) kan worden aangetoond⁶⁴.

Over dit specifieke aspect van de procedure « mensenhandel » voor de minderjarigen zou daarom, volgens het Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding, grondig moeten worden nagedacht om de nodige versoepelingen aan te brengen.⁶⁵

1.2. Richtlijn COL 01/07 van de Minister van Justitie inzake het opsporings- en vervolgingsbeleid betreffende mensenhandel

Op 1 februari 2007 is de nieuwe richtlijn COL 01/07 van de Minister van Justitie inzake het opsporings- en vervolgingsbeleid betreffende mensenhandel, die de COL10/04 van 1 mei 2004 vervangt, in werking getreden.

Net zoals de vorige COL10/4, bepaalt deze nieuwe richtlijn een kader en uniforme criteria voor een homogene ontwikkeling van het opsporings- en vervolgingsbeleid betreffende mensenhandel binnen de verschillende gerechtelijke arrondissementen van het land.

Aangezien de nieuwe richtlijn in vergelijking met de vorige geen fundamentele wijzigingen bevat, stellen we ze in grote lijnen voor:

1. toepassingsgebied : Het is op dat punt dat er zich de grootste wijzigingen hebben voorgedaan tegenover de vorige Col 10/04. De nieuwe ministeriële richtlijn begint immers met een afbakening van het toepassingsgebied ervan, nl. de mensenhandel in de zin van artikel 433 *quinquies* van het strafwetboek⁶⁶. Er wordt voorts aan toegevoegd dat de doelstelling ervan niet is om de wet te interpreteren maar het fenomeen efficiënter aan te

63 Zie over deze cel, artikelen 4 tot 9 van het koninklijk besluit van 16 mei 2004 betreffende de bestrijding van de mensensmokkel en mensenhandel, *B.S.*, 28 mei 2004.

64 Wanneer een minderjarige bijvoorbeeld binnen het kader van de prostitutie wordt opgepakt.

65 We onderstrepen dat de regering daar niet à priori tegen lijkt te zijn : tijdens de debatten binnen de Commissie voor de Binnenlandse Zaken van de Kamer was de Minister van Binnenlandse Zaken van oordeel dat, binnen het kader van de omzetting van de Europese richtlijn over het verblijfsstatuut voor de slachtoffers van mensenhandel, de niet begeleide minderjarige vreemdelingen van een gunstigere regelgeving genieten. Een nieuw regeringsinitiatief inzake niet begeleide minderjarige vreemdelingen (nbmv) sloot hij echter niet uit, voor het geval de bepaalde regelgevingen in de praktijk niet zouden volstaan maar dit vereist een voorafgaande evaluatie van de beleidsmaatregelen die zijn genomen (Verslag van de Commissie voor de Binnenlandse Zaken, de Algemene Zaken en het Openbaar Ambt van de Kamer, *Parl. St.*, Kamer, 2005-2006, 51-2478/008, p.405).

66 Cfr. supra voetnoot 38.

pakken. Daarom herhaalt ook de richtlijn, net zoals de COL 10/04, het verschil met het concept mensensmokkel (bijstand geleverd met een winst oogmerk bij de binnenkomst, de doortocht of het verblijf van een onderdaan uit een derde land dan de EU) maar erkent ook dat beide fenomenen samen moeten worden bestreden.

Om de actoren op het terrein te helpen, zijn er bij de richtlijn ook bijlagen bijgevoegd :

Bijlage 1- die nieuw is – probeert het begrip menselijke waardigheid binnen het kader van de economische uitbuiting beter af te bakenen, en verwijst daarbij naar de parlementaire werkzaamheden in het kader van de wet van 10 augustus 2005. Zo wordt er o.m. op gewezen dat de eigen perceptie van het slachtoffer over zijn werkomsomstandigheden niet ter zake doet. Het is niet omdat het slachtoffer meent dat het niet is uitgebuit dat er daarom geen feiten van mensenhandel zijn gepleegd. Men zou dus die arbeidsomstandigheden, die in strijd zijn met de menselijke waardigheid moeten kunnen opsommen en evalueren aan de hand van onze nationale criteria en niet volgens praktijken gangbaar in het herkomstland van het slachtoffer.

Bijlage 2 geeft een gedetailleerde lijst van indicatoren die feiten van mensenhandel moeten helpen opsporen. De meeste van die indicatoren waren reeds in de vorige COL 10/04⁶⁷ opgenomen, deze inzake werkomsomstandigheden van de vermoedelijke slachtoffers werden verder gedetailleerd en uitgebreid. Nu gaat het over de verplichtingen voor de werkgever, de houding van de werkgever t.o.v. de werknemer, de plaats en materiële werkomsomstandigheden, enz...

2. coördinatie van de opsporingen en vervolgingen : de ministeriële richtlijn wijst nogmaals op de rol van de verbindingsmagistraten binnen elk parket-generaal, parket van eerste aanleg, auditoraat- generaal en het arbeidsauditoraat (bevoorrechte gesprekspartners in deze materie, opvolging van de dossiers, coördinatievergaderingen, verzamelen en uitwisselen van informatie, enz.).

3. prioriteiten inzake opsporingen en vervolgingen : de richtlijn wijst nogmaals op de prioritaire criteria waar inzake opsporingen en vervolgingen rekening mee moet worden gehouden en die onveranderd blijven t.o.v. de vorige COL. Zo blijft de eerste prioriteit de jonge leeftijd van slachtoffers, de mate waarin de menselijke waardigheid is aangetast, de mate van geweld of bedreigingen. De tweede prioriteit heeft betrekking op het bestaan van elementen die melding maken van de omvang van de criminele structuur (criminele organisatie, het voortduren in de tijd,...).

4. organisatie van de opsporingen : Ook de checklist die de politiediensten tijdens de controles moeten invullen en die een beeld van het fenomeen mensenhandel moeten kunnen geven is licht gewijzigd. In dit verband wijzen we op de uitdrukkelijke vermelding, zoals voordien, dat bijzondere aandacht moet uitgaan naar de financiële en fiscale benadering binnen het kader van de onderzoeken inzake mensenhandel.

5. Een nieuw punt gaat over de **vervolgingen en de dagvaardingen** : De richtlijn zet er de arbeidsauditeur toe aan de dossiers waarvoor hij bevoegd is, en waarin bovendien feiten van mensenhandel zijn vastgesteld, voor een gespecialiseerde correctionele rechtbank met drie rechters te brengen. Deze mogelijkheid is voortaan uitdruk-

67 O.m. die inzake de verplaatsing van de vermoedelijke daders en slachtoffers, de indicatoren inzake identiteits- en reisdocumenten, de woning en huisvesting van werknemers, de bewegingsvrijheid van de slachtoffers.

kelijk bepaald na de wijzigingen aan het Gerechtelijk wetboek na de wet van 3 december 2006 tot wijziging van diverse wettelijke bepalingen met betrekking tot het sociaal strafrecht⁶⁸. Deze kamer bestaat uit twee rechters van de rechtbank van eerste aanleg en een rechter van de arbeidsrechtbank. De richtlijn voegt er nog aan toe dat het in zo'n dossier nuttig kan zijn het oordeel van de rechter van de arbeidsrechtbank te krijgen over het begrip arbeid in omstandigheden die in strijd met de menselijke waardigheid zijn.

Er moet in de praktijk echter worden nagegaan of er via deze weg tastbare resultaten worden bereikt, of indien het daarentegen wenselijk is om de feiten enkel door rechters van de correctionele kamers van de rechtbanken van eerste aanleg te laten beoordelen.

6. Tenslotte blijft **de aandacht voor de slachtoffers** een centraal element. Die moeten niet in de eerste plaats worden gezien als illegale immigranten of zwartwerkers en naar de gespecialiseerde opvangcentra worden doorverwezen.

1.3. Besluiten

De nieuwe richtlijn van de Minister van Justitie roept geen bijzondere commentaar op. Wat de procedure « mensenhandel » daarentegen betreft, die voortaan in de wet van 15 december 1980 is verankerd, hebben we er de positieve punten en de punten die vragen oproepen van belicht.

Het feit dat er op Europees vlak maatregelen worden genomen inzake harmonisatie van de nationale wetgevingen, zowel op repressief vlak, als op het vlak van de bescherming van de slachtoffers moet inderdaad worden toegejuicht. De omzetting in nationaal recht van maatregelen die zo minimalistisch lijken als deze die door de Europese richtlijn 2004/81/EG worden bepaald, roept nochtans vragen op. Gelukkig is de Belgische regering verder gegaan dan dit minimum.

Toch blijft de vraag hoe de leemtes waarover we het hadden, in de praktijk zullen worden opgevuld. We denken heel in het bijzonder aan de interpretatie van het begrip « bereidheid tot medewerking » en aan het probleem van het bewijs van identiteit van de slachtoffers. Bovendien moeten sommige bepalingen door de bevoegde Ministers worden genomen om een rechtsvacuüm te vermijden, in het bijzonder op het vlak van de sociale steun waarop de slachtoffers van mensenhandel en van ernstige vormen van mensensmokkel recht hebben. Wat de minderjarigen betreft, wenst het Centrum dat op deze bijzondere categorie van slachtoffers soepelere bepalingen van toepassing zouden zijn. Om een dynamische en interdisciplinaire samenwerking tussen alle verschillende actoren te garanderen lijkt het ons tenslotte ook belangrijk dat een toepassingscirculaire door alle bevoegde Ministers zou worden goedgekeurd.

68 B.S., 18 december 1996. Zie o.m. de gewijzigde artikels 76 en 78 van het Gerechtelijk wetboek.

HOOFDSTUK 2: Typologieën in dossiers mensenhandel en mensensmokkel

In dit hoofdstuk presenteren we een aantal typen netwerken, die we teruggevonden hebben in enkele dossiers van mensenhandel of mensensmokkel waarin het Centrum zich burgerlijke partij heeft gesteld. Om de verschillende graden van evolutiestadia van de typen netwerken te schetsen, maken we gebruik van de typologie van Erkens⁶⁹. Deze vertrekt vanuit het principe van het businessmodel dat het functioneren van criminele organisaties vanuit het perspectief van legale ondernemingen analyseert.⁷⁰

Volgens Erkens kunnen criminele organisaties gecategoriseerd worden op basis van drie ontwikkelingsstadia: opbouw – expansie – consolidatie. Elk ontwikkelingsstadium wordt gekarakteriseerd door een bepaald type van management. Een *criminele organisatie in opbouw* bestaat uit leden met sterke vertrouwensbanden zoals familie- of nauwe vriendschapsbanden. De organisatie heeft korte communicatielijnen en is flexibel. Een *criminele organisatie in expansie* functioneert in een opgesplitste structuur met verschillende gespecialiseerde divisies en beschikt over enorme financiële bronnen. Rechtstreeks contact tussen de leden van deze divisies wordt vermeden. De coördinatie en communicatie gebeuren door het middenmanagement. De betrokkenheid van het managementkader met de criminele activiteiten van de organisatie kan enkel nog getraceerd en bewezen worden door de analyse van de geldstromen en de communicatielijnen. Een *criminele organisatie in consolidatie* is vergelijkbaar met deze in expansie maar heeft zowel een sterke positie opgebouwd in de maatschappelijke bovenwereld als in de criminele wereld.

We stellen in onze dossiers wel vast dat het begrip 'crimineel netwerk' meer toepasselijk is dan de term criminele organisatie in strikte zin. We zien meer het beeld van netwerken waarbinnen de daders in wisselende verbanden samenwerken, die grotendeels gebaseerd zijn op wederzijdse en onderlinge afhankelijkheidsrelaties. In sommige dossiers die we hieronder bespreken zijn de beklaagden wel veroordeeld voor de betichting van criminele organisatie.

2.1. Seksuele exploitatie

2.1.1. Russisch tewerkstellingsagentschap met licentie als grootschalig prostitutienetwerk

In dit Antwerpse dossier, waarvan de feiten dateren uit 2003, manifesteert zich een Russisch tewerkstellingsagentschap als organisator van een grootschalig prostitutienetwerk, dat contacten heeft met de maatschappelijke

69 Erkens, F. J., *Criminele organisaties, de besturing en beheersing van criminele organisaties* Zoetermeer, Korps Landelijke politiediensten, Divisie Centrale Recherche Informatiedienst, 1995

70 Black C., Vander Beken T., Frans B., Paternotte M., *Reporting on Organised Crime, a Shift from Description to Explanation in the Belgian Annual Report on Organised Crime*, Maklu, Ghent University 2001.

bovenwereld via firma's en corruptie. Volgens de typologie van Erkens is het een crimineel netwerk in de fase van consolidatie. De beklagden werden trouwens veroordeeld voor de betichting 'criminele organisatie'⁷¹.

Het agentschap profileert zich in Rusland als firma die voor Russische kandidaten werk zoekt in het buitenland en vervolgens de noodzakelijke formaliteiten regelt. Ze heeft drie licenties: de eerste voor de tewerkstelling van Russische burgers in het buitenland, in tweede instantie voor de activiteit als touroperator en tenslotte voor hun activiteiten als reisbureau. Het agentschap werkt met vertegenwoordigingen in verschillende regio's van Rusland, waarmee overeenkomsten afgesloten werden aangaande het verlenen van consultatiediensten op het gebied van tewerkstelling. De vertegenwoordigingen kunnen zowel rechtspersonen als natuurlijke personen zijn maar kunnen niet autonoom burgers naar het buitenland sturen om te werken, wegens gebrek aan licentie. Ze ronselen klanten die ze doorsturen naar het agentschap. De laatste twee jaar heeft het agentschap, naar eigen zeggen, vooral gewerkt in Spanje, Italië, Griekenland en Korea. Bij de Europese landen werd vooral gebruik gemaakt van toeristenvisa. Van de klantenlijsten waren er wel geen sporen meer te vinden in Rusland. Tijdens de rogatoire commissie in Rusland bleek bij de huiszoeking op het hoofdkantoor van het agentschap te Moskou dat de harde schijven van de computer pas recent omgewisseld waren, zodat er geen relevante gegevens meer op voorkwamen.

Het Russische criminele netwerk werkte samen met een gespecialiseerd Bulgaars netwerk dat tegen betaling valse documenten leverde. De leverancier van dat netwerk werkte volgens de trafikanten goedkoop en had invloedrijke vrienden in Bulgarije. Hij leverde Griekse, Portugese, Spaanse, Bulgaarse en Noorse paspoorten. De organisator van het Bulgaarse netwerk vinden we ook terug in de volgende prostitutiecase als één van de hoofdbeklagden.

De meisjes werden via jobadvertenties gerekruteerd als dienstster, ondergingen een sollicitatieprocedure en moesten bij vertrek een schuldverbintenis ten aanzien van het agentschap ondertekenen. Enkele meisjes waren op de hoogte dat ze in de prostitutie moesten werken. Voor de meeste meisjes gold dit niet. Deze kregen pas bij hun aankomst in België te horen wat hun job inhield. De meeste slachtoffers verklaarden dat ze weinig keus hadden want ze hadden geen geld om naar huis te reizen en moesten hun schuldverbintenis nog afbetalen. De slachtoffers werden als koopwaar beschouwd. De trafikanten vertelden de meisjes dat als ze begonnen te werken, hen geen verder kwaad zou overkomen. Vanaf dat moment werden ze beschouwd als koopwaar dat niet beschadigd mag worden. Een slachtoffer dat dreigde naar de politie te stappen, werd bedreigd met verkoop aan Albanese pooiers of met het sturen van de maffia naar haar familie in Rusland. Eén van de slachtoffers werd verplicht om mee te werken in een pornofilm. De pooister ontving hiervoor 500 euro, die eigenlijk bestemd waren voor het slachtoffer maar door de pooister afgenomen werd als een soort van schuldaflossing voor de gepresteerde kosten van het Russische netwerk.

2.1.2. internationaal business prostitutienetwerk

In dit dossier, waarvan de feiten dateren uit 2001-2002, is een internationaal prostitutienetwerk actief, voornamelijk in Charleroi, waarin Italiaanse, Griekse, Bulgaarse en Albanese mensenhandelaars met elkaar samenwerken.

71 Antwerpen, Correctionele Rechtbank, Kamer 4C, 13 november 2006; terug te vinden op www.diversiteit.be

Naast prostitutie is er in het dossier ook sprake van schijnhuwelijken. De Bulgaarse beklagde is eveneens terug te vinden in het vorige dossier betreffende het Russische tewerkstellingsagentschap. De beklagden werden veroordeeld voor de betichting 'criminele organisatie'⁷².

Het netwerk bevindt zich volgens de typologie van Erkens in het stadium van de expansie. Er bestaan duidelijk onderscheiden afdelingen met specifieke taken. De bars en witwasactiviteiten worden beheerd door de hoofdbeklaagde van Calabrisch-Italiaanse afkomst, waarvan de financiële fondsen van haar vennootschap verbeurd werden verklaard op basis van de gevoerde financiële analyse. De Bulgaarse en Albanese handlangers zijn de toeleveranciers van de prostitutieslachtoffers. Daarnaast zijn de Bulgaarse beklagde en zijn handlangers gespecialiseerd in het vervaardigen van valse documenten.

De economische marktprincipes van vraag en aanbod zijn hier duidelijk waarneembaar. Verschillende slachtoffers werden zowel in Nederland als aan de Grieks-Albanese grens gekocht van andere netwerken die vanuit Albanië en Bulgarije meisjes leveren. De meisjes werden aangekocht op basis van de behoefte en vraag van de bars, niet op basis van het aanbod van de toeleveranciers die ook aan andere bars meisjes leverden. De toeleverancier kreeg een percentage per klant per geleverd meisje van de bars. De Bulgaarse beklagde verkocht daarnaast ook paspoorten aan diverse meisjes in verschillende bars. Verschillende slachtoffers werden gerekruteerd via jobadvertenties en kregen een contract als danseres. De Bulgaarse meisjes kwamen als toerist met de eurobus vanuit Sofia. De meisjes die aanvankelijk weigerden in de prostitutie te stappen kregen zware slagen en doodsb bedreigingen.

Elk slachtoffer heeft maandelijks ongeveer 7500 euro afgegeven. Ze mochten zagezegd een deel van hun prostitutiegeld behouden maar moesten hiermee hun reisschulden, eten en huurgelden voor hun verblijfplaats afbetalen zodat er in feite niets overbleef. Voor de valse documenten moesten ze 2500 euro betalen. Hun zogenaamde huishuur bedroeg 750 euro per maand. De gekochte meisjes moesten ook nog het geld van hun koopsom terugverdienen. De slachtoffers moesten in een gerenoveerde woning van de zoon van de hoofdbeklaagde verblijven. Eén van de beklagden, die actief was in de bouwsector, kreeg het voorstel om een heel appartement van deze zoon te renoveren en zou in ruil hiervoor 10% van de huur per meisje kunnen ontvangen.

Het prostitutienetwerk maakte ook actief gebruik van corruptiepraktijken. In het dossier wordt verwezen naar een intern disciplinair onderzoek bij de politie betreffende zeven agenten waarvan er twee vernoemd werden in een verklaring van een Belgische ex-prostitutuee, wiens zoontje aanvankelijk door de baruitbaatster onder controle gehouden werd. De twee agenten kwamen in de bewuste bar zowel binnen als buiten hun diensturen. Volgens een anonieme verklaring controleerden de twee politiemannen voornamelijk de prostituees die in conflict lagen met de baruitbaatster. Hierdoor hadden de meisjes schrik om problemen te krijgen met de baruitbaatster (hoofdbeklaagde) en haar Bulgaarse en Albanese vrienden. De hoofdbeklaagde beweerde tegen de slachtoffers dat ze beschermd werd door Bulgaarse en Albanese criminelen en de politie. Het slachtoffer verklaarde dat ze na ze een dispuut met de baruitbaatster, door de politie gecontroleerd en meegenomen werd naar het politie-

72 Charleroi, Correctionele Rechtbank, 6^e kamer, 25 september 2002; Bergen, Hof van Beroep, 15^e kamer, 9 april 2003; terug te vinden op www.diversiteit.be

bureau waar ze een telefoontje pleegden, haar naam en adres noteerden en een tweetal minuten aan de deur werd gezet met de melding: "Maak dat je hier weg bent of ik geef je een trap". Het slachtoffer maakte zich grote zorgen dat haar persoonsgegevens aan de baruitbaatster zou doorgegeven worden en daar ongewenst bezoek ontvangen.

2.1.3. Nigeriaanse voodoo-prostitutienetwerken

De feiten in de twee dossiers dateren uit 2002⁷³ en 2004⁷⁴. Het zijn grootschalige netwerken waarin steeds verschillende 'madammen' actief zijn. De Nigeriaanse kerngroep is gebaseerd op familiale banden. In het Nigeriaanse luik zijn bijvoorbeeld ook de broer en zus van de 'madame' actief. De broer pleegt geweld ten aanzien van de slachtoffers en verminkt hen indien nodig. De zus transporteert de meisjes naar de bars en weet alles over de slachtoffers. De broer van een andere 'madame' fungeerde als rekruteur van de slachtoffers.

Volgens de typologie van Erkens zit het netwerk al in zijn expansiefase. De beklagden komen uit Nigeria, Ghana, Sierra Leone en Togo. Er is een Nigeriaanse familiale kerngroep maar er is duidelijk sprake van diversificatie met op verschillende niveaus en plaatsen een taakverdeling met Ghanese begeleiders en Togolese of Belgische baruitbaters en Belgische eigenaars van prostitutiepanden. De slachtoffers kwamen uit Nigeria en Sierra Leone. In de telefoontap zijn er ook verwijzingen naar het organiseren van schijnhuwelijken. Er werden ook echte verblijfsdocumenten, waaronder een Belgisch paspoort, verhuurd aan de prostitutie-madammen voor hun meisjes. De slachtoffers werden op bestelling in Nigeria gerekruteerd. Eerst werden ze gekeurd. Vervolgens werden ze, eventueel met een begeleider, met het vliegtuig via Amsterdam naar België gebracht. De meisjes werden afgeleverd in groepjes van twee of drie personen. Meestal werden ze voor één nacht in een bepaald Antwerps hotel ondergebracht. Daar werden ze opgehaald door hun pooiers. De meisjes werden dan uitbesteed aan barhouders in Antwerpen, Kortrijk e.a. die volledig op de hoogte waren.

De meisjes werden als koopwaar beschouwd. Hun paspoort werd ingehouden. Om zich vrij te kopen moesten ze bedragen van 7.000 euro tot soms 60.000 euro afbetalen. Geweld werd niet geschuwd evenmin als bedreigingen aan het thuisfront als de slachtoffers niet voldeden aan hun eisen. In Nigeria hebben ze jonge huurlingen in dienst genomen om het vuile werk te doen: huizen werden in brand gestoken, de ouders werden in elkaar geslagen en als er een dode viel moest die maar begraven worden. Elke huurling kreeg maandelijks 10.000 euro uitbetaald.

Een typisch Nigeriaans drukkingmiddel tegenover de slachtoffers vormen de misbruiken van het voodoo-ritueel. Een antropologisch inzicht hierin is van essentieel belang om het slachtoffer te kunnen begrijpen. De lokale term voor voodoo is 'juju'. Voodoo is een cultuscomplex in een ogenschijnlijk onzichtbare wereld. In Afrikaanse culturen is het geloof in een onzichtbare wereld van even groot belang als het leven in een 'zichtbare wereld'. Het geloof in een bovennatuurlijk wezen is min of meer als universeel te beschouwen. Veelal worden belangrijke beslissingen genomen na het vragen van raad aan een lokale voodoo- of jupriester. Vele Nigeriaanse meisjes hebben bij hun vertrek een eed afgelegd vooraleer ze naar het Westen vertrekken. Zij of hun familie hebben er

73 Kortrijk, Correctionele Rechtbank, 7 juni 2005, notitienummer 37.48.100466/00; Gent, Hof van Beroep, derde kamer, 24 mei 2007.

74 Antwerpen, Correctionele Rechtbank, kamer 4C, 19 september 2005

zich toe verbonden hun reiskosten en schulden af te betalen aan hun 'madame'. Deze eedaflegging gaat gepaard met een aantal rituelen. Als het slachtoffer niet voldoet aan de opgelegde verplichtingen of haar verplichting verbreekt, wordt er juju of voodoo angewend. Met het pakketje van nagels, bloed en haar kan men iemand ziek, gek maken of zelfs laten sterven.... Op deze wijze willen de 'madammen' bij de meisjes een angst inboezemen en een band creëren die ze niet ongestraft kunnen verbreken alvorens ze hun schulden hebben afbetaald. Vele slachtoffers blijven liever in de prostitutie werken en betalen hun schulden af om hun familie te sparen.

Dikwijls is de 'madame' een persoon die het prostitutiesysteem kent. Meestal hebben ze zelf in de prostitutie gewerkt en zich vrijgekocht. Hiervoor hebben ze op hun beurt weer nieuwe slachtoffers in de prostitutie gebracht. In dit dossier heeft één van de Nigeriaanse 'madammen' zelf enkele jaren geleden in België in het statuut mensenhandel gezeten. De criminele opbrengsten worden niet in België geïnvesteerd. Meestal leven de prostituatiemadammen hier in België in haveloze omstandigheden en sturen hun geld via allerlei kanalen naar hun herkomstland. De criminele winsten zijn gigantisch. Bij de financiële spilfiguur was er sprake van een transactie via de bank van 1.500.000 euro, die uiteindelijk niet doorging. Hij had via een tussenpersoon ook een pand gekocht om er meisjes te laten verblijven.

2.1.4. Roemeens clan-netwerk

Deze case van Brussel dateert uit de periode 2004-2005⁷⁵ waarbij jonge meisjes, waaronder ook een minderjarige, terecht kwamen in de straatprostitutie rond de Louizalaan. Voor deze clan werkten ook bedelaars. De politie omschrijft de Roemeense straatprostitutie in Brussel als een relatief nieuw fenomeen sinds 2004. In het dossier wordt verwezen naar gelijkaardige Roemeense netwerken die dezelfde modus operandi hanteren.

Volgens de typologie van Erkens zit het netwerk nog steeds in zijn opbouwfase. Het is een duidelijk voorbeeld van een clan-netwerk. Alle belangrijke betrokkenen zitten op de beklagdenbank behalve de rekruteur van de clan. De eigen familieleden werden zelfs niet gespaard. De rekruteur ronselde zijn eigen nicht als prostituee. Eén van de beklagden verklaarde dat deze rekruteur in Roemenië veel mensen kende en in staat was om zijn wil op te leggen.

De meisjes werden op diverse wijzen in Roemenië gerekruteerd en zijn allemaal afkomstig van dezelfde streek waar de clan leeft. De meeste meisjes kregen het voorstel voor een job als babysit of kuisvrouw. Sommigen waren op de hoogte dat ze in de prostitutie moesten werken, maar kenden de voorwaarden niet. Eén meisje werd voor 1200 euro gekocht van een uitbater van een dancing in België. Volgens één van de slachtoffers stond elk lid van de clan bekend voor het kopen en verkopen van meisjes, soms voor de prijs van 500 euro. Een ander meisje werd eerst verleid door de rekruteur. Die vroeg het slachtoffer of ze een paspoort had. Indien niet, dan zou hij dit regelen maar dan moest ze hem binnen de twee weken na haar aankomst in België 2000 euro opsturen. Volgens dit slachtoffer heeft deze rekruteur zich vroeger met een drugstrafiek in Spanje beziggehouden.

Meestal werden ze met de wagen vanuit Roemenië naar België gebracht, waar hun verblijfspapieren afgenomen werden en ze in de straatprostitutie tewerkgesteld werden en continu gecontroleerd werden. De controle gebeurde via gsm of soms door bedelaars, die voor de clan bedelden. De tarieven voor de klanten varieerden voor

75 Brussel, 21 februari 2007, 11de kamer. Beslissing beschikbaar op www.diversiteit.be.

een half uur op een parking of in een hotel van 50 tot 70 euro en voor een uur was dit 100 euro. Elk lid of koppel van de familieclan had zijn prostituees. Elk meisje moest haar geld aan haar eigen pooier afgeven. Ze mochten zagezegd wel een deel van het prostitutiegeld behouden maar doordat ze ook nog eens verplicht werden onder meer 400 euro huurgeld voor hun verblijfplaats aan de pooiers te betalen bleef er in realiteit bijna of helemaal niets over van hun geld. Eén van de bendeleden heeft 700 euro aan een Franstalige Brusselse advocaat betaald voor een verblijfsdocument van een slachtoffer, dat wel werd verplicht om dit terug te betalen. Een slachtoffer kreeg op een bepaald moment 40 euro van één van de bendeleden om schoenen te kunnen kopen. Een ander slachtoffer verklaarde dat ze maandelijks 80 euro kon behouden om te kunnen eten. De beklagden bedreigden de slachtoffers en hun familie in Roemenië en aarzelden niet om geweld te gebruiken wanneer de slachtoffers weigerden of zelfs te weinig geld binnenbrachten. Ze moesten elk per nacht 1000 euro binnenbrengen anders zouden hun benen gebroken worden. De meisjes werden openlijk gestraft in het bijzijn van de hele clan.

Bij controle van de politie moesten de slachtoffers allemaal een gelijkaardig geprefabriceerd verhaal vertellen dat ze voor eigen rekening werkten om hun familie in Roemenië te helpen. Ze moesten ook verklaren dat ze minderjarig waren zodat ze in een gespecialiseerd centrum geplaatst werden en hier zo snel mogelijk uit konden vluchten. Aanvankelijk waren de slachtoffers ook niet geïnteresseerd in het statuut mensenhandel. Nadat enkele slachtoffers klacht hadden neergelegd werd hun 1000 euro aangeboden door een clanlid om hun klacht in te trekken. Toen dit niet werkte werden ze via hun gsm bedreigd.

In totaal hebben de clanleden bijna 10.000 euro via Western Union naar Roemenië gestuurd. Daarnaast hadden ze ook nog een koffer in een bankkluis ter waarde van meer dan 40.000 euro.

2.1.5. massagesalon als prostitutienetwerk

De feiten in het dossier dateren uit 2003⁷⁶. Dit prostitutienetwerk heeft volgens de typologie van Erkens de kenmerken van een netwerk dat in haar expansiefase zit. Er zijn verschillende divisies met specifieke taken waarneembaar. Relevant is ook dat in het dossier zowel gesproken wordt over mensensmokkel als prostitutie en het aflossen van smokkelschuld via prostitutie. Terwijl de organisatoren in Nederland actief zijn, situeren de beklagden in België zich enkel in een deelaspect van het netwerk, namelijk een massagesalon in Limburg.

Er werd een trafiek opgezet om Thaise vrouwen vanuit Thailand naar Nederland te smokkelen. In Nederland werden de slachtoffers tijdelijk ondergebracht in een huis van een beklagde. Hier verbleven continu ongeveer steeds 7 à 8 meisjes op doorreis. Van hieruit werden de slachtoffers door andere beklagden verdeeld over en getransporteerd naar massagesalons en ontuchthuizen in België en Nederland. De smokkelaars werden hier betaald door de exploitanten, wat nadien afbetaald werd door de slachtoffers. Soms werden de meisjes verkocht voor 5000 euro. Wat dit concreet dossier betreft, situeren de beklagden zich rond de activiteiten van één Belgisch massagesalon, waar twee slachtoffers aangetroffen werden.

Het kostte de speurders enige moeite om een degelijke verklaring van de meisjes te acteren. De slachtoffers waren verstijfd van angst omdat de trafikanten nog steeds de paspoorten van de meisjes in handen hebben en op de hoogte zijn van het adres van hun familie in Thailand. Eén van hen gaf toe dat ze seksuele betrekkingen

met klanten had, maar dit uit vrije wil gedaan had. De slachtoffers werden in Thailand via kennissen gerekruteerd met de belofte van werk om als masseuse in Europa te komen werken. De trafikanten regelde het visum via contacten met familieleden in de ambassade en na twee maanden vertrokken ze samen met een passeur met het vliegtuig vanuit Bangkok naar Nederland, waar ze door een koppel afgehaald werden en naar het massagesalon in België gebracht werden. De slachtoffers werden tewerkgesteld in de prostitutie. De helft van de opbrengsten diende afgestaan te worden aan de salonuitbaters. Met de andere helft moesten de slachtoffers kost en inwoning betalen en hun zogezegde reisschulden nog aflossen aan de beklaagde die hen van Nederland naar België getransporteerd heeft. Een slachtoffer verwees bijvoorbeeld naar een ander meisje, dat gevlucht was, en een opgelegde reisschuld van 15.000 euro moest betalen, terwijl haar valse documenten slechts 4000 euro gekost hadden.

In het Nederlands onderzoek was er ook sprake van het kopen van meisjes en het afbetalen van smokkelschuld via prostitutie. Eén van de trafikanten had een Thaise dame via Zweden naar Nederland gebracht. Hij had alles voor haar geregeld, waaronder een verblijfsvergunning voor Nederland, en hiervoor 5000 euro kosten gemaakt. Het slachtoffer moest hem die terugbetalen en daarvoor zocht hij werk voor haar in de prostitutie. Een andere trafikant verklaarde dat hij een aanbod had gekregen om twee meisjes te kopen voor 8000 euro per persoon, wat nadien ook moest terugverdiend worden door de meisjes.

2.2. Mensensmokkel

2.2.1. Internationaal uitbestedingsnetwerk: Indische netwerken

Deze case, waarvan de feiten dateren uit 2005-2006, bestaat uit diverse dossiers⁷⁷ die we geanalyseerd hebben. Het netwerk zit volgens de typologie van Erkens in de fase van expansie. De kerngroep was een Indisch netwerk dat zijn smokkelklanten uitbesteedde aan Albanese groepen of andere Indische groepen maar wel de controle over zijn klanten behield. De smokkelerslchtoffers zijn vooral Sikhs, maar ook Pakistanen en Afghanen. Er liepen ook onderzoeken in Italië, Oostenrijk en Slovenië. Uit het Italiaans onderzoek bleek dat het netwerk na de eerste gerechtelijke actie zo snel mogelijk de schade wou herstellen om terug operationeel te zijn. De Albanese smokkelgroep was ook actief in diverse andere criminele sectoren zoals autozwendel, drugs en als rondtrekkende dadergroep. Eén van hen zette als pooier prostituees aan het werk in de Aarschotstraat te Brussel. De Indische netwerken waren betrokken in schijnhuwelijken en witwassen.

Uit verschillende gerechtelijke dossiers is gebleken dat België een draaischijf is in de internationale mensensmokkel richting Engeland en verder naar Amerika. Vanaf 2003 werden grote groepen Indo- Pakistanen onderschept. De cijfers van juli 2005 van Dienst Vreemdelingenzaken bevestigden dat meer dan de helft van de geïntercepteerden Indo-Pakistanen waren. De speurders concludeerden dat de bestrijding van het fenomeen mensensmokkel op internationaal vlak moet gebeuren en niet door in één transitland slechts één schakel van een geoliede ketting weg te nemen. In dat geval is herstel quasi zekerheid.

77 Raadpleegbaar op www.diversiteit.be ; Indo-Pakistaans netwerk: Dendermonde, Correctionele Rechtbank, 19e kamer, 17 oktober 2006; Indo-Pakistaans netwerk: Brussel, Correctionele Rechtbank, 51e Kamer, 15 november 2006; Albanese netwerk: Brussel, Correctionele rechtbank, 51^e Kamer, 28 november 2006

Via internationaal georganiseerde smokkelroutes kwamen de gesmokkelden aan in Brussel waar verschillende smokkelroutes samenkomen uit Duitsland, Spanje, Portugal en Italië en de klanten opgevangen werden door de Belgische cel. De belangrijkste smokkellijn vanuit India liep over Oezbekistan, Moskou, Oekraïne, Slowakije, Oostenrijk, Italië en België. Het aantal gesmokkelden dat op transport werd aangetroffen, lag hoog. Tien tot vijftien personen op één transport bleek meer regel dan uitzondering te zijn. Bij de gerechtelijke inval werden een tachtigtal gesmokkelden aangetroffen in enkele safehouses, wat vermoedelijk de dagelijkse transportomzet van het netwerk was. Het netwerk is op dergelijke wijze georganiseerd dat voor het aantal klanten die er op één dag arriveren eenzelfde aantal klanten op transport moeten gaan. Er zijn maar een beperkt aantal safehouses ter beschikking zodat een dagelijkse rotatie noodzakelijk lijkt.

In afwachting van een transport werden de smokkelklanten in een safehouse geplaatst. Dit zijn gehuurde appartementen die dikwijls enkel bestaan uit één kamer, waar twintig personen in erbarmelijke omstandigheden worden gehuisvest. In dergelijke safehouses zit meestal een verantwoordelijke van het netwerk, die het contact verzorgt met de organisatoren en diegenen klaar maakt die op transport moeten vertrekken. De smokkelklanten werden niet echt opgesloten maar er bestaat een soort druk om de woning niet te verlaten, wat steeds een risico tot interceptie inhoudt. In het safehouse is vaak ook een gsm-toestel aanwezig waarmee instructies kunnen doorgegeven worden.

Via observatie werd bij de gesmokkelden een zogenaamd rotatieprincipe vastgesteld, wat inhoudt dat ze na een interceptie van de politie na hun vrijlating zo snel mogelijk zullen terugkeren naar het safehouse om opnieuw op transport geplaatst te worden. Meestal verdwenen ze in eerste instantie in een telefoonwinkel om nadien weg te gaan naar een safehouse.

De prijzen van het traject Brussel-Engeland varieerden volgens de geboden graad van garantie. Voor een transport zonder meer werd 2000 euro en voor een gegarandeerd transport 6000 euro per persoon betaald. Bij een 'simpel' transport werden de smokkelklanten op parkings langs de autostrade in de laadruimte van een vrachtwagen gestopt zonder dat de chauffeur hiervan op de hoogte is. De sporen van inbraak werden vakkundig verdoezeld door de verzegelingskoorden te repareren met lijm of metaal en het dak te herstellen met tape. Dergelijke transporten vormen een ernstig veiligheidsrisico voor de gesmokkelden in geval van een verkeersongeval of een noodstop. Bij transporten met garantie was de vrachtwagenchauffeur wel op de hoogte en werd hij royaal vergoed voor het risico. De inscheping van de smokkelklanten kan bijgevolg op eender welke plaats gebeuren. Volgens de onderscheppte telefoongesprekken lukte een dergelijk transport meestal.

Het netwerk gebruikte hiervoor de parking langs de E40 te Groot-Bijgaarden. Een regel binnen het milieu is dat nooit twee dadergroepen gelijktijdig gebruik mogen maken van dezelfde plaatsen omdat dit de andere zou kunnen compromitteren, zeker als het om concurrerende groepen gaat. Dikwijls werd er uitbesteed aan een Albanese smokkelgroep die het smokkeltraject van deze parking nog gedeeltelijk onder hun controle hadden en het restant was van de grote Albanese criminele smokkelorganisatie die in 2004 opgerold werd⁷⁸. De Albanese groep kreeg van het Indische netwerk 1000 euro per gesmokkelde die met succes Engeland bereikt had. Er werd ook een beroep gedaan op Bulgaarse taxichauffeurs om de smokkelklanten naar de parkings te brengen.

78 Dit dossier werd in het jaarrapport mensenhandel 2005 besproken en kan geconsulteerd worden op www.diversiteit.be; In deze zaak werd er een arrest geveld van het Hof van Beroep te Brussel op 29 juni 2005, ook raadpleegbaar op www.diversiteit.be.

Er waren verschillende betalingsprocedures. Meestal moesten de smokkelklanten reeds in hun herkomstland betalen aan de leden van het netwerk en is dit een familiale investering. Niet zelden bleek ook hun familie te betalen aan de familie van de trafikanten in het herkomstland. Voor geldtransfers werd gebruik gemaakt van Western Union. Eén van de gesmokkelden had in Punjab (India) 17.500 euro betaald. Eén van de slachtoffers was toen hij geïntercepteerd werd, in Brussel werk aan het zoeken om bij te betalen voor het laatste traject naar Engeland. De criminele opbrengsten waren dan ook groot. De speurders hebben een berekening gemaakt van het minimalistische beeld van het wederrechtelijke vermogen dat werd verworven. Op een periode van 24 weken aan een minimale prijs van 1000 euro per illegaal, op basis van 1 chauffeur met een frequentie van 1 transport per nacht gedurende 3 nachten per week levert dit 720.000 euro op. Volgens één van de beklagden waste zijn chef het geld wit in een nachtwinkel.

Opmerkelijk is ook dat bij controle van de vuilnisbak een krantenartikel werd aangetroffen dat handelt over de bomaanslagen in de metro van Londen. De speurders maakten hierbij in hun pv de opmerking dat de mensensmokkel-circuits een reismogelijkheid bij uitstek zijn voor terroristen waarmee alle legale controle mogelijkheden (paspoorten e.a....) omzeild kunnen worden.

2.2.2. Pakistaans business-smokkelnetwerk met reisbureaus en extraterritoriale slachtoffers

De feiten in dit dossier dateren uit 2004⁷⁹. Dit smokkelnetwerk heeft in haar ontwikkelingsfase het stadium van consolidatie bereikt. Het zit zowel verweven in de criminele onderwereld als de maatschappelijke bovenwereld via corruptiepraktijken en diverse firma's. Het netwerk werd ook veroordeeld voor de betichting van criminele organisatie. De zaak werd ingeleid naar aanleiding van informatie van de staatsveiligheid en de Belgische ambassade in Islamabad. In de marge van dit dossier duiken ook banden met het moslimfundamentalistisch milieu op.

De hoofdbeklaagde is als organisator van een grootschalig internationaal smokkelnetwerk betrokken bij mensensmokkel van Pakistan naar Europa. Hij is gekend tot in heel Europa toe. Het netwerk heeft vertakkingen in Pakistan, Polen, Duitsland, Griekenland, Rusland, Tsjechië, Slowakije en Groot-Brittannië. Hij coördineert vanuit België maar de slachtoffers overschrijden de Belgische grens niet. De smokkelslachtoffers komen uit Afghanistan, Pakistan en India. De feiten dateren van 2002 tot 2004. Het dossier was in handen van het federaal parket en heeft het voorwerp uitgemaakt van een Eurojust- samenwerking. In Polen loopt er een gerechtelijk onderzoek tegen de broer van de hoofdbeklaagde. Ook in andere landen zoals Slowakije, Duitsland lopen er onderzoeken. De hoofdbeklaagde zelf werd begin jaren negentig reeds veroordeeld in Frankrijk voor mensensmokkel. In Oostenrijk werd hij veroordeeld voor handel in verdovende middelen (1 kg. heroïne). In België is hij ook opgepakt tengevolge van een inbraak. Hij staat aan het hoofd van de Europese tak van een criminele organisatie van mensensmokkelaars. Hiervoor steunt hij op zijn familiale banden in diverse landen. Daarnaast heeft hij contacten

79 Hof van Beroep te Gent, 3 april 2006, 4de k.. Het Hof deed uitspraak in beroep na een beslissing van de correctionele rechtbank te Gent van 3 oktober 2005 (19de k.). Beide beslissingen staan gepubliceerd op www.diversiteit.be.

met hoofdzakelijk Pakistaanse onderdanen in Oost-Europa en bespreekt met deze personen de werkwijze. De organisator heeft ook veel contacten in zijn thuisland Pakistan waaronder een aanmaker van valse documenten. Voor dit laatste heeft hij ook zijn contacten in Groot-Brittannië.

Elke handlanger heeft zijn specifieke taak zoals het verlenen van onderdak en voeding, transport van de slachtoffers, de organisatie van het transport, enz.... In Polen werkten ook vrachtwagenchauffeurs mee. Het netwerk maakt structureel gebruik van corruptie en firma's. Om de grens te overschrijden werden personen omgekocht aan de grenzen. Dit gebeurde bij militairen aan de Wit-Russische grens met Polen. Er werd ook personeel van ambassades omgekocht om reisdocumenten te bekomen. Uit het Slowaakse dossier blijkt dat een bewaker van een Slowaaks asielcentrum, gelegen aan de grens met Tsjechië, tweemaal contact opnam met de hoofdbeklaagde betreffende een stempel van de Pakistaanse ambassade.

Een Afghaanse handlanger van het netwerk heeft een reisbureau in Karachi (Pakistan) en contacten met een medewerker van de Russische ambassade in Karachi die zorgt voor de aflevering van visa. De broer van deze Afghaanse handlanger heeft een firma in Moskou die zorgt voor de nodige ten laste nemingen voor de slachtoffers. De hoofdbeklaagde had verschillende goede contacten met eigenaars van telefoonwinkels en nachtwinkels in België, Polen en Spanje. In 1998 heeft de hoofdbeklaagde in Parijs kledij aangekocht en verder verkocht op de Tsjechische en Slowaakse markten. Eén van zijn toenmalige zakenpartners is momenteel een zakenman in Bratislava. Daarnaast heeft hij in het verleden, net zoals enkele kennissen van hem, zelf in België een benzinstation zelfstandig uitgebaat.

Het smokkelnetwerk maakt gebruik van een techniek van platformnummers om telefoonverkeer te maskeren. Dit zijn inbelnummers, verhuurd aan internationale telefoonmaatschappijen, die door particulieren of bedrijven aangewend worden om goedkope binnen- en buitenlandse gesprekken tot stand te brengen. De gesprekskosten worden betaald met telefoonkaarten, waardoor registratie volstrekt overbodig wordt. Bij de opvraging van het telefoonverkeer worden in eerste instantie enkel de platformnummers weergegeven en het abonneenummer van de oproeper en opgeroepene is niet zichtbaar. Deze gegevens kunnen enkel achterhaald worden mits specifieke opvragingen bij de telefoonmaatschappij die het lijnummer verhuurt.

Het smokkelnetwerk heeft verschillende smokkelroutes in operationeel gebruik. De transporten gebeuren steeds onder begeleiding van passeurs. In de eerste route reizen de slachtoffers via Moskou naar Polen en verder naar Duitsland. De smokkelslachtoffers worden in diverse steden in Pakistan verzameld om ze al dan niet voorzien van papieren gegroepeerd te laten vertrekken. Via een aantal Russische deelstaten wordt een belangrijk deel van de gesmokkelden overgebracht naar Kazachstan waar de hoofdstad Almat als een soort wachtkamer fungeert van waaruit ze dan verder met de trein naar Moskou reizen. In Moskou worden de slachtoffers ondergebracht in huizen. Ze vertrekken daar in eerste instantie met auto's naar Wit-Rusland van waaruit ze de tocht verder zetten naar Oekraïne. Soms moeten de slachtoffers hele stukken te voet afleggen. Hier steken ze dan meestal te voet de grens over met Polen. In Polen worden de slachtoffers ondergebracht in huizen. Bij hun vertrek worden de groepen opgesplitst en er worden nieuwe groepen gevormd met 2 personen van elke groep. Op deze manier wordt het risico gespreid per opdrachtgever bij een eventuele interceptie. De slachtoffers worden dan met wagens opgehaald en gebracht naar een parking bij de Duitse grens, waar ze moeten overstappen in een vrachtwagen om de Pools-Duitse grens over te steken. De slachtoffers worden dan net voorbij de grens weer in de wagens geplaatst, die de vrachtwagen gevolgd zijn. De Poolse begeleiders brengen hen dan naar Leipzig of

Dresden. De tweede smokkelroute loopt met het vliegtuig via Griekenland naar diverse Europese landen. De speurders vermoeden dat de hoofdbeklaagde via de recyclage van gebruikte paspoorten een nieuwe werkwijze aan het ontwikkelen was om illegalen naar Europa te smokkelen via Griekenland, omwille van de verschillende intercepties van groepen die reisden via Polen.

De slachtoffers dienen grote sommen te betalen voor deze reis en soms dienen ze dan onderweg nog bijkomende sommen te betalen om verder begeleid te worden. Zowel de slachtoffers als de trafikanten maken voor de betalingen gebruik van het Pakistaanse Hawala-systeem en Western Union. Het Hawala-systeem betekent dat gelden worden overgemaakt zonder tussenkomst of verrichtingen via banken. Gelden worden overhandigd via derden die garant staan voor de overdracht in het land van bestemming. Als vergoeding voor hun bemiddeling mogen ze een klein percentage behouden. De vrouw van de hoofdbeklaagde net zoals de bevriende eigenaar van de telefoonwinkel hebben voor het netwerk geld overgemaakt naar Italië, Zwitserland, Kroatië, Saoedi-Arabië en Duitsland. De hoofdbeklaagde was ook een verwoede gokker en kwam regelmatig in het casino van Oostende. Bij de Commissie Kansspelen staat hij geseind voor een verdachte geldtransactie bij het gokken in kader van witwassen.

2.2.3. Turks business-smokkelnetwerk met transportfirma's

De feiten in dit dossier dateren uit 2005⁸⁰. Dit netwerk zit volgens de typologie van Erkens in de fase van de consolidatie. Naast België waren er onderzoeken in Engeland, Nederland en Italië. De beklagden werden veroordeeld voor de betichting van criminele organisatie. Het is een voorbeeldossier van een criminele organisatie die gebruik maakt van transportfirma's als dekmantel voor hun criminele activiteiten. Het laatste jaarrapport georganiseerde misdaad verwees in januari 2007 nog expliciet naar de transportsector als risicosector en stelde dat 75% van de criminele organisaties een transportfirma als dekmantel gebruiken.

De hoofdactiviteit van de groep bestond vooral uit mensensmokkel van voornamelijk Koerden die vanuit Turkije via de Balkan, Hongarije en Duitsland naar hier worden gebracht, om vanuit België de laatste en lastigste etappe naar Engeland te nemen. De alternatieve route liep via Frankrijk en Oostenrijk. Naast mensen werden er ook drugs en wapens gesmokkeld en schijnhuwelijken georganiseerd. De hoofdbeklaagde staat in het milieu bekend als een belangrijke wapentrafikant. Hij opereerde vanuit Luik waar tevens een café als safehouse en afspreekpunt gebruikt werd.

Het is een grootschalige uitgebreide organisatie. De leiders van het smokkelnetwerk die de zaken op het Europese vasteland organiseerden, zaten in België. De andere kopstukken zaten in Engeland waarvan enkele leden reeds in 2001 betrokken waren in de grote zaak van mensensmokkel in Wexford waar verschillende doden te betreuren vielen. De bende opereerde zowat in heel Europa en had zowat overall contactpersonen of partnerorganisaties. Ze hadden ook verschillende familieleden ter beschikking. In het dossier lees je bijvoorbeeld hoe illegalen die in Joegoslavië of Spanje vastzaten daar probleemloos werden geëvacueerd. Er werden in Duitsland vergaderingen

belegd tussen organisatoren van het netwerk, waar gesproken werd over externe samenwerking met andere organisaties. In de telefoontap werd gerefereerd naar een Iraakse, Iraansee en een Albanese organisatie. Er werd vooral beroep gedaan op externe samenwerking als ze klanten zonder visum hadden die zo snel mogelijk weg moesten.

Slachtoffers kunnen soms heel de wereld rondreizen in functie van het omzeilen van het visumbeleid. Een vrouw van de Koerdische organisatie PKK is op deze manier 3 maand onderweg geweest naar België. Eerst werd ze vanuit Turkije met het vliegtuig naar Japan overgebracht omdat mensen met de Turkse nationaliteit geen visum nodig hebben in Japan. Vanuit Japan is ze verder gereisd naar Italië, waar ze politiek asiel aangevraagd heeft en in een centrum is terechtgekomen. In Italië hebben mensen van de PKK haar uit dit opvangcentrum gehaald en naar Denemarken getransporteerd waar ze opnieuw asiel gevraagd heeft, in een centrum opgevangen werd en opnieuw door het PKK weggehaald werd. Vanuit Denemarken is ze overgebracht naar Duitsland om uiteindelijk in België te belanden.

Er werd niet alleen met het PKK samengewerkt maar ook met de Turkse Islamistische Fetullah-organisatie, die een heel scholennetwerk opgericht heeft in 90 verschillende landen, om visa te verkrijgen. De trafikanten lieten jonge meisjes inschrijven als stagiaireleerders voor de scholen en vragen een visum aan voor 6 maand of een jaar. Tegen de leider van deze organisatie lopen in Turkije verschillende rechtszaken wegens het ondermijnen van de Turkse lekenstaat. In dergelijke netwerken blijkt corruptie nog steeds als een belangrijk beïnvloedingsmiddel te functioneren. Eén van de trafikanten heeft een schoonbroer bij de politie in Turkije, die al verschillende zaken geregeld heeft. Hij heeft er bijvoorbeeld voor kunnen zorgen dat een persoon zijn dossier gewist en afgesloten werd.

Het netwerk is geïnfiltrerd in het economische leven en had zelf een zevental transportfirma's in handen in Duitsland, Nederland, Oostenrijk en Engeland. Daarnaast beschikte ze nog over verschillende losse vrachtwagenchauffeurs waarvan de eigen directie niet op de hoogte was dat ze in de smokkel zaten. In de telefoontap werd bijvoorbeeld verwezen naar een vrachtwagenchauffeur die reeds 3 jaar in de business zat zonder ooit geïntercepteerd geweest te zijn. Verder waren er besprekingen over de aankoop van een transportbedrijf waar familieleden van de trafikanten als stroman werden geplaatst.

De malafide Turkse transportdirecteur, eigenaar van een bedrijf in Duitsland, vertelde in de telefoontap hoe hij tewerk gaat. Hij zoekt betrouwbare vrachtwagenchauffeurs die kunnen zwijgen en illegalen naar Engeland smokkelen van gelijk welke aanbrenner. Ze krijgen 1000 euro per rit, wat neerkomt op ongeveer 15000 euro maandelijks. Chauffeurs die te veel praten tegen hun collega's worden naar Spanje gestuurd waar ze veel minder geld verdienen. Er worden vrachtwagens gehuurd en nummerplaten opgehangen van een andere stad. Om de drie maanden wordt een andere vrachtwagen gehuurd omdat deze anders te bekend is geworden. Er moet op regelmatige basis gereden worden zodat er een reserve opgebouwd wordt om de activiteiten, indien nodig, voor 3 maanden stil te leggen. Tijdens het traject, bijvoorbeeld bij de bootovertocht, wisselen de illegalen van vrachtwagen zodat bij een interceptie de gepakte chauffeur niet meer op de hoogte is en dus onschuldig.

We zien in de telefoontap ook verschuivingen van de transportroutes opduiken, die zich aan de controle aanpassen. Volgens de organisator in Engeland was er 80% kans dat het transport lukte, vooral bij de gegarandeerde transporten. Er werd gesmokkeld via havens waar geen controles zijn en die dus zeer betrouwbaar zijn.

Eén van hun nieuwe routes, die de Fransen niet controleerden is een kleine haven rond Bordeaux, waar de gesmokkelden met kleine goedkope gehuurde boten werden overgebracht naar Portsmouth. Een andere optie was een klein vliegveld in de omgeving van Calais. In Nederland waren er ook veilige oversteekplaatsen waar geen vrachtwagens overstaken en dus minder controle is. Of vanuit een haven in Spanje rechtstreeks naar Groot-Brittannië, was volgens de trafikanten ook heel betrouwbaar. Tenslotte kon als modus operandi ook gebruik gemaakt worden van Schengenvisum-aanvragen voor vrachtwagenchauffeurs om mensen over te smokkelen. In de telefoontap waren er bij dergelijke malafide transportfirma's ook verwijzingen naar het leegroven van de vrachtwagen in het geval deze waardevolle goederen vervoerde. De verzekering betaalde toch terug en de criminelen incasseren tweemaal.

De slachtoffers werden ontmenselijkt en hun documenten afgenomen. Ze werden als echte koopwaar beschouwd. In de telefoontap werd over de slachtoffers in termen van eigendom en schapen gesproken door de trafikanten. Bij een transport was er ook sprake van een sterfgeval. Kinderen kregen slaapsiroop toegediend en kostten meer dan het transport van een volwassene. De aangeboden prijs van 15.000 pond was volgens de chef te laag. In de telefoontap waren er duidelijke sporen naar seksueel misbruik van vrouwelijke smokkelslachtoffers en contacten met pooiers. Slachtoffers werden onderweg soms verkracht door hun begeleider, wat door de trafikanten in hun onderlinge telefoongesprekken als een normaliteit beschouwd werd. De familie van de slachtoffers betaalden soms bij om hun eer te behouden.

De slachtoffers werden financieel uitgebuit. Voor gegarandeerde transporten van België naar Engeland, waarbij de chauffeur mee betrokken is in de mensensmokkel, moesten de passagiers 3000 euro betalen. De niet-gegarandeerde transporten kostten 2000 euro. Eén van de trafikanten beweerde in een telefoongesprek dat één van hen vroeger al 100.000 euro verdiend had met het overbrengen van illegalen in 2 of 3 ritten. Onderweg moesten de slachtoffers soms nog bijbetalen voor bijkomende kosten zoals vrachtwagenchauffeurs, taxichauffeurs..., waarvoor hun familie ingeschakeld of cash betaald wordt. Die bijkomende kosten waren ook de huisvesting en voeding onderweg. Dit werd expliciet uitgebuit om de slachtoffers nog meer uit te melken. In een gesprek beklagde een trafikant zich hierover bij het plaatsgebrek in de safehouses: *"Indien (...) een plaats hadden om illegalen te 'stockeren' in afwachting van de doorreis naar Engeland, konden ze nog meer geld vragen aan de illegalen."* In een ander gesprek verkoos een trafikant in Rotterdam er Chinezen in te steken omdat die kleiner zijn en er zo meer in kunnen.

2.3. Economische exploitatie

2.3.1. economische exploitatie: gedwongen arbeid: schuldbinding in horeca

Dit onderzoek werd in 2003 gestart naar aanleiding van een verklaring van een slachtoffer dat illegaal werkzaam was in een Chinees restaurant. Het is een voorbeeldossier van 'schuldbinding' waarbij de slachtoffers jarenlang door Chinese Slangenkoppen, beter bekend als de Chinese Triade, economisch uitgebuit werden in een Chinees restaurant in Blankenberge en Knokke om hun smokkelschulden af te betalen. De uitbuittingsmodaliteiten voldoen volledig aan het type van 'gedwongen arbeid' in strikte zin.

De Chinese uitbater en exploitant beschikt over verschillende eigendommen, 20.000 euro in een kluis en financiële rekeningen in België. Bij de huiszoeking in zijn restaurant te Blankenberge werd ook nog 25.000 euro cash geld aangetroffen. Geregeld schreef hij meer dan 20.000 euro over naar een bank in Shanghai (China). Het parket van Brugge vraagt een verbeurdverklaring voor een crimineel vermogensvoordeel van bijna een miljoen euro. Het is een smokkel-exploitationetwerk dat volgens de typologie van Erkens in de consolidatiefase zit. Het zit ingekapseld in zowel de criminele onderwereld als in de maatschappelijke bovenwereld.

Het systeem van mensensmokkel van de Slangenkoppen is professioneel georganiseerd en verloopt op een gefaseerde wijze. In de eerste fase of *rekruteringsfase* worden in het herkomstland goedgelovige of slecht betaalde arbeiders geronseld om in Europa te komen werken. Ze moeten 12.500 euro betalen en zijn hiervoor bereid om hun ganse bezit te verkopen. De opbrengst hiervan gaat naar de Slangenkoppen. De slachtoffers kunnen echter slechts een fragment van de dure overtocht betalen. De rest mogen ze in het land van bestemming in Europa verder afbetalen, waarvan hen de illusie gegeven wordt dat ze het grote geld zullen verdienen. In werkelijkheid komen ze in Europa in het circuit van de onderbetaalde illegale arbeid terecht of moeten ze in ruil voor het aflossen van de schulden misdrijven plegen.

De tweede fase is de *transportfase* en kost het netwerk het meeste geld. Vanuit China worden door de Chinese organisatie Chinezen gesmokkeld naar de Schengenlanden. De organisatie boekt een vliegtuigreis van China naar een Oost-Europees of Afrikaans land met een tussenlanding in Europa. Tijdens de tussenlanding missen de clandestiene Chinezen zogezegd hun aansluitingsvlucht. In de transitzone worden ze door één van de Slangenkoppen voorzien van valse papieren, tickets en eventueel de nodige tenlastennemingen. De nieuwe tickets zijn bedoeld voor een nieuwe vlucht met als eindbestemming een Schengenland zodat de douane en politiediensten het idee voorgeschoteld krijgen dat ze intra-Schengen reizen en niet meer hoeven gecontroleerd te worden. In een concreet geval van interceptie trachtte een trafikant tot driemaal toe de Chinese tolk te beïnvloeden.

In de derde fase wordt de *opvang en het verblijf* van de clandestiene Chinezen in het land van bestemming geregeld. Tegen extrabetaling bovenop de 12.500 euro voorziet het netwerk hen van valse papieren en schuildressen. Voorts zorgt het netwerk ook voor de onderbetaalde illegale tewerkstelling in Chinese restaurants of textielbedrijven. Op deze wijze moeten de slachtoffers hun torenhoge schulden afbetalen en blijven zij nog lang afhankelijk van de organisatie. Indien het slachtoffer onderduikt dan zullen de Slangenkoppen de achtergebleven familie in China onder druk zetten of intimideren.

Het aandeel van de beklaagden in dit dossier beperkt zich tot de tweede en derde fase. De structurele betrokkenheid van de beklaagden wordt bewezen door de diverse bindingen met andere dossiers in Brussel, Luik en Charleroi betreffende mensenhandel, valse documenten, vereniging van boosdoeners, gewelddadige afrekeningen. Uit de vergelijking van deze dossiers blijkt de werking van een goed georganiseerde vereniging voor het plegen van misdrijven dat gebruikmaakt van malafide bedrijven en beschikt over een uitgebreid communicatienetwerk. Ze zijn reeds jarenlang actief en hun activiteiten zijn uitgebreid tot het hele Schengengebied. Naast enkele Chinese restaurants opereren ze ook vanuit een internationale groothandelfirma in textiel dat filialen heeft in Italië, Spanje en Frankrijk. De maatschappelijke zetel is gevestigd in Antwerpen. Over deze textielfirma liep er in Charleroi een gerechtelijk onderzoek.

De exploitant heeft eerst vanaf 1985 tot 1991 een Chinees restaurant in Vlissingen uitgebaat alvorens in 1992 het Chinees restaurant in Blankenberge overgenomen te hebben. Tegen betrokkene liep er in 1993 al een onderzoek voor poging tot omkoping van een ambtenaar van de sociale inspectie. Volgens een slachtofferverklaring was er later in 2003 ook een vaag vermoeden dat de uitbater getipt werd voor een controle plaatsvond maar dit kon niet hard gemaakt worden.

In dit dossier is er sprake van structureel georganiseerde regularisatiefraude. Hiervoor wordt er ook een geneesheer als medebeklaagde vervolgd. De uitbater van het Chinees restaurant maakte misbruik van de regularisatieprocedure met als enigste doel in het bezit te komen van geldige verblijfsdocumenten voor zijn werknemers. Concreet dienen de slachtoffers op aandringen van de uitbater een aanvraag tot regularisatie in op naam van andere personen, die familie zijn van de uitbater. Wanneer de slachtoffers deze documenten kregen, werden ze onmiddellijk afgenomen door de uitbater. Hij gebruikt deze documenten bij controles of als dekmantel om de clandestiene landgenoten bij hem te laten werken.

In het restaurant werkten acht personen. De meeste werkten gedurende 6 dagen ongeveer 11 à 12 uren in de week in de keuken en ontvingen hiervoor maandelijks 700 tot 900 euro cash geld. In het restaurant werden observatiecamera's geïnstalleerd. Eén slachtoffer werkte halftijds gratis enkel voor kost en inwonen. Een ander slachtoffer werd wel 700 euro beloofd maar die werd nooit uitbetaald. Twee slachtoffers zitten in het statuut mensenhandel. Ze hadden geen identiteitsbewijs in handen gekregen. De Chinese baruitbater kon bij een controle de identiteitsbewijzen voorleggen. Hij was de enige die de Nederlandse taal machtig was en de nodige uitleg kon verschaffen. Daarnaast gebruikte hij de naam van de slachtoffers om een bankrekening te openen. Hij ging samen met hen naar een bankinstelling om een financiële rekening op hun naam te openen. Hij haalde hun identiteitsdocumenten boven en fungeerde als hun zogenaamde tolk. Later bij ontvangst, nam hij hun bankkaart af en beheerde hij de rekening.

De slachtoffers kregen kost en inwonen in een aanpalend huis van de restaurantuitbater dat hiervoor speciaal is ingericht en ze in principe bijna nooit verlaten. Dit is een gebruikelijke praktijk in het Chinese milieu en beperkt het risico op interceptie door een politiedienst omdat ze in principe het pand niet moeten verlaten. Deze afhankelijkheid maakt het voor de slachtoffers ook moeilijk om 'de hand die hen voedt' te verklikken, temeer omdat de uitbater meestal ook relaties onderhoudt met andere Chinese restaurants. Zonder identiteitsdocumenten, enkel hun moedertaal machtig, kunnen de slachtoffers enkel in het illegale Chinese milieu terecht. Ze hebben dan ook quasi geen inspraak wat betreft leef- en werkomstandigheden, laat staan dat ze looneisen kunnen stellen. Dit betekent dat slachtoffers die zich losgemaakt hebben van hun afhankelijkheidspositie waarschijnlijk een meer waarheidsgetrouwe verklaring afleggen dan deze die nog afhankelijk zijn van hun broodheer aan wie ze nog vele schulden moeten afbetalen.

Een slachtoffer was volledig getraumatiseerd. Tijdens de ondervraging brak ze geregeld in tranen uit en moest ze braken. Op de vraag of ze zich slachtoffer mensenhandel voelde verklaarde ze dat dit niet het geval was. In werkelijkheid zat ze volledig onder de machtscontrole van de Slangenkoppen en weigerde ze op alle vragen die betrekking hadden tot de trafikanten te antwoorden. Ze moest een deel van het geleende smokkelgeld nog terugbetalen. Ze smeekte om de 2200 euro die in haar kamer aangetroffen en in beslag genomen werd aan haar terug te geven omdat ze 'last genoeg gehad heeft om het bijeen te werken'. Een dag voor haar repatriëring heeft

ze dit teruggekregen. Ze weigerde eerst haar naam te geven uit angst om uitgewezen te worden. Eén van haar zonen was ook naar België gekomen. Haar man en de andere zoon zaten nog in China.

Er werden verschillende brieven met beloftes van diverse slachtoffers teruggevonden. De inhoud typeert de machtscontrole die de uitbater uitoefende op zijn slachtoffers: *"Bewijs van belofte: Hierbij verklaar ik dat ik (A, B, C) familie ben van X, Y (uitbater en zijn vrouw). Ik voel me vereerd en ben heel dankbaar dat X, Y mij eerst gekozen hebben uit zoveel familieleden terwijl jullie het zo druk hebben en mij helpen om naar het buitenland te gaan. Ik zal dat altijd in mijn hart onthouden. Ik zal altijd dankbaar zijn dat zij beiden mij geholpen hebben om een beter leven te bereiken vanuit de armoede. Daarom wil ik vrijwillig 10.000 US dollars betalen als dank (het vliegtuigticket en andere kosten zijn inbegrepen). Ik besef heel goed dat ik met dat bedrag die twee mensen niet kan bedanken voor de hulp die ze aangeboden hebben. Ik beloof hier uit heel mijn hart, wanneer ik in het buitenland ben, ik altijd vrijwillig zal luisteren naar X, Y., gelijk wat ze voor mij geregeld hebben. Als ik moet werken in het restaurant of zorgen voor de familie voor hen, zal ik altijd hard werken en niet klagen. Dat doe ik uit vrije wil. Ik zal mijn werk zo goed mogelijk doen en niet bang zijn van moeilijkheden en vermoeidheid. Ik zal ook nooit slechte dingen zeggen over hen tegenover een derde. Ik zal dit doorheen de generaties onthouden en dankbaar zijn. Als ik dat niet doe, zal mijn familie in het ongeluk lopen. Alle gevolgen worden gedragen door mij. Hierbij bevestig ik plechtig mijn belofte! Dit wordt beloofd door A, B, C."*

2.3.2. Europese transportbedrijven als risicosector voor economische exploitatie

Grote ondernemers zetten in kader van een oneerlijke concurrentiestrijd hele constructies van onderaannemingen en/of schijnzelfstandigen op waarbij buitenlandse werkrachten uitgebuit en gedwongen worden om in onmenselijke omstandigheden te werken, zonder dat er duidelijk expliciet sprake hoeft te zijn van gedwongen arbeid in strikte zin. Vooral de transportsector vormt hier een risicosector.

De economische uitbuiting in de vorm van arbeidsomstandigheden beneden de menselijke waardigheid, vormen een essentieel onderdeel van de uitbestedingspatronen vanuit legale economische sectoren die via economische exploitatie hun loonkost willen drukken. Hierbij wordt gebruik gemaakt van systemen van detachering via onderaanneming en/of zelfstandigen. Dikwijls is de dwang die wordt uitgeoefend op de slachtoffers bijzonder subtiel en complex.

Dit dossier bestrijkt de periode 1999-2003. Een Belgisch transportbedrijf zette een internationale constructie op met een twintigtal schijnzelfstandigen, allemaal Poolse vrachtwagenchauffeurs. De Belgische zaakvoerder baatte transportfirma's uit in Duitsland, Polen, Roemenie, Bosnië en Nederland. Hij verzorgde vooral internationale transporten voor Belgische, Duitse en Engelse klantenexpediteurs naar Engeland. Alle chauffeurs werden cash betaald. De zaakvoerder had administratief personeel op kantoor in België, van waaruit alles geregeld werd.

2.3.2.1. Slachtoffers

Er werd een rogatoire commissie naar Polen gestuurd waarbij enkele Poolse chauffeurs verhoord werden. Samengevat verklaarden ze dat ze nooit enig bemiddelingsgeld betaald hadden. Toen ze begonnen te werken werd hen medegedeeld dat hun sociale situatie geregulariseerd zou worden maar na enige tijd beseften ze in een

situatie van zwartwerk zouden blijven zitten. Ze voelden zich niet uitgebuit, ook als ze wisten dat de Belgische chauffeurs voor dezelfde prestaties beter betaald werden want naar Poolse normen werden ze nog goed betaald.

Bij een verkeerscontrole in het Brusselse werd een Poolse vrachtwagenchauffeur gecontroleerd. Bij nazicht van zijn registratieschijven gaf hij toe dat hij zwartwerk leverde. De Poolse chauffeur kon de opgelegde en onmiddellijk te innen boete van 2500 euro niet betalen en werd meegenomen naar het politiekantoor voor ondervraging. De Poolse chauffeur legde in zijn verklaring een interessante getuigenis af. Hij werkte zonder arbeidsvergunning en zonder contract. De registratieschijven moesten op aanraden van de baas na de rit in de vuilbak gesmeten worden. Hij deed ritten van 1900 km zonder wettelijke onderbrekingen en sliep gemiddeld slechts 4 uur per nacht. Voor zijn prestaties verdiende hij 40 euro per dag, ongeacht de gepresteerde uren of afgelegde kilometers. Hij moest 7 weken in zijn trekker verblijven. Voor de hygiëne ging hij naar de tankstations langs de snelweg. Na verloop van deze 7 weken ging hij 2 weken naar Polen, waar hij gecontacteerd werd of hij al dan niet moest beginnen. Hij kreeg een gsm van de baas om altijd bereikbaar te zijn en moest ook altijd beschikbaar zijn om zo snel mogelijk op bestemming te geraken. Er werd hem nooit gevraagd of hij al dan niet onderbreking en rust genomen heeft. Hij was bang om verklaringen af te leggen omwille van zijn werk. Hij verwees ook naar het gevaar van represailles en zei dat zijn baas niet te pakken was omdat de maatschappelijke zetel van zijn transportfirma in Duitsland gevestigd is.

De verkeerspolitie nam contact op met de federale politie met de vraag wat te doen met het slachtoffer. De federale politie raadde hen aan om contact op te nemen met de referentiemagistraat mensenhandel van Brussel. De politie nam hiermee contact op en stelden haar in kennis van de feiten waarop ze de politie doorverwees naar de Arbeidsauditeur van Brussel, gezien het materie van sociale wetgeving is. De Arbeidsauditeur verwees de politie op zijn plaats door naar het parket waar de verdachte woonachtig is. Bij contact met deze parketmagistraat vroeg deze om het proces-verbaal over te maken en de registratieschijven in beslag te nemen. Ze verwittigde dat ze zelf contact zou opnemen met het arbeidsauditoraat. Ze zei dat het voertuig mocht vrijgegeven worden na het betalen van de boete. *Met het slachtoffer gebeurde dus niets, wat nogmaals wijst op het probleem van slachtofferdetectie en -behandeling bij situaties van economische exploitatie.*

In verschillende gevallen werd het loon ingehouden van chauffeurs. Dit wordt door de Internationale Arbeidsorganisatie als één van de zes mogelijke indicatoren van gedwongen arbeid weerhouden⁸¹. Een concreet voorbeeld hiervan was een Poolse chauffeur die een ongeval in Engeland had in het voorjaar 2003. De politie van Engeland had hem hiervoor in hechtenis genomen. Uit de loonafrekening bleek dat het loon van deze chauffeur ingehouden werd. De chauffeur moest zelf opdraaien voor alle kosten. Op de loonafrekening stond eveneens dat er verder inhoudingen zullen gebeuren op toekomstige lonen zolang de kosten van het ongeval niet volledig vergoed werden. Daarnaast maakte de ondernemer misbruik van de zwakke economische positie van zijn anderstalige chauffeurs, die totaal niet op de hoogte waren en het zich niet konden veroorloven om vragen te stellen aan deze ondernemer. Hij liet ze cheques tekenen voor ontvangst maar deze werden in de praktijk nooit geïnd en uitbetaald.

81 International Labour Organisation. *Human Trafficking and Forced Labour Exploitation: guidance for legislation and law enforcement*. Genève, 2005.

In het dossier verwees één van de ondervraagden naar een dodelijk ongeval begin 2003 van één van de Poolse chauffeurs van de Belgische transportondernemer in Schotland, waarvan de Duitse politie van Bielefeld hem in kennis had gesteld, maar dit werd niet verder onderzocht.

2.3.2.2. Onderzoeksrapport sociale inspectie viseert ook opdrachtgevers

Het onderzoeksrapport van de sociale inspectie spreekt over een grootscheepse fraude waarbij de betrokken transportfirma vrachtwagens inhuurt bij een Duitse firma en deze, met chauffeurs van allerhande nationaliteiten, doorverhuurt aan expeditiebedrijven.

De sociale inspectie heeft ook oog voor de rol van de klanten in deze constructie. Volgens het rapport varieert de normale marktprijs voor een opdracht tussen de 1 euro en de 1,25 euro per kilometer. De opdrachtgevers van de betrokken transportfirma moesten slechts 0,78 euro per kilometer betalen, wat totaal onrealistisch is. De zaakvoerder regelde zijn facturen enkel cash of met cheque. Zulke grote bedragen in baar geld vindt men enkel in criminele milieus, aldus de sociale inspectie. De opdrachtgevers konden door de fraude van de transportfirma winsten realiseren die anders niet mogelijk zouden geweest zijn. De sociale inspectie stelt dan ook uitdrukkelijk in haar onderzoeksrapport de vraag of de opdrachtgevers (de klanten) niet als mededader of medeplichtige kunnen vervolgd worden.

Typerend is de reactie van de Belgische ondernemer, toen hem bij zijn laatste ondervraging door de speurders gevraagd werd of hij nog iets wenste toe te voegen aan zijn verklaring: *"Ik zet alle transportactiviteiten stop. Ik verneem nogmaals van u dat alle chauffeurs die werden tewerkgesteld door mijn firma in Duitsland in feite in België sociaal verzekerd hadden moeten worden als werknemer. Ik zie echter geen mogelijkheid om de prestaties van deze chauffeurs te regulariseren en de sociale bijdrage in België te betalen."* Alarmerend is dat de beklagde Belgische zaakvoerder op vraag van het parket niet doorverwezen werd voor mensenhandel naar de rechtbank⁸².

2.3.3. Economische exploitatie: werken beneden de menselijke waardigheid: lage lonen en slechte huisvesting.

In dit dossier⁸³ van de renovatie van een luxejacht werd door een Belgische multimiljonair een frauduleuze bedrijvenconstructie opgezet rond een postbusfirma naar Portugees recht verweven met een heel netwerk van onderaannemers, waarvan de meeste uiteraard niet malafide zijn. Er is sprake van 180 firma's, inclusief subcontracten, waarvan 20 buitenlandse ondernemingen zijn en een omzet tot 12.500.000 euro. Hierbij werd een

82 Zie K.I. Antwerpen, 19 februari 2007. De Kamer van Inbeschuldigingstelling heeft geoordeeld dat er geen sprake was van listige kunstgrepen, dwang of misbruik van de preciaire situatie in de zin van het (oude) artikel 77 bis van de wet van 15 december 1980, die op de feiten van toepassing was. Volgens de K.I., worden de betrokkenen met hun vrije instemming te werk gesteld en hebben ze nooit enig bedrag moeten betalen om te werk gesteld te worden. De K.I. argumenteert verder dat de inverdenkinggestelde weliswaar op handige wijze gebruik gemaakt heeft van het verschil in minimumlonen en levensstandaard tussen het land van herkomst van de werknemers en Belgen maar dit geen listige kunstgreep of misbruik van enige kwetsbare positie uitmaakt.

83 Correctionele Rechtbank te Brugge, 25 april 2006, 14de k. Dit vonnis staat gepubliceerd op www.diversiteit.be

systeem uitgedacht om de werken zo goedkoop mogelijk te laten uitvoeren door illegale vreemde arbeidskrachten. Typische kenmerken van mensenhandel als economische uitbuiting zijn de onmenselijke huisvestingsomstandigheden in loodsen, een te laag loon en de zware inbreuken op de sociale wetgeving.

Een Litouws interim-bureau had een joint venture afgesloten met één van de Belgische malafide firma's waarvan de directeur de Litouwse arbeiders persoonlijk kwam rekruteren. De Belgische hoofdverdachte verklaarde dat volgens een woordvoerder van het Litouwse consulaat te Brussel dergelijke interim-bureaus speciaal in het leven geroepen werden om op een georganiseerde manier de Litouwse arbeidsmigratie te organiseren. Hieraan voegde hij toe dat de 500 dollar administratiekosten die bij de aanvaarding van een contract betaald moesten worden aan het interim-bureau, door de Litouwse overheid als normaal beschouwd werd. Een van de slachtoffers moest zijn eigen woning in pand geven om die 500 dollar te kunnen betalen.

De Litouwers werkten op basis van een arbeidscontract met een uurloon van 4 euro en verdienen 1000 euro maandelijks. Ze moesten tien uur per dag werken, gedurende zes dagen in de week. Werken op zondag is verplicht, zaterdag is de rustdag. De arbeiders vinden het eigenlijk zelf slavenarbeid maar de maandelijkse vergoeding is nog altijd een veelvoud van het gemiddelde maandloon in Litouwen. Sommige Litouwse arbeiders voelen zich misbruikt omdat hun aanvankelijk een veel hogere maandwedde beloofd was. De slachtoffers werden geïnformeerd dat ze legaal gingen en zouden werken. Ze voelen zich bedrogen. In Litouwen werd het contract afgesloten voor werk op een boot. Diegenen die contract mochten ondertekenen moesten wel 500 dollar betalen.

Eén van de arbeiders getuigde dat verschillende collega's op onregelmatige tijdstippen asbestmateriaal dienden te verwijderen uit de boot. Soms namen dergelijke activiteiten enkele dagen in beslag, soms enkele weken. Voor het verwijderen van deze asbestmaterialen droegen ze nooit beschermingskledij, enkel hun normale werkkledij.

In situaties van ongevallen, waarbij de betrokkenen niet meer in staat waren om verder te werken, kregen ze geld om op eigen kracht terug te reizen naar Litouwen. De getuige wou geen verdere uitleg geven over het aantal ongevallen omdat dit zich zeer vlug in het milieu verspreidt en hij later geen problemen wil hebben bij een nieuwe werkaanbieding. Uit de interne bedrijfsdocumenten, die bij de huiszoeking aangeslagen werden, blijkt dat de opdrachtgevers nauwgezet de arbeidskosten van het buitenlandse personeel hadden afgewogen tegenover die van de Belgen. Voor een Belg werden loonkosten ingeschreven van 25 euro, voor een Litouwer 5 euro per uur. Voor de Litouwers zakte het uiteindelijk nog tot 4 euro per uur.

Uit het dossier blijkt dat sommige Litouwse werknemers niet alleen op het schip maar ook nog op het kasteel van de Belgische hoofdverdachte gewerkt hebben. Dit maakt onderwerp uit van een parallel gerechtelijk onderzoek. Deze beide projecten blijken nauw met elkaar verbonden te zijn. In dit dossier vinden we ook dezelfde constructies terug. Alleen werd hier vooral gebruik gemaakt van de firma X van de directeur, die naar het interim-kantoor in Litouwen was afgereisd om de Litouwse arbeiders te selecteren, om de werkelijke baas af te schermen. Een bevriende firma adviseerde hen om door middel van valse voorwendsels een visum te verkrijgen voor de Litouwse arbeidskrachten. Op instructie van deze bevriende firma werden uitnodigingen gestuurd naar de Franse ambassade in Litouwen, waarbij voorgespiegeld werd dat de firma X de geciteerde personen uitgenodigd heeft om kastelen in België en het noorden van Frankrijk te bezoeken. Tevens werd vermeld dat de bedrijvigheden van

firma X bestaat uit de restauratie van kastelen, parken en oude industriële gebouwen en dat ze daar inlichtingen willen over vragen aan specialisten uit Litouwen. De geciteerde mensen zijn Litouwse arbeidskrachten die in Litouwen gerekruteerd werden.

2.3.3.1. Knelpunten: gevolgen voor slachtoffers

Onderaanneming speelt een belangrijke rol bij de tewerkstelling van slachtoffers van economische uitbuiting. Het systeem geeft de mogelijkheid om op een snelle manier werknemers met een bepaalde vaardigheid te rekruteren tegen een interessante prijs. Kostenbesparing is met andere woorden één van de belangrijkste motivaties. Daarnaast kan de verantwoordelijkheid voor de werknemers gemakkelijk afgewenteld worden op die onderaannemers. Hoe langer de keten van onderaannemers, hoe groter het gevaar voor informaliteit en uitbuiting.

Het opsporen van deze slachtoffers is echter zeer moeilijk. Vooreerst zijn de slachtoffers zelf niet altijd bereid om mee te werken. Zij zijn vaak niet geneigd om hun verhaal te doen aan sociale inspecteurs. Maar men is er zich ook niet altijd van bewust dat men met mensenhandel te maken heeft. In deze case was er een optimale samenwerking tussen de politiediensten en sociale inspectie maar bleven de slachtoffers wel in de kou staan. Ze werden ondervraagd op basis van gestandaardiseerde vragenlijsten maar kwamen niet in het slachtofferstatuut terecht.

2.4. Conclusies en aanbevelingen

In de dossiers waarin we ons burgerlijke partij gesteld hebben, stellen we vast dat er bij verschillende parketten meer aandacht besteed wordt aan netwerkanalyses en financiële onderzoeken. Soms stellen we toch nog een mate van eilandperspectief vast, wat moet vermeden worden omdat deze netwerken per definitie bovenlokaal en zelfs internationaal opereren. Hierbij is het belangrijk dat de samenwerking tussen sleutelactoren (politie, justitie, ...) structureel ingebed wordt en niet enkel afhangt van persoonlijke contacten. Bij de netwerken van mensenhandel en -smokkel is er een duidelijke evolutie naar professionalisering waarneembaar. *Om professionele netwerken efficiënt te bestrijden is het van belang om voldoende researchcapaciteit hieraan te blijven besteden, wat in realiteit niet altijd het geval is.*

In vorige jaarrapporten hebben we in kader van een kwalitatieve effectieve bestrijding van de netwerken van mensenhandel en -smokkel een pleidooi gevoerd voor het belang van netwerkanalyses, financiële onderzoeken en corruptiebestrijding. In deze analyse kunnen we dit enkel bevestigen. Bij geprofessionaliseerde criminele netwerken kunnen de organisatoren, verantwoordelijken en belangrijke partners in de onder- en maatschappelijke bovenwereld dikwijls pas getraceerd worden na een uitgebreid financieel onderzoek. *Naast het voeren van een financieel onderzoek is het bij een netwerkanalyse belangrijk om zich te richten op de moeilijk vervangbare structurele componenten van het netwerk, zoals de betrokken reisbureaus en transportfirma's, die bijvoorbeeld bij smokkelnetwerken de basis vormen voor de veel duurdere transporten met garantie voor het slachtoffer.*

Het belang van een doorgedreven corruptiebestrijding kan niet genoeg onderstreept worden. Dergelijke criminele netwerken maken allemaal in hun ontwikkelingsfase naar professionalisering en consolidatie in de maatschappelijke bovenwereld systematisch gebruik van corruptie- en andere beïnvloedingstechnieken om

vergunningen voor prostitutiebars en verblijfsdocumenten via ambassades te bekommen, grensdoorgangen te regelen, onderzoeken te saboteren, en zelfs als middel om via gecorrumpeerde politieambtenaren de prostitutie-slachtoffers in hun macht te houden. De verspreiding van het imago van 'corrupte agenten' kan dan dodelijk zijn voor de bereidwilligheid tot medewerking van de slachtoffers.

Dit vormen belangrijke knooppunten, die moeilijk vervangbaar zijn, in de professionele functionering van een grootschalig netwerk van mensenhandel en –smokkel. In de kwalitatieve bestrijding van deze netwerken moet er voldoende aandacht besteed worden aan het treffen en doorknippen van deze corruptielijnen, die van levensbelang zijn voor het netwerk.

Opvallende trend die we in de marge van onze analyse vaststellen is een verontrustende relatie tussen diverse Indo-Pakistaanse smokkelnetwerken en moslimfundamentalistische kringen, die in wezen weinig te maken hebben met de vele diverse schakeringen van moslimgelovigen die hun religie op hun manier willen beleven. Speurders hebben zelf al gewezen op het belang van grootschalige professionele smokkelnetwerken voor terroristische groepen om clandestien te kunnen reizen. Bij een huiszoeking had de Nederlandse politie bij een Indische beklaagde, die de financiële zaken regelde en betrokken was in witwassen, op tafel een papier aangetroffen waarop zowat alle terroristische organisaties van de wereld stonden vermeld. Verdere sporen werden bij hem niet ontdekt. Hetzelfde netwerk heeft contacten op de Indische ambassade en op de luchthaven van Calcutta.

Vooraf bij smokkel en economische exploitatie zien we dat er nog steeds een probleem is van slachtofferdetectie en –bereik. In onze smokkeldossiers, waarin de beklaagden toch veroordeeld werden voor criminele organisatie, treffen we geen slachtoffers aan die in het statuut mensenhandel zitten. Uitgezonderd één slachtoffer waarop de trafikanten een wapen gericht en geschoten hebben. Ook zien we duidelijke verschillen bij de intercepties naargelang het gerechtelijke arrondissement. In eenzelfde dossier werden de gesmokkelden in één arrondissement wel verhoord en in een ander arrondissement niet. Soms wordt onmiddellijk het parket gewaarschuwd, in andere gevallen dan weer niet. In enkele gevallen werd met vragenlijsten voor de slachtoffers gewerkt. Bij verschillende andere intercepties was er een probleem omdat er geen tolk beschikbaar was. In een ander dossier trachtte een trafikant zelfs de tolk tot driemaal toe te beïnvloeden. Er zou zich ook een probleem stellen met de normale uitbetaling van tolken zodat deze niet altijd meer bereid zijn om nog voor justitie tussen te komen.

In dossiers van economische uitbuiting moet voor de slachtofferdetectie ook specifiek gelet worden op de problematiek van de atypische slachtoffers uit de grotere economische sectoren zoals transport en bouw. Op het eerste zicht hebben zij niet echt het profiel van een slachtoffer mensenhandel maar bij een diepere grondige analyse blijken zij net zo goed via slinkse constructies van onderaanneming en schijnzelfstandigheid ernstig en op georganiseerde wijze economisch uitgebuit te worden.

Ter ondersteuning van deze slachtoffers en de strijd tegen grootschalige economische exploitatie via constructies van onderaannemingen pleiten we voor een wet om de opdrachtgevers verantwoordelijk te kunnen stellen. *Daarnaast is het van belang om zowel op nationaal als internationaal vlak een optimale samenwerking en informatie-uitwisseling te organiseren tussen de betrokken partners en in het bijzonder de inspectiediensten.*

We stellen vast dat het soms heel moeilijk is om een heel precieze slachtofferdoelgroep van mensenhandel te kunnen bereiken omwille van ernstige bedreigingen naar henzelf en hun familie in het herkomstland, diverse

rapport

slachtoffers in beeld

culturele belemmeringen en afhankelijkheidsrelaties, en immense schulden ten aanzien van het criminele netwerk. Onze Chinese case van 'schuldbinding' is hier een voorbeeld van. Soms hebben de slachtoffers zelfs vanuit hun herkomstland de ervaring dat de politie onbetrouwbaar en corrupt is en denken dat dit hier ook het geval is. Het duurt wel een tijdje om hen van het tegengestelde te overtuigen. Nochtans zien we in de dossiers dat de slachtoffers bijna onmiddellijk na hun interceptie geconfronteerd worden met de vraag van de speurders of ze zich een slachtoffer van mensenhandel voelen terwijl in dergelijke gevallen in kader van de reflectieperiode van 45 dagen het slachtoffer best eerst naar de gespecialiseerde opvangcentra doorgestuurd wordt om tot rust te komen, ongeacht of ze zich slachtoffer voelen of niet. De centra moeten de slachtoffers opvangen en hun vertrouwen trachten te winnen om mee te werken. In enkele gevallen kan er overwogen worden om verder na te denken over de invoering van een soort van '*objectief slachtofferschap*' voor een heel specifieke doelgroep van slachtoffers die niet in het systeem zitten omwille van de extreme menselijke risico's die ze moeten nemen.

HOOFDSTUK 3 : Overzicht van de rechtspraak 2005-2006

In dit derde hoofdstuk van het jaarverslag wenst het Centrum voor gelijkheid van kansen een overzicht te geven van enkele interessante gerechtelijke beslissingen⁸⁴ uit 2005 en 2006, vooral na de inwerkingtreding van de wet van 10 augustus 2005 tot wijziging van diverse bepalingen met het oog op de versterking van de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel en tegen praktijken van huisjesmelkers.

Binnen dit kader zijn er een aantal zaken die extra aandacht verdienen. Eerst en vooral, de toepassing van de wet in de tijd, waar onze meeste aandacht naar uitgaat (punt 3.1). Vervolgens de eerste interpretaties van het begrip van arbeid, in strijd met de menselijke waardigheid, grond van de nieuwe strafbaarstelling mensenhandel met het oog op economische uitbuiting (punt 3.2), en heel beknopt mensensmokkel en het begrip vermogensvoordeel (punt 3.3). Hoewel huisjesmelkerij voortaan als een autonome strafbaarstelling wordt beschouwd en niet langer als een bijzondere vorm van mensenhandel, leek het ons toch interessant ze dit jaar voor een laatste keer te behandelen, vooral dan met betrekking tot het begrip abnormaal profijt (punt 3.4). Hoewel deze kwestie niet rechtstreeks verband houdt met de inwerkingtreding van de wet van 10 augustus 2005, leek het ons tenslotte ook nuttig het te hebben over de straf bijzondere verbeurdverklaring en de toekenning van de verbeurd verklaarde sommen aan de burgerlijke partijen als schadeloosstelling (punt 3.5).

Aan de problematiek mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting zal geen afzonderlijk punt worden gewijd, ze zal echter in de loop van dit overzicht van de rechtspraak impliciet aan bod komen.

3.1. De toepassing van de wet in de tijd

De wet van 10 augustus 2005, gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad van 2 september 2005, is op 12 september 2005 in werking getreden⁸⁵.

Wanneer een nieuwe wet tot wijziging van een strafbepaling echter in werking treedt na het plegen van de feiten maar voor de uitspraak van het vonnis, rijst de vraag van de wetsconflicten in de tijd.

84 Andere beslissingen die hier niet aan bod komen staan samengevat (in het Frans en het Nederlands) en zijn gepubliceerd (in hun originele versie) op de site van het Centrum : www.diversiteit.be.

85 Het Centrum voor gelijkheid van kansen heeft in zijn laatste jaarverslag "mensenhandel" een grondige analyse van deze nieuwe wet gemaakt: *Het Belgische mensenhandelbeleid : gewikt en gewogen*, november 2005. Dit verslag kan worden gedownload op de site van het Centrum : www.diversiteit.be. Voor een analyse van deze wet zie ook C. HUBERTS, « Les innovations de la loi du 10 août 2005 modifiant diverses dispositions en vue de renforcer la lutte contre la traite des êtres humains et contre les pratiques des marchands de sommeil », *J.D.J.*, nr. 251, januari 2006, blz.6 et ss., alsook M.A. BEERNAERT et P. LE COCQ, « La loi du 10 août 2005 modifiant diverses dispositions en vue de renforcer la lutte contre la traite des êtres humains et contre les pratiques des marchands de sommeil », *Rev.dr.pén.crim.*, april 2006, blz.335-406.

Heel wat rechtscolleges in ons land kregen eind 2005 en in de loop van 2006 met dit ingewikkelde probleem van de toepassing van de wet in de tijd af te rekenen. Vooraleer we enkele beslissingen op een rijtje zetten (punt 3.1), leek het ons nuttig de principes die ter zake van toepassing zijn nogmaals op te sommen (punt 3.1) en ze theoretisch toe te passen op de strafbaarstellingen mensenhandel en mensensmokkel (punt 3.2).

3.1.1. Overzicht van de principes

In geval van wetsconflicten in de tijd zijn de principes ter zake terug te vinden in artikel 2 van het strafwetboek. Dit artikel bevat een dubbele regel: de niet-retroactiviteit van de strafwetten (al.1) en de retroactiviteit van de mildere strafwetten (al.2.)⁸⁶.

Uit dit dubbele voorschrift moet het volgende worden afgeleid⁸⁷ :

- a) De onmiddellijke (retroactieve) toepassing van een nieuwe wet die strenger is moet worden uitgesloten voor feiten die voor de inwerkingtreding ervan zijn gepleegd. Dit is het geval in 2 hypothesen:
 - wanneer op het ogenblik van de uitvoering, het feit niet strafbaar was maar dit wel wordt met deze navolgende wet ;
 - wanneer op het ogenblik van de uitvoering, het feit strafbaar was maar de nieuwe wet strikter is: dit is het geval wanneer de voorziene straffen strenger zijn, of het toepassingsgebied van het ten laste gelegde feit ruimer is, o.m. door het schrappen van een voorwaarde voor strafbaarstelling.
- b) onmiddellijk (retroactief) wordt de mildere strafwet toegepast, zelf op de feiten die daarvoor volledig waren voltooid⁸⁸.

86 Dit artikel omschrijft het als volgt : « *Geen misdrijf kan worden gestraft met straffen die bij de wet niet waren gesteld voordat het misdrijf werd gepleegd.*

Indien de straf, ten tijde van het vonnis bepaald, verschilt van die welke ten tijde van het misdrijf was bepaald, wordt de minst zware straf toegepast ».

Deze principes worden ook bevestigd door artikel 7 van het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens en door artikel 15 van het Internationaal Verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten.

87 Zie Ch. HENNAU, J. VERHAEGEN, *Droit pénal général*, Bruxelles, Bruylant, 1991, blz.77-78, nr. 87-88.

88 Zie ook : Cass., 8 januari 2003, fr.sect., 2de k. (www.juridat.be) : Het Hof wijst erop dat artikel 2 van het Strafwetboek het verbiedt om de strafwet een terugwerkende kracht te geven ten nadele van de in verdenking gestelde maar schrijft daarentegen voor de wet toe te passen, die na het plegen van het misdrijf in werking is getreden en die het minder zwaar bestraft. In dit geval was de beklagde veroordeeld voor diefstal door middel van braak en het Hof van Assisen van Brussel had hem tot 200 uur werkstraf veroordeeld, een straf die op het ogenblik van het plegen van de feiten niet in ons juridisch arsenaal was opgenomen maar die voor de beklagde gunstiger was dan de gevangenisstraf die op het ogenblik van de feiten van toepassing was, na de correctionalisering van het misdrijf.

Het is algemeen aanvaard dat deze regel van artikel 2 van toepassing is op zowel de strafbaarstellingen als de straffen⁸⁹. Om te bepalen of een nieuwe wet milder is dan de vorige moet dus zowel de strafbaarstelling als de straf worden onderzocht⁹⁰.

In de praktijk moet dus worden nagegaan of het strafbare feit onder de vorige wet nog steeds strafbaar is gebleven onder de nieuwe omschrijving. Er zal desgevallend ook moeten worden onderzocht welke straffen er in overweging zullen moeten worden genomen, aangezien de minst zware straf zal moeten worden toegepast.

De regel van de retroactiviteit van de mildere strafwetten mag dan al relatief eenvoudig lijken, de toepassingsvoorwaarden ervan zijn het veel minder. De mildheid of strengheid van de strafwetten moeten immers worden bepaald, wat in de praktijk niet altijd eenvoudig blijkt te zijn⁹¹.

Op het vlak van de strafbaarstellingen is het zo dat wanneer een nieuwe wet een voorwaarde aan het misdrijf toevoegt, of wanneer hij het toepassingsgebied van een verzwarende omstandigheid beperkt, de wet als milder wordt beschouwd⁹².

Om de minst zware straf te bepalen worden gewoonlijk verschillende criteria naar voor geschoven⁹³, zoals de aard van de straf (een criminele straf is strenger dan een correctionele straf)⁹⁴, het voorwerp (de gevangenisstraf is strenger dan de boete), de duur (in principe wordt met het maximum van de straf rekening gehouden)⁹⁵. De regel die inzake straffen gewoonlijk wordt gehanteerd is dus de meest gunstige strafregeling te bepalen en die vervolgens in zijn geheel toe te passen, met haar eventueel minder gunstige straffen en bijhorende bepalingen⁹⁶.

89 F.TULKENS en M. VAN DE KERCHOVE, *Introduction au droit pénal*, Kluwer, 6de ed., 2003, p.220. In dit verband zie ook VERMEULEN G. & ARNOU L., "Belgische strafwetgeving tegen mensenhandel, mensensmokkel en huisjesmelkerij. Context en verkenning van de Wet van 10 augustus 2005", in *Strafrecht en Strafprocesrecht*, XXXIIe Postuniversitaire Cyclus Willy Delva 2005-2006, Kluwer, 2006, 58, p.103.

90 G. VERMEULEN & L. ARNOU, *op.cit.*, 58, p.104.

91 Zie hierover F. TULKENS en M. VAN DE KERCHOVE, *op.cit.*, p.224. Deze auteurs vermelden als voorbeeld de wet van 17 april 2002 tot invoering van de werkstraf als autonome straf in correctionele zaken en in politiezaken, *B.S.*, 7 mei 2002.

92 F.TULKENS en M. VAN DE KERCHOVE, *op.cit.*, blz.226-227.

93 Zie o.m. F.TULKENS en M. VAN DE KERCHOVE, *op.cit.*, blz.225-226.

94 En dit, ook al is de duur korter (vb. : een gevangenisstraf van 15 of 20 jaar – wanneer er sprake is van herhaling of samenloop van misdrijven - moet als milder worden beschouwd dan een (criminele) straf van opsluiting van 5 jaar (zie op dit punt o.m. S. DERRE, « La hiérarchie des peines ou quand l'évolution des éléments à classer rend désuets les critères de classement », *Rev.dr.pén.crim.*, 2006, nr.2 , p.143.

95 Inzake de criteria waarvoor moet worden geopteerd en de moeilijke toepassing ervan, vooral inzake verkeer, zie o.m. A. JACOBS, « L'application de la loi dans le temps en matière de roulage », Opm. onder Pol. Verviers, 16 maart 2004, *J.L.M.B.*, 2004/31, blz.1380 en volgende.

96 Dit is het standpunt dat het Hof van Cassatie gewoonlijk inneemt. Het Arbitragehof daarentegen heeft een eerste stap gezet naar een invraagstelling van deze traditionele regel, meer bepaald inzake verkeer, zie hierover S.DERRE, « Application de la loi dans le temps en matière de roulage : Cour de Cassation versus Cour d'Arbitrage », Opm. onder Cass. (2de k.), 27 oktober 2004 en A.H., 23 februari 2005, *J.L.M.B.*, 2005/12, blz.511 en volgende.

3.1.2. Toepassing van principes inzake mensenhandel en mensensmokkel

De wet van 10 augustus 2005 heeft de bepalingen die inzake mensenhandel en mensensmokkel van toepassing zijn gereorganiseerd. Vroeger was het immers zo dat beide fenomenen op basis van dezelfde bepaling konden worden bestraft, nl. het oude artikel 77 *bis* van de wet van 15 december 1980⁹⁷. Voortaan zijn ze het voorwerp van afzonderlijke strafbaarstellingen. Zo werd het misdrijf mensenhandel in het strafwetboek opgenomen en geregeld door de nieuwe artikels 433 *quinquies*⁹⁸ tot 433 *novies*, terwijl mensensmokkel specifiek door artikels 77 *bis* (gewijzigd)⁹⁹ tot 77 *sexies* van de wet van 15 december 1980 strafbaar wordt gesteld. Het lijkt dan ook evident dat de feiten mensenhandel of mensensmokkel reeds voor de inwerkingtreding van de wet van 10 augustus 2005 strafbaar waren. Aangezien de voorwaarden tot strafbaarstellingen en de straffen intussen verschillend zijn, moet er worden bepaald welke wet moet worden toegepast¹⁰⁰.

a) op het vlak van de strafbaarstellingen

Op het vlak van de strafbaarstellingen van zowel mensenhandel als mensensmokkel kan er op het eerste zicht worden vanuit gegaan dat de nieuwe regeling die een strengere bestraffing beoogt – het toepassingsgebied van de nieuwe artikels is trouwens ruimer - a priori strenger lijkt dan het oude artikel 77 *bis* van de wet van 15 december 1980¹⁰¹.

97 Dit artikel was in de wet van 15 december 1980 opgenomen door de wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en van de kinderpornografie, *B.S.*, 25 april 1995. Voor een korte analyse van deze vorige regeling en de toepassing ervan op grond van de rechtspraak zie M.A. BEERNAERT en P. LE COCQ, *op.cit.*, blz.360-363.

98 « *Levert het misdrijf van mensenhandel op, de werving, het vervoer, de overbrenging, de huisvesting, de opvang van een persoon, de wisseling of de overdracht van de controle over hem, teneinde :*
 1° *ten aanzien van deze persoon de misdrijven te laten plegen die bedoeld worden in de artikelen 379, 380, §1 en §4, en 383bis, §1; (exploitatie van prostitutie en kinderpornografie)*
 2° *ten aanzien van deze persoon het misdrijf te laten plegen dat bedoeld wordt in artikel 433ter; (exploitatie van bedelarij)*
 3° *deze persoon aan het werk te zetten of te laten aan het werk zetten in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid;*
 4° *bij deze persoon organen of weefsels weg te nemen of te laten wegnemen in strijd met de wet van 13 juni 1986 betreffende het wegnemen en transplanteren van organen;*
 5° *of deze persoon tegen zijn wil een misdaad of een wanbedrijf te doen plegen. »*

99 « *Levert het misdrijf mensensmokkel op, het ertoe bijdragen, op welke manier ook, rechtstreeks of via een tussenpersoon, dat een persoon die geen onderdaan is van een lidstaat van de Europese Unie het grondgebied van een lidstaat van de Europese Unie of van een Staat die partij is bij een internationale overeenkomst betreffende de overschrijding van de buitengrenzen, die België bindt, binnenkomt, erdoor reist of aldaar verblijft, zults in strijd met de wetgeving van deze Staat, met het oog op het direct of indirect verkrijgen van een vermogensvoordeel »*

100 Binnen het kader van dit verslag zullen we dus niet specifiek ingaan op de strafbaarstelling huisjesmelkerij en de kwestie van de toepassing van de wet in de tijd voor wat dat betreft. In dit verband, vooral betreffende het probleem van het bepalen van de meest milde straf, zie ARNOU L. & ARNOU P., « Redelijk strafrecht : een toetsing bij opzettelijke slagen, drugs en huisjesmelkerij », *ter perse*.

101 Zie ook M.A. BEERNAERT en P. LE COCQ, *op.cit.*, blz. 382 en 397-398 en VERMEULEN G. & ARNOU L., *op.cit.*, nr.60, p. 104.

Een van de vroegere bestanddelen van het oude artikel 77 *bis*, nl. het gebruik van bepaalde middelen (listige kunstgrepen, dwang, bedreigingen, misbruik van de kwetsbare situatie) is voortaan opgenomen als een verzwarende omstandigheid voor het misdrijf mensenhandel (artikel 433 *septies*, 2° et 3° Sw.) en mensensmokkel (artikel 77 *quater*, 2° et 3° van de wet van 1980), waardoor het toepassingsgebied van de strafbaarstelling wordt uitgebreid en, onder bepaalde omstandigheden, gedragingen strafbaar worden die dit in het verleden niet waren.

Er moet in elk geval worden op toegezien dat de betroffen gedraging in de context van de nieuwe bepalingen strafbaar blijft.

Voor wat mensenhandel betreft, die voortaan in functie van een van de vijf bepaalde uitbuitingsdoeleinden is gedefinieerd, is het mogelijk dat een beklagde op basis van het oude artikel 77 *bis* voor een andere vorm van mensenhandel is vervolgd, dan deze die recent zijn bepaald. In dit geval zou de nieuwe wet desgevallend als milder kunnen worden beschouwd¹⁰².

Wat mensensmokkel betreft, lijkt de nieuwe strafbaarstelling a priori ruimer, in de mate dat het eenvoudige feit bij te dragen tot het binnenkomen, de doorreis of het verblijf van een persoon als bedoeld in artikel 77 *bis*, met een winst oogmerk, voldoende is om het misdrijf te vormen, zonder dat het bestaan van dwang, bedreigingen of misbruik van een kwetsbare situatie noodzakelijk is¹⁰³.

En toch, terwijl het persoonlijke toepassingsgebied van mensenhandel fors is uitgebreid (aangezien voortaan zowel de Belgen als de buitenlanders zijn bedoeld), geldt dit niet voor mensensmokkel. In dit geval mogen de 'gesmokkelde' personen geen onderdaan zijn van een Lidstaat van de Europese Unie, terwijl het oude artikel 77 *bis* enkel de buitenlandse persoon bedoelde, dus iedereen die geen Belg was. In dit geval lijkt de nieuwe wet milder te zijn¹⁰⁴.

b) op het vlak van de straffen

Op het vlak van de straffen, lijkt de door de nieuwe artikels 433 *quinquies* tot 433 *novies* van het strafwetboek en door de artikels 77 *bis* à 77 *sexies* van de wet van 15 december 1980 bepaalde regeling duidelijk strenger dan de door het oude artikel 77 *bis* van de wet van 15 december 1980 bedoelde regeling. Er zou dus ook geen sprake van kunnen zijn die toe te passen op feiten, die zich voor 12 september 2005 hebben voorgedaan¹⁰⁵.

Het oude artikel 77 *bis* bestrafte het basismisdrijf met een gevangenisstraf van één tot 5 jaar en met een boete van 500 euro tot 25 000 euro. Zowel het nieuwe artikel 433 *quinquies* als het gewijzigde artikel 77 *bis* bestraffen het

102 In die zin: VERMEULEN G. & ARNOU L, *op.cit.*, nr.61, p. 105.

103 *Ibid.*, nr.62, p. 105.

104 *Ibid.*

105 Zie ook G. VERMEULEN & L. ARNOU, *op.cit.*, 59, p. 104 en M.A. BEERNAERT en P. LE COCQ, *op.cit.*, blz.382-383 en 397-398.

misdrijf echter met een gevangenisstraf van één tot 5 jaar en met een boete van 500 tot 50.000 euro. Aangezien het maximum van de boete hoger ligt, moet men ervan uitgaan dat de nieuwe straffen strenger zijn¹⁰⁶.

Wat de ernstige vormen van mensenhandel en mensensmokkel betreft, is het zo dat de nieuwe regeling strenger is dan de oude.

De door het oude artikel 77bis, §2 bepaalde verzwarende omstandigheid dat van de activiteit een gewoonte wordt gemaakt, wordt voortaan immers strenger bestraft, zowel inzake mensenhandel (artikel 433 septies, 6° Sw.) als inzake mensensmokkel (artikel 77 quater, 6° van de wet van 1980)¹⁰⁷.

Wat de vereniging betreft (nieuwe artikel 433 septies, 7° inzake mensenhandel en het nieuwe artikel 77 quater, 7° inzake mensensmokkel) zijn de nieuwe straffen identiek aan de oude, bedoeld door het oude artikel 77 bis, §3 en dit zowel op vlak van de minimale en maximale gevangenisstraffen en de boetes, waarvan de drempels identiek zijn¹⁰⁸. Rekening houdend met de bijkomende straffen komt men echter tot de vaststelling dat de nieuwe regeling op dit punt tevens strikter is dan de oude¹⁰⁹.

3.1.3. Overzicht rechtspraak

Wat de toepassing van de wet in de tijd betreft, lijkt de rechtspraak waarvan we kennis hebben kunnen krijgen redelijk eensluidend op het vlak van de straffen. De nieuwe straffen zijn immers strenger en de straffen die op het ogenblik van de feiten gelden moeten dus worden toegepast, nl. die die door het oude artikel 77bis van de wet van 15 december 1980 zijn bepaald.

106 Wat de straffen voor huisjesmelkerij betreft, waarvan zowel de minimale als de maximale drempel van de gevangenisstraf zijn verlaagd, ook al is de boete verhoogd, zijn de nieuwe straffen volgens een bepaalde rechtsleer (M.A. BEERNAERT en P. LE COCQ, *op.cit.*, p.390) dus milder. Andere auteurs daarentegen (ARNOU L. & ARNOU P, *op.cit.*), rekening houdend met de verhoging van de boeten en de bijkomende straffen, maar vooral met de wil van de wetgever om voor een sterkere repressie te kiezen, menen dat ze strenger zijn. Ook het Hof van Beroep van Brussel heeft onlangs in die zin een uitspraak gedaan. In een arrest van 4 december 2006, 14de k., meent het Hof dat het oude artikel 77 bis, §1 bis van de wet van 15 december 1980 enger is in zijn voorwaarden tot strafbaarstelling en dus gunstiger voor de beklagde en dat het dus deze bepaling is die in dit geval moet worden toegepast. Op het vlak van de sancties mag de gevangenisstraf van artikel 433 decies Sw. lichter blijken te zijn dan die die is bepaald door het oude artikel 77 bis, §1 bis, voor de boete en de bijkomende straf bijzondere verbeurdverklaring (verplicht en niet langer facultatief), is het Hof daarentegen van oordeel dat de nieuwe wettelijke bepalingen op dit punt repressiever zijn. Krachtens artikel 2, alinea 2 van het strafwetboek beslist het Hof dus dat enkel met de door het oude artikel 77 bis, §§1 bis en 5 van de wet van 15 december 1980 rekening zal worden gehouden.

107 Deze ernstige vorm wordt voortaan met een strengere criminele straf bestraft (opsluiting van 10 tot 15 jaar) terwijl het vroeger om een straf van opsluiting van 5 tot 10 jaar ging.

108 Deze ernstige vormen van mensenhandel of mensensmokkel worden zoals onder het oude artikel 77 bis, §3 met een straf van opsluiting van 10 tot 15 jaar en met een boete van 1000 euro tot 100 000 euro bestraft.

109 Zie ook VERMEULEN G. & ARNOU L, *op.cit.*, 59, p. 104 : de ontzetting uit de rechten van artikel 31 Sw. wordt ruimer geformuleerd dan onder het oude artikel 77 bis, §4; wat bovendien de onder artikel 433 septies, 7° bedoelde misdrijven betreft, is er een facultatieve straf van sluiting van de onderneming voorzien.

Wat de strafbaarstellingen betreft is de rechtspraak het meest afwijkend. Ongeacht of het om seksuele dan wel economische uitbuiting gaat is het zo dat bepaalde rechtscollages ofwel het nieuwe artikel 433 *quinquies* van het strafwetboek niet in aanmerking nemen, ofwel een, soms onjuiste, vergelijking maken tussen de door het oude artikel 77*bis* en het nieuwe artikel 77*bis* van de wet van 15 december 1980 bepaalde strafbaarstellingen.

a) inzake seksuele uitbuiting

In een zaak van seksuele uitbuiting waar de feiten zich volledig onder de omschrijving van de oude wet hadden afgespeeld, heeft het **Hof van Beroep te Bergen**¹¹⁰ zich over de toepassing van de wet in de tijd moeten buigen. Aangezien het om feiten van mensenhandel ging, zal het Hof aanvankelijk aannemen dat het strafbare feit krachtens de nieuwe artikels 77 *bis* tot 77 *quinquies* van de wet van 1980- tot bestraffing van mensensmokkel – niet hetzelfde feit is als dat strafbaar is krachtens het oude artikel 77*bis* van de wet en dat die nieuwe bepalingen niet op de feiten die de beklaagden ten laste worden gelegd kunnen worden toegepast. Het Hof is daarentegen terecht van oordeel dat het zich inlaten met mensenhandel strafrechtelijk strafbaar blijft krachtens artikels 433 *quinquies* en volgende van het strafwetboek. Het Hof zal oordelen dat er in de nieuwe wet zowel strengere dan in de oude, als minder strenge bepalingen zijn opgenomen. Zo stelt het Hof dat het artikel 433 *quinquies* meer precieze daden dan de oude tekst bestraft, die niet noodzakelijk tot gevolg hebben, het binnenkomen, de doorreis of het verblijf van een persoon in het Koninkrijk mogelijk te maken en dat het bovendien vereist dat de daden zijn gepleegd met een door de wet bepaald doel, wat voor de oude tekst niet het geval was. Het gebruik van bepaalde middelen is daarentegen niet langer vereist als bestanddeel van het misdrijf.

Wat de straffen betreft stelt het Hof terecht vast dat de nieuwe strenger zijn.

Het Hof zal dus oordelen dat, aangezien het oude artikel 77 *bis* van de wet van 15 december 1980 in zijn geheel gunstiger is voor de beklaagden, deze bepalingen op de hen ten laste gelegde feiten moeten worden toegepast.

In een andere zaak van seksuele uitbuiting, waarin ruim 20 beklaagden waren betrokken, was ook de **correctionele rechtbank te Luik**, die zich deels op het voormelde arrest van het Hof van Beroep van Bergen had gebaseerd, in een vonnis van 22 februari 2006¹¹¹, van mening dat wat mensenhandel betreft (oude artikel 77 *bis*) - strafbaarstelling die voortaan in artikels 433 *quinquies* en volgende van het strafwetboek is bedoeld - het toepassingsgebied van de strafbaarstelling was uitgebreid, waardoor het oude artikel 77 *bis* van de wet van 15 december 1980 moet worden toegepast, dat in zijn geheel gunstiger is voor de beklaagden.

110 Bergen, 5 oktober 2005, 3de k., *Rev.dr.pén.crim.*, 2006, nr.7-8, blz.815-817. In deze zaak van seksuele uitbuiting waarover de correctionele rechtbank van Charleroi op 5 april 2005 in eerste aanleg uitspraak had gedaan, zal het Hof dit vonnis in zijn principe bevestigen. Op die manier hecht het Hof veel belang aan de verklaringen van de slachtoffers, die de beklaagden in twijfel probeerden te trekken maar die door objectieve elementen uit het dossier (telefoontaps, vaststellingen van de politie, huiszoekingen, enz.) waren gestaafd. Beide beslissingen staan in detail op de site van het Centrum: www.diversiteit.be

111 Corr.Luik, 22 februari 2006, 8de k. Deze beslissing staat gepubliceerd op www.diversiteit.be. Aangezien verschillende beklaagden beroep hebben aangetekend, moet deze zaak opnieuw worden behandeld door het Hof van Beroep te Luik.

Het *Hof van Beroep te Brussel*¹¹² moest zich uitspreken over een beklagde van Hongaarse nationaliteit die in het kader van twee samengevoegde dossiers was vervolgd, op basis van artikel 380 van het strafwetboek en het oude artikel 77 *bis* van de wet van 15 december 1980 om verschillende jonge meisjes, ook van Hongaarse afkomst, als prostitué te hebben uitgebuit.

Het Hof zal zich over de toepassing van de wet in de tijd buigen en in dit verband een gedetailleerde vergelijking maken van de artikels 77 *bis* oud en nieuw en van de verzwarende omstandigheden ervan.

Wat de basisstrafbaarstelling betreft zal het Hof eerst en vooral vaststellen dat Hongarije sinds 1 mei 2004 lid is van de Europese Unie en gelet op het beperkte persoonlijke gebied van de nieuwe strafbaarstelling van artikel 77 *bis* (cfr. supra), was het noodzakelijk om de periode waarin de misdrijven werden gepleegd tot die datum te beperken.

Vervolgens meent het Hof dat artikel 77 *bis* nieuw een nieuwe voorwaarde toevoegt die enger is, nl. die van het verkrijgen van een vermogensvoordeel.

Na onderzoek van de verzwarende omstandigheden zal het Hof oordelen dat de nieuwe verzwarende omstandigheden ongeveer identiek zijn, volgens ons omdat het bij aanvang een verkeerde lezing geeft aan het oude artikel 77 *bis*. Het Hof meent immers dat zowel in geval van artikel 77 *bis* oud als in geval van artikel 77 *quater* nieuw, het misbruik van de kwetsbare situatie of het gebruik van modi operandi verzwarende omstandigheden zijn, terwijl dit slechts het geval is in de context van artikel 77 *quater* nieuw. Het was immers een bestanddeel van het misdrijf als bedoeld in het oude artikel 77 *bis*.

Wat de straffen betreft meent het Hof dat de nieuwe wet de straffen die van toepassing zijn verzwaart (behalve wat betreft de verzwarende omstandigheid van vereniging; in dat geval zijn de straffen identiek). Daarom is het van oordeel dat – in de veronderstelling dat de feiten zijn bewezen – de straf die op het ogenblik van de feiten van toepassing was op de beklagde moet worden toegepast. Om deze feiten te bewijzen meent het Hof rekening te moeten houden met de nieuwe en strengere voorwaarden (het verkrijgen van vermogensvoordeel en het feit dat het misbruik heeft plaatsgevonden « zodanig dat de betrokken persoon geen andere keuze had dan zich te laten misbruiken¹¹³ »).

Naast de analyse van de oude en nieuwe bepalingen, die gedeeltelijk voor kritiek vatbaar is, kan men zich bovendien afvragen waarom, aangezien het om feiten van mensenhandel met het oog op seksuele uitbuiting ging, het Hof het niet nuttig heeft geacht om met het nieuwe artikel 433 *quinquies* van het strafwetboek rekening te houden.

112 Brussel, 22 september 2006, 12de k. Deze beslissing staat gepubliceerd op www.diversiteit.be

113 We wijzen er op dit punt op dat de Minister van Justitie er tijdens de bespreking in de Kamercommissie voor Justitie had op gewezen, dat wat de strafbaarstelling huisjesmelkerij betreft, waarin die benaming ook is opgenomen, de verwijzing naar de afwezigheid van een alternatieve keuze niet als doel had het toepassingsgebied van het misdrijf te beperken (verslag van de Kamercommissie voor Justitie, *Parl.St.*, Kamer, 2004-2005, 51-1560/13, P.7). Volgens ons moet hetzelfde a fortiori gelden inzake mensenhandel en mensensmokkel, aangezien het om verzwarende omstandigheden gaat.

b) inzake economische uitbuiting

In een zaak van economische uitbuiting waarbij Litouwse werkrachten een luxeschip renoveerden, en waarover we het uitgebreid hebben gehad in ons tweede hoofdstuk, moest ook de **correctionele rechtbank te Brugge**¹¹⁴ **dieper op de vraag van de toepassing van de wet in de tijd ingaan.**

De rechtbank begint met een aanpassing van de dagvaarding en een vergelijking van de bepalingen van de oude en nieuwe artikels 77 bis van de wet van 15 december 1980. *Aangezien het om een dossier van economische uitbuiting gaat, zullen we maar meteen de vraag opwerpen waarom de rechtbank zich niet beperkt tot een analyse van de bepalingen van het oude artikel 77 bis en van het nieuwe artikel 433 quinquies van het strafwetboek.*

Zo stelde de rechtbank vast dat de feiten strafbaar waren onder het toepassingsgebied van het oude artikel 77 bis van de wet van 15 december 1980 en dit nog altijd zijn na de inwerkingtreding van de wet van 10 augustus 2005 die het artikel 77 bis heeft gewijzigd door er het toepassingsgebied van uit te breiden, aangezien het misbruik van de kwetsbare situatie of het gebruik van dwang niet langer bestanddelen van het misdrijf zijn. *Aangezien de straf er met de nieuwe wet strenger op is geworden, is de rechtbank van oordeel dat hij de door de oude bepalingen (artikel 77 bis, §1, 2 en 3) bepaalde straffen moet toepassen.*

De rechtbank wijst er trouwens op dat de wet van 10 augustus 2005 de bepalingen inzake mensenhandel grondig heeft veranderd. Een daarvan is dat mensenhandel met het oog op arbeidsexploitatie strafbaar is, ongeacht of het slachtoffer Belg is of buitenlander. De nieuwe strafbaarstelling vereist voortaan enkel nog een element van beweging en een element van uitbuiting, en vereist niet langer het gebruik van bijzondere modi operandi (listige kunstgrepen, dwang, ...), zoals dit met het oude artikel 77 bis van de wet van 15 december 1980 het geval was.

Wat de straffen betreft gaat de rechtbank, conform artikel 2 van het strafwetboek, de meest milde straf toepassen, nl. de door de oude wet inzake mensenhandel bepaalde straffen.

Ook het **Hof van Beroep te Luik** heeft zich tot tweemaal toe mogen buigen over de vraag van de toepassing van de wet in de tijd in zaken van economische uitbuiting¹¹⁵, waarin de beklaagden waren vervolgd op basis van het oude artikel 77 bis van de wet van 15 december 1980. Het Hof maakt een vergelijkende analyse van het oude en

114 Corr. Brugge, 25 april 2006, 14de k.. Dit vonnis staat gepubliceerd op www.diversiteit.be

115 Luik, 25 oktober 2006, 4de k. en Luik, 24 januari 2007, 4de k. Beide beslissingen staan gepubliceerd op www.diversiteit.be.

het nieuwe artikel 77 *bis*. Nochtans kan men zich toch afvragen waarom het Hof het niet nuttig heeft geacht, aangezien het om economische uitbuiting ging, rekening te houden met het nieuwe artikel 433 *quinquies*, 3° van het strafwetboek dat mensenhandel met het oog op uitbuiting door arbeid bestraft¹¹⁶.

In zijn twee arresten begint het Hof met erop te wijzen dat de wet van 10 augustus 2005 in werking is getreden, na de feiten die de beklagde ten laste werden gelegd, en zal het van oordeel zijn dat de nieuwe strafbaarstelling van artikel 77 *bis* strenger is dan de oude bepaling¹¹⁷. Met de nieuwe wet wordt de inverdenkingstelling immers makkelijker aangezien het gebruik van listige kunstgrepen of het misbruik van kwetsbare situatie, voortaan verzwarende omstandigheden, niet langer als bestanddelen vereist. Bovendien meent het Hof dat de doelstelling van het verkrijgen van een vermogensvoordeel op zich niet volstaat om de vaststelling om te keren dat het toepassingsgebied wel degelijk is uitgebreid, in de mate dat het winstbejag de motor van dat soort activiteiten is.

Het Hof meent daarom dat er geen redenen zijn om de nieuwe wet terugwerkende kracht te verlenen en dat het noodzakelijk is de oude wet toe te passen met de straf die erbij hoort.

c) inzake mensensmokkel

Een interessante uitspraak op het vlak van de toepassing van de wet in de tijd inzake mensensmokkel was van het **Hof van Beroep te Gent**¹¹⁸. Het ging hier om de organisatie van internationale mensensmokkel vanuit Pakistan naar Europa. We hebben het over deze zaak in het tweede hoofdstuk van ons verslag reeds gehad. De beklagde was vooral vervolgd op basis van artikel 77 *bis* (oud) van de wet van 15 december 1980, met als verzwarende omstandigheden dat van de activiteit een gewoonte werd gemaakt en vereniging, en voor criminele organisatie.

Het Hof zal vaststellen dat de handelingen van de beklagde strafbaar waren onder de omschrijving van het oude artikel 77 *bis* en zo ook gebleven zijn onder het nieuwe artikel 77 *bis*, zoals gewijzigd door de wet van 10 augustus 2005.

116 In zijn arrest van 24 januari 2007 is het Hof dus van oordeel dat er sprake is van mensenhandel op basis van volgende elementen : de huisvestingsomstandigheden zijn mensonwaardig, de werkkrachten eten op de grond omdat er geen tafel is, het voedsel is ontoereikend en oneetbaar en er zijn geen sanitaire voorzieningen. Dagelijks moet er tussen de 12 à 13 uur worden gewerkt, inclusief in de weekends, en er is geen regelmatige betaling. De werkkrachten zijn psychologisch onder druk gezet, fysiek en psychologisch mishandeld en beschikken over geen identiteitspapieren. Bovendien hebben ze schrik voor represailles.

117 In zijn twee arresten verklaart het Hof inhoudelijk dat het noodzakelijk is, om de relatieve ernst van een feit te bepalen, eerst de wetten inzake strafbaarstelling te vergelijken vóór de straffen. Volgens ons meent het Hof ten onrechte dat een nieuwe wet tot wijziging van de elementen van de strafbaarstelling, waarbij het toepassingsgebied van het misdrijf wordt beperkt, als een mildere straf moet worden beschouwd, ongeacht de toepasbare strafmaat en ook al is die straf verzaard. Het Hof voegt er vervolgens nog aan toe, nog steeds ten onrechte volgens ons, dat het enkel in geval van overeenstemming van de elementen van de strafbaarstelling is, dat met de zwaarte van de straffen rekening wordt gehouden om de meest milde wet te bepalen.

118 Gent, 3 april 2006, 4de k.. Het Hof deed uitspraak in beroep na een beslissing van de correctionele rechtbank van Gent van 3 oktober 2005 (19de k.). Beide beslissingen staan gepubliceerd op www.diversiteit.be.

Het Hof is dus terecht van oordeel dat de strafbaarstelling zelf enerzijds is uitgebreid, aangezien het misbruik van de kwetsbare situatie of het gebruik van listige kunstgrepen, dwang, ... niet langer bestanddelen van het misdrijf zijn maar verzwarende omstandigheden van de strafbaarstelling zijn geworden, zoals in artikel 77 *quater*, 2° en 3° nieuw is opgenomen. De nieuwe strafbaarstelling bepaalt anderzijds echter een nieuw bestanddeel : handelen met het oog op een rechtstreeks of onrechtstreeks vermogensvoordeel.

Het Hof stelt ook vast dat de ten laste gelegde feiten die onder de toepassing van artikel 77 *bis*, §§2 en 3 oud vallen in artikel 77 *quater*, 6° en 7° nieuw (van de activiteit een gewoonte maken en vereniging) zijn opgenomen.

Het Hof stelt dan ook vast dat de strafbare feiten strafrechtelijke op dezelfde manier worden bestraft onder de oude en de nieuwe wet, behalve het feit dat als gevolg van de invoering van het nieuwe bestanddeel in artikel 77 *bis* nieuw, het noodzakelijk is, krachtens artikel 2 van het strafwetboek, na te gaan of de beklaagde de feiten heeft gepleegd « met het oog op een rechtstreeks of onrechtstreeks vermogensvoordeel », wat het als bewezen zal beschouwen (cfr. infra).

Op basis van het dossier zal het Hof van oordeel zijn dat de beklaagde zich schuldig heeft gemaakt aan een misdrijf tegen de bepalingen van het nieuwe artikel 77 *bis*, en die van artikel 77 *quater*, 2°, 3°, 6° en 7° van de vreemdelingenwet, alsook tegen de gelijkaardige bepalingen van de oude wet.

Wat de straf betreft stelt het Hof vast dat aangezien de straffen uit de oude bepalingen lichter waren, het noodzakelijk is, krachtens artikel 2 van het strafwetboek, deze straffen op de beklaagde toe te passen.

Ook het **Hof van Beroep te Brussel**¹¹⁹ werd met de toepassing van de wet in de tijd geconfronteerd in een zaak van de mensensmokkel waarin slechts één beklaagde was betrokken die tijdelijk onderdak moest verlenen aan illegale immigranten uit Pakistan.

Het Hof begint met de vaststelling dat de formulering van artikel 77 *bis* (nieuw) enigszins verschillend is van die van alinea 1 van artikel 77 *bis* (oud) maar dat wat betreft het persoonlijke toepassingsgebied ervan, het in casu geen gevolgen heeft aangezien het bij de feiten, die beklaagde ten laste worden gelegd, gaat om het binnenkomen en/of het verblijf op het Belgische grondgebied van niet Europese onderdanen.

Het Hof meent vervolgens dat artikel 77 *bis* (nieuw) een nieuwe en restrictievere voorwaarde toevoegt dan de oude formulering, nl. het doel "verkrijgen van vermogensvoordeel". Vervolgens gaat het dieper in op de verzwarende omstandigheden om vast te stellen dat artikel 77 *quater*, 2° een nieuwe restrictieve voorwaarde toevoegt, nl. het misbruik van de kwetsbare situatie moet zodanig zijn dat de persoon geen andere echte en aanvaardbare keuze heeft dan zich aan het misbruik te onderwerpen¹²⁰.

Het Hof meent dan ook dat, op voorwaarde dat het feit is bewezen, en rekening houdend met de nieuwe, restrictievere voorwaarden, het noodzakelijk zal zijn de beklaagde de meest gunstige straf op te leggen, nl. deze die op het ogenblik van de feiten van toepassing was.

119 Brussel, 4 april 2006, 11de k. Deze beslissing staat gepubliceerd op www.diversiteit.be.

120 Op dit punt, zie supra voetnoot 113.

3.2. Eerste interpretaties van het begrip werk in strijd met de menselijke waardigheid

Een aantal rechtscolleges heeft reeds een concrete interpretatie moeten geven van het begrip “aan het werk zetten in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid”, die de essentie van de nieuwe strafbaarstelling mensenhandel voor economische uitbuiting vormt.

De wetgever heeft weliswaar geen definitie van dit begrip gegeven maar heeft tijdens de parlementaire werkzaamheden bepaalde aanwijzingen gegeven¹²¹, waardoor hij de delicate oefening om dit begrip in de praktijk te interpreteren naar de rechtspraak doorschuift.

Zo moest de *correctionele rechtbank van Brugge* dit begrip in 2006 tot twee keer toe interpreteren.

De eerste zaak die we behandeld hebben in het tweede hoofdstuk alsook onder punt één over de toepassing van de wet in de tijd, ging over de renovatie van een luxejacht door Litouwers die onderbetaald en slecht gehuisvest waren¹²².

Zoals reeds gezegd zal de rechtbank erop wijzen dat de wet van 10 augustus 2005 de bepalingen inzake mensenhandel grondig heeft gewijzigd, waarbij mensenhandel met het oog op uitbuiting door arbeid voortaan wordt bestraft, ongeacht de nationaliteit van het slachtoffer en het gebruik van bijzondere modi operandi niet langer is vereist.

De rechtbank zal er bovendien op wijzen dat de vaststelling dat er een misdrijf tegen de sociale wetgeving is gepleegd niet volstaat om te besluiten dat er sprake is van economische uitbuiting en bijgevolg mensenhandel. Volgens het nieuwe artikel 433 *quinquies*, §1, 3°, is er pas sprake van economische uitbuiting, als er een persoon aan het werk is gezet in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid. Aangezien de wet echter niet verduidelijkt wat er onder « werkomstandigheden in strijd met de menselijke waardigheid » moet worden verstaan, zal de rechtbank verwijzen naar de memorie van toelichting van de wet van 10 augustus 2005 die stelt dat om deze voorwaarden te bepalen, er met verschillende elementen rekening moet worden gehouden, zoals het loon, de werkomgeving en de werkomstandigheden (niet bezoldigde diensten, loon dat overduidelijk niet in verhouding staat tot het hoge aantal gepresteerde uren of dat lager ligt dan het door de collectieve arbeidsovereenkomsten bepaalde minimumloon).

De rechtbank zal oordelen dat er sprake was van tewerkstelling in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid op basis van volgende elementen : de werknemers hebben gewerkt in een werkomgeving die niet aan de vereisten van de wet van 4 augustus 1996 betreffende het welzijn van de werknemers

121 Het Centrum is in zijn laatste jaarverslag ruim op deze problematiek ingegaan : *Het Belgische mensenhandelbeleid : gewikt en gewogen*, november 2005. Het verslag kan worden ingekeken en gedownload op de site van het Centrum : www.diversiteit.be. Zie ook M.A. BEERNAERT EN P. LE COCQ, *op.cit.*, blz.371-374.

122 Corr. Brugge, 25 april 2006, 14de k.. Dit vonnis staat gepubliceerd op de site van het Centrum: www.diversiteit.be. Aangezien er tegen deze beslissing beroep is aangetekend, wordt dit dossier opnieuw behandeld door het Hof van Beroep van Gent.

voldoet en het minimumloon was niet gerespecteerd. Er was immers aangetoond dat de werknemers een uiterst laag loon ontvingen, 6 dagen per week werkten, meestal 10 of 11 uur per dag¹²³. Bovendien werden op het vlak van de werkomstandigheden heel wat tekortkomingen aan boord van het schip (onvoldoende ventilatie, diverse gevaarlijke openingen, aanwezige valrisico's op diverse dekken zonder beschermings-en/of preventie-maatregelen,...), in de loods en op de kaai (ontoereikende sanitaire voorzieningen, onvoldoende hygiëne,..) vastgesteld.

In de tweede zaak voor de correctionele rechtbank te Brugge, ging het om een beklagde die gedurende meerdere jaren verschillende Poolse werknemers in zijn tea-room aan het werk had gezet. Ook hier zal de rechtbank oordelen dat er wel degelijk sprake was van tewerkstelling in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid¹²⁴.

Deze werknemers waren gerekruteerd door kennissen of familieleden van de beklagde. Hun reis naar België moesten ze zelf betalen en er was hen 500 euro per maand beloofd om 8 uur per dag te werken. Uiteindelijk moesten ze tussen de 14 en 17 uur per dag werken en hadden ze maar recht op één uur pauze per dag. Niemand was betaald. Ze kregen weliswaar kost en inwoning maar in ellendige omstandigheden, zoals in de kelder van de tearoom en in een studio. In de kelder waren verschillende kleine ruimten als kamer ingericht maar ze waren slecht verlicht en helemaal niet verlucht. De werknemers wisten heel goed dat ze illegaal waren en illegaal werkten. Er was zelf een kast met dubbele wand waar de arbeiders zich konden verbergen. De beklagde zette de jonge Poolse meisjes bovendien psychologisch onder druk om seksuele betrekkingen met hem te hebben.

In een zaak van illegale thuisarbeid waarbij het slachtoffer minderjarig was, heeft ook het **Hof van Beroep te Antwerpen**¹²⁵ de gelegenheid gehad het begrip werk in strijd met de menselijke waardigheid te interpreteren. Het Hof oordeelde dat het wel degelijk zo was en heeft het vonnis in eerste aanleg van de correctionele rechtbank van Mechelen bevestigd¹²⁶.

Het ging om een Marokkaans koppel dat het jonge en minderjarige slachtoffer naar België had laten komen om het als « huisslaafje » te gebruiken. Het Hof zal oordelen dat de feiten zijn bewezen op basis van verklaringen van het slachtoffer, die met andere stukken uit het dossier overeenstemmen, o.m. met verklaringen van andere personen : het jonge slachtoffer mocht niet naar school gaan maar moest bij de beklagden huishoudelijke taken uitvoeren. Ze werd geslagen, in de kelder opgesloten en ze kreeg niet regelmatig te eten. Het Hof onderstreept dat er geen twijfel over bestaat dat de beklagden het jonge slachtoffer onder valse beloften naar België hebben laten komen en haar elke mogelijkheid op onderwijs en contact met haar familie hebben ontzegd. Het Hof wijst er bovendien op dat, ook al ging het jonge slachtoffer af en toe buiten om de kinderen naar school te brengen of

123 Voor een gedetailleerde analyse van deze voorwaarden, zie hoofdstuk 2 van dit jaarverslag.

124 Corr. Brugge, 12 september 2006, 14de k. Dit vonnis staat gepubliceerd op de site van het Centrum: www.diversiteit.be. Aangezien de beklagde tegen de beslissing beroep heeft aangetekend, wordt dit dossier opnieuw behandeld door het Hof van Beroep van Gent.

125 Antwerpen, 9 november 2005, 14de k.

126 Corr. Mechelen, 14 maart 2005, 10de k. Beide beslissingen staan integraal op www.diversiteit.be.

om boodschappen te doen, het in werkelijkheid aan de beklagden dwangmatig getekend bleef, gelet op haar totaal gebrek aan kennis van de taal, haar isolement en haar gebrek aan sociaal contact, en het feit dat ze over geen officiële verblijfs- of identiteitsdocumenten beschikte.

In een zaak van Thaise massagesalons, die in het tweede hoofdstuk van ons verslag aan bod is gekomen, heeft ook de **correctionele rechtbank te Tongeren** de gelegenheid gehad dit begrip te interpreteren¹²⁷. Het Hof zal de beklagden voor de misdrijven inzake prostitutie vrijspreken, het zal echter wel van oordeel zijn dat twee van de drie slachtoffers aan het werk werden gezet in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid, met de verzwarende omstandigheden van misbruik van de kwetsbare situatie, dat van de activiteit een gewoonte werd gemaakt en van vereniging. Die twee slachtoffers werden door de beklagden immers naar een andere beklagde gebracht, hun paspoort werd hen afgenomen, ze wisten niet waar ze heen zouden worden gebracht en er was wel degelijk sprake van misbruik van hun kwetsbare situatie. Bovendien was de beklagde die hen tewerkstelde op de hoogte van hun illegale situatie, heeft ze de slachtoffers bewust in huis gehaald om ze aan het werk te zetten in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid. Als bewijs voor deze omstandigheden, oordeelt de rechtbank dat de slachtoffers zonder enige arbeidsovereenkomst in het massagesalon van de beklagde werkten en dat ze volledig van haar afhankelijk waren. Het massagesalon was trouwens de eindbestemming van de organisatie die deze Thaise meisjes, die hier illegaal verbleven, in België aan het werk zette. Ze moesten bovendien hun reiskosten terugbetalen.

Ook de **correctionele rechtbank te Verviers** was van oordeel dat was aangetoond dat de werkomstandigheden in strijd waren met de menselijke waardigheid, in een zaak van een bakkerij, waarin twee Turkse werknemers waren gerekruteerd om een van de beklagden te vervangen, wiens gezondheidstoestand het niet toeliet nog langer in de bakkerij te werken. Het essentiële criterium van de rechtbank was het loon, dat een stuk lager lag dan is bepaald door de collectieve arbeidsovereenkomsten in deze sector¹²⁸.

3.3. Mensensmokkel en het begrip vermogensvoordeel

Verschillende rechtscolleges hebben verduidelijkt wat er onder het begrip vermogensvoordeel moest worden verstaan, dat voortaan een van de nieuwe bestanddelen van het misdrijf mensensmokkel is (nieuwe artikel 77 bis van de wet van 15 december 1980).

127 Corr. Tongeren, 16 februari 2006, 9de k. Deze beslissing is definitief en gepubliceerd op www.diversiteit.be.

128 Corr. Verviers, 19 juni 2006, 8de k. (beschikbaar op de site van het Centrum): De rechtbank was van oordeel dat de rekrutering van de twee werknemers als doel had hen aan het werk te zetten in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid, omwille van het aanzienlijke en delicate werk die hen was gevraagd, en omwille van het feit dat de werknemers zich niet verwachtten aan een specifieke bezoldiging. In dit verband willen we er nog aan toevoegen dat een van de werknemers verklaart deze job als « vriendendienst te hebben gedaan », waarbij hij dacht een vergoeding in natura te ontvangen zoals het brood dat hem was aangeboden. Ook de andere werknemer verklaarde deze job als een vriendendienst te beschouwen, aangezien een van de beklagden hem in het verleden al eens financieel had geholpen. De rechtbank stelt vast dat het afgesproken loon voor het werk (50 euro elk) iets hoger ligt dan de helft van het minimumloon dat door de collectieve arbeidsovereenkomsten uit de bakkerijsector wordt bepaald, dat beide werknemers illegalen waren die op elk moment uit het land konden worden gezet, waardoor ze makkelijk afhankelijk konden worden gemaakt van hun werkgever.

Zo was het **Hof van Beroep te Gent**, in de zaak die reeds ter sprake is gekomen¹²⁹, van oordeel dat het feit dat de beklaagde 5000 euro per persoon vraagt voor een transport, en na een vergelijking van de normale inkomsten van de beklaagde met zijn uitgaven, erop wees dat de feiten wel degelijk waren gepleegd om er een vermogensvoordeel uit te halen.

In het dossier van een Pakistaanse beklaagde die tijdelijk onderdak aan illegale migranten moest bieden, en hun dagelijkse leven moest organiseren binnen het kader van georganiseerde mensensmokkel waarover we het reeds hadden, zal het **Hof van Beroep te Brussel**¹³⁰ oordelen, dat ook al betrok hij het appartement pas sinds een week en hij van plan was het te verhuren, deze voorlopig gratis activiteit voor de beklaagde, een vermogensvoordeel was, tenminste onrechtstreeks in de mate waarin de leiders van de illegale immigratienetwerk er een rechtstreeks financieel voordeel uit hadden gehaald¹³¹.

In dossiers waarin Indische netwerken van mensensmokkel richting Groot-Brittannië betrokken waren, en waarover we het eveneens hadden in het tweede hoofdstuk van ons verslag, was de correctionele rechtbank te Dendermonde¹³² van oordeel dat, aangezien de transporten enkel tegen betaling van grote sommen geld waren uitgevoerd, die op voorhand moesten worden betaald, er dus ook hoegenaamd geen sprake kon zijn van een humanitair karakter, zoals door de verdediging van een van de beklaagden was aangevoerd (hulp bij het realiseren van de droom van personen die willen emigreren, maar die niet in staat zijn dit zelf te organiseren) maar dat het hier wel degelijk om criminele handelingen ging. De rechtbank is zelf van oordeel dat er des te meer van uitbuiting sprake was, aangezien er voor het transport en de eventuele valse papieren enorme bedragen worden gevraagd, maar dat heel wat illegalen Groot-Brittannië nooit zullen bereiken en dus in de illegaliteit zullen terechtkomen. En zelfs als ze er dan uiteindelijk geraken, zitten ze vaak zonder geld en worden op die manier een makkelijke prooi voor latere uitbuiting, o.m. omwille van de schuld die ze bij derden hebben voor de financiering van hun reis.

3.4. Huisjesmelkerij en het begrip abnormaal profijt

Ook al is de strafbaarstelling huisjesmelkerij voortaan losgekoppeld van die van mensenhandel, toch leek het ons interessant dit jaar enkele beslissingen van rechtspraak in dit domein te vermelden¹³³ en meer bepaald over het

129 Gent, 3 april 2006, 4de k. : zie supra over de toepassing van de wet in de tijd en ook het tweede hoofdstuk van dit verslag.

130 Brussel, 4 april 2006, 11de k.

131 Het doel van deze bepaling (artikel 77 bis) mag uiteraard niet het bestraffen van de individuele hulp om humanitaire redenen zijn, door aan personen die hier illegaal zijn een onderdak te verschaffen. De beklaagde was in deze zaak wel degelijk een van de schakels binnen een organisatie van illegale immigratie. Zie op dit punt o. m. M.A. BEERNAERT ET P. LE COCQ, op.cit., blz.395-396.

132 Corr. Dendermonde, 17 oktober 2006, 19de k. Deze beslissing staat gepubliceerd op www.diversiteit.be. Deze beslissing wordt in zijn principe bevestigd door het Hof van Beroep te Gent in een arrest van 27 april 2007, 8ste K.

133 Over de toepassing van de wet in de tijd wat huisjesmelkerij betreft en meer bepaald wat het bepalen van de meest milde straf betreft, zie ARNOU L. & ARNOU P., « Redelijk strafrecht : een toetsing bij opzettelijke slagen, drugs en huisjesmelkerij », ter perse. Zie ook Brussel, 4 december 2006, 14de k. (supra voetnoot 106).

begrip abnormaal profijt, dat een van de bestanddelen van dit misdrijf vormt, en dit zowel onder de oude (artikel 77 *bis*, §1 *bis* van de wet van 15 december 1980) als onder de nieuwe strafbaarstelling (artikel 433 *decies* van het strafwetboek)¹³⁴.

Zo was de **correctionele rechtbank te Brussel**¹³⁵ van oordeel dat het begrip “abnormaal” profijt moet worden gezien in de zin dat men abnormaal profiteert, of wanneer men voordeel haalt uit het feit dat de huurder zich tegenover de verhuurder in een bijzonder kwetsbare situatie bevindt, door huurprijzen te vragen die gevoelig hoger liggen dan de “normale” huurprijzen, rekening houdend met de staat van de woningen. In dit geval vroeg de beklagde een huurprijs tussen de 300 en 500 euro voor kamers die niet aan de minimale voorwaarden inzake veiligheid, hygiëne en bewoonbaarheid voldeden, wat de rechtbank als abnormaal profijt zal beschouwen.

De **correctionele rechtbank te Luik** heeft het Arbitragehof tot twee keer toe prejudiciële vragen gesteld om te weten of het begrip « abnormaal profijt » uit het (oude) artikel 77 *bis*, § 1 *bis*, van de wet van 15 december 1980 (huisjesmelkerij) het wettigheidbeginsel schendt zoals bepaald door artikels 12, alinea 2 en 14 van de Grondwet omdat de wetgever « de definitie van dit begrip aan de discretionaire beoordeling van de Rechtbank » zou hebben overgelaten.

In zijn twee arresten¹³⁶ heeft het Arbitragehof negatief geantwoord, omdat het van oordeel is dat, op basis van de bewoordingen van de twee betroffen wetsartikels en de rechterlijke interpretatie van het begrip « abnormaal profijt », elke eigenaar “kan weten welke handelingen zijn strafrechtelijke aansprakelijkheid meebrengen op grond van artikel 77 *bis*, § 1 *bis* van de wet van 15 december 1980.”

In een van de bewuste zaken zullen de **correctionele rechtbank en het Hof van Beroep te Luik**¹³⁷ oordelen dat de gevraagde huurprijzen wel degelijk met het begrip abnormaal profijt overeenstemmen, gelet op de bouwvallige en onbewoonbare staat van de gebouwen en op de onaanvaardbare levensomstandigheden die daar voor de huurders het gevolg van zijn.

In de andere zaak, in feite een zaak van seksuele uitbuiting die we reeds hebben aangehaald, zal de **correctionele rechtbank te Luik**¹³⁸ het al dan niet bestaan van een abnormaal profijt in detail bestuderen en zal zich daarbij

134 Voor een analyse van deze nieuwe strafbaarstelling zie M.A. BEERNAERT en P. LE COCQ, op.cit., blz.383- 390 en C. HUBERTS, op.cit., pp 18 en volgende.

135 Corr. Brussel, 15 april 2005, 46de k. Deze beslissing staat gepubliceerd op: www.diversiteit.be. Aangezien de beklagde beroep had aangetekend tegen de beslissing waarbij hij werd veroordeeld, moet deze zaak opnieuw worden behandeld door het Hof van Beroep van Brussel.

136 Zie A.H., arrest nr. 92/2005 van 11 mei 2005 en arrest nr. 117/2005 van 30 juni 2005. Deze arresten staan gepubliceerd op de site van het Centrum en op die van het A.H. We willen er nog aan toevoegen dat in het arrest van 11 mei 2005 nog twee andere prejudiciële vragen gesteld aan het Hof. Een ervan had ook betrekking op het begrip abnormaal profijt uit de strafbaarstelling hotelsouteneurschap, als bedoeld in artikel 380, § 1, 3°, van het Strafwetboek. De andere ging over het begrip lidmaatschap van een criminele organisatie.

137 Corr. Luik, 7 november 2005, 14de k. en Luik, 22 maart 2006, 4de k. Beide beslissingen staan gepubliceerd op www.diversiteit.be.

138 Corr.Luik, 22 februari 2006, 8de k. Deze zaak moet opnieuw worden behandeld door het Hof van Beroep te Luik.

baseren op de factoren die een stijging en een daling van de huurprijs kunnen beïnvloeden. De rechtbank zal van oordeel zijn dat het feit is bewezen, gelet op de huurprijzen die zijn ontvangen en die helemaal niet in verhouding staan tot de precare toestand van de plaats wat hygiëne, comfort en menselijke waardigheid betreft.

De **correctionele rechtbank te Charleroi**¹³⁹ tenslotte, heeft zich moeten buigen over de nieuwe strafbaarstelling van artikel 433 *decies* van het strafwetboek¹⁴⁰. De rechtbank zal oordelen dat het abnormaal profijt is bewezen (huur per persoon en gecumuleerd tussen 100 en 120 euro/maand). Wat het nieuwe bestanddeel terbeschikkingstelling, verkoop of huur in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid betreft, zal de rechtbank oordelen dat de bezetting van de woningen wel degelijk in dat soort condities gebeurde (oppervlakte die duidelijk niet was aangepast aan het aantal effectieve bewoners, gebrek aan intimiteit, ...). De rechtbank zal er trouwens nog aan toevoegen dat deze onverenigbaarheid met de menselijke waardigheid aan de hand van de in België geldende criteria moet worden geëvalueerd, en dat het feit dat de omstandigheden misschien wel beter waren dan wat de slachtoffers in hun land van herkomst gewoon zijn niet relevant is.

Aan de beklagde die meende dat in artikel 433 *decies* een bijkomende voorwaarde voor strafbaarstelling was opgenomen, nl. het ontbreken van een andere echte en aanvaardbare keuze in hoofde van het slachtoffer, merkt de rechtbank op dat het in feite maar gaat om een verduidelijking van de andere voorwaarden voor strafbaarstelling, die niet als voorwerp hebben, het beperken van het toepassingsgebied dat aan het misdrijf is gegeven¹⁴¹.

3.5. De straf bijzondere verbeurdverklaring en de toekenning van de verbeurdverklaarde sommen aan de burgerlijke partijen als vergoeding

Het probleem van de vergoeding van de burgerlijke partijen en de daadwerkelijke inning van de toegekende bedragen als schadevergoeding was reeds aangehaald door het Centrum voor gelijkheid van kansen en racismebestrijding in zijn rechtspraakbundel uit 2002¹⁴².

Zo wees het Centrum erop dat personen die voor mensenhandel waren veroordeeld heel vaak hun onvermogen organiseerden of simuleerden, waardoor een effectieve vergoeding zelden mogelijk is. De slachtoffers van mensenhandel zijn hier vaak terechtgekomen onder valse beloftes, zijn dikwijls aan zware fysieke en psycholo-

139 Corr. Charleroi, 9 januari 2007, 6de k.

140 « Met gevangenisstraf van zes maanden tot drie jaar en met geldboete van vijfhonderd euro tot vijftwintigduizend euro wordt gestraft hij die rechtstreeks of via een tussenpersoon misbruik maakt van de bijzonder kwetsbare positie van een persoon ten gevolge van zijn onwettige of precare administratieve toestand of zijn precare sociale toestand door, met de bedoeling een abnormaal profijt te realiseren, een roerend goed, een deel ervan, een onroerend goed, een kamer of een andere in artikel 479 bedoelde ruimte te verkopen, te verhuren of ter beschikking te stellen in omstandigheden die in strijd zijn met de menselijke waardigheid, zodanig dat de betrokken persoon in feite geen andere echte en aanvaardbare keuze heeft dan zich te laten misbruiken. De boete wordt zo veel keer toegepast als er slachtoffers zijn.»

141 In dit verband verslag van de Kamercommissie Justitie, *Parl. St.*, Kamer, 2004-2005, 51-1560/13, p. 7.

142 CGKR, *De wet van 13 april 1995 houdende bepalingen tot bestrijding van de mensenhandel en van de kinderpornografie*, rechtspraak, mei 2002, blz. 51 en volgende.

gische druk blootgesteld, en naast de morele steun van een veroordeling, is een effectieve financiële vergoeding noodzakelijk om hen terug de kans te geven een menswaardig bestaan te leiden. Een van de oplossingen die ter sprake is gekomen was de inbeslagneming en verbeurdverklaring.

Inzake mensenhandel en mensensmokkel beschikken de rechters immers over een ruime bevoegdheid. De principes inzake verbeurdverklaring zijn de volgende :

De bijzondere verbeurdverklaring is een straf die door de rechter ten gronde wordt opgelegd. Deze straf is *verplicht*¹⁴³ in geval van misdaad of wanbedrijf in twee gevallen :

- wanneer het gaat om zaken die het voorwerp van het misdrijf vormen en zaken die gediend hebben om het te plegen, indien ze aan de veroordeelde toebehoren (zoals wagens, GSM, enz...)¹⁴⁴. Inzake mensenhandel en mensensmokkel mogen zaken verbeurd worden verklaard, ook al zijn ze niet het eigendom van de veroordeelde¹⁴⁵ ;
- wanneer het gaat om zaken die uit het misdrijf voortkomen, nl. die die zijn « gecreëerd door het misdrijf », zoals valse biljetten, nagemaakte kunstwerken, enz..¹⁴⁶.

Deze verbeurdverklaring is *facultatief* wanneer het gaat om vermogensvoordelen die rechtstreeks uit het misdrijf verkregen zijn of goederen en waarden die in de plaats van het misdrijf zijn gesteld of inkomsten uit de belegde voordelen¹⁴⁷. Bedoeld zijn o.m. winsten uit het misdrijf, zoals de inkomsten uit de uitbuiting van iemands prostitutieactiviteiten of de enorme winsten uit mensensmokkel. In het geval men er niet in slaagt het exacte bedrag dat uit de misdrijven is verkregen te bepalen, is het mogelijk de verbeurdverklaring bij equivalent uit te spreken.

Deze straf van facultatieve bijzondere verbeurdverklaring is in het strafwetboek opgenomen door een wet van 17 juli 1990, o.m. tot wijziging van de artikels 42 et 43 van het strafwetboek en heeft in dit wetboek een artikel 43*bis* ingevoerd¹⁴⁸.

143 Artikel 43 van het strafwetboek.

144 Artikel 42, 1° van het strafwetboek.

145 Zie het oude artikel 77 *bis*, § 5 van de wet van 15 december 1980 ; artikel 433 *novies*, alinea 3 van het strafwetboek (mensenhandel) en artikel 77 *sexies* van de wet van 15 december 1980 (mensensmokkel).

146 Artikel 42, 2° van het strafwetboek ; zie Bosly en Vandermeersch, *Droit de la procédure pénale*, 2è éd., La Charte, 2001, p 351.

147 Artikels 43 *bis* en 42,3° van het strafwetboek.

148 Wet van 17 juli 1990 tot wijziging van de artikelen 42, 43 en 505 van het strafwetboek en tot invoeging van een artikel 43*bis* in hetzelfde wetboek, *B.S.*, 15 augustus 1990. Voor een commentaar van deze wet, zie J.MESSINE, « La loi du 17 juillet 1990 modifiant les articles 42, 43 et 505 du code pénal et insérant un article 43*bis* dans ce même code », *J.T.*, 1991, blz.489 en volgende. Er zijn nog wijzigingen aan deze regeling van inbeslagnemingen en verbeurdverklaringen aangebracht door de wet van 19 december 2002 tot uitbreiding van de mogelijkheden tot inbeslagneming en verbeurdverklaring in strafzaken, *B.S.*, 14 februari 2003 ; zie voor een korte samenvatting van de bepalingen in de strijd tegen mensenhandel het jaarverslag van het CGKR, *Pleidooi voor een integrale benadering, analyse van de wetgeving en de rechtspraak*, december 2003, blz.49-51. Voor een gedetailleerde analyse van deze wet zie M.A. BEERNAERT, « La loi du 19 décembre 2002 portant extension des possibilités de saisie et confiscation en matière pénale », *Rev.dr.pén.crim.*, 2003, blz.565 en volgende en B. DE BIE, « La nouvelle loi sur la saisie et la confiscation, Patchwork ou véritable amélioration de l'instrumentaire du dessaisissement », *Vigiles, Rev.dr.police*, 2003, blz.160 en volgende.

Teneinde de rechten van derden te vrijwaren vermeldt artikel 43 bis, alinea 3 dat :*“ Ingeval de verbeurdverklaarde zaken aan de burgerlijke partij toebehoren, zullen zij aan haar worden teruggegeven. De verbeurdverklaarde zaken zullen haar eveneens worden toegewezen ingeval de rechter de verbeurdverklaring uitgesproken heeft omwille van het feit dat zij goederen en waarden vormen die door de veroordeelde in de plaats gesteld zijn van de zaken die toebehoren aan de burgerlijke partij of omdat zij het equivalent vormen van zulke zaken in de zin van het tweede lid van dit artikel”.*

De memorie van toelichting van de wet van 17 juli 1990 geeft meer verduidelijking bij wat deze alinea bedoelt: er moet worden vermeden “ dat de zeer ruime mogelijkheid van verbeurdverklaring schade zou berokkenen aan het recht van het slachtoffer om de teruggave te gekomen van het goed dat hem ter gelegenheid aan het misdrijf zou ontnomen zijn. Meer zelfs, Het is opportuun gebleken om de verbeurdverklaarde zaken te bestemmen voor de schadeloosstelling van het slachtoffer, ingeval deze zaken het vervangmiddel of het equivalent vormen van de goederen die hem ter gelegenheid van het misdrijf ontnomen zijn »¹⁴⁹.

Deze bijzondere toepassing van de verbeurdverklaring heeft een gemengd karakter, aangezien het tegelijk een bijkomende straf is en een herstelmaatregel ten gunste van de burgerlijke partij¹⁵⁰.

Sinds een aantal jaar is het regelmatig zo dat wanneer geldsommen in beslag worden genomen, de hoven en rechtbanken er de verbeurdverklaring van uitspreken en ze – minstens gedeeltelijk - aan de burgerlijke partijen als vergoeding toewijzen. Daar waar de vergoeding van een materiële schade niet kan worden betwist, gelet op de voormelde wettelijke bepalingen, is de rechtspraak veel minder eenduidig wat de vergoeding voor morele schade betreft.

Zo heeft het gerechtelijk arrondissement van **Brussel** heel wat beslissingen genomen die een pioniersrol ter zake hebben gespeeld, omdat de correctionele rechtbank vanaf 1999 in die zin heeft geoordeeld. In een zaak van mensensmokkel¹⁵¹, waar aanzienlijke geldsommen bij de beklaagden in beslag waren genomen, kregen de beide slachtoffers als schadevergoeding elk 100 000 BEF toegewezen (die hadden dat bedrag als vergoeding voor morele schade ex aequo et bono gevraagd). De rechtbank had de verbeurdverklaring van de in beslag genomen sommen uitgesproken op basis van artikel 42, 3° en de burgerlijke partijen onmiddellijk de bedragen toegekend die hen toekwamen, waarbij de rest aan de Staat werd toegewezen. In diezelfde zaak heeft het **Hof van Beroep te Brussel**, in een arrest van 14 juli 1999¹⁵², de toekenning aan de burgerlijke partij bevestigd van de bij een van de beklaagden in beslag genomen en verbeurd verklaarde sommen als vergoeding voor de materiële en morele schade.

149 Memorie van toelichting van het wetsontwerp tot wijziging van de artikelen 42, 43 en 505 van het strafwetboek en tot invoeging van een artikel 43bis in hetzelfde wetboek, *Parl.St.*, Kamer, zitting 1989-1990, nr. 987/1, p.6.

150 Hierover: Zie het arrest nr.190/2004 van het A.H. van 24 november 2004, beschikbaar op www.juridat.be; zie ook de interessante conclusies van advocaat-generaal Spreutels voorafgaand aan het arrest van het Hof van Cassatie van 22 oktober 2003, Fr. sect., 2de k., beschikbaar op www.juridat.be.

151 Corr. Brussel, 6 mei 1999, 46de k., beslissing gepubliceerd in CGKR, *ibid.*, blz. 163-172, uittreksel beschikbaar op de site van het CGKR : www.diversiteit.be

152 Brussel, 14 juli 1999, vak. k. Vac. (2de sect.), beslissing gepubliceerd in CGKR, *ibid.*, p. 223-229, uittreksel beschikbaar op www.diversiteit.be

In een zaak van seksuele uitbuiting van jonge Nigeriaanse vrouwen heeft het **Hof van Beroep te Brussel**, in een arrest van 26 maart 2002¹⁵³, eveneens de beslissing van de correctionele rechtbank bevestigd om de verbeurd verklaarde sommen als vergoeding aan de slachtoffers toe te kennen.

Nog andere rechtscolleges hebben in gelijkaardige zaken in diezelfde zin uitspraak gedaan, o.m. **de correctionele rechtbank te Hasselt**, in een beslissing van 22 oktober 2004¹⁵⁴. In deze zaak van seksuele uitbuiting geeft de rechtbank gevolg aan het verzoek van de burgerlijke partij om een deel van de in beslag genomen en verbeurd verklaarde sommen te zijner gunste vrij te maken, als vergoeding voor de materiële en morele schade. De **correctionele rechtbank te Kortrijk** heeft in een beslissing van 7 juni 2005¹⁵⁵ eveneens een deel van de in beslag genomen en verbeurd verklaarde sommen ten gunste van bepaalde burgerlijke partijen vrijgegeven.

Bepaalde rechtscolleges beperken daarentegen de vrijgave van de verbeurd verklaarde sommen tot de vergoeding voor de materiële schade die het slachtoffer heeft geleden, het gaat hier immers om het geld dat het aan zijn uitbuiters had moeten afgeven. Dit is het geval voor de **correctionele rechtbank te Antwerpen** in zijn beslissingen van 30 juli 2004¹⁵⁶ en 24 januari 2005¹⁵⁷.

153 Brussel, 26 maart 2002, 15de k. Deze beslissing is beschikbaar op de site van het CGKR: www.diversiteit.be.

154 Corr. Hasselt, 22 oktober 2004, 18de k. Deze beslissing beschikbaar op de site van het Centrum: www.diversiteit.be

155 Corr. Kortrijk, 7 juni 2005, 8de k. (beslissing beschikbaar op de site van het Centrum: www.diversiteit.be)

156 Corr. Antwerpen, 30 juli 2004, vac. K.(beschikbaar op www.diversiteit.be) : de rechtbank meent dat de verbeurdverklaring bij equivalent van de som van 3000 euro noodzakelijk is, bedrag dat aan het slachtoffer is toegekend, aangezien uit de verklaringen van het slachtoffer bleek dat het dit bedrag had betaald om haar schuld van 45 000 USD voor het vervoer terug te betalen.

157 Corr. Antwerpen, 24 januari 2005, k. 4C (beschikbaar op www.diversiteit.be) : in deze zaak van seksuele uitbuiting veroordeelt de rechtbank de beklagde voor mensenhandel (artikel 77 *bis* oud van de wet van 15 december 1980) en voor uitbuiting van de prostitutie (artikel 380 van het strafwetboek). Hij spreekt de verbeurdverklaring bij equivalent uit van de som die een van de burgerlijke partijen aan de beklagde had overhandigd, som die met de opbrengsten uit de prostitutie overeenkwam (4000 euro) en kent die aan het slachtoffer toe.

Meer recent nog was er een beslissing van de **correctionele rechtbank te Leuven**¹⁵⁸ en verschillende beslissingen van de **correctionele rechtbank te Antwerpen** uit 2006¹⁵⁹ en meer bepaald deze interessante beslissing van de **correctionele rechtbank te Antwerpen** van 27 maart 2006 in een zaak van seksuele uitbuiting¹⁶⁰ : de rechtbank spreekt de verbeurdverklaring bij equivalent uit van de in beslag genomen sommen bij een van de beklaagden, nl. de vermogensvoordelen die uit het misdrijf verkregen waren. Tegen de eerste beklaagde spreekt de rechtbank ook de verbeurdverklaring per equivalent uit van een som van 5.250 euro, een bedrag dat overeenkwam met wat het slachtoffer hem had gegeven. Terwijl het openbaar ministerie vroeg om de som aan de burgerlijke partij toe te kennen, heeft de rechtbank daar geen gevolg aan gegeven omdat het slachtoffer de duidelijke wil had geuit geen enkele vergoeding van de beklaagden te ontvangen om zo het contact met de beklaagden volledig te kunnen verbreken. Het slachtoffer vroeg enkel een symbolische euro, verzoek waaraan de rechtbank gevolg heeft gegeven.

We willen tenslotte nog op een interessant arrest wijzen dat onlangs door het **Hof van Beroep te Brussel** in een zaak van seksuele uitbuiting is uitgesproken¹⁶¹. Terwijl de eerste rechters¹⁶² de verbeurdverklaring hadden uitgesproken en de in beslag genomen sommen, die in een aan de beklaagde toebehorende koffer zaten, ten gunste van de burgerlijke partijen hadden vrijgegeven, als vergoeding voor zowel de materiële als morele schade die ze hadden geleden – standpunt dat door een deel van de rechtspraak wordt gedeeld - zal het Hof de vrijgave van de sommen tot de materiële schade beperken. Op basis van artikel 43 bis, alinea 3 van het strafwetboek zal het Hof immers van oordeel zijn dat de door een burgerlijke partij geëiste bedragen als morele schadevergoeding, een vorderingsrecht vormen (en geen goederen of sommen), dat per definitie niet kan worden teruggegeven of toegekend.

158 Corr. Leuven, 17 januari 2006, 17de k. (definitieve beslissing, beschikbaar op www.diversiteit.be): In deze zaak van seksuele uitbuiting spreekt de rechtbank de bijzondere verbeurdverklaring van sommige vermogensvoordelen uit tegen verschillende beklaagden, krachtens artikel 43 bis van het strafwetboek, en kent een deel ervan als vergoeding aan de burgerlijke partij toe. Die vroeg immers een materiële schadevergoeding die overeenkwam met de winsten die in de verschillende bars waren gemaakt maar de rechtbank legt het ex aequo et bono op 7500 euro vast. Ze vroeg bovendien een morele schadevergoeding van 25 000 euro, een bedrag dat de rechtbank tot 5 000 euro ex aequo et bono terugbrengt.

159 Het gaat om twee beslissingen van 9 oktober 2006, beschikbaar op www.diversiteit.be ;Corr. Antwerpen, 9 oktober 2006, kamer 4C, nr.3532 (definitieve beslissing): De rechtbank weerhoudt ten laste van de beklaagde het misdrijf mensenhandel (artikel 77 bis oud van de wet van 15/12/80 en art. 433 *quinquies* van het strafwetboek) en uitbuiting van prostitutie. Hij spreekt ook de verbeurdverklaring bij equivalent uit van een geldsom van 2500 euro, som die overeenkwam met wat het slachtoffer onder dwang aan de beklaagde had overhandigd en kent deze som aan het slachtoffer toe krachtens artikel 43 bis Sw. Bijgevolg verklaart de rechtbank het verzoek om materiële en morele schadevergoeding samen van 6000 euro gegrond en trekt van dit bedrag de aan het slachtoffer toegekende 2.500 euro af. De beklaagde wordt dus veroordeeld tot betaling van 3500 euro aan het slachtoffer; Corr. Antwerpen, 9 oktober 2006, kamer 4C, nr.3529 : De rechtbank oordeelt dat de feiten van uitbuiting van prostitutie en mensenhandel bewezen zijn. De burgerlijke partij vroeg 2000 euro als morele schadevergoeding, een bedrag dat de rechtbank gegrond verklaart, en 20.000 euro als materiële schade, een bedrag dat de rechtbank ex aequo et bono tot 10 000 euro heeft beperkt. Hij kent de burgerlijke partij de bij de twee eerste beklaagden in beslag genomen en verbeurd verklaarde sommen toe, sommen die van de toegekende schadevergoeding in mindering worden gebracht.

160 Corr. Antwerpen, 27 maart 2006, k. 4C (definitieve beslissing, beschikbaar op www.diversiteit.be).

161 Brussel, 21 februari 2007, 11de k.(beslissing beschikbaar op www.diversiteit.be).

162 Corr. Brussel, 31 oktober 2006, 54de k.

3.6. Besluiten

Dankzij dit overzicht van de in 2005 en 2006 gewezen rechtspraak hebben we kunnen vaststellen dat de toepassing op het terrein van de wet in de tijd inzake mensenhandel en mensensmokkel voor heel wat moeilijkheden zorgt. De rechtspraak mag dan al redelijk unaniem lijken en oordelen dat de straffen uit de nieuwe bepalingen die door de wet van 10 augustus 2005 in ons juridisch arsenaal zijn ingevoegd, strenger zijn dan de oude en het bijgevolg noodzakelijk is desgevallend de oude straffen toe te passen, het probleem van de toepassing in de tijd inzake strafbaarstellingen daarentegen vormt een groter probleem. We hebben immers kunnen vaststellen dat verschillende rechtscolleges geen rekening hielden met de nieuwe artikels 433 *quinquies* en volgende van het strafwetboek, toen ze zich over zaken van mensenhandel met het oog op seksuele of economische uitbuiting moesten buigen. Bovendien liep in bepaalde gevallen een vergelijkend analyse van het oude en het nieuwe artikel 77 *bis* van de wet van 15 december 1980 mank.

Voorlopig kunnen wij uit de eerste beslissingen, maar dit op een heel beperkte basis, afleiden dat de eerste interpretaties van het begrip “werk in strijd met de menselijke waardigheid” globaal genomen positief zijn. De rechtscolleges houden immers niet enkel rekening met de meest extreme situaties, zoals gevreesd kon worden¹⁶³.

De vrijgave van de in beslag genomen en verbeurd verklaarde sommen tenslotte, als vergoeding voor de materiële schade van burgerlijke partijen, wordt niet betwist. De rechtspraak is echter des te verdeelder als het gaat over de vergoeding van de morele schade, die de autonome beoordelingsbevoegdheid van de bevoegde rechtscolleges lijkt toe te behoren.

163 Zie op dit punt het vorige jaarverslag van het Centrum voor gelijkheid van kansen, *op.cit.*, p.33.

Onderzoek uitgevoerd door

Institute for International Research on Criminal Policy
Ghent University

Prof. dr. Gert Vermeulen
Evelien Van den Herrewegen
Laurens van Puyenbroeck

met steun van POD Wetenschapsbeleid

Het volledige onderzoek is eveneens terug te vinden op www.diversiteit.be

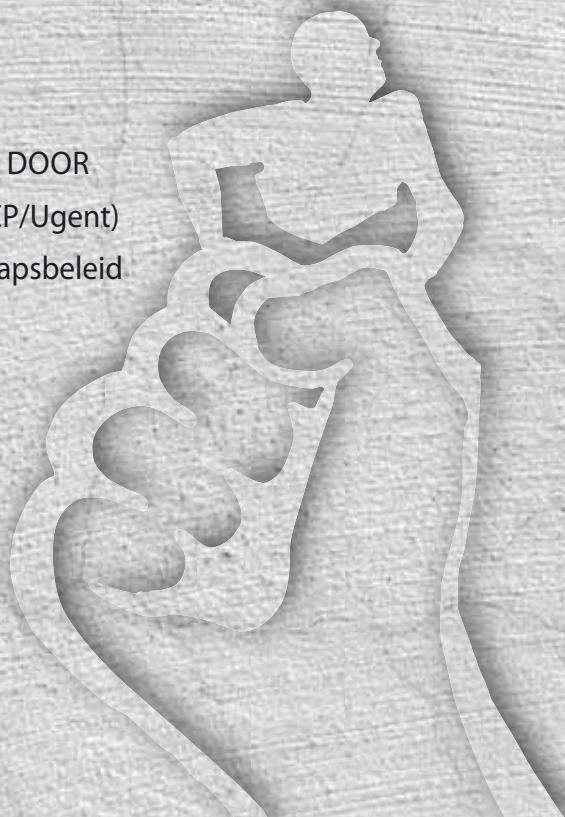
Het onderzoek en de meningen hierin uitgedrukt, vallen onder de verantwoordelijkheid van de onderzoekers.

ONDERZOEK VAN DE DATABANK 'SLACHTOFFERS VAN MENSENHANDEL'

BIJLAGE

KWALITATIEVE EN KWANTITATIEVE ANALYSE
VAN DE DATABANK VAN SLACHTOFFERS MENSENHANDEL

ONDERZOEK UITGEVOERD DOOR
prof. Dr. Gert Vermeulen - (IRCP/Ugent)
met steun van POD Wetenschapsbeleid

bijlage - onderzoek

1. Inleiding

De Belgische regering heeft de laatste jaren in samenspraak met alle betrokken actoren werk gemaakt van een beschermingsstatuut voor slachtoffers van mensenhandel, enerzijds door het aanbieden van een pakket van sociale, medische en juridische opvang en begeleiding en anderzijds door te voorzien in een procedure voor het verkrijgen van verblijfsdocumenten en arbeidskaarten. Samen vormen ze het *bijzonder statuut voor slachtoffers van mensenhandel*.

De Belgische *verblijfsregeling* voor slachtoffers van mensenhandel steunt al meer dan tien jaar op een Ministeriële omzendbrief, aangevuld door twee Ministeriële richtlijnen.¹ Om als slachtoffer te kunnen genieten van de regeling moeten drie basisvoorwaarden vervuld zijn: (1) het milieu verlaten waarin men werd geëxploiteerd, (2) de begeleiding door een erkend gespecialiseerd onthaalcentrum voor slachtoffers van mensenhandel en (3) het indienen van een klacht of het afleggen van verklaringen tegen de personen door wie men werd uitgebuit.

Typisch voor de Belgische verblijfsregeling is dat de afgifte van tijdelijke verblijfsdocumenten en arbeidskaarten aan vreemdelingen, slachtoffers van mensenhandel, verloopt in drie grote fasen, afhankelijk is van de medewerking van het slachtoffer in het kader van de gerechtelijke procedure tegen de daders.

Na de *identificatie* door de eerstelijnsdiensten op het terrein van een persoon als slachtoffer van mensenhandel en de doorverwijzing naar een gespecialiseerd onthaalcentrum, volgt een *reflectieperiode* van 45 dagen onder de vorm van een *Bevel om het grondgebied te verlaten* (BGV). Tijdens deze periode moet het slachtoffer een beslissing nemen om al dan niet mee te werken met de gerechtelijke diensten en verklaringen af te leggen of klacht in te dienen. Beslist het slachtoffer in de loop van de 45 dagen om mee te werken, dan wordt een voorlopige verblijfsvergunning afgeleverd, onder de vorm van een *Aankomstverklaring* (AV) die drie maanden geldig is.² In een volgende fase kan aan het slachtoffer een *Bewijs van Inschrijving in het Vreemdelingenregister* (BIVR) toegekend worden (dat geldig is voor een periode van zes maanden, verlengbaar tot het einde van de gerechtelijke procedure), indien de Procureur des Konings of de Arbeidsauditeur aan de DVZ meedeelt dat het onderzoek nog steeds aan de gang is en dat men in de huidige stand van het onderzoek van mening is dat de persoon in kwestie een slachtoffer is van mensenhandel.³ In een laatste fase kan aan het slachtoffer een *verblijfstitel voor onbepaalde duur* worden afgegeven wanneer de klacht of de verklaringen hebben geleid tot een veroordeling op basis van de mensenhandelwetgeving.⁴

1 Ministeriële Omzendbrief van 7 juli 1994 betreffende de afgifte van verblijfs- en arbeidsvergunningen aan vreemdelingen, slachtoffers van mensenhandel, *B.S.* 7 juli 1994. Ministeriële Richtlijnen van 13 januari 1997 en 17 april 2003 aan de Dienst Vreemdelingenzaken, parketten, politiediensten, inspectie van sociale wetten en de sociale inspectie omtrent de bijstand aan de slachtoffers van mensenhandel, *B.S.* 21 februari 1997 en *B.S.* 27 mei 2003. Door deze laatste richtlijn werd de procedure versoepeld.

2 Tijdens deze fase is de continue begeleiding door een gespecialiseerd centrum verplicht en kan het slachtoffer genieten van een toelating tot tewerkstelling via de arbeidskaart C.

3 Indien het Parket of het Arbeidsauditoraat geen positief antwoord kan geven op beide vragen, wordt de AV van het slachtoffer éénmaal verlengd met eenzelfde periode van drie maanden.

4 Dit geldt ook voor de gevallen wanneer een veroordeling wordt uitgesproken op basis van een andere wetgeving, maar het parket in haar rekwisitor het element mensenhandel had weerhouden en de klacht of de verklaringen betekenisvol waren voor de gerechtelijke procedure.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

Naast deze officiële procedure biedt de zogenaamde officieuze *STOP-procedure* een alternatief voor die gevallen waarin de zaak wordt geseponneerd of wanneer de daders niet worden gevonden, maar waar het slachtoffer toch minimum twee jaar in de procedure mensenhandel zat. In dat geval kan het slachtoffer toch een regularisatie verkrijgen op basis van de graad van integratie (via artikel 9, derde lid van de Vreemdelingenwet).

Naast de verblijfsregeling voorziet het bijzonder slachtofferstatuut ook in *opvang en begeleiding* door drie gespecialiseerde - door de regering erkende en gefinancierde - centra (Payoke in Antwerpen, Pag-Asa in Brussel en Sürya in Luik). Deze centra beschikken over multidisciplinaire teams van onder meer sociaal assistenten, opvoeders en criminologen en bieden aan het slachtoffer een begeleidingsplan aan bestaande uit een psychosociale en medische, administratieve en juridische component. De opvang is hetzij residentieel in een opvanghuis (op geheime locatie), hetzij op ambulante basis.⁵ Bij het uitvoeren van hun taak worden de centra bijstaan door tolken, advocaten en de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) indien het slachtoffer vrijwillig naar zijn herkomst land wenst terug te keren.

Recent werd een wet goedgekeurd die de EU-richtlijn betreffende de verblijfsregeling voor onderdanen van derde landen die het slachtoffer zijn van mensenhandel of die hulp hebben gekregen bij illegale immigratie⁶ omzet in nationale wetgeving en die aldus het Belgische model inzake slachtofferbenadering een wettelijke basis biedt.⁷

Het toekennen van het bijzonder statuut aan een slachtoffer van mensenhandel, impliceert dat dit slachtoffer wordt doorverwezen naar en begeleid door één van de drie erkende gespecialiseerde onthaalcentra. Van elk slachtofferdossier wordt door de onthaalcentra op gestandaardiseerde wijze een individueel begeleidingsdossier bijgehouden. De data afkomstig uit de slachtofferdossiers van alle onthaalcentra worden verzameld in de databank slachtoffers mensenhandel van het Centrum voor gelijkheid van kansen en voor racismebestrijding (CGKR).

Het huidige rapport heeft als voornaamste doelstellingen om, via een analyse van de databank slachtoffers mensenhandel, profielen op te stellen van slachtoffers van mensenhandel en -smokkel, significante relaties tussen de diverse datavelden te analyseren en bepaalde trends en ontwikkelingen inzake mensenhandel en -smokkel te identificeren.

-
- 5 Voor een gedetailleerde beschrijving van de drie componenten, zie CENTRUM VOOR GELIJKHEID VAN KANSEN EN VOOR RACISMEBESTRIJDING (CGKR), *Rapport Mensenhandel. Het Belgische mensenhandelbeleid: gewikt en gewogen*, november 2005, 39-41.
- 6 RAAD VAN DE EUROPESE UNIE, P.B. L 261, Richtlijn van 29 april 2004 betreffende de verblijfstitel die in ruil voor samenwerking met de bevoegde autoriteiten wordt afgegeven aan onderdanen van derde landen die het slachtoffer zijn van mensenhandel of die hulp hebben gekregen bij illegale immigratie, Brussel, 6 augustus 2004.
- 7 Wet van 15 september 2006 tot wijziging van de wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen, B.S. 6 oktober 2006. Deze wet voorziet onder meer in de invoeging in de Vreemdelingenwet van een hoofdstuk 'Vreemdelingen die het slachtoffer zijn van het misdrijf mensenhandel in de zin van artikel 433quinquies van het Strafwetboek, of die het slachtoffer zijn van het misdrijf mensensmokkel in de zin van artikel 77bis in de omstandigheden bedoeld in artikel 77quater, 1°, uitsluitend voor wat de niet begeleide minderjarigen betreft, tot en met 5°, en die met de autoriteiten samenwerken'.

bijlage - onderzoek

Het dient echter sterk te worden benadrukt dat het rapport *een* beeld van het fenomeen mensenhandel- en smokkel geeft, maar niet het volledige beeld omvat. Bij het lezen en interpreteren van het cijfermateriaal moet men een aantal zaken in het achterhoofd houden.

Ten eerste is net zoals bij andere criminaliteitsvormen het *dark number* ook bij mensenhandel en –smokkel aanwezig: uitbuitingsituaties worden niet gedetecteerd omdat de slachtoffers uit angst of uit onwetendheid geen aangifte doen en/of omdat de problematiek geen prioriteit vormt in het opsporingsbeleid en vervolgingsbeleid van de politiezone of het gerechtelijk arrondissement

Ten tweede is detectie omwille van verschillende redenen niet voldoende voor registratie in de databank: (1) niet elk slachtoffer wordt doorverwezen naar de centra omdat men van oordeel is dat er geen sprake is van mensenhandel- of smokkel of omdat men niet op de hoogte is van het bestaan van een dergelijk statuut en/of de opvang door de centra; (2) indien er toch doorverwijzing is, wordt de persoon enkel opgenomen als hij/zij voldoet aan de drie bovenaan vermelde voorwaarden. Uit de praktijk blijkt dat de bereidheid om het milieu te verlaten en/of in begeleiding te gaan en/of een klacht in te dienen sterk afhankelijk is van de persoonlijkheid en situatie van het slachtoffer: bepaalde personen durven uit angst voor represailles en/of angst voor repatriëring geen verklaring af te leggen, anderen zien zichzelf niet als slachtoffer en/of willen terugkeren of blijven werken in het milieu.

Ten derde is het beeld ook gekleurd, want in de analyse staat het *slachtofferperspectief* centraal. De databank is immers opgebouwd op basis van het verhaal van de slachtoffers zelf. Een verhaal dat rijk is aan informatie maar dat ook onvolmaaktheden en zelfs onwaarheden kan bevatten.

Ten vierde is het beeld ook vertekend doordat niet alle opgenomen personen in de centra uiteindelijk als slachtoffer worden erkend. Zoals uit de analyse van de data blijkt, valt zelfs na het opstarten van de begeleiding een groot aantal slachtoffers uit het systeem, onder andere door terugkeer naar het milieu of door een klassering zonder gevolg vanwege het parket. De meerderheid van deze gevallen betreft personen die onder dwang van het milieu het systeem verlaten of wiens zaak wordt geseponeerd omdat de verdachte onbekend is of omdat er onvoldoende elementen zijn om een verdachte te identificeren, maar waarvan niemand kan ontkennen dat er misbruik en dus slachtofferschap is geweest. Anderzijds moet men ook rekening houden dat, ondanks alle voorwaarden en filters, niet alle opgevangen personen ook daadwerkelijk slachtoffer zijn geweest en dat hun verhaal verzonnen is om beroep te kunnen doen op het bijzonder slachtofferstatuut.

Omwille van deze redenen geeft het rapport *een* beeld van het fenomeen mensenhandel- en smokkel, maar zeker niet *het* beeld, aangezien in de analyse de slachtoffers ontbreken die eenvoudigweg niet gedetecteerd worden of om één of andere reden uitgefilterd worden (door politie, parket of de centra) of die niet bereid zijn mee te stappen in het bijzonder beschermingsstatuut. Bovendien is het beeld ook gekleurd omdat het gebaseerd is op het verhaal van het slachtoffer.

Door deze tekorten is het belangrijk om de gegevens van deze rapportage af te toetsen door ze te relateren aan andere bronnen (politiegegevens, justitiële data, ...) en eventueel te laten kaderen door betrokken en bevoegde instanties (politie, justitie, Dienst Vreemdelingen Zaken, de gespecialiseerde onthaalcentra, ...).

Naast het kwantitatieve luik (de loutere analyse van de data), is het huidige rapport ook een weergave van een kwalitatief onderzoek. Door middel van literatuurstudie met betrekking tot mensenhandel en –smokkel en migratietheorieën en aan de hand van interviews van actoren, betrokken bij de detectie, erkenning en begeleiding van slachtoffers (parket, auditoraat, DVZ, onthaalcentra) en van slachtoffers zelf, werd getracht om het cijfermatige beeld te contextualiseren en de nodige nuances aan te brengen. Het rapport is dus een synthese van

bijlage - onderzoek

informatie afkomstig uit drie bronnen: de *statistische analyse* van de data uit de databank slachtoffers mensenhandel (zoals aangeleverd door de centra), *literatuurstudie* en *bevraging van betrokken actoren en slachtoffers*.

Hieronder wordt kort een overzicht gegeven van de belangrijkste delen in het rapport. Na deze inleiding volgt een methodologisch stuk waarin de oorsprong van de data wordt geschetst en waarin wordt stil gestaan bij enkele beperkingen van de data waarmee men moet rekening houden bij het lezen van dit rapport. In de terminologie worden de voornaamste begrippen die in het rapport voorkomen nader toegelicht. Hierna volgt een algemeen deel dat een overzicht geeft van de aanmeldingen en de slachtofferdossiers die door elk centrum werden verwerkt. In een volgend deel worden de dossiers ingedeeld in vijf problematieken m.n. seksuele uitbuiting, economische uitbuiting, smokkel en de combinatie van smokkel met seksuele of economische uitbuiting. In dit deel worden thematisch de verschillende problematieken op diverse aspecten met elkaar vergeleken. De aspecten die aan bod komen, hebben betrekking op de demografische kenmerken en socio-economische situatie van de slachtoffers in herkomstland, de motivatie van de slachtoffers, de rekruterings- en uitbuitingssituatie, het begeleiding- en integratieproces, de afloop van de begeleiding en het verloop van het gerechtelijk onderzoek. Indien er opvallende verschillen zijn naargelang nationaliteit worden deze aangehaald in inspringende paragrafen. In het derde en vierde deel wordt stilgestaan bij de reisinformatie, verstrekt door de slachtoffers en bij de problematiek van samenwerkingsverbanden tussen trafikanten. De conclusies tenslotte bevatten de belangrijkste bevindingen uit de kwantitatieve en kwalitatieve analyse.

De auteurs willen benadrukken dat de inhoud van het rapport geenszins als doel heeft enig waarde-oordeel te vormen over één van de actoren betrokken bij de bestrijding van het fenomeen mensenhandel- en smokkel of bij de opvang en begeleiding van de slachtoffers. Een objectieve analyse van de bevindingen kan misschien wel leiden tot een aanpassing en verbetering van het huidig systeem inzake slachtofferbenadering.

2. Methodologie

De gegevens die in dit rapport worden gepresenteerd zijn afkomstig van de databank die in 2003 door het Centrum voor Gelijkheid van Kansen en voor Racismebestrijding werd opgezet. De databank wordt gevoed door de drie nationale gespecialiseerde centra, Payoke, Pag-asa en Surya die instaan voor de hulp en begeleiding van slachtoffers van mensenhandel en -smokkel. Eén of meerdere medewerkers in deze centra vullen via het internet een gedetailleerde en gestandaardiseerde vragenlijst in die gebaseerd is op de intakeformulieren en de slachtofferdossiers. Regelmatig wordt de informatie in de databank aangevuld en geüpdatet.

Naast de databank van de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) die informatie verzamelt over slachtoffers wereldwijd in begeleiding van IOM, is de databank slachtoffers mensenhandel van het CGKR voorlopig de enige landspecifieke databank in de Europese Unie. De gegevens in deze databank zijn in die zin uniek en waardevol, maar toch moet rekening worden gehouden met enkele methodologische kanttekeningen bij het lezen van het rapport.

a. Extractie

Alhoewel de databank pas opgericht werd in 2003 is er reeds vanaf 1999 informatie over de slachtofferdossiers van Payoke en Pag-asa omdat deze centra meewerkten aan een testversie van de databank in het kader van een project gefinancierd door het netwerk hulpverlening mensenhandel. De informatie geregistreerd tijdens deze testfase werd later geïntegreerd in de officiële databank. Surya participeerde niet aan het project en begon pas te registreren vanaf de officiële inwerkingtreding van de databank vandaar dat deze enkel informatie bevat van slachtofferdossiers van Surya die dateren vanaf 2003.^{8 9}

In dit rapport worden de slachtofferdossiers bestudeerd die vanaf 1999 zijn opgestart tot en met de dossiers die tot eind december 2005 door de drie centra werden opgesteld. Dossiers die pas opgestart zijn in 2006 worden niet meegenomen in de analyse omdat in deze dossiers heel wat informatie nog ontbreekt.

De databank van slachtoffers van mensenhandel en -smokkel is een levende databank die constant wordt aangevuld en inhoudelijk verandert. Om de inhoud van de databank te kunnen bestuderen werden op een bepaald moment uit de databank gegevens geëxtraheerd. De resultaten geven dus een momentopname weer m.a.w. wat is de stand van de slachtofferdossiers van 1999 t.e.m. december 2005 van de drie gespecialiseerde centra op moment van extractie uit de databank met name 20 juni 2006. Er werd op dat moment als het ware een foto genomen van deze dossiers en de informatie op die foto wordt hieronder gepresenteerd. Bij een levende databank is het onmogelijk om op een later moment exact dezelfde informatie uit de databank te halen. In de toekomst is het raadzaam om telkens op hetzelfde moment de informatie uit de databank te extraheren en bij voorkeur een moment te selecteren nadat de databank werd opgekuist en/of geüpdatet.

8 In de databank vindt men dossiers die opgesteld zijn sinds 1999, maar reeds vóór 1999 hielden de centra gegevens van hun dossiers bij: Payoke vanaf 1991 en Pag-asa en Surya sinds 1995.

9 Surya beschikte niet over bijstand of extra financiering om dossiers van vóór 1999 te laten registreren in de databank. De andere twee centra hebben wel een tijdje een gedetacheerde gehad die een deel van de dossiers heeft ingevoerd.

bijlage - onderzoek

b. Registratie

In de interviews met de gespecialiseerde onthaalcentra werd gewezen op een aantal registratieproblemen. Ten eerste worden gegevens niet altijd even zorgvuldig en systematisch ingevoerd en accuraat geactualiseerd. De registratie in de databank van CGKR is immers een bijkomende opdracht die geen prioriteit is en waarvoor de centra geen bijkomende logistieke steun ontvangen. Daardoor loopt de registratiepraktijk soms mank waardoor een vertekening zou kunnen optreden bij de resultaten die uit de databank voortvloeien. Een *operationele databank* zou een oplossing zijn voor dit probleem: als de databank zou uitgroeien tot een instrument dat bruikbaar is voor het (dagelijks) functioneren van het centrum, zal ook de registratiepraktijk verbeteren. Momenteel beschikt bijna elk centrum over eigen geïnformatiseerde dossiers die dagelijks worden gebruikt en aangevuld en bij bepaalde centra gelinkt is aan een eigen databank. De databank van CGKR zou correctere gegevens bevatten indien deze compatibel en gelinkt zou zijn met de huidige instrumenten van de centra. Ten tweede is de wijze van ingeven van data verschillend naargelang het centrum: in het ene centrum is registratie de taak van één persoon, in een andere centrum zijn alle persoonsleden verantwoordelijk voor de registratie. Dit verschil in registratie brengt de validiteit en betrouwbaarheid van het instrument en de resultaten in gevaar.

c. Interpretatie

De onthaalcentra maar ook andere sleutelfiguren wezen op een interpretatieprobleem. Bepaalde vragen, categorieën en antwoorden van slachtoffers kunnen door de centra op verschillende wijze worden geïnterpreteerd. Maar ook binnen één centrum kan het zijn dat er verschillende personen registreren en dus verschillende interpretaties mogelijk zijn. Om deze interpretatieverschillen te voorkomen zouden er afspraken moeten worden gemaakt m.b.t. het invoeren van gegevens en moet er gewerkt worden aan een duidelijke definiëring van categorieën, zodat de centra en elke registrator op een uniforme wijze informatie interpreteren en registreren.

d. Ontbrekende informatie

Bij bepaalde vragen bevatten de tabellen een hoog aantal *missing systems* d.w.z. dat voor een groot aantal dossiers deze vragen niet werden ingevuld. Verschillende redenen zijn mogelijk waarom die informatie niet is ingevuld: (1) het slachtoffer weigert of verkeert in de onmogelijkheid om informatie te geven (b.v. wat hun relatie was met de rekruteur); (2) de in te vullen vraag is niet van toepassing op het dossier (b.v. sector van tewerkstelling in het herkomstland als het slachtoffer niet zelf voorzag in een eigen inkomen); (3) de informatie is nog onbekend. Alhoewel de databank door de medewerkers van de centra wordt ingevuld en geüpdatet, kan het zijn dat het dossier nog niet verder gevorderd is en deze informatie nog niet gekend is. Voornamelijk is dit het geval in recente dossiers die pas halfweg of eind 2005 zijn opgestart (b.v. de staat van het gerechtelijk dossier als de gerechtelijke procedure nog niet is opgestart).

Ondanks deze ontbrekende gevallen, willen we de waarde van deze vragen niet tenietdoen. Vaak kan het groot aantal ontbrekende gevallen op zich al betekenisvol zijn: is de vraagstelling bedreigend of verwarrend voor het

bijlage - onderzoek

slachtoffer of is het voor de registrator onduidelijk welke keuzemogelijkheid bij het antwoord van het slachtoffer hoort (cfr. supra: een interpretatieprobleem)? Of is de vraagstelling niet (meer) relevant? Alleszins moet men zich bij een groot aantal missings niet wagen aan veralgemenende uitspraken. We raden de lezer dan ook aan om zich niet enkel te beperken tot het lezen van de percentages en regelmatig de absolute aantallen en missing systems in de bijlagen te consulteren.

e. Slachtofferperspectief

Ten slotte willen we er nogmaals op wijzen dat de informatie in de databank gebaseerd is op de verhalen van de slachtoffers en wat de begeleiders hiervan registreren, waardoor we met een bepaald perspectief kijken naar de situatie van mensenhandel en –smokkel in België. De resultaten in dit rapport presenteren *een* visie op mensenhandel en –smokkel, namelijk die van de slachtoffers die hulp en begeleiding krijgen van de gespecialiseerde centra en op die manier vormen deze resultaten *een* beeld dat zeker moet worden aangevuld met cijfers en inzichten van andere personen en instanties zoals politie en justitie maar ook andere instanties en sectoren die in contact komen met slachtoffers of de problematiek (Dienst Vreemdelingen Zaken, Sociale Inspectiediensten, asielsector, al dan niet gespecialiseerde onthaal- en hulpverleningcentra, ...)

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

3. Terminologie

De in het huidig rapport geanalyseerde gegevensbank draagt als officiële naam 'databank slachtoffers mensenhandel'. Van de term mensenhandel is als dusdanig echter geen sprake in het rapport. Deze term werd namelijk door de onthaalcentra geïnterpreteerd en geoperationaliseerd aan de hand van de hierna toegelichte concepten seksuele uitbuiting en economische uitbuiting. Bij deze interpretatie hebben de centra zich laten inspireren door de definities uit de vroegere Belgische wetgeving (vóór de nieuwe mensenhandelwet van 10 augustus 2005¹⁰) en zoals in 2004 grotendeels gereflecteerd in de omzendbrief van het College van Procureurs-generaal bij de Hoven van Beroep van 30 april 2004 (COL 10/2004). De door de centra gebruikte concepten van (economische en seksuele) uitbuiting en smokkel hebben op zich weinig uitstaans met de recente definities van mensenhandel en -smokkel, zoals geïntroduceerd door VN- en EU-instrumenten.¹¹

- Seksuele uitbuiting:** Er is sprake van seksuele uitbuiting wanneer een natuurlijke persoon is aangeworven, vervoerd, gehuisvest of onthaald en waarbij hij/zij is geëxploiteerd in de seksuele sfeer en waarbij de exploitatiesituatie voortvloeit uit bepaalde karakteristieke overtuigingsmiddelen en methodes die ten aanzien van deze persoon zijn aangewend.
- Economische uitbuiting:** Er is sprake van economische uitbuiting wanneer een natuurlijke persoon is aangeworven, vervoerd, gehuisvest of onthaald en waarbij hij/zij is geëxploiteerd in de economische sfeer (tewerkstelling in omstandigheden strijdig met de menselijke waardigheid) en waarbij de exploitatiesituatie voortvloeit uit bepaalde karakteristieke overtuigingsmiddelen en methodes die ten aanzien van deze persoon zijn aangewend.
- Smokkel:** Er is sprake van smokkel wanneer een persoon illegaal het Belgisch grondgebied is binnengekomen en wanneer er indicaties zijn dat daarbij gebruik gemaakt is van bepaalde karakteristieke overtuigingsmiddelen en methodes ten aanzien van deze persoon.

10 Wet van 10 augustus 2005 tot wijziging van diverse bepalingen met het oog op de versterking van de strijd tegen mensenhandel en mensensmokkel en tegen praktijken van huisjesmelkers, *B.S.* 2 september 2005.

11 Zie VERENIGDE NATIES, Aanvullend Protocol inzake de preventie, bestrijding en bestraffing van mensenhandel, in het bijzonder vrouwenhandel en kinderhandel en Aanvullend Protocol tegen de smokkel van migranten over land, over de zee en in de lucht, bij het Verdrag van de Verenigde Naties tegen transnationale georganiseerde misdaad, november 2000; RAAD VAN DE EUROPESE UNIE, *P.B.* L 203, Kaderbesluit 629/JAI van 19 juli 2002 inzake de bestrijding van mensenhandel, Brussel, 1 augustus 2002; RAAD VAN DE EUROPESE UNIE, *P.B.* L 238, Richtlijn 90/EG van 28 november 2002 tot omschrijving van hulpverlening bij illegale binnenkomst, illegale doortocht en illegaal verblijf, Brussel, 5 december 2002.

bijlage - onderzoek

Karakteristieke overtuigingsmiddelen en methodes:

Hetzij de ontvoering, misleiding, machtsmisbruik, dreiging of gebruik van geweld, hetzij misbruik van de bijzonder kwetsbare situatie waarin een persoon verkeert ingevolge zijn onwettige of preciaire administratieve toestand, zwangerschap, ziekte, een lichamelijk of een geestelijk gebrek of onwaardigheid.

Rekruteur:

De persoon die het slachtoffer een concreet aanbod doet (met de belofte van werk, een hoger inkomen, een betere levensstandaard,...) teneinde hem/haar ertoe te bewegen zijn/haar oorspronkelijke omgeving te verlaten.

Uitbuiters:

De persoon tegen wie het slachtoffer uiteindelijk klacht indient wegens uitbuiting ('koppelbaas', 'pooier',...).

Passeur:

De persoon die op een bepaalde wijze het slachtoffer *begeleidt* bij het transport over de grenzen heen (de reis van het land van herkomst over de landen van tussenbestemming heen naar het land van eindbestemming). Neemt geen deel aan de uitbuiting zelf, fungeert slechts als tussenpersoon.

Trafikanten:

Het totale aantal trafikanten is de som van het aantal door het slachtoffer ontmoete rekruteurs, passeurs en uitbuiters (min de gevallen waarin de rekruteur en uitbuiters of de passeur en uitbuiters of de rekruteur, passeur en uitbuiters dezelfde persoon is).

Samenwerkingsverband:

De term samenwerkingsverband duidt op de situatie waarin het slachtoffer met *drie of meer trafikanten* in contact kwam vanaf de rekrutering. De term samenwerkingsverband moet los gezien worden van elke juridische definitie en mag niet verward worden met begrippen zoals 'strafbare vereniging' of 'criminele organisatie' (zoals bedoeld in de artikelen 322 en 324*bis* van het Belgische Strafwetboek). De term wordt enkel bedoeld als de situatie waarin verschillende personen op een bepaalde (zelfs zeer losse) wijze hebben samengewerkt bij de rekrutering, het vervoer of de uitbuiting van het slachtoffer.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

4. Algemeen

a. Van aanmelding tot slachtofferdossier

In totaal waren er tussen 1999 en eind 2005 in alle centra 3.332 aanmeldingen van mogelijke slachtoffers van mensenhandel en –smokkel. Pag-asa verwerkte 53,4% van deze aanmeldingen en Payoke 36,8%; aangezien Surya pas systematisch registreert vanaf 2003, verwerkte dit centrum slechts 9,8% van het totaal aantal aanmeldingen.

Niet alle aanmeldingen werden verder behandeld als slachtofferdossier (waarin het centrum m.a.w. effectief de begeleidingsprocedure opstartte). In totaal zijn er 1.101 slachtofferdossiers of nog: *één derde van de aanmeldingen groeide door tot een slachtofferdossier*.

Globaal gezien is er een dalende trend in het aantal aanmeldingen dat wordt opgenomen als slachtofferdossier: in de jaren 1999 en 2000 werd ongeveer 43% van de aanmeldingen als slachtofferdossier behandeld, in 2001, 2002 en 2003 schommelde dit rond de 30 à 38% en vanaf 2004 en 2005 werd nog maar één vierde van de aanmeldingen als een dossier opgenomen. De daling is te verklaren doordat in de loop van de jaren de filtering nauwkeuriger is geworden: enerzijds doordat de 'multi-agency approach' werkt en politie, justitie en de centra steeds beter op elkaar afgestemd zijn en overleggen, anderzijds omdat de centra meer ervaring hebben verworven en zelfs na een kort intake-gesprek efficiënter aanmeldingen detecteren als een mensenhandelverhaal.

Pag-asa had de meeste slachtofferdossiers (47,5%) of nog: 30% van hun aanmeldingen werd als slachtofferdossier behandeld, gevolgd door Payoke en Surya die respectievelijk 37,5 en 14,9% van het totaal aantal slachtofferdossiers opstartten en respectievelijk 33,7% en 50,3% van hun aanmeldingen ook verder behandelden als een slachtofferdossier. Nogmaals willen we er op wijzen dat het kleine percentage slachtofferdossiers van Surya wellicht komt doordat dit centrum pas vanaf 2003 systematisch registreert in de databank. Het verschil in het percentage aanmeldingen dat doorstroomt tot een slachtofferdossier is ook te verklaren door de registratiepraktijk. Bij Payoke en Pag-asa is het de gewoonte om meerdere vormen van aanmeldingen te registreren: alle sociale problemen die helemaal niet tot mensenhandel behoren (bedelarij, partnergeweld, familiale ruzies, een wegloper, een verdwaalde asielzoeker, een Belgische vrouw die slachtoffer is van seksuele uitbuiting¹²,...) maar ook allerlei vragen (vb: ongeruste ouders die vrezen dat hun dochter gedwongen wordt tot prostitutie, informatie over verblijfsstatuten, ...) worden genoteerd als een aanmelding maar worden daarna niet verder behandeld en door de centra geklasseerd met als reden 'andere' of 'geen of onvoldoende elementen van mensenhandel'.

In totaal zijn er 2.231 geweigerde aanmeldingen: 76,3% werd geweigerd onmiddellijk bij de aanmelding en 23,7% na het intakegesprek. De geweigerde aanmeldingen werden meestal doorverwezen door privé personen (19%), maar ook door de federale (12,2%) en lokale politie (10,6%); bijna 8% was afkomstig van het slachtoffer zelf en ongeveer 5,5% kwam van niet-gespecialiseerde onthaalcentra of een advocaat.

12 Het is pas sinds de nieuwe mensenhandelwet van augustus 2005 dat personen met de Belgische nationaliteit kunnen doorverwezen worden naar de centra. Voorheen werden deze zaken niet door de centra behandeld.

bijlage - onderzoek

In de bijna de helft van de gevallen (46,6%) werd geweigerd omdat er geen of onvoldoende elementen waren die aantoonde dat het ging om mensenhandel; in 24,0% werd 'andere' als reden aangeduid, in 19% van de gevallen besliste het individu zelf. Vele slachtoffers die worden doorverwezen, weigeren een verklaring af te leggen en in de procedure te stappen omdat ze bang zijn voor de reactie van de trafikanten. Ook uit de interviews met de slachtoffers is gebleken dat *angst voor wraak van de uitbuiters* een belangrijke reden is om geen verklaring af te leggen. Deze angst komt voor bij alle problematieken. Een Roemeense vrouw die gesmokkeld werd en als straatprostituee moest werken, verklaarde dat ze niet durfde met de politie praten. Zodra de man was opgepakt, was ze wel bereid een verklaring af te leggen. De man is veroordeeld, maar tot op heden voelt zich niet helemaal veilig. Een Macedonische man, die samen met zijn familie en andere personen naar België werd gesmokkeld, vertelde dat tijdens een razzia van de politie er ook trafikanten werden opgesloten en ondervraagd. Niemand van de slachtoffers echter durfde hen te ontmaskeren en iedereen ontkende dat ze door smokkelaars naar België werden gebracht, maar dat ze zelfstandig de reis hadden georganiseerd. Hetzelfde verhaal bij een Chinese man die samen met zijn smokkelaars werd opgepakt en ondanks de aanwezigheid van een tolk niets durfde te zeggen en bovendien heel bang was dat hij zou worden teruggestuurd naar China.

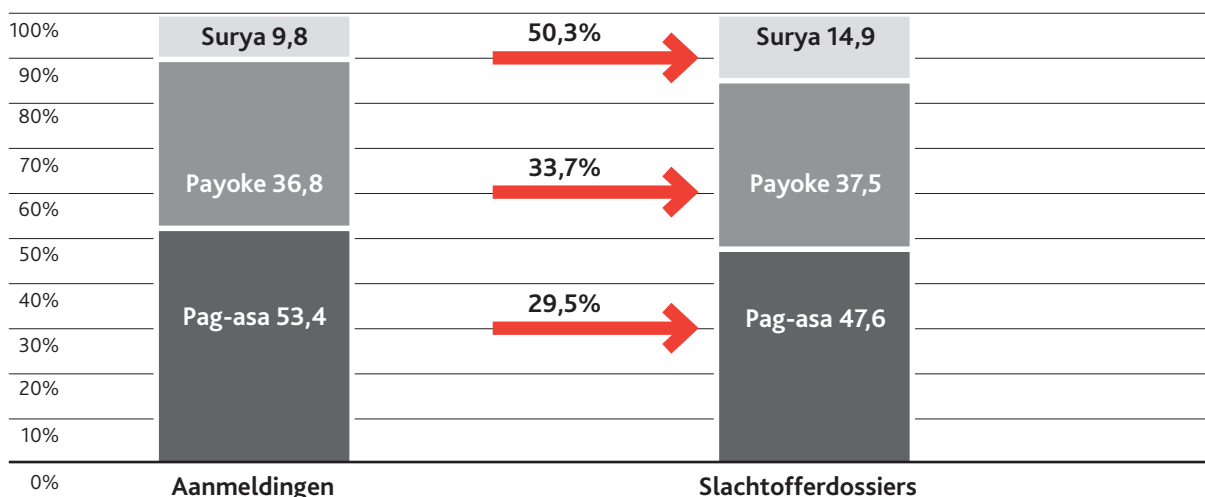
Gebrek aan kennis over de Westerse en Belgische samenleving en de taal is ook vaak een reden waarom slachtoffers geen hulp (kunnen) zoeken bij politie of anderen. Een Ethiopische vrouw, die in België in zeer slechte omstandigheden en voor weinig geld alleen moest instaan voor het huishouden van een familie uit Madagaskar, gaf aan dat de familie haar liet geloven dat Belgische mensen gevaarlijk en gemeen waren en dat de politie haar onmiddellijk zou terugsturen naar Ethiopië. Een Chinese man die als kok in een Chinees restaurant moest werken, vertelde dat de werkgever hen verbood om contact te hebben met de buitenwereld en dat hij allerlei leugens over België vertelde waardoor het slachtoffer heel veel angst had om naar buiten te gaan en mensen aan te spreken. Een Roemeense vrouw die gedwongen werd om te werken als straatprostituee, werd op een avond opgepakt door de politie maar ze slaagde er niet in om de politie in te lichten omdat ze de taal niet kende en zichzelf niet op een andere manier kon verstaanbaar maken. De volgende keer dat ze werd opgepakt, had ze echter enkele Franse en Nederlandse woordjes geleerd en met de uitdrukking 'Mademoiselle Roemeens' kon ze uiteindelijk duidelijk maken dat ze een Roemeense tolk nodig had.

Weigering gebeurde zelden omwille van beperkingen van het centrum zelf: slechts 5,2% werd geweigerd doordat er een tekort was aan opvangcapaciteit en zelden werd een tekort aan begeleidingscapaciteit aangeduid (0,8%). Alhoewel de percentages klein zijn, is het bepaalde sleutelfiguren toch opgevallen dat een significant aantal slachtoffers niet wordt opgevangen omwille van capaciteitsproblemen. Aan opvang wordt zeer veel belang gehecht en er wordt een oproep gedaan aan de overheid om te zorgen dat er voldoende middelen zijn voor de onthaalcentra. In de praktijk zou het percentage zelfs zeer klein moeten zijn want de centra geven zelf aan dat het niet wenselijk is om aanmeldingen van slachtoffers te weigeren omwille van capaciteitstekort. Als een centrum een slachtoffer omwille van logistieke problemen niet kan opvangen dan wordt het slachtoffer doorverwezen naar een ander centrum of naar andere opvangalternatieven als tijdelijke noodopvang en in afwachting van de opstart van de begeleiding door het centrum wordt het slachtoffer geregistreerd als ambulante.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

figuur 1: Aanmeldingen

In het eerste schema hieronder wordt een kruising gemaakt van de doorverwijsinstantie en de reden van weigering. De percentages zijn berekend door binnen een bepaalde doorverwijzer de verhouding te nemen van het totaal aantal keer dat een reden werd aangeduid en het totaal aantal keer dat deze doorverwijsinstantie voorkomt. Op die manier wordt zichtbaar of er een verband bestaat tussen de doorverwijsinstantie en de reden van weigering door de centra.

Geen of onvoldoende elementen mensenhandel blijft de belangrijkste reden bij de aanmeldingen vanwege het slachtoffer zelf (72,8%), en ook in de helft van de gevallen bij doorverwijzing door een privé persoon, onthaalcentrum of een advocaat. In ongeveer 28% van de gevallen met de lokale politie als doorverwijzer werd geen of onvoldoende elementen als reden aangehaald; bij een vierde besliste het individu zelf om niet door te gaan en bij 20% werd een 'andere' reden aangeduid. Bij de aanmeldingen met de federale politie als doorverwijzer werd in de meeste gevallen (26,4%) geen dossier opgesteld omdat het individu hier niet voor koos; bij 22% werd ook 'geen of onvoldoende elementen' of 'andere' als reden aangeduid.

We vroegen de sleutelfiguren om te verduidelijken waarom slachtoffers die werden doorverwezen door de politie, toch geweigerd werden omwille van 'geen of onvoldoende elementen mensenhandel'. Zowel politie als de centra geven aan dat opname nooit wordt geweigerd aan slachtoffers doorverwezen door gespecialiseerde politiediensten. Het is echter wel mogelijk dat de lokale politie en andere diensten van federale politie zoals de luchthavenpolitie, spoorwegpolitie of havenpolitie minder op de hoogte zijn van de wezenlijke elementen van mensenhandel en -smokkel en onterecht personen doorverwijzen naar de centra (cfr. supra: redenen waarom aanmeldingen niet doorstromen tot een slachtofferdossier).

Het kan hier ook gaan om een interpretatieprobleem: wat de politie als een slachtoffer beschouwt, stemt misschien niet helemaal overeen met de criteria die het centrum hanteert waardoor aangemelde personen doorverwezen door de politie niet worden opgenomen in begeleiding.

Het gebeurt ook dat de politie personen doorstuurt naar de centra met de vraag om eens te luisteren naar hun verhaal en hun mening te vormen over het slachtofferschap of met de hoop dat de slachtoffers meer zullen vertellen aan de centra. Als het oordeel echter negatief is, wordt dit gemeld aan de politie en in de databank

bijlage - onderzoek

wordt de reden 'geen of onvoldoende elementen mensenhandel' aangeduid.

Bovendien moet men ook rekening houden met de registratiepraktijk. Indien slachtoffers weigeren om een verklaring af te leggen, wordt de begeleiding sowieso niet opgestart. Dit weigeren van een verklaring wordt als een teken gezien dat het niet om mensenhandel of –smokkel ging en die reden wordt dan ook aangeduid in de databank.

Het komt ook voor dat de centra als opvangalternatief dienen: de doorverwijzende diensten (niet enkel de politie) zijn vaak bewust dat de personen geen slachtoffer zijn van mensenhandel, maar omdat de andere opvanginstaties volzet of onbereikbaar zijn en men zich van deze personen wil ontlasten, zendt men ze door naar de centra.

Ten slotte willen bepaalde sleutelfiguren deze percentages toch nuanceren: het percentage slachtoffers doorverwezen door de politie dat wordt geweigerd omwille van 'geen of onvoldoende elementen mensenhandel' is opvallend klein in vergelijking met het percentage weigeringen van slachtoffers doorverwezen door andere instanties.

In de bijlage wordt voor elk centrum in detail ingegaan op de redenen van weigering. Algemeen was bij alle drie de centra geen of onvoldoende bewijzen de meest voorkomende reden en bij alle drie nam één vierde van de slachtoffers de beslissing zelf. Bij Pag-asa en Payoke is in (bijna) één vijfde van de gevallen ook de categorie 'andere' aangeduid. Zelden werd een tekort aan begeleidings- of opvangcapaciteit als reden opgegeven, uitzondering is Pag-asa waar toch 8% van de gevallen niet opgenomen werd wegens een tekort aan opvangcapaciteit.

b. Afloop van het slachtofferdossier

Hoger werd een beeld geschetst van de wijze waarop slachtoffers doorverwezen werden naar de centra en in welke mate de 'aanmeldingen' resulteerden in het aanmaken van een slachtofferdossier. In het tweede onderstaande schema wordt een algemeen overzicht gegeven van het verdere verloop van de slachtofferdossiers. Er wordt een onderscheid gemaakt tussen het verloop van de begeleiding door de centra enerzijds en het verloop van de gerechtelijke procedure tot vervolging van de daders anderzijds.

Voor elk slachtoffer dat in de besproken periode werd opgenomen (1.101), werd een **begeleidingsdossier** opgesteld. Op het ogenblik van extractie was 65,8% van deze begeleidingen (al dan niet voortijdig) afgelopen.

In slechts 24,2% van deze afgelopen dossiers was de begeleiding *niet voortijdig* afgebroken. In deze dossiers werd de begeleiding succesvol doorlopen en kon aan het slachtoffer een onbeperkte verblijfsvergunning afgeleverd worden. Deze verblijfsdocumenten werden in 43,5% van de gevallen verstrekt via het definitief statuut mensenhandel, in 19,4% betrof het een regularisatie via de officiële STOP-procedure en in 15,4% werd het verblijf van het slachtoffer geregulariseerd via de bijzondere procedure van artikel 9 § 3 van de Vreemdelingenwet. Uit deze cijfers blijkt dat het aantal slachtoffers dat uiteindelijk een onbeperkt legaal verblijf in België krijgt, beperkt is. Dit is niet zonder belang voor de vaak aangehaalde stelling dat het krijgen van verblijfspapieren voor de meeste slachtoffers de enige (of minstens doorslaggevende) reden is om in de begeleiding te stappen en hun medewerking te verlenen aan de autoriteiten

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

De STOP-procedure is een alternatief voor die gevallen waarin de zaak wordt geseponeerd of wanneer de daders niet worden gevonden, maar waar het slachtoffer toch minimum twee jaar in de procedure mensenhandel zat. In dat geval kan het slachtoffer toch een regularisatie verkrijgen op basis van de graad van integratie. De STOP-procedure wordt door de sleutelfiguren niet in vraag gesteld, integendeel: men houdt een pleidooi om deze procedure officieel te erkennen en in te schrijven in de wetgeving. Bepaalde sleutelfiguren ijveren ervoor om de STOP-procedure zelfs te versoepelen door de periode van twee jaar in te korten met als argumentatie dat na een periode van zes maanden het parket in samenspraak met de politie en het centrum toch in staat moeten zijn om te oordelen over het al dan niet toekennen van het statuut en dat volledig los van de uitkomst van de gerechtelijke procedure. Andere sleutelfiguren gaan niet zo ver en vinden dat er uitzonderingsregels moeten mogelijk zijn zoals seponering bijvoorbeeld omdat de dader diplomatieke onschendbaarheid geniet. Men wijst ook op de gevaren van versoepeling: het begeleidingstraject van twee jaar vormt een indicatie van het slachtofferchap en is een test voor de integratiebereidheid van het slachtoffer zodat terecht het statuut wordt toegekend. Indien de periode wordt ingekort dan loopt men het risico dat het statuut wordt uitgehold: het misbruik zou kunnen verhogen en voornamelijk de exploitanten zouden hiervan kunnen profiteren door slachtoffers aan te zetten om het statuut aan te vragen en mee te werken tot ze geregulariseerd zijn.

In 74,9% van de begeleidingsdossiers die op het ogenblik van extractie waren afgelopen, was de begeleiding *voortijdig afgebroken*. Een voortijdige afbreking van de begeleiding was in vele gevallen te wijten aan *verdwijning van het slachtoffer* (42,4%). Enerzijds zijn er slachtoffers die heel bewust gekozen hebben om de begeleiding te verlaten. Anderzijds ondervinden heel wat slachtoffers druk uit het milieu om terug te keren. Een sleutelfiguur binnen de politie geeft ook aan dat in het opsporings- en vervolgingsonderzoek er weinig aandacht gaat naar het informeren en begrijpend optreden t.a.v. de slachtoffers. Slachtoffers voelen zich niet beter behandeld dan de daders en hebben vaak ook niet het gevoel dat er iets wordt gedaan met hun zaak. Betere begeleiding van het slachtoffer zou bovendien niet enkel ten goede komen aan het slachtoffer maar ook de kwaliteit van het opsporings-en vervolgingsonderzoek bevorderen (vb: medisch onderzoek kan ook bewijs leveren van slagen en verwondingen of het toedienen van verdovende middelen).

Een *klassering zonder gevolg door het parket* maakte in 18,1% van de gevallen een einde aan de strafvervolgning en aan de begeleiding van het slachtoffer. De hoge graad van seponering is volgens een sleutelfiguur te verklaren door het feit dat politie, maar ook andere instellingen zoals opvangcentra voor illegalen, te snel personen doorverwijzen naar de centra, zonder hiertoe voorafgaandelijk overleg te plegen met het parket. Het parket is de instantie die eigenlijk de doorslag zou moeten geven in de beslissing of er al dan niet sprake is van een slachtoffer van mensenhandel. Aanmeldingen zonder overleg met de parketmagistraat resulteren in een hoog sepotpercentage. Enkel door de politie maar ook de andere instanties bewust te maken over de rol van het parket kan dit percentage dalen.

De begeleidende centra blijken ook een belangrijke actor in het voortijdig afbreken van begeleidingen (17,3%). De voornaamste redenen waarom een centrum besliste om de begeleiding (voortijdig) stop te zetten waren het systematisch niet naleven van het intern reglement (52,1%), de terugkeer door het slachtoffer naar het milieu (26,6%) of, in mindere mate, het systematisch weigeren van het aanbod in het kader van de begeleiding (8,5%). In feite zou de reden *'terugkeer van het slachtoffer naar het milieu'* niet mogen aanzien worden als een beslissing van het centrum. Terugkeer van het slachtoffer naar het milieu is een schending van één van de voorwaarden om beroep te doen op het slachtofferstatuut waardoor de begeleiding wordt afgebroken. Maar deze beslissing wordt niet door het centrum autonoom genomen: de begeleiding wordt gestopt als de politie vastgesteld heeft dat de persoon is teruggekeerd naar het milieu en er overleg is geweest met het parket en de DVZ.

bijlage - onderzoek

Het niet systematisch naleven van het intern reglement en het systematisch weigeren van het aanbod i.k.v. de begeleiding zijn echter wel beslissingen die door de centra worden genomen maar de gevolgen zijn minder verregaand. De procedure voor het slachtofferstatuut wordt immers niet beëindigd, maar er wordt doorverwezen naar een ander centrum. Het interne reglement bevat leefregels die noodzakelijk zijn om het samenleven in een opvanghuis mogelijk te maken: begeleiding en residentiële opname gaan gepaard met een aantal voorwaarden die moeten gerespecteerd worden als personen van verschillende afkomst en met diverse gewoontes met elkaar willen samenwonen. Binnen dit reglement zijn er gradaties in ernst van overtreding. Een voorbeeld van een ernstige overtreding is het schenden van de geheimhouding van het vluchtadres, omdat men hierdoor eventueel medebewoners in gevaar brengt. Eén van de geïnterviewde Roemeense slachtoffers moest achtereenvolgens het opvanghuis van Pag-asa en Surya verlaten: de eerste keer omdat de bende die haar seksueel uitbuitte haar probeerde te ontvoeren en de tweede keer doordat één van haar medelotgenoten terugkeerde naar het milieu en wellicht de uitbuiters op de hoogte bracht over haar aanwezigheid daar. Indien leefregels worden overtreden (vb: iemand die systematisch weigert om te koken) dan wordt deze persoon een taak opgelegd (vb: kookles volgen) of een 'straf' gegeven (vb: onder begeleiding drie keer per week koken i.p.v. één keer per week). Indien ernstige regels of meermaals verschillende leefregels worden overtreden, dan wordt de begeleiding voortgezet in een ander centrum en wordt het parket hiervan op de hoogte gebracht. Alle geïnterviewde slachtoffers spraken lovend over de opvang en de hulp die de centra aanbieden en hebben geen opmerkingen t.a.v. de begeleiding. De meeste van hen ondervonden geen moeite om de strikte leefregels te respecteren. De enkelingen die in het begin moeite hadden met het volgen ervan, gaven toe dat dergelijke regels nodig waren en dat het ook in hun belang was om deze te volgen.

In 18,3% van de voortijdig afgebroken begeleidingen was dit het gevolg van een 'andere' reden die meestal gelijkstond met een vrijwillige terugkeer van het slachtoffer naar diens land van herkomst (78,9%) of een overdracht van het slachtoffer tussen de centra (12,1%).

Volledigheidshalve dient opgemerkt dat in 17,3% van de gevallen waarin de begeleiding afgelopen was, het juridisch (begeleidings)dossier toch bleef doorlopen. Dit had betrekking op de gevallen waarin de gerechtelijke procedure tot vervolging van de daders bleef doorlopen na afsluiting van de begeleiding van het slachtoffer of waarbij de administratieve verblijfsdocumenten verder werden afgewerkt (via de STOP- procedure of de procedure van artikel 9 § 3 Vreemdelingenwet) nadat de begeleiding stopgezet werd, b.v. wegens een seponering door het parket.

In 97,5% van de gevallen waarin een slachtofferdossier werd aangemaakt, was er in de databank slachtoffers mensenhandel informatie terug te vinden omtrent het **gerechtelijk dossier**. De databank verschaft globaal gezien slechts beperkte informatie betreffende de gerechtelijke procedure, te meer omdat sommige vragen uit de vragenlijst in de laatste jaren op inactief gesteld zijn. De databank verschaft onder meer geen informatie betreffende het aantal succesvol doorlopen gerechtelijke procedures (veroordelingen).

Van alle gevallen waarin er informatie was omtrent het gerechtelijk dossier, was in 767 dossiers (71,4%) de gerechtelijke procedure nog hangende op het ogenblik van extractie (hiervan waren 411 dossiers in de fase van het opsporingsonderzoek, 176 dossiers in de fase van het gerechtelijk onderzoek, 55 dossiers in de fase van eerste aanleg en één dossier in de fase van beroep). In 307 dossiers (28,6%) was op het ogenblik van extractie de

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

gerechtelijke procedure tussentijds afgesloten. Deze tussentijdse afsluiting was voor het grootste deel (80,5%) het gevolg van een klassering zonder gevolg¹³ door het parket. Slechts uitzonderlijk werd een tussentijds afgesloten dossier later heropend.

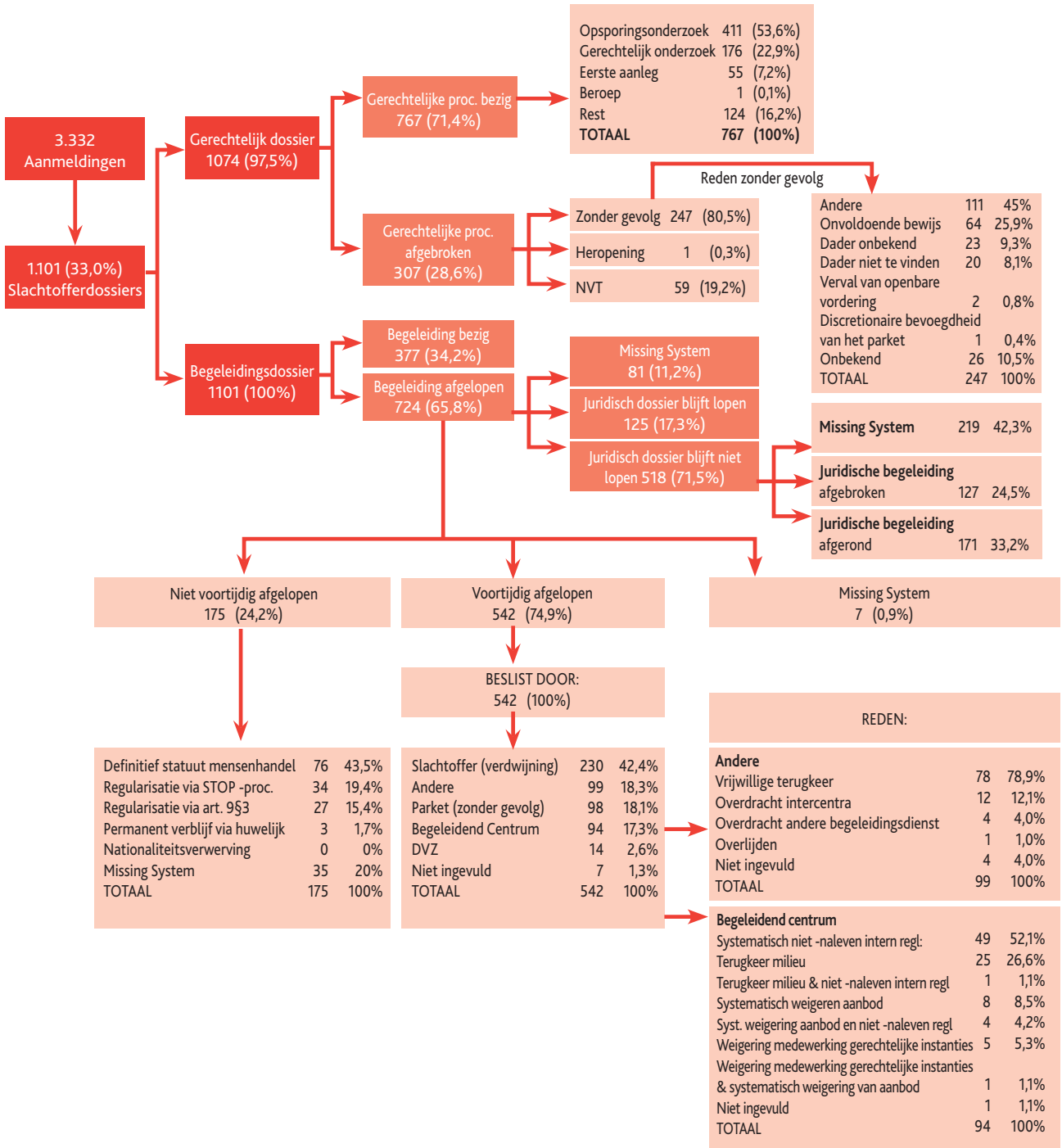
c. Algemene demografische kenmerken slachtofferdossiers

Uit de slachtofferdossiers blijkt dat er globaal gezien meer vrouwen waren dan mannen (74,1% versus 25,7%), dat de gemiddelde leeftijd 25,2 jaar was en dat mannen (28,6 jaar) gemiddeld 4,4 jaar ouder waren dan vrouwen (24,2 jaar).

Ongeveer 40% van de slachtoffers was afkomstig uit Oost-Europese landen: 21,1% kwam uit Roemenië, 18,8% uit Bulgarije, 15,7 uit Albanië, 10% uit Rusland, 8,4% uit Moldavië en 5,3% uit Polen of Oekraïne. Ongeveer 89% van de Europese slachtoffers waren vrouwen. Eén vierde van de slachtoffers was van Afrikaanse (24,9%) oorsprong waarvan 54,0% uit Nigeria en 13,2% uit Marokko. Ongeveer 80% van de Afrikaanse slachtoffers was van het vrouwelijke geslacht. Een vijfde van de slachtoffers kwam uit Azië (21,6%) en de helft van hen had de Chinese nationaliteit, ongeveer 11% was afkomstig uit India en Iran. De meerderheid van de Aziatische slachtoffers waren mannen (61,9%). Slechts 6,7% van de slachtoffers kwam uit Zuid-Amerika.

13 Het grote aantal 'andere' voor seponering heeft volgens een sleutelfiguur uit justitie betrekking op 'prioriteitsredenen', wat in feite dient gelezen te worden als 'onvoldoende bezwaren'.

bijlage - onderzoek

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

aanmeldingen	3332	REDEN GEEN GEVOLG							niet ingevuld
		doorverwijzer	tekort begeleidingscapaciteit	tekort opvang capaciteit	geen menschenhandel onvoldoende elementen	beslissing individu	andere	andere	
Geen slachtofferdossiers	2231 (67,0%)								
Privé persoon	424 19,0%	0 0,0%	4 0,9%	214 50,5%	89 21,0%	109 25,7%	8 1,9%	102	
Federale politie	273 12,2%	7 2,6%	41 15,0%	60 22,0%	72 26,4%	61 22,3%	32 11,7%	65	
Lokale politie	237 10,6%	1 0,4%	29 12,2%	67 28,3%	58 24,5%	49 20,7%	33 13,9%	64	
Slachtofferzelf	173 7,8%	1 0,6%	2 1,2%	126 72,8%	11 6,4%	30 17,3%	3 1,7%	35	
Onthaalcentrum	128 5,7%	0 0,0%	0 0,0%	63 49,2%	35 27,3%	22 17,2%	8 6,3%	29	
Advocaat	122 5,5%	0 0,0%	4 3,3%	62 50,8%	16 13,1%	38 31,1%	2 1,6%	20	
Overige + niet ingevuld *	874 39,2%	8 0,9%	36 4,1%	447 51,1%	140 16,0%	224 26,6%	2 2,2%	12	
Totaal	2231 100%	17 0,8%	116 5,5%	1039 46,6%	421 18,9%	533 23,9%	105 4,7%	874	

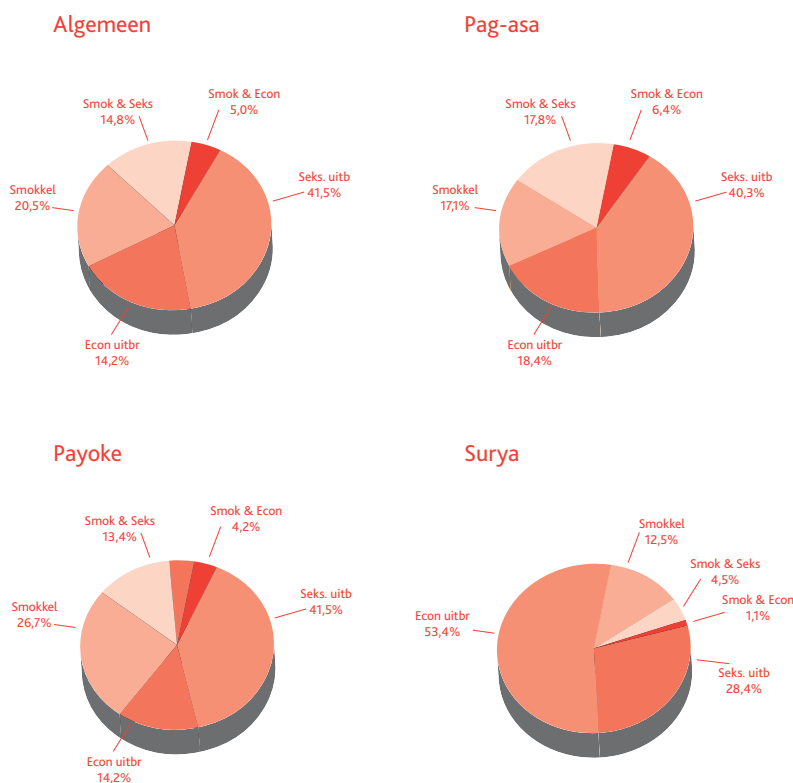
* Overige + niet ingevuld	102
andere	65
centrum illegalen	64
gespec. centra	64
centrum asielzoekers	35
DVZ	29
CGKR	24
sociale diensten/welzijnssector	20
CGVS	12
andere slachtoffers	11
sociale inspectie	9
parket	7
auditoriaat	6
ambassades	4,26
Niet ingevuld	874
TOTAAL	

bijlage - onderzoek

5. Analyse van slachtofferdossiers in vijf problematieken

Na de algemene inleiding gaat de analyse en het rapport verder met 914 slachtofferdossiers die ondergebracht worden in vijf problematieken: de grootste problematiek is seksuele uitbuiting (39,6%), gevolgd door smokkel (20,5%), economische uitbuiting (20,1%), de combinatie smokkel en seksuele uitbuiting (14,8%) en de combinatie smokkel en economische uitbuiting (5,0%). Voor de precieze omschrijving van deze categorieën wordt verwezen naar de terminologie (zie supra: p. 7). Hoewel het vatbaar is voor discussie of éénzelfde geval zowel voor smokkel als uitbuiting kan aanzien (en dus geregistreerd) worden, is er voor gekozen om de slachtofferdossiers waar de combinatie smokkel en uitbuiting voorkwam, toch mee op te nemen in de analyse. De reden waarom dergelijke combinaties in de databank voorkomen, ligt in de mogelijkheid voor de begeleiders van de centra om meerdere problematieken aan te kruisen. Naar de toekomst toe dient nagedacht of de keuzemogelijkheid niet beter beperkt zou worden tot één enkele problematiek.

Ongeveer 40% van de slachtoffers begeleid door Pag-asa als Payoke bestond uit slachtoffers van seksuele uitbuiting. Economische uitbuiting was met 18,4% de tweede belangrijkste problematiek voor Pag-asa, gevolgd door de combinatie smokkel en seksuele uitbuiting (17,8%) en daarna loutere smokkel (17,1%). Bij Payoke was de volgorde iets anders: slachtoffers van smokkel (26,7%) vormden bij hen de tweede grootste groep, gevolgd door economische uitbuiting (14,2%) en de combinatie smokkel en seksuele uitbuiting (13,4%). Meer dan de helft van de slachtoffers bij Surya was betrokken bij economische uitbuiting, 28,4% van hun dossiers handelden over seksuele uitbuiting, 12,5% over smokkel en 4,5% over de combinatie smokkel en seksuele uitbuiting. In de drie centra was de combinatie smokkel en economische uitbuiting de minst voorkomende problematiek.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

De *focus van het beleid* is een belangrijke verklarende factor voor het verschil in verdeling van de problematieken tussen de centra. Voor het gerechtelijk arrondissement in Luik is economische uitbuiting een prioriteit en daarom heeft Surya een groter percentage slachtoffers van economische uitbuiting dan de andere problematieken. Payoke daarentegen is historisch ontstaan als een centrum met aandacht voor de prostitutieproblematiek waardoor logischerwijs het percentage slachtoffers van seksuele uitbuiting het grootst is. Bovendien is voor het gerechtelijk arrondissement Antwerpen economische uitbuiting geen prioriteit, waardoor de doorverwijzing naar Payoke beperkt is.

Een verandering in de beleidsmatige aanpak van een problematiek heeft dus gevolgen voor het soort aangemelde gevallen dat bij de centra wordt geregistreerd. De drie centra stellen vast dat het lokaal beleid zich steeds repressiever opstelt t.a.v. prostitutie waardoor de sector zich verschuift naar onzichtbare oorden (bars, privé, het internet, etc.) en daardoor de slachtoffers moeilijker bereikbaar zijn voor politiediensten of andere instanties. Bovendien is de aandacht voor het slachtoffer verzwakt. Het gevolg hiervan is dat *het aantal aangemelde slachtoffers van seksuele uitbuiting daalt of minstens stagneert*. Ook andere factoren liggen aan de basis van deze daling of stagnatie: ten eerste is er een evolutie in het profiel van het seksueel uitgebuite slachtoffer dat grotendeels afwijkt van het populaire beeld van de 'matroesjka's', m.n. het nietsvermoedende naieve slachtoffer heeft plaatsgemaakt voor vrouwen die min of meer op de hoogte zijn over het werk dat ze zullen moeten uitvoeren. Bepaalde vrouwen zijn zelfs bereid om verklaringen af te leggen tegen hun uitbuiters omdat ze ontevreden zijn over het loon of de arbeidsomstandigheden, maar keren daarna terug naar het milieu omwille van financiële voordelen van werken in de prostitutie. Ten tweede zijn meer en meer slachtoffers minder snel bereid om een verklaring af te leggen omdat de uitbuiters erop toezien dat de voordelen voor beide partijen beter in evenwicht zijn: er wordt een win-win-situatie gecreëerd zodat de vrouw ook verliest als ze een verklaring geeft. Ten derde zorgen de uitbuiters ervoor dat personen niet steeds op dezelfde plaats werkzaam zijn (roteren), o.a. om te zorgen dat het slachtoffer noch de politie of andere instanties de kans krijgen om toenadering te zoeken.

Het aantal aangemelde gevallen van seksuele uitbuiting daalt, *het aantal aangemelde gevallen van economische uitbuiting bij Pag-asa en Surya daarentegen stijgt* o.a. doordat het beleid meer aandacht heeft voor economische uitbuiting.

Het begrijpen van de achtergrond van slachtoffers, de precieze aard van de rekrutering, het vervoer en de uitbuiting is een basisvereiste voor de ontwikkeling van gepaste bijstands- en preventiestrategieën, die rekening houden met de kwetsbaarheid van slachtoffers. Hierna worden thematisch de verschillende problematieken op diverse aspecten met elkaar vergeleken en de belangrijkste cijfers aangehaald. De cijfergegevens zijn afkomstig uit een omstandige studie en indien de lezer meer detailinformatie wenst, verwijzen we dan ook naar de bijlagen van dit rapport.

bijlage - onderzoek

a. Demografische en socio-economische kenmerken per problematiek¹⁴

De meerderheid van de slachtoffers van seksuele uitbuiting was afkomstig uit Oost-Europa¹⁵, namelijk Bulgarije (16,9%), Roemenië (13,1%), Rusland (8,3%), Albanië (6,9%), Oekraïne (5,0%) en Moldavië (3,9%).¹⁶ Anderzijds was 17,8% afkomstig uit Nigeria.¹⁷ De Nigeriaanse nationaliteit (29,6%) was ook het meest voorkomend in de combinatie smokkel en seksuele uitbuiting, andere slachtoffers in deze categorie waren afkomstig uit Albanië (22,2%), Moldavië (11,9%) en Roemenië (11,1%). De meerderheid van de seksueel uitgebuite slachtoffers waren vrouwen en de gemiddelde leeftijd bij opname in het centrum was vooraan in de twintig (23,2 jaar bij seksuele uitbuiting en 21,7 jaar bij de combinatie met smokkel). Deze vaststelling komt overeen met resultaten van eerdere studies, waarbij slachtoffers van seksuele uitbuiting meestal tussen de 18 en 25 jaar waren.¹⁸ Het dient echter benadrukt dat uit de nadere analyse van de situatie in individuele landen blijkt dat vrouwen van diverse leeftijden en achtergronden blootgesteld worden aan deze vorm van uitbuiting.

Slachtoffers van economische uitbuiting kwamen zowel uit Europa, Afrika als Zuid-Amerika, maar de meerderheid was afkomstig uit Azië: 20,0% kwam uit China.¹⁹ De andere meest voorkomende landen waren Ecuador (9,8%), Marokko (8,7%), Roemenië (7,7%), Nigeria (7,1%) en Ghana (6,0%). Ongeveer 42,6% van de slachtoffers waren vrouwen en de gemiddelde leeftijd lag achteraan de twintig (29,3 jaar).

-
- 14 Door een gebrek aan empirische studies, is er weinig informatie terug te vinden in de literatuur betreffende de kenmerken van slachtoffers van mensenhandel. De meeste studies hebben bovendien een niet-representatieve omvang en bieden slechts een 'snap shot'. Bovendien ligt de nadruk meestal op leeftijd en geslacht en niet op de socio-economische status of op andere aspecten van hun leven in de herkomstlanden. Ten slotte focussen de meeste onderzoeken zich nog steeds op de problematiek van seksuele uitbuiting van vrouwen. Zie ook: F. Lackzo, *Human Trafficking: The Need for Better Data*, 2002, consulteerbaar via: <http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=66>
- 15 Voor een overzicht van het mensenhandelprobleem in de Oost-Europese landen die recent lid geworden zijn van de EU en van Roemenië en Bulgarije, zie o.a. IOM, *Identification and Protection Schemes for Victims of Trafficking in Persons in Europe. Tools and Best Practices*, 2005, 144 p.
- 16 Deze vaststelling wordt grotendeels bevestigd door recente cijfers van Europol (EUROPOL, *Trafficking of Human Beings for Sexual Exploitation in the EU: a Europol Perspective*, January 2006, 2).
- 17 Voor een recent overzicht van de mensenhandel- en -smokkelproblematiek van Nigeria naar Europa zie IOM, *Migration, Human Smuggling and Trafficking from Nigeria to Europe*, 2006, 72 p. Voor een algemene bespreking van mensenhandel in Afrika, zie UNICEF, *Trafficking in Human Beings, especially women and children, in Africa*, 2003, 81 p.
- 18 IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe*, 2005, 550 p.
- 19 Meestal wordt gesproken van "Chinese migranten" of "gesmokkelde Chinezen", maar het is van belang om in gedachten te houden dat deze "Chinezen" vrijwel steeds van kleine deeltjes van China afkomstig zijn en dan meestal nog slechts uit specifieke delen van een bepaalde provincie. De redenen voor deze specifieke plaatsen van oorsprong, moeten gezocht worden in historische bewegingspatronen in de context van kustlocaties (R. SKELDON, "Trafficking: A Perspective from Asia", *International Migration 2000*, Vol. 38, N° 3, 14, met uitgebreide bibliografie betreffende mensenhandel in Azië).

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

Binnen de groep economisch uitgebuite slachtoffers was er wel verschil naar gemiddelde leeftijd. Slachtoffers uit China en Marokko waren gemiddeld drie jaar ouder dan het algemeen gemiddelde. De slachtoffers uit Nigeria en Ghana daarentegen waren heel jong: ze waren acht jaar jonger dan het algemeen gemiddelde.²⁰ Het gaat hier wellicht om jongemannen die naar België zijn gelokt met als belofte dat ze een voetbalcarrière zouden kunnen uitbouwen (cfr. infra).

Meer dan de helft van de gesmokkelde slachtoffers was afkomstig uit Azië (57,5%), met als belangrijkste landen opnieuw China (22,6%), maar ook Iran (13,4%), India (7,0%) en Irak (5,9%). Eén vierde van de gesmokkelde slachtoffers kwam uit Europa en binnen de Europese groep was de Albanese nationaliteit het meest vertegenwoordigd. Er waren iets meer mannen in een smokkelsituatie dan vrouwen en de gemiddelde leeftijd situeerde zich halfweg de twintig (27 jaar).

In tegenstelling tot economische uitbuiting behoorden de Chinese slachtoffers, samen met de Irakese, tot de jongste groep: gemiddeld waren Chinese en Irakese slachtoffers respectievelijk 1,2 en 3,5 jaar jonger dan het algemeen gemiddelde. De Iranese en Indische slachtoffers van smokkel waren respectievelijk bijna twee en drie jaar ouder dan het gemiddelde.

Slachtoffers van seksuele uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, waren doorgaans afkomstig van een plattelandstad en woonden samen met hun ouders en/of familie. Blijkbaar biedt het feit dat het slachtoffer in het herkomstland nog met de familie samenwoont vaak geen afdoende bescherming tegen uitbuiting.²¹ De meeste slachtoffers waren nog vrijgezel en hadden geen kinderen.

Voornamelijk de slachtoffers uit Nigeria volgden dit levenspatroon: 90% woonde samen met ouders en/of familie, 97% was vrijgezel en 90% had geen kinderen. Bij de Oost-Europese slachtoffers was er meer diversiteit: een vijfde van de Bulgaarse en Oekraïense slachtoffers woonde alleen; een vijfde van de Oekraïners was getrouwd en 47% had één kind. De aanwezigheid van alleenstaande moeders onderstreept de socio-economische kwetsbaarheid van deze specifieke groep.²²

Bij de slachtoffers van economische uitbuiting volgde de meerderheid dezelfde familiale situatie, toch woonde ook één vijfde samen met partner en was één vierde getrouwd.

20 Dit kan verklaard worden door meerdere factoren, waaronder het disproportionele aantal kinderen binnen de Nigeriaanse bevolking (44% is jonger dan 19 jaar) en het hoge aantal wezen als gevolg van het Aids-probleem, zie UNODC, *Measures to Combat Trafficking in Human Beings in Benin, Nigeria and Togo*, United Nations Global Programme Against Trafficking in Human Beings, 2005, sectie 2.4 (niet gepubliceerd).

21 De meest kwetsbare meisjes zijn degenen die, hoewel ze bij familie wonen, thuis weinig liefde en veiligheid ervaren en mishandeld, verwaarloosd of misbruikt zijn. Ze zijn vaak afkomstig uit gebroken gezinnen en vertonen veelal wegloupgedrag. In vele van die gezinnen is er bovendien sprake van werkloosheid en ziekte van ouders (zie o.a. NATIONAAL RAPPOORTEUR MENSENHANDEL (NRM), *Derde Rapportage Mensenhandel*, Den Haag, Bureau NRM, 2004, p. 77). Ook twee geïnterviewde Roemeense vrouwen gaven aan dat ze Roemenië verlieten omwille van familiale problemen (man of vader met een alcoholprobleem, overleden moeder, ex-echtgenoot die haar en haar familie lastig viel, ...)

22 Zie b.v. voor wat betreft Albanese slachtoffers: IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe, o.c.*, 62.

bijlage - onderzoek

Ook bij de Nigeriaanse slachtoffers die economisch werden uitgebuit woonde 60% samen met ouders en/of familie, maar één vijfde woonde alleen. De meerderheid was echter ook vrijgezel en kinderloos. De helft van de Chinese slachtoffers woonde ook bij de ouders en/of familie, maar 36,4% woonde samen met de partner en 13,6% woonde alleen. De meerderheid was getrouwd (57,7%) en 60% had één of meer kinderen.

De gesmokkelde slachtoffers hadden min of meer dezelfde levenssituatie als de economisch en seksueel uitgebuite slachtoffers, maar ook 40% woonde samen met hun partner en was getrouwd en bovendien had een vierde van hen één kind.

Bijna 60% van de Chinezen in een smokkelsituatie woonde bij de ouders en/of familie, ongeveer één derde woonde samen met de partner. Maar in tegenstelling tot de Chinezen in economische uitbuiting was de meerderheid vrijgezel (62,5%) en had geen kinderen (60,7%).

De Ecuadoraanse slachtoffers wijken het meest af van het doorsnee profiel van gesmokkelde slachtoffers: 73,3% leefde samen met partner, 46,7% was getrouwd en 71,4% had één of meerdere kinderen.

Opmerkelijk is dat de helft van de slachtoffers van seksuele uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, niet kon voorzien in een eigen inkomen en grotendeels leefde ten laste van hun ouders. Al dan niet voorzien in eigen inkomen was echter verschillend naargelang nationaliteit. De meeste van de Albanese slachtoffers zijn afkomstig uit arme tot zeer arme economische achtergronden.²³ Dit beantwoordt aan de algemene veronderstelling dat armoede een centrale factor is in de kwetsbaarheid voor uitbuiting. Nochtans is een preciaire financiële situatie niet altijd de doorslaggevende 'push' factor. Geweld, misbruik en conflicten binnen het gezin, kortom niet-stabiele sociale omgevingen, zijn ook een belangrijke factor in de keuze van slachtoffers om te migreren. Bovendien is niet enkel een misbruikende omgeving een mogelijke push factor, maar wensen vele ouders van slachtoffers dat hun kinderen naar het buitenland vertrekken om werk te zoeken, in de oprechte overtuiging dat migratie een succesvolle overlevingsstrategie is.²⁴

Uit de profielschets blijkt immers dat inkomenloze slachtoffers voornamelijk uit Albanië (91,7%) en Moldavië (100%) kwamen en ook uit Bulgarije (58,5%) en Roemenië (63,3%). Daarentegen voorzag de meerderheid van de Russische slachtoffers (63,2%), 45,0% van de Nigeriaanse en 50,0% van de Oekraïense slachtoffers wel in een eigen inkomen door loonarbeid of zelfstandige activiteit. Wellicht is dit verschil in inkomen te verklaren door een leeftijdsverschil: slachtoffers uit Albanië, Moldavië en Roemenië zijn vaak nog heel jong en konden nog niet voorzien in een eigen inkomen.

De meerderheid van de economisch uitgebuite slachtoffers (56,8%) voorzag wel in een eigen inkomen, hoewel ook hier verschillen zijn naargelang nationaliteit.

23 *Ibid.*,63.

24 IOM, *Who is the next victim? Vulnerability of Young Romanian Women to Trafficking in Human Beings*, Bucharest, 2003, 50-51.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

Zo had 80% van de Nigerianen, 77% van de Marokkanen en 75% van de Roemenen wel een eigen inkomen. Meer dan de helft van de slachtoffers uit Ecuador en 70% uit Ghana had geen eigen inkomen en leefde ten laste van de ouders. Bij de Chinese slachtoffers was de inkomenssituatie verdeeld: 58% voorzag in een eigen inkomen en 30% niet.

Ook bij de gesmokkelde slachtoffers had 58% een inkomen, hetzij door loonarbeid hetzij door zelfstandige activiteit, maar opnieuw is er een verschil tussen de nationaliteiten.

Chinese, Iranese en Albanese slachtoffers hadden meestal een eigen inkomen. De helft van de Indische slachtoffers en één derde van de Ecuadoraanse slachtoffers kon echter niet voorzien in een eigen inkomen.

b. Motivatie en beloftes

Een analyse van de motivatie van slachtoffers om hun herkomstland te verlaten vereist een basiskennis van hedendaagse migratietheorieën. Een groot deel van de slachtoffers van mensenhandel zijn in feite economische migranten die op legale of illegale wijze naar een vreemd land trekken in een poging om aan armoede of discriminatie te ontsnappen, om hun levensstandaard te verbeteren of enkel maar om te kunnen overleven.²⁵ De fenomenen mensenhandel en –smokkel vormen bovendien een nieuwe uitdaging voor traditionele migratietheorieën.²⁶ Een theoretisch inzicht in de redenen waarom en hoe personen migreren is met andere woorden essentieel, niet alleen om de onderstaande cijfers beter te kunnen beoordelen, maar ook voor de ontwikkeling van effectieve en doelgerichte preventie- en begeleidingsstrategieën.

In elk geval is het moeilijk om algemene bevindingen te formuleren betreffende de precieze motieven van migranten. Illegale immigratie is een uiterst complex gegeven en de motieven kunnen enorm variëren naargelang de demografische kenmerken, de nationaliteit en het herkomstland, de geografische ligging en persoonlijke omstandigheden.²⁷

Migratietheorieën hebben als doel vanuit een bepaalde benadering een verklaring te bieden voor het migratieproces. Dit migratieproces kan omschreven worden als de complexe set van factoren en interacties die leiden tot

25 Zie o.a. GLOBAL COMMISSION OF INTERNATIONAL MIGRATION (GCIM), *Irregular migration, state security and human security*, September 2005, 33 p. (consulteerbaar via www.gcim.org); ANTI-SLAVERY INTERNATIONAL, *The migration-trafficking nexus*, The Printed Word (UK), 2003, 27 p.

26 J. SALT, "Trafficking and Human Smuggling: A European Perspective", *International Migration* (2000), Vol. 38, N° 3, 35-36.

27 *Ibid.*, 47.

bijlage - onderzoek

internationale migratie en die de richting ervan beïnvloeden.²⁸ Binnen de huidige onderzoeken – die in wezen interdisciplinair zijn – en debatten betreffende migratie, kan een onderscheid gemaakt worden tussen drie algemene benaderingen.²⁹

Het *neoklassieke economische perspectief* heeft zijn antecedenten in de negentiende-eeuwse statistische wetten betreffende migratie, die in wezen algemene stellingen waren, los van enige feitelijke migratiebeweging. Deze algemene verklaringen leven vandaag voort en benadrukken de tendensen van populaties om van druk naar weinig bevolkte gebieden of van lage inkomens- naar hoge inkomensgebieden te trekken (de zogenaamde ‘push-pull’ theorieën). Dit model benadrukt voornamelijk de individuele beslissing om te migreren, gebaseerd op een rationele vergelijking tussen de relatieve kosten en baten van het verblijf in de herkomststreek of een verhuus naar alternatieve bestemmingen.³⁰ Neoklassieke theorieën worden vaak bekritiseerd als zijnde te simplistisch en ongeschikt om feitelijke migratiebewegingen te verklaren, aangezien ze geen rekening houden met historische ervaringen, noch met familie- of gemeenschapsfactoren.³¹

In de jaren zeventig van de vorige eeuw ontstond het *historisch-structurele perspectief* als een alternatieve benadering van internationale migratie. Deze theorie had zijn intellectuele wortels in de Marxistische politieke economie en benadrukte de ongelijke verdeling tussen economische en politieke macht in de wereldeconomie, waarbij migratie hoofdzakelijk aanzien werd als een manier om goedkoop arbeidskapitaal te mobiliseren. De historisch-structurele benadering werd echter op zijn beurt bekritiseerd als zijnde te éénzijdig en ontoereikend om een afdoende verklaring te bieden voor de grote complexiteit van hedendaagse migratie.³²

Uit dergelijke kritieken ontstond een nieuwe benadering, de *migratie-systeemtheorie*, die tracht een brede kring van disciplines te omvatten en alle dimensies van het migratiefenomeen in acht te nemen. Deze theorie heeft als algemeen uitgangspunt dat migratiebewegingen ontstaan uit vroegere linken tussen herkomst- en bestemmingslanden, gebaseerd op kolonisatie, politieke invloed, handel, investeringen of culturele banden. Het basisbeginsel is dat elke migratiebeweging kan verklaard worden als zijnde het resultaat van interagerende macro- en microstructuren, die op hun beurt verbonden zijn door tussenliggende mesostructuren.³³

De macrostructuren omvatten de politieke economie van de wereldmarkt, interstatelijke relaties en de wetten en praktijken, ontwikkeld door herkomst- en bestemmingslanden om migratietheorieën te controleren. Een dergelijke migratiecontrolepolitiek is terug te vinden in het huidige beleid van de meeste Westerse regeringen. Nochtans is er een groeiende consensus dat een controlepolitiek illegale immigratie niet kan voorkomen, integen-

28 S. CASTLES & MILLER, *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, Third Edition, Basingstoke – New York, Palgrave Macmillan, 2003, 21.

29 Naast deze drie algemene benaderingen, bestaan nog vele andere theorieën, zoals ‘new economics of labour migration’, ‘dual labour market theory’, ‘world systems theory’ en ‘migration networks’ (voor een overzicht zie: J. ARANGO, *Theories of International Migration*, in D. JOLY (ed.), *International Migration in the New Millennium. Global Movement and Settlement*, Research in Migration and Ethnic Relations Series, Warwick, Ashgate, 2004, 15-35 (met bibliografie).

30 J. ARANGO, *o.c.*, 18.

31 S. CASTLES & MILLER, *o.c.*, 22-25.

32 *Ibid.*, 25-26.

33 *Ibid.*, 26-28.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

deel.³⁴ Georganiseerde misdaad richt zich op elke markt waar de “opportuniteit” om winst te maken aanwezig is. Welnu, een restrictief migratiebeleid kan een ideale voedingsbodem vormen voor een illegale immigratiemarkt. Minder mogelijkheden tot legale migratie, in combinatie met sterke “push- en pull” factoren brengen migranten ertoe steeds wanhopiger middelen te gebruiken om te migreren en maken hen tezelfdertijd kwetsbaarder dan ooit voor mensenhandelaars.³⁵ In die zin wordt steeds vaker de vraag gesteld of de migratiecontrole- en categorisatiepolitiek van vele staten niet het echte probleem vormen en de trafikanten en smokkelaars niet veeleer een symptoom zijn van het mensenhandelprobleem, eerder dan de oorzaak ervan.³⁶

De microstructuren zijn de informele sociale netwerken³⁷, ontwikkeld door de migranten zelf. Ze omvatten persoonlijke verhoudingen, familiepatronen, vriendschap- en gemeenschapsbanden en wederzijdse hulp in economische en sociale aangelegenheden. Familie en gemeenschap zijn hierbij cruciale begrippen, aangezien dergelijke banden vaak zorgen voor het financiële en culturele kapitaal dat migratie mogelijk maakt. Sociale netwerken zorgen er bovendien voor dat migratiebewegingen, éénmaal gestart, zelfonderhoudende processen worden, waarbij migrantengroepen hun eigen sociale en economische infrastructuur ontwikkelen.³⁸ Onderzoek naar mensenhandel bij illegale Oost- Europese vrouwelijke migrantenarbeiders heeft uitgewezen dat de fundamentele factor die bepaalt of men al dan niet verzeild geraakt in een netwerk van mensenhandel, de mogelijkheid is tot legale migratie, gekoppeld aan een ontwikkeld sociaal netwerk.³⁹

De tussenliggende mesostructuren krijgen voornamelijk de laatste jaren toenemende aandacht in migratieonderzoeken. Steeds vaker wordt vastgesteld dat bepaalde individuen, groepen of instellingen een rol aannemen als bemiddelaar tussen migranten en politieke of economische instellingen. Op die manier kan een soort ‘migratie-industrie’ ontstaan, bestaande uit rekruteringsorganisaties, advocaten, smokkelaars en andere tussenpersonen. Deze personen kunnen zowel helpers als uitbuiters zijn van migranten. Voornamelijk in situaties van illegale migratie of bij overaanbod van potentiële migranten kan de uitbuitende rol dominant worden, waardoor de migrant zichzelf soms in een vreemd land gestrand ziet zonder werk of middelen en waarbij mensenhandel vaak het tragische gevolg is.

Zonder de fenomenen illegale immigratie en mensenhandel gelijk te schakelen of het beleid inzake beide fenomenen te vermengen, moet een geïntegreerd anti-mensenhandelbeleid, dat de bescherming van de slachtoffers als een prioriteit vooropstelt, voldoende aandacht besteden aan maatregelen op het vlak van migratie. Uit

34 GCIM, *Migrants in the global labor market*, September 2005, 14-15.

35 COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, Report of Experts Group on Trafficking in Human Beings, Brussels, 22 December 2004, p. 148.

36 A. CROSBY, *Boundaries of Belonging, Reflections on Migration Policies into the 21st Century*, Inter Pares Occasional Paper, No. 7, June 2006, 13 p. (www.interpares.ca)

37 Voor een meer gedetailleerde bespreking van sociale netwerken binnen migratiebewegingen, zie E. VASTA, *Informal Employment and Immigrant Networks: A Review Paper*, Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS), University of Oxford, 2004, 26 p.

38 S. CASTLES & MILLER, *O.C.*, 28

39 J. DAVIES, *The role of Migration Policy in creating and sustaining trafficking harm*, Migration Research Centre, University of SUSSEX, 2002, 3.

bijlage - onderzoek

voorgaande theorieën blijkt dat dergelijke maatregelen namelijk het potentieel hebben om mensenhandel substantieel te verminderen door enerzijds de mogelijkheden tot legale arbeidsmigratie uit te breiden en anderzijds de sociale- en mensenrechten van immigranten in de landen van bestemming structureel te verbeteren.⁴⁰

De belangrijkste motivatie bij seksueel uitgebuite slachtoffers was de hoop op een betere levensstandaard. Daarnaast speelden ook andere motivaties een rol: het vinden van aantrekkelijk werk, geld verdienen voor de familie en geen of onvoldoende inkomen in land van herkomst. Dwang en ontvoering kwam slechts in 8,6% van de gevallen voor. Ongeveer 8% van de slachtoffers van seksuele uitbuiting had een relatie met de rekruteur. Slechts 1,7% zocht betere omstandigheden binnen de prostitutiesector.

Uit de profielschets blijkt dat dwang en ontvoering enkel voorkwamen bij slachtoffers uit Oost- Europa: Albanië (16,7%), Roemenië (12,8%), Bulgarije (12%), Moldavië (11,1%) en Oekraïne (10,0%). Voornamelijk Albanese (38,9%) en Bulgaarse (12%) slachtoffers hadden een relatie met de rekruteur.

Werk was de belangrijkste belofte die werd gemaakt t.a.v. slachtoffers van seksuele uitbuiting (69%): ze zouden aan de slag kunnen in de prostitutiesector (27,2%) of de horeca (25,3%). Een vijfde werd verblijfsdocumenten, een huwelijk of het volgen van studie beloofd. Uit de data komt duidelijk naar voor dat het lang voorgehouden stereotiepe beeld, waarbij mannelijke migranten beschouwd werden als actief en avontuurlijk en hun vrouwelijke tegenhangers als eerder passief, dwaas en naïef, niet met de werkelijkheid overeenstemt. Niet erkennen dat vrouwen vrijwillig kiezen om te migreren, miskent volledig de huidige economische realiteit, waarbij vrouwen net zozeer als mannen een actieve bijdrage leveren aan het gezinsinkomen.⁴¹

Werk in de prostitutiesector kwam als belofte voor bij de helft van de Bulgaarse slachtoffers (53,3%), maar ook bij 29,5% van de Russische en 20% van de Roemeense slachtoffers werd deze belofte gemaakt. De horecasector was de beloofde tewerkstellingsplaats bij 36% van de Roemenen en Russen en 26,7% van de Bulgaren.

Werk was niet de belangrijkste belofte bij de slachtoffers uit Nigeria en Albanië. Aan 43% van de Nigerianen werd beloofd dat ze een studie of vorming zouden kunnen volgen en aan één vijfde werd transport beloofd. Aan 55% van de Albanese werd de belofte van een huwelijk gedaan.

Het zoeken naar aantrekkelijk werk (40,5%), geld verdienen voor een betere levensstandaard (33,3%) en geld verdienen voor de familie (21,6%) waren de belangrijkste motivaties bij slachtoffers van economische uitbuiting.

40 KONING BOUDEWIJNSTICHTING, *Belgisch mensenhandelbeleid. Status Questionis, evaluatie en toekomstopties*, Brussel, december 2006.

41 IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe, o.c.*, 33

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

Het vinden van aantrekkelijk werk was vooral bij slachtoffers uit Nigeria (92,3%) en Ghana (72,7%) de belangrijkste motivatie.⁴² Bij de andere slachtoffers uit Marokko⁴³, Ecuador en China was het verdienen van geld de belangrijkste motiverende factor.

Ook bij economische uitbuiting vormde werk de belangrijkste belofte (51,0%), met arbeid in het huishouden of de horeca als belangrijkste tewerkstellingsplaatsen. Opvallend is dat aan 27,1% van de slachtoffers een sportcarrière werd beloofd.

Uit de profielschets blijkt dat de belofte om een sportcarrière uit te bouwen voornamelijk voorkwam bij de Nigerianen en Ghanezen en vermoedelijk hangt dit nauw samen met de motivatie van deze nationaliteiten, namelijk het vinden van aantrekkelijk werk. Bovendien zijn er in deze landen sinds enkele jaren een aantal makelaars uit de voetbalwereld actief die constant op zoek zijn naar jong en goedkoop voetbaltalent.

De motivatie van gesmokkelde slachtoffers wijkt enigszins af van de andere problematieken: alhoewel ook geld belangrijk is – één vijfde meldde geld voor een betere levensstandaard en 10% geen of onvoldoende inkomen als motivatie – duidde een vierde als motivatie de optie 'andere' aan en vertrok 23,6% omwille van politieke onrust in land van herkomst.

Bij de profielschets vallen toch wat verschillen op in motivatie tussen de nationaliteiten. Politieke onrust kwam voornamelijk voor bij slachtoffers uit Iran (60,9%), maar ook bij 23,1% van de Albanen en 22,2% van de Indiërs. Zelden werd deze aangehaald door slachtoffers uit China en Ecuador want bij hen was geld de belangrijkste motivatie. Opvallend is dat 15,4% van de Albanen en 9,1% van de Chinezen gedwongen en/of ontvoerd was.

Ten aanzien van gesmokkelde slachtoffers werd voornamelijk de mogelijkheid tot reizen beloofd (88%) en meer precies het regelen van transport. Werk en andere beloftes kwamen zelden voor bij slachtoffers van smokkel.

c. Rekrutering

In 86% van de gevallen van seksuele uitbuiting ging het initiatief uit van de rekruteur. Opmerkelijk is dat in sommige landen, zoals Bulgarije, de rekrutering meestal gebeurt door een koppel, waarbij de vrouw doorgaans het slachtoffer rekruteert, terwijl de man zorgt voor het vervoer.⁴⁴ Een recente studie naar de kwetsbaarheid en

42 De voornaamste push-factoren voor vrouwen en kinderen die afkomstig zijn uit West-Afrika, zijn het moeilijke socio-economische leefmilieu en diepgewortelde armoede, regionale ongelijkheden en inadequate tewerkstellingsprogramma's of inkomstengenererende activiteiten, voornamelijk voor de jeugd in landelijke gebieden (UNODC, *Measures to Combat Trafficking in Human Beings in Benin, Nigeria and Togo, o.c.*, sectie 2.4.).

43 Voor een meer uitvoerige beschrijving van de socio-economische motieven van migratie vanuit Noord-Afrika, zie M. BALDWIN-EDWARDS, "Between a Rock & a Hard Place: North Africa as a Region of Emigration, Immigration & Transit Migration", *Review of African Political Economy* (2006), No. 108, 311-324.

44 IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe, o.c.*, 177.

bijlage - onderzoek

profielen van Roemeense slachtoffers van mensenhandel, kwam tot de bevinding dat de Roemeense bevolking vrij goed op de hoogte is van de stereotiepe trafikant. Wanneer een bepaalde persoon echter dit stereotiepe beeld doorbreekt en een job voorstelt, dan neemt het risico voor uitbuiting toe aangezien dergelijke personen niet met dezelfde argwaan bekeken worden.⁴⁵

De ronselaar als initiatiefnemer kwam voornamelijk voor bij de slachtoffers uit Nigeria (98,3%) en Bulgarije (91,8%). Bij de Russische, Moldavische en Oekraïense slachtoffers lag in respectievelijk 38,5%, 25,0% en 33,3% van de gevallen het initiatief bij het slachtoffer zelf.

Het contact tussen de ronselaar en het slachtoffer gebeurde bij seksuele uitbuiting voornamelijk via kennissen (33,7%). In de combinatie smokkel en seksuele uitbuiting werd het contact gelegd in uitgaanswijken en/of uitgaansgelegenheden (30,8%).

De Nigeriaanse slachtoffers legden voornamelijk contact via kennissen (48,3%) en ook via familie (25,9%). Familie was zelden een contactpersoon bij de andere nationaliteiten. Contact via kennissen was echter ook de belangrijkste manier bij Roemeense (38,9%) en Russische (29,2%) slachtoffers. Bij meer dan 30% van de Bulgaarse en Albanese slachtoffers werd contact gelegd in uitgaanswijken of -gelegenheden.

Voor de meerderheid van de slachtoffers van seksuele uitbuiting (51,9%) was de ronselaar een onbekende, voor bijna één vijfde was het een goede kennis en 14,5% had zelfs een intieme relatie met de ronselaar. Rekrutering door "echtgenoten", "partners", "verloofden" en "vriendjes" is een vaak voorkomende methode in Oost-Europa, die overeenstemt met de in Nederland gekende "lover boy" methode (pooiers die meisjes via verleidingstactieken inpalmen om hen op den duur in de prostitutie uit te buiten).

Loverboys richten zich vaak op meisjes met een negatief en diffuus zelfbeeld en die hunkeren naar liefde en geborgenheid, waardoor ze gevoelig zijn voor de aandacht van jongens die hen (aanvankelijk) welkome aandacht schenken (liefde, verering, geld en een spannende 'glamorous lifestyle'). *Hierdoor realiseren deze slachtoffers zich niet altijd dat ze uitgebuit worden, of 'voelen' ze zich niet uitgebuit.*⁴⁶ Rekrutering door intieme partners is dan ook een zeer effectief controlemiddel en verhindert zowel ontsnapping als reïntegratie.

Voornamelijk de Russische (72,0%) en Oekraïense (77,8%) slachtoffers hadden geen specifieke relatie met de ronselaar. Bij de slachtoffers uit Nigeria was de ronselaar in 28,8% van de gevallen een goede kennis en 10% zelfs familie. Een familiale relatie kwam zelden voor bij andere nationaliteiten. Opvallend is dat de meerderheid van de Albanese slachtoffers (66,7%) een intieme relatie had met hun rekruteur.⁴⁷ Ook bij een vijfde van de Roemeense en Moldavische slachtoffers was de rekruteur de partner. De 'lover boy' methode wordt ook bevestigd door sleutelfiguren uit de politie en hulpverlening.

45 IOM, *Who is the next victim? Vulnerability of Young Romanian Women to Trafficking in Human Beings*, o.c., 6-7.

46 NRM, *Derde Rapportage Mensenhandel*, Den Haag, Bureau NRM, 2004, p. 77.

47 Zie ook IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe*, o.c., 67.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

De rekruteur voorzag voornamelijk in transport (63,0%), maar ook reisdocumenten (35,6%) en een voorschot van reisonkosten (20,7%) en voor een deel werd ook een job of contract geregeld (16,3%).

In vergelijking met de andere nationaliteiten hadden de Nigeriaanse slachtoffers meer nood aan een reisregeling: 90% had een regeling m.b.t. transport, voor 82,8% werden reisdocumenten geregeld en 42,2% kreeg een voorschot op reisonkosten. In vergelijking met de andere slachtoffers waren er meer Russische slachtoffers (23,3%) die een regeling hadden m.b.t. werk en/of een contract. Slechts voor weinig Oekraïense en Albanese slachtoffers werd een dergelijke regeling getroffen.

De meest voorkomende nationaliteit van de rekruteurs bij slachtoffers van seksuele uitbuiting was de Nigeriaanse. In de combinatie met smokkel was er een even groot aantal rekruteurs afkomstig uit Albanië. Bij seksuele uitbuiting was in 76% van de gevallen de nationaliteit van het slachtoffer dezelfde als die van de rekruteur. De volgende nationaliteiten rekruteerden enkel bij hun landgenoten: Nigeria, Bulgarije, Rusland, Polen, Brazilië en Ecuador. Opvallend is dat de Albanese rekruteurs niet enkel ronselden bij hun eigen landgenoten, maar ook rekruteerden bij personen uit Roemenië, Polen, Moldavië, Oekraïne en zelfs uit Spanje, Italië, Rusland, Joegoslavië en de Dominicaanse Republiek.

Uit de profielschets blijkt dat, hoewel de Albanese rekruteurs ook ronselden bij andere nationaliteiten, Albanese slachtoffers meestal door een landgenoot werden geronseld (85,7%). De helft van de Oekraïners daarentegen werd door andere nationaliteiten geronseld (25,0% door Albanese rekruteurs en 12,5% door rekruteurs uit Marokko of Joegoslavië).

Ook bij economische uitbuiting lag het initiatief voornamelijk bij de rekruteur (73,3%). Een vierde van de slachtoffers nam zelf het initiatief.

Alle Nigeriaanse slachtoffers van economische uitbuiting werden aangeworven op initiatief van de rekruteur, dat is ook het geval voor 87,5% van de Ecuadoraanse, 85,7% van de Marokkaanse en 81,8% van de Ghanese slachtoffers. Bij de Roemenen en Chinezen was er toch respectievelijk 27,3% en 45,2% van de slachtoffers die zelf het initiatief nam.

Bij economische uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, gebeurde het contact met de rekruteur meestal via kennissen en in een vijfde van de gevallen via mond aan mond reclame. Bij economische uitbuiting verliep in één vierde van de gevallen het contact ook via familie en bij de helft was de categorie 'andere' aangeduid.

In tegenstelling tot de Nigeriaanse seksueel uitgebuite slachtoffers, waarvan 25,9% contact legde via de familie, is dit het geval bij slechts 10% van de Nigeriaanse economisch uitgebuite slachtoffers. De meerderheid van de Nigerianen (60%), maar ook de Ecuadoranen (42,9%) en Roemenen (45,5%) gebruikten 'andere' kanalen om contact te leggen met de rekruteur. Familie (35,7%) en kennissen (28,6%) waren belangrijke contactkanalen voor slachtoffers uit Marokko.

bijlage - onderzoek

Voor de meerderheid van de economisch uitgebuite slachtoffers was de rekruteur een onbekende (56,6%), voor 18% was het een goede kennis en voor 12% ging het om een zakelijke relatie. Deze laatste vorm kwam niet of weinig voor in de andere problematieken.

De rekruteur was voornamelijk een onbekende bij de Chinese slachtoffers. Een zakelijke relatie kwam voor bij 30% van de Ghanezen en 18,2% van de Nigerianen.

Een vijfde van de rekruteurs bij economisch uitgebuite slachtoffers was afkomstig uit China, daarnaast waren er ook een aantal Ecuadoraanse, Marokkaanse en zelfs Belgische rekruteurs. In 75% van de gevallen stemde de nationaliteit van de rekruteur overeen met die van het slachtoffer. De rekruteurs die enkel ronselden bij landgenoten hadden de Chinese, Ghaneze, Indische of Kameroense nationaliteit.

Alle Chinese en Ecuadoraanse slachtoffers werden door hun landgenoten geronseld.

In tegenstelling tot de twee andere problematieken lag het initiatief bij smokkel voornamelijk in de handen van de slachtoffers zelf (63%).

Gesmokkelde slachtoffers uit Ecuador en Albanië wijken hier van af: in respectievelijk 83,3% en 61,5% van de gevallen was het toch de rekruteur die het initiatief nam.

Ongeveer 38% van de gesmokkelde slachtoffers werd via familie of kennissen in contact gebracht met de rekruteur. In 40% van de gevallen verliep het contact minder persoonlijk, namelijk in de uitgaanswijken of –gelegenheden of via mond aan mond reclame.

Respectievelijk 43% en 32% van de Indiërs en Chinezen kwam in contact met hun rekruteur via mond aan mond reclame. Bij Iraniërs daarentegen verliep het contact via kennissen (47%) en familie (29%) en ook bij een derde van de Albanen verliep het contact via kennissen. De Ecuadoranen legden voornamelijk contact tijdens het uitgaan (40%).

Voor 85% van de gesmokkelde slachtoffers was de rekruteur een volstrekt onbekende.

Voornamelijk bij de slachtoffers uit Iran (100%), India (88,9%) en Ecuador (90%) was de rekruteur een onbekende. Bij de Chinese slachtoffers was de rekruteur in 6,3% van de gevallen een goede kennis, bij 3,1% was het familie en bij 3,1% ging het om een zakelijke relatie. Bij 7,7% van de Albanen was de rekruteur de partner of een goede kennis.

De rekruteur regelde voornamelijk transport (80,7%) en reisdocumenten (43,9%) voor het slachtoffer. Zelden regelde de rekruteur een voorschot op de reisonkosten, waaruit we kunnen afleiden dat de meeste gesmokkelde slachtoffers in staat waren hun eigen reiskosten te betalen en/of beroep deden op andere financieringskanalen.

Transport was de belangrijkste regeling en kwam voor bij 88,1% van de Chinezen, 80% van de Iraniërs en 81,3% van de Albanen. Reisdocumenten waren ook belangrijk voor slachtoffers uit China (57,1%), Ecuador (56,3%) en India (46,2%).

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

Meer dan één vierde van de rekruteurs had de Chinese nationaliteit, maar ook personen uit Ecuador, Iran en Albanië ronselden slachtoffers. In 80% van de gevallen stemde de nationaliteit van de rekruteur overeen met die van het slachtoffer. De nationaliteit stemde precies overeen bij de rekruteurs uit China, Ecuador, Iran, India, Congo-Kinshasa, Rusland en Turkije.

Enkel in een smokkelsituatie zijn er gegevens bekend over de kenmerken van de passeurs. De meerderheid van de passeurs had één nationaliteit en meestal waren de passeurs afkomstig uit China en Albanië. Net zoals de Chinese rekruteurs hielpen Chinese passeurs enkel hun landgenoten. Albanese passeurs daarentegen smokkelden ook andere nationaliteiten zoals Roemenen, Afghanen, Ecuadorianen en Macedoniërs.

d. Plaats van uitbuiting

Een algemene vaststelling die reeds vroeger gedaan werd, is dat het type arbeid en de specifieke locatie van tewerkstelling in belangrijke mate gedetermineerd worden door het land van uitbuiting. Zo werken vele slachtoffers die naar Frankrijk en Italië gesmokkeld werden in straatprostitutie, terwijl slachtoffers in Duitsland of Oostenrijk vaak in bars en bordelen werken.⁴⁸

Voor 77% van de slachtoffers van seksuele uitbuiting startte het slachtofferverhaal al in het land van herkomst; 15% werd pas in België uitgebuit.

Voornamelijk voor de Nigeriaanse en Bulgaarse slachtoffers startte het slachtofferverhaal reeds in het land van herkomst. Voor een vijfde van de Albanese en een vierde van de Oekraïners begon de uitbuiting pas in België en 14,3% van de Albanese en 20% van de Oekraïense slachtoffers waren al uitgebuit in een tussenbestemming, net zoals ongeveer 16% van de Roemeense en 11,1% van de Russische slachtoffers.

Slachtoffers van seksuele uitbuiting vinden we terug in de grootsteden Antwerpen (21,6%) en Brussel (36,2%), alhoewel er een verschil is tussen nationaliteiten.

De helft van de Nigeriaanse slachtoffers werd in Antwerpen uitgebuit, terwijl de helft van de Bulgaarse slachtoffers in Brussel terecht kwam.

Een aantal sleutelfiguren geven aan dat doordat de aanpak van de prostitutie in de grootsteden repressiever is en de controles strenger, er een verschuiving is naar het ondergrondse circuit maar ook naar kleinere steden zoals Kortrijk en naar het platteland (streek van Limburg).

De problematiek seksuele uitbuiting heeft het hoogste aantal slachtoffers dat ook in een ander land dan België werd uitgebuit (26,1%), in combinatie met smokkel is dit nog meer (32,8%). De meeste van hen werden in deze andere landen ook tewerkgesteld in de prostitutiesector. Bij loutere seksuele uitbuiting waren de slachtoffers

48 IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe*, o.c., 72.

bijlage - onderzoek

meestal afkomstig uit Bulgarije, Roemenië, Nigeria of Albanië en deze werden gedwongen tot prostitutie in Italië, Duitsland, Spanje, Nederland en Frankrijk.

Uit de profielschets blijkt dat 63,6% van de Albanese slachtoffers werd gedwongen tot prostitutie in een ander land dan België (meestal was dit Italië). Bij de Roemenen werd 30% elders uitgebuit (in meer dan de helft van de gevallen was dat ook in Italië). Spanje kwam voornamelijk voor bij de Nigeriaanse en Bulgaarse slachtoffers. Een sleutelfiguur bij de politie bevestigt dat Albanese slachtoffers ook meestal uitgebuit werden in Italië en dat Nigeriaanse slachtoffer vaak in Spanje reeds werden uitgebuit.

Het bestaan van 'roteren' zou kunnen verklaren waarom in de problematiek van seksuele uitbuiting de meeste slachtoffers voorkomen die in een ander land werden uitgebuit. Regelmatig verplaatsen de uitbuiters de slachtoffers om te vermijden dat de slachtoffers contact zoeken met of sympathie opwekken bij de lokale bevolking of instanties en bovendien voldoet de nieuwe toevoer van slachtoffers ook aan de vraag van de klanten om 'vers bloed'.

In de combinatie met smokkel gaat het om slachtoffers met de Albanese, Nigeriaanse of Roemeense nationaliteit die meestal in Italië werden uitgebuit.

Uit de profielschets van slachtoffers die zowel werden gesmokkeld als seksueel uitgebuit blijkt dat de helft van Oost-Europese origine is. Opnieuw werden Albanese slachtoffers voornamelijk uitgebuit in Italië (60%), maar ook in Griekenland, (20%), Albanië zelf (6,7%) en Frankrijk (6,7%). Ook de Moldavische en Roemeense slachtoffers kwamen terecht in Italië, maar ook in Albanië, Duitsland, Joegoslavië of Frankrijk.

Voor de meerderheid van de economisch uitgebuite slachtoffers begon het slachtofferverhaal reeds in het herkomstland en voor 15% pas in België.

Net zoals bij seksuele uitbuiting begon het slachtofferverhaal in het herkomstland bij de Nigerianen (100%), maar ook bij de Ecuadoranen (94,4%), Ghanezen (90,9%) en Chinezen (88,2%). Voor 43,8% van de Marokkanen en één vijfde van de Roemenen begon de uitbuiting pas in België.

Economische uitbuiting kwam het meest voor in Brussel. Zelden werden deze slachtoffers ook uitgebuit in een ander land.

Uitbuiting in Brussel kwam voornamelijk voor bij slachtoffers uit Ghana (71,4%), Roemenië (55,6%) en Marokko (42,9%). Geen enkel van de Chinese slachtoffers werd aangetroffen in Brussel, maar wel in Antwerpen (18,8%), Charleroi (12,5%) en overall verspreid in België (van de kust tot de Ardennen). Het is niet omdat er geen Chinese slachtoffers worden aangetroffen in Brussel dat er geen economische uitbuiting zou zijn in deze bevolkingsgroep. Hun aantal is cijfermatig niet zichtbaar enerzijds omdat het Chinese milieu zeer gesloten is en uitbuiting onzichtbaar is voor de instanties, anderzijds is het mogelijk dat uitbuiting bij Chinezen geen prioriteit is in Brussel en/of wordt de problematiek van economische uitbuiting bij Chinezen op een sociaalrechtelijke manier vervolgd en kunnen de slachtoffers niet in aanmerking komen voor het slachtofferstatuut mensenhandel.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

Net zoals bij de overige twee problematieken begon het slachtofferverhaal van de gesmokkelde slachtoffers meestal in het land van herkomst. Voor 9,4% begonnen de problemen in een tussenbestemming en ongeveer 13% ondervond pas problemen in België.

Voor de meeste slachtoffers uit India, Irak en China en ook voor de meeste Iraniërs begon het smokkelverhaal al in het land van herkomst. Bij 25% van de Albanese slachtoffers begon het pas in België en bij 18,8% in een tussenbestemming. Belangrijke uitzondering hierop zijn de Ecuadoranen: voor 62,5% begon het verhaal pas in België.

Aangezien bij loutere smokkel er zich geen uitbuitingsituatie voordoet, is er voor deze problematiek geen informatie over de plaats van uitbuiting in België of elders.

e. Kenmerken uitbuiters

Bij seksuele uitbuiting is, net zoals bij de rekruteurs, de meest voorkomende nationaliteit van de uitbuiters de Nigeriaanse en de Albanese. In combinatie met smokkel was de helft van de uitbuiters van Albanië en een derde van Nigeria afkomstig. In ongeveer 60% van de gevallen was de nationaliteit van de uitbuiters gelijk aan die van het slachtoffer⁴⁹ (voornamelijk uitbuiters met Nigeriaanse, Bulgaarse en Roemeense nationaliteit). Maar net zoals bij de Albanese rekruteurs, waren de Albanese uitbuiters niet enkel actief ten aanzien van hun landgenoten, maar ook ten aanzien van slachtoffers uit Roemenië, Polen, Litouwen, Moldavië, Rusland, Oekraïne, Bulgarije, Tsjechië, Spanje en Griekenland.

Uit de profielschets blijkt dat slachtoffers uit Rusland en Roemenië niet enkel door hun landgenoten werden uitgebuit, maar ook door diverse andere nationaliteiten. Russische slachtoffers hadden, naast hun landgenoten, ook uitbuiters uit Albanië (30%) en België, Armenië, Joegoslavië of Litouwen (elk 10%). De meerderheid van de uitbuiters van de Roemeense slachtoffers was Roemeens (54,5%), maar 31,8% kwam uit Albanië en 4,5% uit België, Turkije of Joegoslavië.

De meest voorkomende nationaliteiten bij de uitbuiters van slachtoffers van economische uitbuiting waren de Chinese (23,8%), Belgische (17,9%), Ecuadoriaanse (11,9%), Marokkaanse (9,5%), Ghanese (6,0%) en Roemeense (4,8%). In 60% van de gevallen was de nationaliteit van de uitbuiters gelijk aan die van het slachtoffer. De Chinese en Ecuadoriaanse uitbuiters waren uitsluitend actief ten aanzien van landgenoten. Belgische uitbuiters waren actief ten aanzien van personen uit diverse landen: Brazilië, Nigeria, Roemenië, Kameroen, Kazakstan, Marokko, Mali en Polen.

Alle Chinese, Ecuadoriaanse en Ghanese slachtoffers werden door landgenoten uitgebuit. De uitbuiters van Nigeriaanse slachtoffers hadden allemaal de Belgische nationaliteit en bij de Marokkanen en Roemenen had respectievelijk 12,5% en 37,5% een Belgische uitbuiters.

49 Deze vaststelling blijkt ook uit andere studies (zie o.a. IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe, o.c.*, 550 p.).

bijlage - onderzoek

Meer dan één vijfde van de slachtoffers werd uitgebuit door bedrijven en meestal waren die van Chinese origine.

De meerderheid van de Chinese slachtoffers (58,6%) werd door een bedrijf van Chinese origine uitgebuit. Het bedrijf is meestal een restaurant, maar het kan ook een constructie- of transportbedrijf zijn. Een uitbouter als bedrijf kwam ook voor bij één vierde van de Roemeense slachtoffers: het bedrijf was dan van Belgische of Franse oorsprong; bij 27,3% van de Marokkaanse slachtoffers was het bedrijf meestal een pittabar van Belgische of Marokkaanse origine of was de deze onbekend. Geen enkele uitbouter van slachtoffers uit Ecuador, Nigeria en Ghana was een bedrijf.

Smokkel gaat niet gepaard met een uitbuitings situatie en bijgevolg werden er geen kenmerken van uitbuiters geregistreerd.

f. Uitbuitingsfactoren, controlemiddelen en schuld ⁵⁰

Volgens de meerderheid van de seksueel uitgebuite slachtoffers stemden de reis- en werkomstandigheden niet overeen met wat beloofd was.

Een vijfde van de Albanese slachtoffers van seksuele uitbuiting gaf aan dat de omstandigheden wel overeenkwamen met de gemaakte beloftes.

Slachtoffers van seksuele uitbuiting waren voornamelijk ontevreden over het type arbeid dat ze moesten uitvoeren; ook het loon en de arbeidsomstandigheden waren belangrijke uitbuitingsfactoren. Ongeveer 15% werd verkocht, een praktijk die zelden voorkwam bij de andere problematieken. Sleutelfiguren bevestigen dat het doorverkoop van slachtoffers inderdaad weinig voorkomt bij economische uitbuiting en meer courant is bij seksuele uitbuiting.

Het type arbeid was voornamelijk voor de Nigerianen, Oekraïeners en Roemenen niet zoals beloofd. Het verkopen van het slachtoffer was een praktijk die voorkwam bij bijna alle Oost- Europese nationaliteiten: bijna één vierde van de Roemenen, één vijfde van de Bulgaren en Moldaviërs en 16,7% van de Russen werd verkocht. Uitzondering zijn de Albanese slachtoffers: geen enkel van hen werd verkocht. Bepaalde sleutelfiguren hebben vragen bij deze laatste stelling omdat in de praktijk er wel gevallen bekend zijn van Albanese slachtoffers die werden verkocht. Uitbuiters van o.a. Albanese slachtoffers dreigen vaak met verkoop om het slachtoffer onder bedwang te houden, maar meestal wordt dit dreigement niet uitgevoerd. Voor het slachtoffer is het bovendien niet altijd duidelijk of ze al dan niet verkocht zijn geweest en vaak is dit gebaseerd op een vermoeden.

De slachtoffers werden het meest gecontroleerd door het achterhouden van geld. Ook technieken gericht op de fysieke persoon van het slachtoffer werden gebruikt: bedreiging, constante controle, beperken van de vrijheid van

50 Voor een uitgebreide beschrijving van de wijze waarop slachtoffers van mensenhandel worden geworven, uitgebuit en onder druk gehouden, kan verwezen worden naar NATIONAAL RAPPOORTEUR MENSENHANDEL, *Mensenhandel. Eerste rapportage van de Nationaal Rapporteur*, Den Haag, Bureau NRM, 2002, 231 p.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

bewegen⁵¹ en zelfs fysieke mishandeling; Het gebruik van voodoo was een controlemiddel dat enkel voorkwam bij seksuele uitbuiting en niet bij de andere problematieken.

Een algemene vaststelling in verschillende landen is wat kan omschreven worden als de toegenomen professionalisering van de mensenhandelindustrie, waarbij de trafikanten een strategische beslissing nemen om minder geweld te gebruiken en toenemend beroep te doen op meer subtiele vormen van controle en dwang, zoals het betalen van een minimumloon, het voorzien van kledij en zelfs het beperkt toelaten van vrije tijdsbesteding en vrijheid van beweging.⁵²

Controleren door voodoo was een praktijk die voornamelijk werd toegepast bij Nigerianen: 53,1% van hen werd op die manier gecontroleerd.⁵³

Ongeveer 40% van de seksueel uitgebuite slachtoffers had schulden: de grootste schuldeiser was de uitbuiters (21,2%), gevolgd door de rekruteur (13,8%). Zelden hadden deze slachtoffers schulden bij hun familie en/of vrienden en/of kennissen. De schulden hadden voornamelijk betrekking op vervoerskosten (44,3%) en bijna één vierde moest zich vrijkopen, zogenaamde schuldbinding. Vrijkopen is een schuld die niet voorkwam bij de andere problematieken. Drie vierden van de slachtoffers moest de schuld nog afbetalen. Een sleutelfiguur binnen de politie gaf aan dat rekruteurs onmogelijk schuldeisers kunnen zijn omdat deze meestal al uitbetaald zijn, ofwel op voorhand door het slachtoffer ofwel door de trafikanten die het slachtoffer verder 'begeleiden'.

De meerderheid van de slachtoffers uit Albanië, Roemenië en Bulgarije had geen schulden. De helft van de Russische slachtoffers had wel schulden en die schuld had voornamelijk betrekking op vervoer maar één derde moest zich ook vrijkopen. Bij de Nigerianen had 81% schulden: 43,5% van hen moest zichzelf vrijkopen en 32,6% had schulden m.b.t. vervoer.

Zichzelf moeten vrijkopen is zowel bij Russische als bij Nigeriaanse slachtoffer een praktijk die vaak voorkomt. Maar er is ook een belangrijk verschil: de Nigeriaanse slachtoffers werken tot hun schuld is afbetaald en daarna worden ze effectief vrijgelaten; de Russische slachtoffers daarentegen betalen zagezegd hun schuld, maar de kans is klein dat ze zich ooit zullen losmaken van hun uitbuiters.

51 Het beperken van de vrijheid van beweging is een trend die in toenemende mate wordt vastgesteld (voornamelijk bij seksuele uitbuiting) en die wellicht het gevolg is van een toename in alertheid van politiediensten. Meisjes worden hierbij opgesloten in appartementen waar de klanten worden ontvangen, of worden door de pooier van de ene afspraak naar de andere gebracht, waarbij de afspraken via telefoon of internet gemaakt worden (EUROPOL, *Trafficking of Human Beings for Sexual Exploitation in the EU: a Europol Perspective*, January 2006, 2).

52 IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe*, o.c., 457.

53 Bij de werving van slachtoffers uit Afrika – en vooral Nigeria – wordt geregeld misbruik gemaakt van rituelen om hen onder controle te krijgen en te houden. Handelaren sluiten, veelal in overleg met de ouders, een overeenkomst met vrouwen of meisjes om hen tegen betaling naar Europa te brengen. De mondelinge afspraken worden bezegeld met rituelen, die vaak plaatsvinden in aanwezigheid van een lokale priester, bij heiligdommen of op het kerkhof en waarbij de slachtoffers beloven hun 'schuld' te zullen aflossen, hun naam, herkomst of de naam van de handelaren nooit te noemen, zeker niet aan de politie, en te gehoorzamen aan hun 'madame'. De voodooaan maakt dat de vrouwen doen wat hen wordt opgedragen (NRM, *Derde Rapportage Mensenhandel*, Den Haag, Bureau NRM, 2004, p. 85).

bijlage - onderzoek

De meerderheid van de economisch uitgebuite slachtoffers gaf aan dat de werk- en/of reisomstandigheden niet overeenkwamen met de verwachtingen.

De uitbuitingsfactoren hadden meestal betrekking op de werkomstandigheden: er was grote ontevredenheid over het loon, maar ook over de arbeids- en verblijfsomstandigheden. Opmerkelijk weinig slachtoffers waren ontevreden over het type arbeid dat ze moesten uitvoeren; blijkbaar waren de meeste slachtoffers van economische uitbuiting op voorhand goed op de hoogte over het soort werk dat ze zouden moeten verrichten.

Uit de profielschets blijkt dat de uitbuiting van de Ecuadoriaanse slachtoffers groter was dan bij de andere nationaliteiten: 89% was ontevreden over het loon, 83,3% kloeg over de arbeidsomstandigheden, 33% was niet akkoord met de verblijfsomstandigheden en 20% was niet opgezet met het type arbeid dat ze moesten verrichten. Weinig Chinese slachtoffers waren ontevreden over het type arbeid (5,4%), blijkbaar wisten ze wat voor werk ze gingen uitvoeren, enkel het loon en de arbeidsomstandigheden waren niet zoals beloofd. Een sleutelfiguur binnen de politie beaamt dat Chinese slachtoffers vaak goed op de hoogte zijn over het werk dat ze moeten uitvoeren, dat het ook niet in hun aard ligt om in opstand te komen tegen de uitbuiting en dat ze vaak gedwee de slechte arbeidsomstandigheden ondergaan.

Geld achterhouden was de belangrijkste controletechniek bij slachtoffers van economische uitbuiting. Daarnaast richtten de controlemiddelen zich ook op de fysieke persoon van het slachtoffer: bedreigingen van het slachtoffer zelf en/of zijn/haar familie, constante controle en/of beperken van de vrijheid en/of zelfs lichamelijke mishandeling.

Ecuadorianen werden niet alleen zwaarder uitgebuit, maar blijkbaar ook zwaarder gecontroleerd dan andere nationaliteiten: bij 61,1% werd geld achtergehouden, 61,1% werd bedreigd, 50% werd fysiek mishandeld, 44,4% constant gecontroleerd, 38,9% had geen vrijheid van bewegen en bij 27,8% werden documenten ingehouden en/of hun familie bedreigd. In tegenstelling tot seksuele uitbuiting werd bij de economisch uitgebuite slachtoffers van Nigeriaanse afkomst (allen mannen) geen voodoo toegepast. Bij hen waren de meest toegepaste technieken het achterhouden van geld (69,2%) en het inhouden van documenten (38,5%). Chinese slachtoffers werden het minst gecontroleerd.

Slechts 30% van de economisch uitgebuite slachtoffers had schulden. De trafikanten (15,2%) waren de belangrijkste schuldeisers maar, in tegenstelling tot seksueel uitgebuite slachtoffers, had een aantal van de economische uitgebuite slachtoffers ook schulden t.a.v. familie en/of vrienden en/of kennissen. Hun schuldenlast had meestal betrekking op vervoerskosten en de meerderheid (76,7%) had zijn schulden nog niet afgelost.

De Ecuadorianen waren de grootste schuldenaars. Iets minder dan de helft had schulden: één vierde aan trafikanten en één vijfde aan familie, vrienden en/of anderen. Ongeveer 37% van de Chinese slachtoffers had ook schulden, voornamelijk aan de trafikanten (26,6%), maar ook aan familie en anderen (9,9%). Ook één derde van de Ghanezen had schulden en de schuldeisers waren allemaal rekruteurs. Bij de Marokkanen en Roemenen had de meerderheid geen schulden en de schuldeisers

bijlage - onderzoek

waren voornamelijk trafikanten. In tegenstelling tot seksuele uitbuiting had de meerderheid van Nigerianen (84,6%) geen schulden en als er schulden waren dan was dat uitsluitend ten aanzien van familie.

De reisomstandigheden waren voor 82% van de gesmokkelde slachtoffers niet zoals beloofd. Toch was 18% wel tevreden.

Uit de profielschets blijkt dat 27,3% van de Chinese en 33,3% van de Irakese slachtoffers vond dat de omstandigheden wel overeenstemden met de beloftes.

De grootste ontevredenheid had betrekking op de reisomstandigheden, daarnaast duidde een vijfde van de slachtoffers ook de categorie 'andere' aan en had 18% ook problemen met de verblijfsomstandigheden. Aangezien bij mensensmokkel in principe geen arbeid wordt beloofd, werden het type arbeid, loon of arbeidsomstandigheden heel zelden als factor vermeld en bijna nooit werd een slachtoffer verkocht.

Het inhouden van documenten was het meest toegepaste controlemiddel bij gesmokkelde slachtoffers. Mogelijk worden deze documenten ingehouden en gebruikt om andere personen over te brengen. Regelmatig werden ze echter ook bedreigd en beperkt in hun vrijheid en werd hun geld achtergehouden.

Binnen de groep economisch uitgebuite slachtoffers werd ten aanzien van de Chinese slachtoffers het minst controlemiddelen gebruikt. Uit de profielschets van de gesmokkelde slachtoffers blijkt echter dat tegen de Chinese groep het meest controletechnieken werd gebruikt: 57% werd belemmerd in hun vrijheid van bewegen, de helft miste zijn/haar documenten, bij een derde werd zijn/haar familie bedreigd, 28,6% werd constant gecontroleerd en 23,8% werd zelf bedreigd of lichamelijk mishandeld. Het minste dwang werd uitgeoefend op de Indische slachtoffers. Bedreiging t.a.v. de familie wordt vaak gebruikt bij gesmokkelde Chinese slachtoffers en veelal worden ze tweemaal slachtoffer omdat de smokkel uitmondt in een uitbuitingssituatie. Doordat ze nog schulden hebben aan de smokkelaar in China, 'de slangekop', zoeken ze werk in België en komen ze vaak terecht in Chinese restaurants waar ze ook nog eens economisch worden geëxploiteerd.

Ongeveer 67% van de gesmokkelde slachtoffers had geen schulden. De overige gesmokkelde slachtoffers hadden schulden t.a.v. trafikanten (22%) (vnl. de rekruteur) en slechts 9,7% had schulden aan familie, vrienden en/of kennissen. Vervoerskosten vormden de grootste schuldvorm bij slachtoffers van smokkel. Een groot deel van hen (90%) had deze schuld nog niet afgelost.

De meerderheid van de slachtoffers van Iran (95%), Albanië (76,9%), India (75%) en Ecuador (64%) had geen schulden. Het percentage Chinezen dat schulden had, is groter bij smokkel (64,8%) dan bij economische uitbuiting (37%): 48,6% van de gesmokkelde Chinezen had schulden ten aanzien van de trafikanten en 16,2% ten aanzien van familie, vrienden, kennissen en/of anderen.

Volledigheidshalve dient opgemerkt dat niet alleen illegaal verblijvende of werkende personen vatbaar zijn voor uitbuiting. In Nederland werd vastgesteld dat vrouwen die via een (schijn)huwelijk of –relatie met een in Nederland verblijvende man over een afhankelijke verblijfsstatus beschikken en om die reden in Nederland

bijlage - onderzoek

mogen werken, bijzonder kwetsbaar zijn voor uitbuiting en vaak door hun partner worden aangezet of gedwongen om in de prostitutie te werken. Bovendien worden zij bij controles niet gemakkelijk als slachtoffer herkend: ze verblijven en werken immers legaal en komen, uit angst voor het verlies van de partner en de bijhorende verblijfsstatus, ook niet snel naar buiten met hun verhaal. Vooral Zuid-Amerikaanse vrouwen zouden op die manier uitgebuit worden.⁵⁴

g. Begeleidings- en integratieproces

De databank bevat gegevens over de instantie die het slachtoffer doorverwees, de situatie waarin het slachtoffer zich bevond bij de opstart van de begeleiding en het soort documenten dat hij/zij bij zich had bij aankomst in België. Het begeleidingsproces heeft betrekking op de opvang (residentieel of ambulante) van de slachtoffers in deze centra en het al dan niet toepassen van bijkomende psychische of medische begeleiding. Het integratieproces wordt gemeten aan de hand van volgende onderdelen: de opleiding die eventueel werd gevolgd tijdens de begeleiding, het al dan niet voltooiën van deze opleiding, de arbeid die eventueel werd verricht tijdens de procedure en het al dan niet participeren aan socio-culturele activiteiten binnen de regio. We willen hier echter benadrukken dat deze indicatoren ontoereikend zijn om uitspraken te doen over de integratiegraad van een persoon. Deze indicatoren geven ons een eerste indicatie over hoe het integratieproces van het slachtoffer verloopt of is verlopen, maar andere gegevens zijn nodig om een werkelijk beeld te kunnen vormen over de mate van integratie van een persoon. Iemand kan immers Frans leren zonder les te volgen en iemand die de taak van huismoeder opneemt, is niet perse minder geïntegreerd dan iemand die werkt. Bovendien moeten we ook rekening houden met beleidscontexten: sinds twee jaar is in Vlaanderen het Inburgeringsdecreet van kracht⁵⁵ dat iedere nieuwkomer verplicht om Nederlandse les te volgen en hieruit zou men verkeerdelijk kunnen concluderen dat slachtoffers bij Payoke meer geïntegreerd zijn dan in de andere centra.

Zowel bij seksuele als economische uitbuiting was de lokale politie de belangrijkste doorverwijsinstantie, gevolgd door de federale politie en privé personen. Bij smokkel was de federale politie (61,1%) veruit de belangrijkste doorverwijzer en dan pas de lokale politie (ongeveer 20%).

De lokale politie komt meer voor als doorverwijsinstantie bij economische en seksuele uitbuiting omdat ze de meeste controles uitvoeren en georganiseerd werken rond bepaalde sectoren of buurten. De federale politie daarentegen werkt eerder rond de grenzen of de verplaatsing van personen (spoorwegpolitie, (lucht)havenpolitie) en onderscheppen daardoor wellicht meer slachtoffers van smokkel.

In de drie problematieken had de meerderheid een illegaal statuut bij de opstart van de begeleiding. Bij economische uitbuiting waren er ook statuten die niet voorkwamen bij andere problematieken zoals diplomatiek personeel, au pair of personen tewerkgesteld met een arbeidskaart. Ongeveer 10% van de gesmokkelde slachtoffer had het statuut van kandidaat-politiek vluchteling.

54 NRM, *Derde Rapportage Mensenhandel*, Den Haag, Bureau NRM, 2004, p. 83-84.

55 Sinds 1 april 2004 is in Vlaanderen het inburgeringsdecreet van kracht. Personen die begeleid worden door een Vlaams onthaalcentra en een BIVR witte kaart van 6 maanden bezitten, vallen onder de verplichte inburgering. Het inburgeringstraject omvat een cursus maatschappelijke oriëntatie, een cursus Nederlands voor Anderstaligen (NT2) en een loopbaanoriëntatie.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

De meeste slachtoffers van zowel seksuele als economische uitbuiting hadden documenten bij zich op het moment van aankomst in België. Bij seksuele en economische uitbuiting had 70% identiteitsdocumenten bij zich en een vijfde zowel identiteits- als verblijfsdocumenten. De meerderheid van deze documenten waren authentiek. De helft van de gesmokkelde slachtoffers had geen papieren bij zich: het is mogelijk dat hun documenten werden gebruikt om andere mensen over te brengen (zie supra), het is ook mogelijk dat slachtoffers hun gebruikte documenten na aankomst vernietigen of achterhouden; het niet bezitten van identiteitsdocumenten is immers een belemmering voor repatriëring. Van de gesmokkelde slachtoffers met documenten had de meerderheid van de documenten betrekking op de identiteit, waarvan de helft authentiek was en ongeveer 40% vervalst.

De duur van de begeleiding, hetzij residentieel, hetzij ambulante, is afhankelijk van de gerechtelijke procedure en er is dus geen minimum of maximum voorzien. Indien het gerechtelijk dossier grotendeels is opgebouwd alvorens daders en slachtoffers worden geïntercepteerd, is de kans groot dat de zaak snel zal worden behandeld door de rechtbank en zal de duur van de begeleiding kort zijn.

Residentieel opvang wordt voorzien wanneer het slachtoffer geen onderdak heeft of omwille van zijn/haar veiligheid. Meestal wordt binnen het team van het centrum overlegd over de stopzetting van de residentieel opvang en de overgang naar ambulante begeleiding. Iemand die de residentieel opvang wil verlaten, wordt niet tegenhouden, maar wordt wel gestimuleerd om in ambulante begeleiding te gaan.

Slachtoffers van seksuele uitbuiting werden meestal opgevangen in een residentieel structuur (85,7%) die werd georganiseerd door het centrum zelf. De meerderheid verbleef minder dan een maand (38,6%) in de residentieel opvang en weinig van hen bleven meer dan 6 maanden. In vergelijking met andere problematieken was bij economische uitbuiting het percentage dat residentieel werd opgevangen klein (73,5%), maar de meerderheid van diegenen die wel werden opgevangen bleven tussen de vier en zes maanden (47%). Gesmokkelde slachtoffers werden meestal wel residentieel opgevangen (84%) maar 45% van hen kwam terecht in een ander onthaalhuis. Aangezien de vluchthuizen van Payoke en Pag-asa enkel voor vrouwen zijn en slachtoffers van smokkel meestal mannen zijn, wordt voor hen andere opvangcentra aangesproken. Bovendien verbleef meer dan de helft van de gesmokkelde slachtoffers (53,8%) minder dan een maand in residentieel opvang.

Uit de analyse blijkt dat slachtoffers van seksuele uitbuiting en smokkel vaak minder dan een maand in de residentieel opvang verblijven en een mogelijke verklaring is de grote uitval in deze twee groepen. Geïntercepteerde gesmokkelde slachtoffers hebben vaak België niet als eindbestemming en een deel van hen verlaat heel snel de opvang om hun reis verder te zetten. Seksueel uitgebuite slachtoffers worden vaak voor de keuze gezet: ofwel worden ze onmiddellijk gerepatriëerd ofwel leggen ze een verklaring af en stemmen ze in met een opname in het centrum. Voor de meerderheid is de laatste optie de meest evidente keuze en een deel van hen zal ook zo snel mogelijk het opvanghuis willen verlaten en terugkeren naar het milieu.

Recent stelt één bepaald centrum vast dat de residentieel verblijfsduur is gedaald en dat dit te wijten is aan de toename van slachtoffers van economische uitbuiting. Deze slachtoffers zijn vaak ouder dan de doorsnee bewoner, meer autonoom en wensen ook sneller zelfstandig te wonen.⁵⁶

bijlage - onderzoek

Heel weinig slachtoffers deden beroep op speciale begeleidingsvoorzieningen: 10% van de seksueel uitgebuite, 16,2% van de economische uitgebuite en 8,7% van de gesmokkelde slachtoffers. Meestal werd in alle problematieken geopteerd voor initiatieven m.b.t. begeleid wonen.

De overgang van residentiële naar ambulante opvang werd meestal georganiseerd door de centra zelf, zowel voor seksuele en economische uitbuiting als voor smokkel. Qua duur van de ambulante begeleiding waren er bij seksuele uitbuiting twee extreme groepen: voor 60% was de ambulante begeleiding al na minder dan zes maanden afgelopen, maar voor 27,3% duurde de begeleiding tussen één en drie jaar. Slechts een klein percentage volgde de middenweg van een behandeling tussen de zes maanden en een jaar. Ook bij gesmokkelde slachtoffers komt hetzelfde patroon naar voor: 55,8% was minder dan zes maanden in ambulante begeleiding, 31% bleef tussen de één en drie jaar de begeleiding volgen en slechts een klein percentage volgde de middenweg. Bij economische uitbuiting vinden we dit patroon niet terug: ongeveer 30% volgde een begeleiding van minder dan zes maanden of een begeleiding tussen de één en drie jaar, maar ook één vijfde volgde de tussenweg van zes maanden tot een jaar. Op de ambulante begeleiding staat geen maximum. Deze wordt beëindigd als de procedure is afgelopen (ofwel door regularisatie, ofwel doordat de zaak wordt geseponeerd) of bij grote wijzigingen (vb: verhuis van het slachtoffer naar een andere stad).

In de drie problematieken volgden heel weinig slachtoffers een specifieke psychische begeleiding. Vooreerst omdat psychologische begeleiding onbekend of een taboe is voor bepaalde slachtoffers. Bovendien is de toegang tot de psychologische begeleiding beperkt: een minderheid van de psychologen is bereid om te werken met tolken en er zijn lange wachtlijsten bij diegenen die wel met tolken willen werken. Tenslotte zijn psychologische problemen vaak onderdrukt en komen deze pas later naar boven als meer levensbelangrijke en pertinente problemen zijn opgelost (vb: verkrijgen van een permanente verblijfstitel) en dus meestal als de begeleiding door het centrum reeds is afgelopen.

Ruim 70% van de seksueel uitgebuite slachtoffers had wel een specifiek medisch probleem en de meerderheid hiervan leed aan een combinatie van verschillende ziekten: zowel een SOA, een gynaecologisch probleem, als TBC. Iets minder dan de helft van de economisch uitgebuite slachtoffers was ziek en daarvan was voor de meerderheid de restcategorie 'andere' aangeduid. Ongeveer 60% van de gesmokkelde slachtoffers had een medisch probleem: bij één vierde was ook de optie 'andere' aangeduid, 12,3% had een gynaecologisch probleem en ongeveer 10% werd zowel behandeld voor een SOA, een gynaecologisch probleem, als TBC. Het percentage TBC is vrij groot, maar dit wil niet zeggen dat al deze slachtoffers tuberculose hebben, omdat het vaak louter betrekking heeft op een TBC-test. Vanuit het beleid is het immers verplicht om iedereen die residentieel wordt opgevangen te testen op TBC en dit wordt dan als TBC geregistreerd.

Uit de analyse van de integratie-indicatoren besluiten we voorzichtig dat de wil en/of de kans om te integreren bij economisch uitgebuite slachtoffers groter was dan bij de slachtoffers van de twee andere problematieken. Bij economische uitbuiting vinden we immers het hoogste percentage dat één of andere opleiding volgde (63%) en bovendien had 35% ook de opleiding voltooid. Daarentegen had meer dan de helft van de seksueel uitgebuite slachtoffers en gesmokkelde slachtoffer geen opleiding gevolgd en maakte slechts één vierde deze opleiding ook af. Een mogelijke verklaring voor het hoog percentage slachtoffers van seksuele uitbuiting en smokkel die geen opleiding volgden of hun opleiding niet afwerkten, is de grote uitval bij deze twee groepen (cfr. supra: residentiële opvang is ook korter bij deze twee groepen).

bijlage - onderzoek

In alle problematieken volgde de meerderheid van de slachtoffers uitsluitend een taalopleiding. Maar toch volgde ongeveer één vijfde van de slachtoffers van economische uitbuiting de combinatie taalopleiding en beroepsvorming en combineerde 13,8% dit met een globaal integratieproject. Iets meer slachtoffers van seksuele uitbuiting volgde een Nederlandse taal cursus dan een Franse. Bij economische uitbuiting volgde de meerderheid Frans. Wellicht komt dit doordat bij Surya de meerderheid van de opnames slachtoffers van economische uitbuiting betreft en aangezien Surya in het Franstalige landsgedeelte ligt, is het logisch dat de slachtoffers Franse les volgen. De helft van de gesmokkelde slachtoffers volgde een Nederlandse en 44% een Franse taal cursus.

Weinig slachtoffers verrichtten arbeid tijdens de procedure, maar ook hier merken we dat slachtoffers van economische uitbuiting het voortouw namen of sneller werk vonden: 28,8% voerde wel werk uit en slechts 10,3% van de seksueel uitgebuite slachtoffers en 16% van de gesmokkelde slachtoffers was bereid of had de mogelijkheid om werk te verrichten. Bovendien waren de slachtoffers van economische uitbuiting ook meer bereid of hadden ze meer kansen om in te gaan op het aanbod van socio-culturele activiteiten in de streek (40%). Bij seksuele uitbuiting en smokkel was respectievelijk slechts 17,8% en 20% bereid of in de mogelijkheid om hieraan te participeren.

h. Afloop begeleiding

Het percentage afgesloten dossiers was het grootst bij de problematieken smokkel (84,5%) en seksuele uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel (71,8% en 83,0%). Bij economische uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, was het percentage afgesloten dossiers lager (48,4% en 52,2%).

Bij seksuele uitbuiting was de aankomstverklaring van drie maanden (AV) de meest voorkomende administratieve status bij het afsluiten van de begeleiding. Slechts een beperkt percentage van de seksueel uitgebuite slachtoffers beschikte bij afsluiting over een tijdelijk (17,2%) of onbeperkt (19,2%). Bewijs van inschrijving in het Vreemdelingenregister (BIVR). AV is de meest voorkomende status omdat seksuele uitbuiting een hoge uitval kent (cfr. supra) en een groot deel van de slachtoffers in de eerste drie maanden het systeem verlaten. De combinatie van seksuele uitbuiting met smokkel geeft op dit vlak een ander beeld: 28,8% van de slachtoffers beschikte bij afsluiting over een onbeperkt BIVR.

Bij smokkel beschikte een groot aantal slachtoffers bij afsluiting over een Bevel om het grondgebied te verlaten (BGV). Gesmokkelde slachtoffers krijgen meestal een BGV van vijf dagen, zodat een OCMW-uitkering kan worden aangevraagd en de opvang van het slachtoffer kan worden gefinancierd. Maar smokkel kent ook een hoge uitval (cfr. supra): vele gesmokkelde slachtoffers verdwijnen na een paar dagen en de begeleiding wordt dan stopgezet met BGV als administratieve status.

Bij economische uitbuiting was de meest voorkomende administratieve status een onbeperkt BIVR (31,2%). Bij de combinatie van economische uitbuiting met smokkel was dit percentage nog groter (35,0%).

Bij alle problematieken werd de begeleiding in meer dan 60% van de gevallen voortijdig afgebroken. Een uitschieter in dit opzicht is de problematiek van seksuele uitbuiting waar in 81,8% van de dossiers de begeleiding voortijdig afgebroken werd.

bijlage - onderzoek

Een belangrijke vaststelling is dat in bijna alle problematieken (de verdwijning van) het slachtoffer de voornaamste oorzaak was van de voortijdige stopzetting van de begeleiding (met als uitschieter smokkel waar in 66% van de dossiers het slachtoffer verdween en wellicht de 'reis' verder zette naar de geplande eindbestemming (VK of VS)). Het hoge aantal verdwijningen is wellicht voor een deel te verklaren door het feit dat vele slachtoffers die zich niet vrijwillig aanbieden maar die geïntercepteerd worden, hun dromen zien uiteenspatten door toedoen van de politie. Hoewel de meeste slachtoffers vinden dat ze goed behandeld worden door de politie, is het voor velen moeilijk om te vatten wat er juist gebeurt en waarom ze geïntercepteerd zijn, wat vaak leidt tot een soort argwaan ten aanzien van de autoriteiten. Hierbij komt dat vele migranten vaak goed doordachte plannen hebben en zeer hardnekkig vasthouden aan het bereiken van hun doel.⁵⁷

Een vaststelling eigen aan alle problematieken is het aanzienlijke aantal gevallen waar de begeleiding voortijdig afgebroken werd door de begeleidende centra (voornamelijk wegens de terugkeer van het slachtoffer naar het milieu of wegens het systematisch niet naleven van het intern reglement). Klasseringen zonder gevolg door het parket van het gerechtelijk dossier lagen ook vaak aan de basis van een voortijdige stopzetting van de begeleiding, voornamelijk in gevallen van economische uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel (24,1% en 35,7%). Met uitzondering van de problematiek smokkel, al dan niet in combinatie met economische uitbuiting, was een voortijdige afsluiting van de begeleiding ook vaak het gevolg van een vrijwillige terugkeer van het slachtoffer naar diens land van herkomst.

Zoals reeds hoger vermeld is het aantal dossiers waarin de begeleiding van het slachtoffer afgesloten werd met een verblijf van onbeperkte duur bij alle problematieken beperkt. In die gevallen waar een onbeperkte verblijfsvergunning toch verkregen werd, betrof het bij alle problematieken, met uitzondering van economische uitbuiting in combinatie met smokkel, meestal het definitief statuut mensenhandel.

Het aantal slachtoffers dat op het ogenblik van afsluiting van de begeleiding eigen inkomsten genoot door tewerkstelling in het kader van de begeleidingsprocedure is laag in het geval van seksuele uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel (9,3% en 8,5%), iets hoger bij smokkel (15,1%) en is het hoogst bij economische uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel (21,4% en 22,7%). De meeste slachtoffers bij alle problematieken ontvingen een O.C.M.W.-uitkering (van 40,1% bij smokkel tot 59,1% bij economische uitbuiting in combinatie met smokkel). Een aanzienlijk aantal slachtoffers binnen elke problematiek had geen enkel inkomen bij afsluiting van de begeleiding (van 18,2% bij economische uitbuiting in combinatie met smokkel tot 35,5% bij smokkel).

Ongeveer de helft van de slachtoffers van smokkel en seksuele uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, werd residentieel opgevangen bij het afsluiten van de begeleiding. Bij economische uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, woonde het grootste deel van de slachtoffers alleen bij afsluiting van de begeleiding. Bij alle problematieken, met uitzondering van economische uitbuiting in combinatie met smokkel, woonde 10% tot 15% van de slachtoffers bij zijn/haar partner wanneer de begeleiding werd afgesloten.

57 I. DERLUYN en E. BROEKAERT, "On the Way to a Better Future: Belgium as a Transit Country for Trafficking and Smuggling of Unaccompanied Minors, *International Migration* (2005), Volume 43 (4), 42. Deze studie was het resultaat van een analyse van 1.093 dossiers van niet-begeleide minderjarigen (NBM), die geïntercepteerd werden in de haven van Zeebrugge tussen januari 2000 en augustus 2004, gecombineerd met participerende observatie in het bureau van de scheepvaartpolitie

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

i. Gerechtelijke procedure

Het grootste aantal dossiers van seksuele uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, werd behandeld door de gerechtelijke instanties (parket) te Brussel (42,4%) en Antwerpen (33,8%). Het gerechtelijk arrondissement Brussel komt ook op de eerste plaats (41,6%) voor wat betreft de gevallen van economische uitbuiting. Antwerpen (13,9%) en Luik (10,9%) komen bij economische uitbuiting op de tweede en derde plaats, waarbij vrijwel alle dossiers in Luik door het auditoraat werden behandeld. Ook bij smokkel behandelden de gerechtelijke instanties te Brussel de meeste dossiers (36,1%). Antwerpen (19,6%) en Brugge (11,4%) komen hier op de tweede en derde plaats. De gerechtelijke instanties van de arrondissementen Brussel en Antwerpen behandelden samen ongeveer de helft van de dossiers van smokkel in combinatie met economische uitbuiting (34,4% en 21,9%).

Vrijwel alle sleutelfiguren geven aan dat de samenwerking tussen de centra en het parket zeer goed verloopt en vaak zeer intensief is met het parket van het gerechtelijk arrondissement waarin het centrum gelegen is. Maar men stelt vast dat er nog een aantal blinde vlekken zijn: met bepaalde gerechtelijke arrondissementen is er geen of weinig contact en wordt nauwelijks samengewerkt. De reden zijn tweeërlei: enerzijds zijn de kleinere parketten vaak niet voldoende op de hoogte over de procedure. Anderzijds zijn er ook parketten die de keuze hebben gemaakt om zo weinig mogelijk te werken op basis van verklaringen van slachtoffers en hun bewijzen te verzamelen a.d.h.v. van technische middelen zoals telefoontaps.

Bij alle problematieken bevond de meerderheid van de dossiers zich (op het ogenblik van de extractie van de data uit de databank) in de fase van het opsporingsonderzoek en een vijfde tot een kwart van de dossiers werd (op dat ogenblik) behandeld via een gerechtelijk onderzoek.

Het aantal gerechtelijke dossiers dat op het ogenblik van extractie van de data geseponeerd was door het parket of arbeidsauditoraat, was het grootst bij seksuele uitbuiting (82 gevallen). Bij economische uitbuiting gebeurde dit in 37 gevallen, bij smokkel in 52 gevallen en bij smokkel in combinatie met seksuele uitbuiting of economische uitbuiting respectievelijk in 34 en 13 gevallen. De drie meest voorkomende redenen die opgegeven werden voor een klassering waren "onvoldoende bewijs", "dader onbekend" of "andere"⁵⁸. Slechts in een klein percentage van de gevallen werd het gerechtelijk dossier na een klassering heropend. Vaak gebeurt heropening op initiatief van de centra, die na inzage in het dossier vaststellen dat het onderzoek ontoereikend was of die ter kennis komen van nieuwe elementen.

Binnen alle problematieken was het aantal beklagden in de gerechtelijke procedure in de meerderheid van de gevallen beperkt tot één of twee. Regelmatig kwamen ook zaken voor waarin meerdere (tussen drie en tien) beklagden gedagvaard werden. Procedures met meer dan tien beklagden kwamen slechts sporadisch voor.

Bij seksuele uitbuiting stelden 36 slachtoffers zich burgerlijke partij, bij economische uitbuiting 17 slachtoffers, bij smokkel 19 slachtoffers, bij seksuele uitbuiting in combinatie met smokkel 24 slachtoffers en bij economische uitbuiting in combinatie met smokkel 4 slachtoffers. Bepaalde sleutelfiguren vinden dit aantal burgerlijke partijen zeer laag en vermoeden dat het aantal groter is. Het aantal slachtoffers dat een aanvraag indiende via de

58 Volgens een sleutelfiguur uit justitie zou 'andere' betrekking op 'prioriteitsredenen' wat in feite dient gelezen te worden als 'onvoldoende bezwaren' (zie ook supra).

bijlage - onderzoek

Commissie voor hulp aan Slachtoffers van Opzettelijke Gewelddaden (CSOG) om een vergoeding te krijgen was het grootst bij seksuele uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel. Om in aanmerking te komen voor een vergoeding moeten psychische en/of fysische letsels worden aangetoond en dat is moeilijker bij economische uitbuiting en smokkel dan bij seksuele uitbuiting.

De kans dat de in de gerechtelijke procedure toegekende schadevergoeding effectief (zij het volledig of gedeeltelijk) kon geïnd worden, was het grootst bij de problematieken seksuele uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, en economische uitbuiting in combinatie met smokkel. Bij economische uitbuiting was er een groot aantal gevallen waar de schadevergoeding niet inbaar was. Bij smokkel was iets minder dan de helft van de toegekende bedragen effectief inbaar.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

6. Reisinformatie

Het is de onderlinge verhouding tussen de plaats van herkomst, transit en bestemming, de transportmiddelen en uiteraard ook de natuurlijke geografische nabijheid, die de keuze van de route bepalen, teneinde de smokkelaars toe te laten zo goed mogelijk de zwaktes in bestaande migratiecontroleregimes uit te buiten.⁵⁹ Doordat de smokkel en handel in migranten in toenemende mate een georganiseerd karakter krijgen (zie infra 'samenwerkingsverbanden'), kunnen de trafikanten bovendien met steeds meer flexibiliteit hun logistieke basissen en transitlanden uitkiezen.⁶⁰

Europol heeft een handvol routes geïdentificeerd voor de smokkel van migranten binnen de EU⁶¹: de Oost-Middellandsezeeroute, de Noord-Afrikaanse route, de Balkan route, de West-Afrikaanse Atlantische kust route, de Centraal en Oost-Europese route en de Baltische route.⁶² Volgens een recent rapport van Europol wordt de Noord-Afrikaanse route geacht het grootste volume illegale immigranten in de EU binnen te brengen, neemt het belang van de Centraal en Oost-Europese route toe en is het belang van de Baltische route sterk gedaald.⁶³

Voor wat betreft illegale migratie vanuit Afrika naar Zuid-Europa, werden door het International Centre for Migration Policy Development (ICMPD) drie specifieke hoofdroutes geïdentificeerd.⁶⁴ Specifiek wat Albanië betreft – tot op heden nog steeds een essentiële schakel in de handel en smokkel van migranten - werden vóór 2002 de meeste slachtoffers gesmokkeld naar Italië door middel van illegale boten die vertrokken vanuit grote Albanese havens. De aanzienlijke politionele maatregelen en de verstrakte maritieme controle in de zomer van 2002 hebben echter de 'handelsroutes' in aanzienlijke mate beïnvloed. In 2004 werden drie hoofdroutes onderscheiden, over land, zee en lucht.⁶⁵ Recent wordt ook vastgesteld dat smokkel van migranten vanuit Azië (voornamelijk China) in toenemende mate gebeurt via Afrika door toedoen van Zuidoost-Aziatische smokkelnetwerken.⁶⁶

-
- 59 F. SARRICA, "The Smuggling of Migrants. A Flourishing Activity of Transnational Organized Crime", *Crossroads* (2005), Vol. 5, N° 3, p. 10.
- 60 A. DI NICOLA, *Trafficking in Immigrants: a European Perspective, Paper presented at the Colloquium on Cross-border Crime in Europe, Prague, 27-28 September 1999*, 4. Zie ook INTERPOL, *People smuggling, information note*, 1 (consulteerbaar via www.interpol.int).
- 61 EUROPOL, *Organised Illegal Immigration into the European Union*, March 2006, 3.
- 62 Voor een meer precieze omschrijving van de 'Balkan route' en de 'Baltische route' en de specifieke betrokkenheid van Albanese, Griekse, Turkse, Pakistaanse of Russische georganiseerde misdaad, zie: A. DI NICOLA, *l.c.*, 5-8.
- 63 EUROPOL, *Organised Illegal Immigration into the European Union*, March 2006, 3.
- 64 ICMPD, *The Mediterranean Transit Migration Dialogue*, Newsletter June 2005 (consulteerbaar via: www.icmpd.org). Voor een meer gedetailleerde beschrijving van reisroutes vertrekkende vanuit Nigeria, Benin en Togo, zie UNODC, *o.c.*, sectie 2.6.
- 65 IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe, o.c.*, 70.
- 66 Een groot aantal Chinese onderdanen reist hierbij met valse documenten naar landen zoals Swaziland, Lesotho en Mozambique. De bereidwillige migranten reizen van Zuid- en Oost-Afrika vaak door per vliegtuig naar de Verenigde Staten, maar ook naar Europese landen (INTERPOL, *People smuggling, information note*, 2).

bijlage - onderzoek

De meest voorkomende landen van vertrek van de slachtoffers van seksuele uitbuiting die tussen 1999 en 2005 in België werden opgevangen waren Nigeria (19,5%)⁶⁷, Bulgarije (14,9%), en Roemenië (11,0%). Rusland, Albanië, Moldavië en Oekraïne kwamen ook vrij vaak voor. Het overzicht van de landen van vertrek van slachtoffers van smokkel in combinatie met seksuele uitbuiting vertoont een vrij gelijkaardig beeld met als belangrijkste vertreklanden Nigeria (29,1%), Albanië (20,9%) en Moldavië (11,9%). Het grootste deel van de slachtoffers van economische uitbuiting was afkomstig uit China (21,0%) en Ecuador (11,4%). Andere vaak voorkomende landen waren Marokko, Nigeria, Ghana en Roemenië. Een gelijkaardig beeld vindt men terug bij smokkel in combinatie met economische uitbuiting waar de meeste slachtoffers vertrokken vanuit China (65,9%). In het geval van gewone smokkel vertrokken de meeste slachtoffers uit China (22,5%) en Iran (12,9%). Andere vaak voorkomende vertreklanden bij smokkel waren Ecuador, Albanië en India.

De tijd tussen de eerste ontmoeting van het slachtoffer met de rekruteur en het vertrek van het slachtoffer naar het buitenland was bij seksuele uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, en bij economische uitbuiting in combinatie met smokkel vrij kort. Ongeveer de helft van de slachtoffers vertrok binnen een maand en ongeveer een vijfde vertrok binnen een periode van één tot drie maanden. In het geval van gewone smokkel was de vertrektijd nog korter: 71,1% van de slachtoffers vertrok binnen een maand na hun contact met de rekruteur. Opmerkelijk bij economische uitbuiting is het grote aantal slachtoffers (28,0%) dat pas meer dan een jaar na hun ontmoeting met de rekruteur naar het buitenland vertrok.

Het grootste deel van de slachtoffers van seksuele uitbuiting was bij hun vertrek naar het buitenland jong volwassen of minderjarig: 67,1% was tussen de 18 en 25 jaar en 16,8% was jonger dan 18 jaar. Slechts 3,5% was ouder dan 30 jaar. Ongeveer hetzelfde beeld zien we bij smokkel in combinatie met seksuele uitbuiting: 65,4% van de slachtoffers was bij hun vertrek tussen de 18 en 25 jaar en 26,3% was jonger dan 18 jaar. Globaal gezien waren slachtoffers van economische uitbuiting bij hun vertrek naar het buitenland ouder dan bij seksuele uitbuiting: 38,9% van de slachtoffers was bij hun vertrek tussen de 18 en 25 jaar, 18,9% was tussen 26 en 30 jaar en 29,1% was ouder dan 30 jaar. Deze vaststelling geldt nog meer in het geval van de combinatie met smokkel: 30,2% was in dit geval bij hun vertrek tussen de 26 en 30 jaar en 34,9% was ouder dan 30 jaar. Slachtoffers van smokkel waren bij hun vertrek naar het buitenland bijna in de helft van de gevallen tussen de 18 en 25 jaar. Een kwart van deze slachtoffers was ouder dan 30 jaar.

De betrouwbaarheid van de door de slachtoffers verstrekte gegevens met betrekking tot de reisroute was (vanuit het standpunt van de begeleider van het opvangcentrum) het grootst bij gevallen van economische uitbuiting (92,7%). Slachtoffers van seksuele uitbuiting waren op dit vlak ook vrij betrouwbaar (83,5%), ook in de combinatie met smokkel (85,0%). De betrouwbaarheid lag iets lager in het geval van smokkel (76,7%), ook in de combinatie met economische uitbuiting (74,4%).

Een opvallende vaststelling is het grote aantal slachtoffers dat op volstrekt legale wijze naar hun eindbestemming reisde in geval van seksuele uitbuiting (56,6%) en voornamelijk in het geval van economische uitbuiting (75,2%). Slechts 12,9% van de slachtoffers van seksuele uitbuiting reisde met een illegaal reisstatuut. In het geval van

67 De mensenhandeltrafiek vanuit Nigeria naar West-Europa is slechts één van de drie grote 'handelspatronen' die in de West-Afrikaanse regio geïdentificeerd worden (naast interne en intra-regionale mensenhandel), waarbij Nigeria zowel fungeert als herkomst-, transit en bestemmingsland (zie UNODC, *o.c.*, sectie 2.5.).

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

economische uitbuiting was dit nog minder (9,3%). Bij smokkel, al dan niet gecombineerd met een vorm van uitbuiting, valt op dat een deel van de slachtoffers volstrekt illegaal reisde: 37,1% bij gewone smokkel, 24,8% in het geval van de combinatie met seksuele uitbuiting en 31,7% in het geval van de combinatie met economische uitbuiting (voornamelijk de slachtoffers afkomstig uit China).

Zowel bij seksuele uitbuiting (81,8%), economische uitbuiting (86,5%) als smokkel (80,1%) verbleef het grootste deel van de slachtoffers tijdens hun reis *niet* meer dan een maand in een ander land (dan het land van eindbestemming). Volgens een sleutelfiguur binnen de politie wordt dit aantal onderschat omdat de slachtoffers zelden durven toegeven dat ze in verschillende landen werden uitgebuit omdat ze dan het risico lopen dat hen wordt verweten dat ze zich niet in die landen hebben aangemeld of het statuut hebben aangevraagd. De combinatie van smokkel met een vorm van uitbuiting toont een ander beeld. In het geval van combinatie met seksuele uitbuiting verbleef 35,2% van de slachtoffers tijdens hun reis meer dan een maand in een ander land. In het geval van combinatie met economische uitbuiting ligt dit aantal nog hoger: de helft van de (voornamelijk) Chinese slachtoffers verbleef tijdens hun reis meer dan een maand in een ander land.

Uit een eerder uitgevoerde studie blijkt dat de meeste van de in België geïntercepteerde niet- begeleide minderjarigen (NBM) doorheen verschillende landen reizen, vaak via Turkije, Griekenland en Italië.⁶⁸

Slachtoffers van seksuele uitbuiting reisden bijna steeds individueel of in kleine groepen: 90,7% legde het hele of een gedeelte van het reistraject af met minder dan vijf lotgenoten. Dit geldt ook voor de combinatie met smokkel: 86,2% reisde met minder dan vijf lotgenoten. Ook in het geval van economische uitbuiting reisden de meeste slachtoffers (83,6%) individueel of in kleine groepen. In het geval van gewone smokkel ligt dit cijfer lager: slechts 66,9% legde het hele of een gedeelte van het reistraject af met minder dan vijf lotgenoten. Slachtoffers van smokkel in combinatie met economische uitbuiting ten slotte reisden in meer dan de helft van de gevallen in groepen van vijf of meer personen. Dit geldt nog meer voor slachtoffers afkomstig uit China (68,0% reisde samen met vijf of meer lotgenoten).

Vrijwel alle slachtoffers van seksuele uitbuiting en economische uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, die in België opgevangen en begeleid werden, hadden ook effectief België als eindbestemming. Nochtans moet rekening worden gehouden met het bestaan van 'roteren', waardoor bepaalde slachtoffers geen echte eindbestemming hebben. Een aanzienlijk aantal slachtoffers van smokkel daarentegen had België *niet* als eindbestemming: voornamelijk het Verenigd Koninkrijk (in 72 gevallen) en in mindere mate de Verenigde Staten (7 gevallen) waren bij smokkel soms het oorspronkelijke land van bestemming. Sleutelfiguren binnen de politie beamen dat gesmokkelde slachtoffers meestal België als tussenbestemming hebben en het V.K. als eindbestemming. Binnen de EU geldt het V.K. voor vele derdelanders nog steeds als het "beloofde" land. België heeft

68 Veel van hen spraken een woordje Italiaans, wat kan betekenen dat ze een tijd in Italië gebleven zijn, wat verklaarbaar is door het feit dat ze nieuw geld moesten verzamelen om de smokkelaar te betalen voor het tweede deel van hun reistraject, zie I. DERLUYN en E. BROEKAERT, *l.c.*, 42.

bijlage - onderzoek

belangrijke zeeverbindingen met het V.K. en is daarvoor een belangrijke transitzone voor migratie.⁶⁹ De smokkel van België naar het V.K. zou volgens politionele bron momenteel volledig in handen zijn van de Albanezen. De reden is onbekend, wellicht hebben ze deze positie in de loop van de tijd verworven. Zelfs de Chinezen doen voor deze laatste doorsteek beroep op de Albanezen. De politie heeft dit ook bevestigd via telefoontaps en controles op de weg. Blijkbaar zijn deze Belgische Albanezen ook actief in Nederland maar het is nog niet duidelijk of ze ook in Nederland het monopolie bezitten over de doorsteek naar het V.K.

De vijf landen die het meest als tussenbestemming werden opgegeven door slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn Duitsland, Italië, Frankrijk, Nederland en Spanje. In het geval van economische uitbuiting waren dit België, Frankrijk, Duitsland, Nederland en Spanje. Meest voorkomende tussenbestemmingen bij smokkel waren België, Italië, Frankrijk, Duitsland, Turkije, Nederland, Rusland en Griekenland. Het dient opgemerkt dat slachtoffers van smokkel veel meer tussenbestemmingen opgaven dan slachtoffers van seksuele of economische uitbuiting. De vijf meest voorkomende tussenbestemmingen bij smokkel in combinatie met seksuele uitbuiting waren Italië, Frankrijk, Albanië, Roemenië en Ghana. Bij smokkel in combinatie met economische uitbuiting ten slotte waren Tsjechië, Rusland, Italië, Nederland, Frankrijk en Duitsland de belangrijkste tussenbestemmingen.

Slachtoffers van seksuele uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel, gebruikten voornamelijk de auto, zowel om de eindbestemming als om de tussenbestemming(en) te bereiken. Het vliegtuig was het meest gebruikte vervoermiddel voor slachtoffers van economische uitbuiting en smokkel en diende voornamelijk om de eerste tussenbestemming te bereiken maar ook om naar de eindbestemming te reizen. Voor slachtoffers van smokkel in combinatie met economische uitbuiting diende het vliegtuig bijna uitsluitend om naar de eerste tussenbestemming te reizen. EU-brede operaties, meestal geleid door Europol, hebben aan het licht gebracht dat de Europese internationale luchthavens centrale punten zijn voor illegale binnenkomsten in de EU. Dit kan onder meer verklaard worden door de steeds uitbreidende internationale vliegverbindingen en de lage tarieven van sommige maatschappijen.⁷⁰

69 Als gevolg van het toegenomen gebruik van transportroutes tussen België en het V.K., werd een overeenkomst gesloten tussen beide landen waarbij het V.K. toelating kreeg om op Belgisch grondgebied controles uit te voeren op de aanwezigheid van *sans papiers* in vrachtwagens en boten. Deze maatregel, gecombineerd met het opleggen van hoge boetes aan truckchauffeurs die *sans papiers* in het V.K. binnenbrengen, heeft geleid tot een aanzienlijke groei in het aantal geïntercepteerde migranten in Belgische havens (voornamelijk Zeebrugge), zie I. DERLUYN en E. BROEKAERT, *l.c.*, 34.

70 EUROPOL, *Organised Illegal Immigration into the European Union*, March 2006, 3.

7. Samenwerkingsverbanden

De soort informatie die tot op heden verzameld werd in de databank slachtoffers mensenhandel, volstaat niet om op wetenschappelijk verantwoorde wijze veralgemenende uitspraken te doen over de aanwezigheid van georganiseerde criminaliteit bij de fenomenen mensenhandel en –smokkel. Nochtans hebben andere studies en onderzoeken reeds uitgewezen dat een dergelijke link wel degelijk bestaat.⁷¹ Een goed begrip van de fenomenen mensenhandel en –smokkel vereist daarom niet alleen een inzicht in het migratieverschijnsel, maar ook een analyse van de link met georganiseerde misdaad. Criminele individuen of groeperingen profiteren niet alleen van het fenomeen illegale migratie, maar hun activiteiten worden ook steeds meer een bijkomende ‘push factor’, waarbij migranten op actieve wijze gerekruteerd en overtuigd worden om op illegale wijze te migreren.⁷² De groeiende vaardigheden en georganiseerdheid van de trafikanten wordt aanzien als één van de meest belangrijke ontwikkelingen in illegale migratie over de ganse wereld.⁷³

Om de mate van georganiseerdheid van mensenhandelaars of –smokkelaars te beoordelen, moet in wezen gekeken worden naar de specificiteit van de criminele activiteit zelf.⁷⁴ Hierbij dient opgemerkt dat sommige types georganiseerde misdaad, zoals illegale smokkel van goederen of diensten, niet efficiënt uitgevoerd kunnen worden door middel van een verticaal geïntegreerde structuur die de ganse criminele activiteit regelt. Studies over de illegale markt in verdovende middelen in de Verenigde Staten en het Verenigd Koninkrijk hebben aangetoond dat de subjecten die in deze markten opereren vaak kleine groepen zijn en dat de linken tussen de verschillende segmenten van de aanbodlijn zeer onstabiel zijn.⁷⁵ De organisatie van mensensmokkel heeft bepaalde punten van gelijkenis, maar ook zeer fundamentele verschillen met de aanvoer van illegale drugs: de organisatie van het vervoer van migranten is wezenlijk veel te verbonden om uitgevoerd te worden door occasionele smokkelaars en zelfs in de meest eenvoudige zaak is er nood aan een solide organisatie. Het aantal personen betrokken bij de mensensmokkel en (internationale) -handel en de taken die zij uitvoeren zijn dan ook zeer divers.⁷⁶

In eerste instantie dient de potentiële migrant in contact te komen met de juiste persoon om hem in het illegale migratieproces te introduceren. Deze contactpersoon of rekruteur kan deel uitmaken van de organisatie zelf of kan een extern zijn, die vergoed wordt per aangebrachte migrant. Vervolgens wordt de migrant door de rekruteur ‘verkocht’ of ‘doorgegeven’ aan de passeur (*facilitator*). Afhankelijk van de prijs die betaald wordt door de migrant, kan de voorbereiding van de feitelijke migratie gepaard gaan met het vervalsen van een document of het omkopen van een ambtenaar om een visum te verkrijgen. Dergelijke complexe methodes vereisen de diensten van gespecialiseerde personen, waarvan het onwaarschijnlijk is dat ze tot éénzelfde organische groep

71 Zie o.a. F. SARRICA, *I.C.*, 7-23; A. DI NICOLA, *o.c.*, 1-18.

72 F. SARRICA, *I.C.*, 9; A. ARONOWITZ, “Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, The Markets that drive it and the organisations that promote it”, *European Journal on Criminal Policy and Research* (2001), 163-195.

73 A. DI NICOLA, *o.c.*, 3.

74 Voor een synthese van eerder uitgevoerde studies naar de structuren van georganiseerde mensenhandel zie J. SALT, *I.C.*, 42-44.

75 F. SARRICA, *I.C.*, 15, met verwijzing naar twee studies.

76 EUROPOL, *Trafficking of Human Beings for Sexual Exploitation in the EU: a Europol Perspective*, January 2006, 3.

bijlage - onderzoek

behoren. Tijdens het transport is er uiteraard nood aan een gids of een chauffeur. Deze subjecten behoren niet noodzakelijk tot de georganiseerde groep, maar kunnen van tijd tot tijd participeren aan de smokkel, wanneer deze activiteit winstgevend lijkt. Technisch gesproken is de smokkel afgelopen bij de aankomst in het herkomstland, maar in realiteit heeft de migrant vaak al vooraf contacten gelegd, met of door middel van dezelfde criminele organisatie, bijvoorbeeld om aan werk te geraken.⁷⁷

In een recente studie betreffende mensenhandel in West-Afrika werden Nigeriaanse politiebestanden bestudeerd, wat tot enkele interessante vaststellingen leidde.⁷⁸ Politieondervragingen wezen uit dat de Nigeriaanse trafikanten samenwerken met trafikanten uit andere landen zoals Benin, Niger, Ivoorkust, Ghana, Marokko, Mali, Libië, Italië en Israël. Deze buitenlanders zijn echter in de minderheid en al het werk dat gebeurt in Nigeria, wordt gedaan door Nigerianen zelf (rekruteurs, plaatselijke 'dokters' (voodoo priesters) die ceremonies uitvoeren om het slachtoffer te intimideren, advocaten die schuldbindingsovereenkomsten opstellen, de agenten die zorgen voor reisdocumenten, etc.). Vooral wanneer vrouwen verhandeld worden voor seksuele exploitatie, is er bewijs gevonden van hooggesofisticeerde en goed georganiseerde internationale netwerken, die betrokken zijn in de rekrutering, het verschaffen van reisdocumenten, transport, accommodatie en de eigenlijke uitbuiting van de vrouwen in de herkomstlanden. Hierbij werd vastgesteld dat Nigeriaanse lokale trafikanten gesponsord worden door Europese criminele groeperingen. De studie kwam tevens tot de vaststelling dat alle ondervraagde volwassen slachtoffers toegaven dat alle personen met wie ze in contact kwamen doorheen de verschillende fasen van rekrutering, handel en uitbuiting, samenwerkten voor een gemeenschappelijk doel.

De aanwezigheid van samenwerkingsverbanden was eerder beperkt in het geval van seksuele uitbuiting en economische uitbuiting. In het geval van smokkel was er vaker een samenwerkingsverband en was er sprake van samenwerkingsverbanden tot en met 11 personen. De aanwezigheid van samenwerkingsverbanden was nog hoger bij smokkel in combinatie met economische uitbuiting, waarbij er sprake was van samenwerkingsverbanden tot en met 15 personen. Het grootste aantal samenwerkingsverbanden was aanwezig bij smokkel in combinatie met seksuele uitbuiting, waarbij er sprake was van samenwerkingsverbanden tot en met 38 personen. Politie sleutelfiguren bevestigen dat bij smokkel al dan niet in combinatie met uitbuiting er meer samenwerkingsverbanden zijn dan bij loutere seksuele of economische uitbuiting omdat bij de organisatie van smokkel er meer personen nodig zijn (chauffeurs, bewakers van het safe-house, ...).

Bij een samenwerkingsverband hadden de meeste rekruteurs in het geval van seksuele uitbuiting de Nigeriaanse, Roemeense, Russische of Bulgaarse nationaliteit. De uitbuiters hadden in 27,8% van de gevallen een gemengd internationale nationaliteit en in 11,1% was de nationaliteit gemengd Oost-Europees. In het geval van economische uitbuiting hadden de meeste rekruteurs bij een samenwerkingsverband de Chinese, Ecuadoriaanse of Marokkaanse nationaliteit. Bij de uitbuiters had 26,7% een gemengd internationale nationaliteit. In het geval van smokkel hadden de meeste rekruteurs bij een samenwerkingsverband de Chinese, Albanese, Indische of Turkse nationaliteit. Bij de passeurs had 32,1% een gemengd internationale nationaliteit en in 17,9% was de

77 F. SARRICA, *I.C.*, 16-18.

78 UNODC, *O.C.*, sectie 4.6.

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

nationaliteit gemengd Oost-Europees.⁷⁹ In het geval van smokkel in combinatie met seksuele uitbuiting hadden de meeste rekruteurs bij een samenwerkingsverband de Albanese, Nigeriaanse of Moldavische nationaliteit. Bij de passeurs was er in 30,2% van de gevallen sprake van een gemengd internationale nationaliteit en in 20,9% was de nationaliteit gemengd Oost-Europees. De meeste uitbuiters hadden de Albanese of Nigeriaanse nationaliteit. In het geval van smokkel in combinatie met economische uitbuiting hadden de meeste rekruteurs bij een samenwerkingsverband de Chinese of Indische nationaliteit. Bij de passeurs was er in 57,1% van de gevallen sprake van een gemengd internationale nationaliteit. De meeste passeurs waren afkomstig uit China, Haiti en Nepal. De meeste uitbuiters hadden de Chinese of Indische nationaliteit.

De bij de politie best gekende samenwerkingsverbanden zijn de Chinese en de Albanese. Nochtans is er bij een Albanees samenwerkingsverband er niet echt sprake van een organisatie of een hiërarchie. Albanesen afkomstig uit dezelfde regio in Albanië zullen wel vaak in verbinding staan met elkaar en hier en daar diensten voor elkaar leveren. De Chinezen daarentegen zijn meer gestructureerd en georganiseerd en er is meestal een verband met de Chinese Triades. Chinezen zijn vaak ook meer geëngageerd in andere criminele activiteiten zoals creditfraude en gokken.

Bij seksuele uitbuiting was er in 108 dossiers (39,3%) sprake van andere criminele activiteiten.⁸⁰ Het ging dan meestal om valse of gestolen documenten⁸¹ (46 gevallen) of, in beperkte mate, om drugs of geweldplegingen tegenover andere personen. Bij economische uitbuiting kwamen andere criminele activiteiten minder voor dan bij seksuele uitbuiting (slechts in 37 gevallen of 25,7%). Net zoals bij seksuele uitbuiting ging het meestal om valse of gestolen documenten of "andere misdrijven. Bij smokkel was er in het algemeen iets meer sprake van andere criminele activiteiten (in 61 gevallen of 45,2%). Meestal ging het opnieuw om valse of gestolen documenten (46 gevallen). De meeste andere criminele activiteiten kwamen voor bij smokkel in combinatie met seksuele uitbuiting (in 65 gevallen of 57,0%). Ook hier ging het meestal om valse of gestolen documenten (39 gevallen). In de situatie van een samenwerkingsverband was er nog meer sprake van deze specifieke nevenactiviteit (65,4%). Bij smokkel in combinatie met economische uitbuiting was er in het algemeen iets minder sprake van criminele nevenactiviteiten dan bij de combinatie met seksuele uitbuiting (20 gevallen of 48,8%). Het ging opnieuw meestal om valse of gestolen documenten (12 gevallen). In de gevallen waarin er sprake was van een samenwerkingsverband was er nog meer sprake van deze specifieke nevenactiviteit (36,8%).

Uit politionele bronnen blijkt dat in België mensenhandelaars van Oost-Europese origine, voornamelijk Albanesen en Kosovaren, geëngageerd zijn in andere criminele activiteiten (diefstal, drugs, ...). Roemeense slachtoffers in handen van Albanesen en Kosovaren moeten vaak ook voor hen stelen, dealen en/of bedelen. Bij de Nigerianen zijn het bijna allemaal vrouwen die actief zijn in de seksuele uitbuiting. De mannelijke Nigerianen worden wel

79 Tijdens een interview gaf een Chinese gesmokkelde man aan dat de Chinezen instonden voor de organisatie en communicatie met de slachtoffers, maar het transport werd geregeld door personen met de nationaliteit van het land waardoor ze reisden (Russen, Oekrainers, Tsjechen, ...).

80 De diverse illegale activiteiten door trafikanten gebruikt in de context van mensenhandel en - smokkel, zijn ook onderling verbonden door iets wat kan omschreven worden als 'verticale onderlinge afhankelijkheid' ('vertical interdependence'). Deze onderlinge afhankelijkheid tussen misdrijven is een klassieke *modus operandi* van georganiseerde criminelen en ontstaat wanneer een serie van tussenliggende of instrumentele misdrijven doorlopen wordt (ketting van misdrijven), met het doel om een 'eindmisdrijf' te plegen (A. Di NICOLA, o.c., 9).

81 Verbeterde grenscontroles hebben de laatste jaren wellicht geleid tot een toenemend gebruik van meer gesofisticeerde vervalsingen van reisdocumenten (EUROPOL, *Organised Illegal Immigration into the European Union*, March 2006, 3).

bijlage - onderzoek

ingeschakeld voor het organiseren van de reis, maar met betrekking tot andere facetten van de prostitutie houden ze zich op de achtergrond. Ze zijn echter wel actief in andere criminele activiteiten zoals oplichting (bankfraude, creditfraude, ...), drugs, ondergronds bankieren, ...

Bij alle problematieken was het organiseren van transport de meest voorkomende regeling tussen het slachtoffer en de rekruteur. Een algemene vaststelling is dat een dergelijke regeling bij alle problematieken meer voorkwam in het geval van een samenwerkingsverband dan in het algemeen. Het verschaffen van reisdocumenten en voorschieten van reisonkosten kwamen ook in alle problematieken naar voor als veel voorkomende regelingen.

Het achterhouden van geld van het slachtoffer was het meest voorkomende controlemiddel in het geval van seksuele uitbuiting en economische uitbuiting, al dan niet in combinatie met smokkel. Een opvallende vaststelling is dat dit controlemiddel bij deze problematieken bovendien meer voorkwam bij een samenwerkingsverband dan in het algemeen. In tegenstelling tot de voorgaande problematieken van seksuele en economische uitbuiting was bij smokkel niet het achterhouden van geld van het slachtoffer (18,2%) maar wel het inhouden van documenten (27,8%) het meest voorkomende controlemiddel. Bij smokkel kwamen ook bedreigingen ten aanzien van het slachtoffer en het ontnemen van vrijheid van beweging aan het slachtoffer vaak voor als controlemiddelen. Dit laatste was zelfs het meest voorkomende controlemiddel in het geval van een samenwerkingsverband.

Met uitzondering van smokkel in combinatie met economische uitbuiting was het aantal slachtoffers dat schulden had bij alle problematieken (verhoudingsgewijs) groter bij samenwerkingsverbanden dan in het algemeen. Bij de problematieken van smokkel in combinatie met (seksuele of economische) uitbuiting had het soort schuld hoofdzakelijk betrekking op het vervoer van het slachtoffer.

8. Conclusies

De resultaten van de analyse van de 'databank slachtoffers mensenhandel' hebben niet tot doel een algemeen beeld te schetsen van de fenomenen mensenhandel en –smokkel, noch zou een dergelijke allesomvattende benadering van deze complexe materie mogelijk zijn op basis van de gegevens vervat in de databank. Het huidige rapport is hoofdzakelijk de weergave van informatie verschaft door de slachtoffers zelf, gekoppeld aan een kwalitatieve interpretatie van de fenomenen mensenhandel -en smokkel, aan de hand van andere bronnen zoals literatuur en bevraging van betrokken actoren.

Niettemin biedt de analyse van de databank een unieke kans om de heersende opvattingen en voornamelijk de beleidsbenadering ten aanzien van deze actuele fenomenen te toetsen aan informatie verstrekt door één van de cruciale actoren binnen de problematiek. Het grote aantal slachtofferdossiers dat geanalyseerd werd in de huidige studie laat dan ook toe om enkele algemene bevindingen aangaande de problematiek te formuleren. Zonder enige aanspraak te willen maken op volledigheid en zonder bepaalde actoren betrokken bij de bestrijding van de problematiek te willen viseren, worden hierna enkele van de meest markante vaststellingen opgesomd.

Naar de toekomst toe is het in elk geval aan te bevelen analyses zoals uitgevoerd in de huidige studie (op nationale en internationale schaal) te herhalen. Een extractie en analyse van slachtofferdata op regelmatige basis zou wellicht toelaten de fenomenen van mensenhandel en -smokkel op een meer objectieve manier te evalueren. Eén sleutelfiguur maakte de opmerking dat men door het samenvoegen van de gegevens van de verschillende centra tot een algemeen doorsnee-profiel van het slachtoffer komt, dat niet als dusdanig in één centrum terug te vinden is. In toekomstig onderzoek zou het daarom opportuun zijn om ook analyses te maken per centrum, zodat bij de interpretaties van het cijfermateriaal ook rekening kan worden gehouden met de specifieke achtergrond en beleidscontext van elk centrum.

a. Algemene bevindingen betreffende de vijf besproken problematieken.

1. Frequentie van de problematieken

Van de vijf besproken problematieken (seksuele uitbuiting, economische uitbuiting, smokkel, smokkel in combinatie met seksuele uitbuiting en smokkel in combinatie met economische uitbuiting) is seksuele uitbuiting de categorie waarvan er in België de meeste meldingen zijn (39,6%). Niet alle begeleide slachtoffers zijn echter mishandelde buitenlandse prostituees of seksueel uitgebuite minderjarigen. Een groot deel van de begeleide slachtoffers zijn het slachtoffer van economische uitbuiting of smokkel. Het voorkomen van een bepaalde problematiek en de verdeling van de problematieken tussen de centra wordt in belangrijke mate beïnvloed door de focus van het beleid. Een verandering in de beleidsmatige aanpak van een problematiek heeft dus belangrijke implicaties in het soort meldingen dat zich bij de centra aanbiedt. Momenteel zou het aantal aangemelde slachtoffers van seksuele uitbuiting dalen of minstens stagneren en neemt men een stijging waar in het aantal aangemelde slachtoffers van economische uitbuiting.

bijlage - onderzoek

2. Seksuele versus economische uitbuiting

Algemeen gezien zijn er, op grond van de data, weinig fundamentele verschillen merkbaar tussen de slachtoffers van seksuele uitbuiting en die van economische uitbuiting. Vaak beantwoorden de slachtoffers uit deze beide problematieken, wat een aantal aspecten betreft, aan een gelijkaardig profiel en beleven ze gelijklopende problemen (b.v. wat betreft de controlemiddelen gebruikt door de uitbuiters). Uiteraard zijn er uitzonderingen op deze algemene vaststelling (zoals het feit dat slachtoffers van economische uitbuiting vaak een eigen inkomen hebben in het herkomstland in tegenstelling tot slachtoffers van seksuele uitbuiting die vaak nog ten laste zijn van hun ouders). Bovendien wil dit niet zeggen dat de ervaring van de slachtoffers uit beide categorieën ook steeds gelijklopend zou zijn. Dit doet de vraag rijzen naar de wenselijkheid van een aparte (meer gespecialiseerde en aangepaste) begeleiding, desgevallend door de oprichting van aparte onthaalcentra. De centra zelf zijn hier geen voorstander van. Voor bepaalde behoeften van de slachtoffers (vb: psychologische begeleiding) zijn de centra inderdaad onvoldoende gespecialiseerd, maar dan wordt beroep gedaan op derden. Ook uitbreiding van de centra in West-Vlaanderen en Wallonië wordt door de centra niet noodzakelijk geacht: de vraag naar residentiële opvang is immers aan het dalen en bovendien kunnen nieuwe centra niet hetzelfde aanbod bieden omdat het jaren duurt vooraleer een nieuw centrum dezelfde know-how, ervaring en naambekendheid heeft opgebouwd en het onmogelijk is om die jarenlange expertise in te halen. Er is wel meer nood aan opvangcentra voor specifieke groepen (vb: niet-begeleide minderjarigen, opvang van moeder en kind(eren)).

Ten slotte dient opgemerkt dat verschillen tussen slachtoffers van seksuele uitbuiting en die van economische uitbuiting wel steeds mogelijk zijn naargelang het demografisch profiel van de slachtoffers.

3. Mensenhandel versus mensensmokkel

Meer fundamentele verschillen zijn er te vinden in de vergelijking tussen de problematieken (seksuele of economische) uitbuiting enerzijds en smokkel anderzijds. Slachtoffers uit deze categorieën hebben op verschillende punten vaak een sterk verschillend profiel, zowel wat betreft de demografische en socio-economische kenmerken als wat betreft de wijze van uitbuiting en de houding ten aanzien van de begeleiding. Deze vaststelling is nogmaals een argument om zowel *de jure* als *de facto* te pleiten voor een duidelijk onderscheid tussen beide fenomenen. Niettemin kan niet voorbij gegaan worden aan de vaststelling dat, in de praktijk, mensensmokkel vaak plaatsvindt in mensenhandelachtige omstandigheden en zelfs een hogere kans heeft op een dodelijke afloop. Het feit dat mensensmokkel vaak op consensuele wijze plaatsvindt, is uiteraard geen rechtvaardiging voor het vervoeren en behandelen van de 'klanten' in mensonwaardige omstandigheden.

b. Demografische kenmerken

Hoewel de grote meerderheid van de begeleide slachtoffers vrouwen zijn (71,4%), wordt ook een aanzienlijk aantal mannen opgenomen als slachtoffer (van voornamelijk smokkel of economische uitbuiting).

De slachtoffers die door de onthaalcentra worden opgevangen zijn vrijwel exclusief van vreemde origine. Zogenaamde 'eigen onderdanen' (die sinds de nieuwe mensenhandelwet van 10 augustus 2005 juridisch gezien ook slachtoffer kunnen zijn van mensenhandel) komen nauwelijks voor, wat logisch is omdat het huidige systeem

bijlage - onderzoek

van opvang en begeleiding van slachtoffers (gekoppeld aan de medewerkingsplicht met justitie) in wezen gericht is op personen *zonder* legaal verblijf. Oost- Europa, Afrika, Azië en Zuid-Amerika zijn, in dalende volgorde, de belangrijkste herkomstregio's.

c. Motivatie, beloftes en rekrutering

1. Motivatie

Bij alle besproken problematieken waren motieven van economische aard (aantrekkelijk werk, hoger inkomen, geld voor de familie, kortom het verlangen naar een 'beter leven') de voornaamste motivatie om het land van herkomst te verlaten. Bij smokkel kwam hier ook nog het gegeven van politieke onrust bij als een belangrijke factor. Naast economische en politieke motieven, spelen ook socio-culturele factoren (informele migrantennetwerken) een cruciale rol in de beslissing van migranten om naar een specifiek land van bestemming te reizen.

2. De consensuele prostituee

Wat de motivatie en gedane beloftes betreft, valt op dat van alle slachtoffers van seksuele uitbuiting iets meer dan een kwart op voorhand wist dat ze gingen tewerkgesteld worden in de prostitutiesector. Hoewel deze vaststelling soms verschilt naargelang de nationaliteit, dient het beeld van de nietsvermoedende en gedwongen buitenlandse prostituee op grond van deze gegevens alleszins genuanceerd te worden, wat natuurlijk niet wil zeggen dat er ook in die gevallen van echte uitbuiting geen sprake zou kunnen zijn. Het feit dat een slachtoffer op voorhand weet in welke sector hij/zij zal werken, betekent niet dat hij/zij ook beseft in welke concrete omstandigheden hij/zij uiteindelijk tewerkgesteld zal worden (inhouden van loon, fysiek geweld, psychologische dwang, controle,...).

3. Initiatiefnemer

Globaal gezien is het meestal de rekruteur die het initiatief neemt om het slachtoffer ertoe aan te zetten het herkomstland te verlaten. Belangrijkste uitzondering hierop is de smokkelproblematiek, waarbij het slachtoffer meestal zelf een bewuste keuze maakt om te migreren en actief een rekruteur aanzoekt om transport of reisdocumenten te regelen.

d. Opstarten begeleiding en integratie

1. Detectie van slachtoffers

Slachtoffers worden in belangrijke mate gedetecteerd door de overheid. De politie (zowel federaal als lokaal) is de belangrijkste doorverwijzer van slachtoffers naar de onthaalcentra. De politiediensten bevinden zich op het terrein zelf en zijn dus het best geplaatst om situaties van mensenhandel te detecteren. De talrijke investeringen in de vorming van de eerstelijnsdiensten en de toegenomen beleidsaandacht voor de problematiek hebben dus duidelijk vruchten afgeworpen. We willen hierbij wel opmerken dat vorming en constante bijscholing bij eerste-

bijlage - onderzoek

lijnsdiensten (zowel bij politie als andere doorverwijsinstanties) toch noodzakelijk blijft, aangezien uit de analyse blijkt dat een deel van de meldingen toch nog geweigerd wordt omwille van 'geen of onvoldoende elementen mensenhandel' en zelfs na opname een deel van de dossiers door het parket wordt geseponneerd wegens gebrek aan bewijs.

2. Doorstroom van melding naar slachtofferdossier

Een opmerkelijke vaststelling is dat over de jaren en de verschillende centra heen, slechts een derde van de meldingen resulteerde in het opstarten van een begeleiding en het aanmaken van een slachtofferdossier. Een groot deel van de personen die zich aanmeldden, werd door de centra geweigerd nog vóór het intakegesprek, namelijk omdat deze personen op het eerste zicht geen slachtoffer waren (b.v. daklozen die in de winter zochten naar een schuilplaats). Onder de geweigerde personen bevonden zich evenwel ook een aantal personen die waren doorverwezen door de politiediensten.

De vraag kan hierbij gesteld worden of dit te wijten is aan een soms te vlug doorzenden van personen door sommige politiediensten, of dat dit eerder een probleem is betreffende de juiste afbakening van verantwoordelijkheden tussen de politiediensten, parketten en onthaalcentra.

Uit de interviews met de sleutelfiguren blijkt dat er nogal wat onduidelijkheid en discussie bestaat over hoe en door wie beslist wordt dat een persoon die zich aanmeldt in aanmerking kan komen voor het statuut slachtoffer van mensenhandel. Bovendien bestaat bij bepaalde actoren de indruk dat de centra soms te autonoom beslissen om een slachtoffer te weigeren of een begeleiding stop te zetten.

De centra nuanceren sterk het beeld alsof ze autonoom (zonder raadpleging van het parket) dergelijke zware beslissingen zouden nemen. Het erkennen van een melding als een potentieel slachtoffer is een beslissing waarin iedereen betrokken wordt en formeel zijn hier geen regels over maar in de praktijk wordt bij belangrijke beslissingen wel degelijk gecommuniceerd. Het probleem volgens hen is eerder het gebrek aan coherentie: niet alle politiediensten, parketten en zelfs centra interpreteren mensenhandel en -smokkel op dezelfde manier en/of er is een gebrek aan kennis en ervaring bij minder gespecialiseerde politiediensten en kleinere parketten. De weigering door centra van meldingen afkomstig van politiediensten omwille van onvoldoende elementen mensenhandel is volgens minstens één centrum het bewijs dat een dergelijke kennis vaak ontbreekt en dat een zekere discretionaire bevoegdheid bij de centra soms noodzakelijk is. Er wordt bovendien op gewezen dat meldingen doorverwezen door de politie en waarbij het parket zijn fiat geeft, door de centra nooit worden geweigerd.

De discussie over wie verantwoordelijk is voor het erkennen van slachtoffers, wordt wellicht veroorzaakt doordat de taken van de verschillende actoren onvoldoende zijn afgebakend en/of de actoren onvoldoende kennis hebben omtrent de rol die ieder speelt in het systeem. Bovendien worden de centra binnen het huidige systeem vaak gekneld tussen enerzijds hun primaire opdracht, nl het verlenen van bijstand aan slachtoffers en anderzijds eerder een controlefunctie. Zoals één van de actoren opmerkt, moet absoluut vermeden worden dat de centra uitgroeien tot een juridisch instrument in de strijd tegen de mensenhandel, want de centra staan in eerste instantie ten dienste van het slachtoffer.

Minstens moet er gestreefd worden naar een duidelijke afbakening van de taken en verantwoordelijkheden, en naar *continue communicatie en overleg* tussen alle betrokken actoren (inclusief de DVZ), doorheen alle fasen van de begeleiding, en in het bijzonder wanneer één van de actoren zich voorneemt een beslissing te nemen die (rechtstreeks of onrechtstreeks) van invloed kan zijn op de begeleiding van het slachtoffer.

bijlage - onderzoek

3. Instrumentalisering van slachtoffers?

De grote meerderheid van de slachtoffers legde reeds vóór de start van de begeleiding een verklaring af in functie van de gerechtelijke vervolging van de uitbuiters.

Strikt genomen leidt dit tot de vaststelling dat de reflectieperiode van 45 dagen (die aan elk geïdentificeerd slachtoffer dient gegarandeerd te worden om zich te bezinnen over het al dan niet meewerken met de autoriteiten) niet altijd wordt toegepast. In de praktijk blijkt echter dat niet alle slachtoffers nood hebben aan deze bezinningsperiode en dat, wanneer ze onmiddellijk een verklaring afleggen, ze ook onmiddellijk over een beter verblijfsstatuut beschikken, m.n. een Aankomstverklaring. De politie, het parket en de centra zullen wel aandringen op een verklaring omdat de inhoud van die verklaring een belangrijke indicatie kan zijn van werkelijk slachtofferschap en omdat het beter is voor het politieel onderzoek. Anderzijds weten bepaalde politiediensten uit ervaring dat deze bedenktijd ook vruchten afwerpt, omdat het slachtoffer tijd krijgt om tot rust te komen en in kennis wordt gesteld van mogelijke verblijfsstatuten en begeleiding. De centra geven ook aan dat deze reflectieperiode wel degelijk wordt gerespecteerd en dat tijdens deze 45 dagen het slachtoffer regelmatig hierover aangesproken wordt en hij/zij op de hoogte gebracht wordt van de gevolgen indien geen verklaring wordt afgelegd, m.n. stopzetting van opvang en begeleiding hetgeen resulteert in ofwel repatriëring ofwel terechtkomen in de illegaliteit.

Zonder te willen suggereren dat slachtoffers zouden 'gedwongen' worden om (in ruil voor bescherming en begeleiding) onmiddellijk verklaringen af te leggen (wat zou neerkomen op een instrumentalisering), is dit opnieuw een reden om het debat over een wijziging van de voorwaarden om als slachtoffer erkend te worden, verder te voeren.

Een mogelijk voorstel dat door enkele van de bevroagde actoren naar voren werd gebracht is dat, na het afleggen van een initiële verklaring door het slachtoffer, alle betrokken actoren op een bepaald moment (b.v. zes maanden na de detectie) samen zouden beslissen, op basis van de gegevens die op dat ogenblik bekend zijn, of de persoon in kwestie al dan niet kan aanzien worden als een slachtoffer. Indien het slachtoffer als zodanig erkend zou worden, dan zou de verdere begeleiding (uiteindelijk resulterend in het afleveren van verblijfspapieren) verder gezet worden, los van de uitkomst van de gerechtelijke procedure of van de verdere medewerking met de autoriteiten.

Andere actoren wijzen echter op de gevaren van een dergelijke regeling: indien de periode wordt ingekort, dan loopt men het risico dat het statuut wordt uitgehold: het misbruik zou kunnen verhogen en voornamelijk de exploitanten zouden hiervan kunnen profiteren door slachtoffers aan te zetten om het statuut aan te vragen en mee te werken tot ze geregulariseerd zijn.

Nog andere actoren pleiten om het statuut van slachtofferschap volledig los te koppelen van het afleggen van verklaringen. Indien de overheid werkelijk bekommerd is om het slachtoffer, dan is het hoogst verwonderlijk dat het toekennen van rechten afhankelijk wordt gesteld aan medewerking met het gerecht. Voornamelijk bij economische exploitatie zou het perfect mogelijk zijn om een gerechtelijk dossier op te bouwen zonder verklaringen van het slachtoffer. Het toekennen van het slachtofferstatuut kan gebeuren door een onafhankelijk orgaan, maar het parket of auditoraat lijken toch het best geplaatst om objectief het slachtofferschap vast te stellen. Anderzijds is men bewust dat onderzoek naar seksuele uitbuiting enigszins verschilt van dat naar economische uitbuiting en dat verklaringen van seksueel uitgebuite slachtoffers vaak een noodzaak zijn om een dossier te kunnen opbouwen.

4. Integratie

Nogmaals willen we hier echter op wijzen dat de indicatoren om de integratiegraad van een persoon te meten ontoereikend zijn. Op grond van de data lijkt de bereidheid of de mogelijkheid tot integratie groter bij slachtoffers van economische uitbuiting dan bij slachtoffers van smokkel of seksuele uitbuiting. Bepaalde sleutelfiguren bevestigen ook dit resultaat. Bijna alle slachtoffers doen echter inspanningen om een opleiding te volgen of werk te vinden, maar vaak worden ze geconfronteerd met vooroordelen en combineren ze kenmerken die de drempel van aanwerving verhogen: vreemde origine, lage scholingsgraad, gebrekkige of geen kennis van Nederlands of Frans, in het bezit van voorlopige verblijfsdocumenten en een dubieus curriculum vitae. Bovendien moet men rekening houden met de problematiek waarmee het slachtoffer werd geconfronteerd: de psychologische problemen van slachtoffers van seksuele uitbuiting zijn vaak complexer dan die van slachtoffers van economische uitbuiting. Vele van hen hebben een zeer laag zelfbeeld en moeten hieraan werken vooraleer ze zich op de arbeidsmarkt kunnen begeven. Bovendien is de arbeidsomschakeling bij slachtoffers van seksuele uitbuiting groter dan bij die van economische uitbuiting.

e. Afloop van de begeleiding

De uitval van slachtoffers na het opstarten van de begeleiding is opvallend groot. Van alle geanalyseerde afgesloten dossiers was 75% voortijdig afgebroken. De vroege uitval was in 42,4% van de gevallen te wijten aan de verdwijning van het slachtoffer zelf. Enerzijds zou men kunnen stellen dat bepaalde slachtoffers *actieve actoren* zijn met eigen desiderata en bewust gemaakte plannen. Anderzijds ondervinden heel wat slachtoffers ook druk uit het milieu om terug te keren.

Een aanzienlijk aantal voortijdige afbrekingen was het gevolg van een klassering zonder gevolg van het gerechtelijk dossier door het Openbaar Ministerie. Deze actor heeft dus niet enkel een filterende functie bij de aanvang van de begeleiding maar ligt ook aan de basis van vele (voortijdige) stopzettingen van de begeleiding. Het grootste deel van de seponeringen heeft betrekking op dossiers waar onvoldoende bewijzen tegen de daders kon verzameld worden of die geen prioriteit zijn voor het parket. Een andere mogelijke oorzaak is het feit dat de politie maar ook andere doorverwijsinstanties te snel doorverwijzen naar de centra, zonder hiertoe voorafgaandelijk overleg te plegen met het parket. Bewustmaking over de wezenlijke elementen van mensenhandel en de rol van de centra en het parket zou dit percentage wellicht doen dalen.

Ook de onthaalcentra blijken een belangrijke actor in het voortijdig afbreken van begeleidingen omwille van 'terugkeer naar het milieu' of 'niet systematisch naleven van het interne reglement'.

Nuancering is echter op zijn plaats. 'Terugkeer naar het milieu' is enerzijds een schending van één van de drie voorwaarden om beroep te kunnen doen op het slachtofferstatuut en betekent het einde van de begeleiding. Een dergelijke zware beslissing zal anderzijds steeds gebeuren na vaststelling door de politie en in nauw overleg met het parket en DVZ. Het 'niet systematisch naleven van het interne reglement' daarentegen is een beslissing die de centra autonoom nemen, maar de gevolgen zijn minder verregaand. De procedure voor het slachtofferstatuut wordt immers niet automatisch beëindigd, maar meestal wordt er doorverwezen naar een ander centrum en het parket en DVZ wordt hiervan op de hoogte gebracht.

bijlage - onderzoek

f. Reisinformatie

Wellicht de meest markante vaststelling is het grote aantal slachtoffers dat op volstrekt legale wijze de eindbestemming bereikte (75% bij economische uitbuiting en iets meer dan de helft bij seksuele uitbuiting). Nog los van de gevolgen van deze bevinding voor de stelling dat een strenge migratiepolitiek zou bijdragen tot de strijd tegen mensenhandel, dient in elk geval opgemerkt dat de link tussen mensenhandel en vervalsing van reis- of identiteitsdocumenten wel aanwezig maar niet onlosmakelijk verbonden is.

g. Samenwerkingsverbanden

Wat de aanwezigheid van samenwerkingsverbanden bij de fenomenen mensenhandel en –smokkel betreft, dient vooreerst opgemerkt dat de databank slachtoffers mensenhandel onvoldoende informatie bevat om over dit aspect diepgaande besluiten te vormen.

Het aantal door het slachtoffer ontmoete trafikanten geeft bovendien geen uitsluitsel over het werkelijke aantal betrokken personen (een klein aantal ontmoete personen kan mogelijk wijzen op de professionaliteit van bepaalde groepen), maar levert toch een bepaalde *indicatie* van het aantal verschillende personen die betrokken waren (en dus mogelijk samenwerkten) bij het ganse slachtoffertraject (van rekrutering tot en met uitbuiting).

In elk geval lijken de resultaten van de analyse de alom aangenomen link tussen georganiseerde misdaad en mensensmokkel en -handel te ondersteunen. Op grond van de data lijkt bovendien het aantal samenwerkingsverbanden groter te zijn bij smokkel dan bij seksuele of economische uitbuiting, met als uitschieter de categorie smokkel in combinatie met seksuele uitbuiting, waar slachtoffers vrijwel steeds grote samenwerkingsverbanden (tot en met 38 personen) identificeerden.

Bibliografie

- ANTI-SLAVERY INTERNATIONAL, *The migration-trafficking nexus*, The Printed Word (UK), 2003, 27 p.
(<http://www.antislavery.org/homepage/resources/the%20migration%20trafficking%20nexus%202003.pdf>)
- ARANGO, J., *Theories of International Migration*, in JOLY, D. (ed.), *International Migration in the New Millennium. Global Movement and Settlement*, Research in Migration and Ethnic Relations Series, Warwick, Ashgate, 2004, 15-35.
- ARONOWITZ, A., "Smuggling and Trafficking in Human Beings: The Phenomenon, The Markets that drive it and the organisations that promote it", *European Journal on Criminal Policy and Research* (2001), 163-195.
- BALDWIN-EDWARDS, M., "Between a Rock & a Hard Place: North Africa as a Region of Emigration, Immigration & Transit Migration", *Review of African Political Economy* (2006), No. 108, 311-324.
- CASTLES, S. & MILLER, *The Age of Migration. International Population Movements in the Modern World*, Third Edition, Basingstoke – New York, Palgrave Macmillan, 2003, 338 p.
- COMMISSION OF THE EUROPEAN COMMUNITIES, Report of Experts Group on Trafficking in Human Beings, Brussels, 22 December 2004, 239 p.
(http://ec.europa.eu/justice_home/doc_centre/crime/trafficking/doc/report_expert_group_1204_en.pdf)
- CROSBY, A., *Boundaries of Belonging, Reflections on Migration Policies into the 21st Century*, Inter Pares Occasional Paper, No. 7, June 2006, 13 p. (www.interpares.ca)
- DAVIES, J., *The role of Migration Policy in creating and sustaining trafficking harm*, Migration Research Centre, University of Sussex, 2002, 10 p. (<http://www.belgium.iom.int/STOPConference/Conference%20Papers/OSLO.pdf>)
- DERLUYN, I. en BROEKAERT, E., "On the Way to a Better Future: Belgium as a Transit Country for Trafficking and Smuggling of Unaccompanied Minors", *International Migration* (2005), Vol. 43 (4), 31-56.
- Di Nicola, A., *Trafficking in Immigrants: a European Perspective, Paper presented at the Colloquium on Cross-border Crime in Europe, Prague, 27-28 September 1999*, 1-18. (<http://eprints.biblio.unitn.it/archive/00000186/01/Transcrime.pdf>)
- EUROPOL, *Organised Illegal Immigration into the European Union, March 2006*.
- EUROPOL, *Trafficking of Human Beings for Sexual Exploitation in the EU: a Europol Perspective, January 2006*.
- GCIM, *Irregular migration, state security and human security, September 2005*, 33 p. (www.gcim.org)
- GCIM, *Migrants in the global labor market, September 2005*, 59 p. (<http://www.gcim.org/attachements/TP1.pdf>)
- ICMPD, *The Mediterranean Transit Migration Dialogue, Newsletter June 2005*. (www.icmpd.org)

bijlage - onderzoek

slachtoffers in beeld

INTERPOL, *People smuggling, information note*. (www.interpol.int)

IOM, *Migration, Human Smuggling and Trafficking from Nigeria to Europe, 2006*, 72 p.

IOM, *Second Annual Report on Victims of Trafficking in South-Eastern Europe, 2005*, 550 p (www.iom.int).

IOM, *Identification and Protection Schemes for Victims of Trafficking in Persons in Europe. Tools and Best Practices, 2005*, 144 p.

IOM, *Who is the next victim? Vulnerability of Young Romanian Women to Trafficking in Human Beings, 2004*, 72 p.

KONING BOUDEWIJNSTICHTING, *Belgisch mensenhandelbeleid. Status Questionis, evaluatie en toekomstopties, Brussel, 2006, ter perse*

LACKZO, F., *Human Trafficking: The Need for Better Data, 2002*
(<http://www.migrationinformation.org/Feature/display.cfm?ID=66>)

NATIONAAL RAPPORTEUR MENSENHANDEL, *Mensenhandel. Eerste rapportage van de Nationaal Rapporteur, Den Haag, Bureau NRM, 2002*, 231 p.

NATIONAAL RAPPORTEUR MENSENHANDEL, *Mensenhandel. Derde rapportage van de Nationaal Rapporteur, Den Haag, Bureau NRM, 2004*, 314 p.

SALT, J., "Trafficking and human smuggling from a European perspective", *International Migration (2000)*, Vol. 38, No. 3, 2000, 31-56.

SARRICA, F., "The Smuggling of Migrants. A Flourishing Activity of Transnational Organized Crime", *Crossroads (2005)*, Vol. 5, N° 3, 7-23.

SIRON, N., VAN BAEVEGHEM, P., DE RUYVER, B., VANDER BEKEN, T. EN VERMEULEN, G., *Trafficking in Migrants through Poland, Multidisciplinary research into the phenomenon of transit migration in the candidate Member States of the EU, with a view to the combat of traffic in persons, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 1999*, 326 p.

SKELDON, R., "Trafficking: A Perspective from Asia", *International Migration (2000)*, Vol. 38, No. 3, 2000, 7-30.

UNICEF, *Trafficking in Human Beings, especially women and children, in Africa, 2003*, 81 p.
(<http://www.unicef-irc.org/publications/pdf/insight9e.pdf>)

UNODC, *Measures to Combat Trafficking in Human Beings in Benin, Nigeria and Togo, United Nations Global Programme Against Trafficking in Human Beings, 2005* (niet gepubliceerd).

bijlage - onderzoek

VANDEKERCHOVE, W., PARI, Z., MOENS, B., ORFANO, I., HOPKINS, R., NIJBOER, J., VERMEULEN, G. en BONTINCK, W., *Research based on case studies of victims of trafficking in human beings in three EU Member States, i.e. Belgium, Italy and the Netherlands, Payoke – On the Road – De Rode Draad, 2003, 402 p.*

VASTA, E., *Informal Employment and Immigrant Networks: A Review Paper, Centre on Migration, Policy and Society (COMPAS), University of Oxford, 2004, 26 p. (<http://www.compas.ox.ac.uk/publications/papers/WP0402.pdf>)*

VERMEULEN, G., BUCOUOYE, A. EN CRUYSBERGHS, W., *Internationaal huispersoneel in België, Brussel, Koning Boudewijnstichting, 2003, 94 p.*

VERMEULEN, G., "International Trafficking in Women and Children", *Revue internationale de droit penal, no 3-4, 2001, 837-890.*